

1546

rd: Vega de

IHS

Archivo de Loyola

Sección 3.ª Serie 2.ª N.º 300.

Est. 15.

Plut. H.

FR. ...

...

1880

1881

1882

1883

1884

I. H. S.

1885

1886

ivo de Loyola

tante

úteo

1172-11

Vatiana $\frac{c}{4}$ S

I. H. S. 172-11

Siglo 16 Año 1546. Opusculum de justificación
in gratia et merito. auctori Fr. Andrea Vega. Venetus expensis herardum
Luca Antonii Junta. 1546. (Archivo de Loyola).

selestum de Bononia
OPVSCVLVM DE IVSTIFI-

CATIONE, GRATIA, ET MERITIS AVTORE

*F. Andrea Vega ordinis Minorum regu-
laris obseruantiae ex alma prouincia
sancti Iacobi, sacrae theologiae
magistro Salmaticensi.*

*Summam quaestionum, quae in hoc opere tractantur,
proxima pagella lector tibi indicabit.*

FVIT EXAMINATVS ET APPROBA-
tus hic libellus per Reuerendiss. D. Ioannem casam archi-
episcopum Beneventanum, Venetijs apostolicae sedis lega-
tum, & per reuerendum admodum patrem magistrum Ma-
rinum Venetum hereticae prauitatis inquisitorem, & ex licen-
tia Excellentiss. D. Capitum Illustriss. Cons. Decem.

VENETIIS, MD XLVI.

Quæ in hoc opusculo continentur.

- Prima quæstio.
Quæ fides est illa & qualis cui sacræ literæ & præcipue Paulus tribuit iustificationem hominis. folio. 1.
Secunda quæstio.
An fides sola sufficiat hominibus ad salutem. folio. 31
Tertia quæstio.
An fides primum teneat, & præcipuum locum in iustificatione hominis. folio. 98
Quarta quæstio.
An fides meritoria sit apud Deum uel gratiæ uel beatitudinis. folio. 115.
Quinta quæstio.
An fides in iustis meritoria sit ex cõdigno beatitudinis. f. 133
Sexta quæstio.
An fides & alia opera concurrentia ad iustificationem peccatoris meritoria sint ipsius iustificationis. folio. 145
Septima quæstio.
An fides & alia opera quibus disponuntur peccatores ad gratiam, sint meritoria saltem ex congruo, suæ iustificationis. folio. 185
Octaua quæstio.
An possit homo per proprias uires naturales absq; Dei adiutorio speciali facere quæ necessaria sunt ex parte sua, ut iustificetur, & ad gratiam Dei perueniat. folio. 215
Nona quæstio.
An possimus per uires solas naturales cum communi Dei influenza credere fidei nostræ. folio. 221
Decima quæstio.
An necessarium sit auxilium Dei speciale ad diligendum Deum super omnia. folio. 231
Vndecima quæstio.
An ad ueram poenitentiam nostrorum peccatorum sufficiant uires nostræ naturales cum communi Dei influenza. folio. 239
A ij

Duodecima quæstio.

An necessaria sit gratia auxiliij specialis ad quodcunq; opus bonum, & ad uincendum quauis tentationem, & implendum quodcunq; mandatum, & uitandum quodcunq; peccatum. folio. 259

Tertiadecima quæstio.

An necessaria sit gratia gratumfaciens, ad implendum præcepta diuina. folio. 274

Quartadecima quæstio.

An iustificatis necessaria sit gratia auxiliij specialis ad implendum præcepta diuina, uincendum tentationes, perseuerandum in iustitia, & generaliter ad uitandum peccatum & bonum operandum. folio. 287

Quæstio quintadecima.

An iusti mereri possint suam in bono perseuerantiã. fol. 293.

ILLVSTRISS. AC REVERENDISS. D. D.

Petro Paccoco. S. R. E. presbytero Cardinali, & Giennensi præfuli, patrono, ac domino suo cõmendissimo F. Andreas Vega salutem in domino, & felicitatem.

Nter cætera hæreseon monstra, quæ iam olim opera doctorũ Ecclesiæ sepulta, ab ipsis uelut inferis, cū magna religionis nostræ perniciæ periculosissimis his temporibus suscitata sunt, non minimũ illud est illustrissime, & amplissime præsul, sed forte maximum, ac cæterarũ penè omnium hæresum nostræ tempestatis fons, & origo, fidem solam ad salutem cuius sufficere. Hoc ex errore pleriq; huius temporis hæretici, falsa quadam specie libertatis seducti, & seducentes multos Ecclesiasticos ordines & consuetudines, iura & priuilegia pontificia, religiosorum uota & instituta, quin & ipsa sanctissima Christi sacramenta contemnere, subsannare, prophanare, seq; ipsos iam olim Deo dicatos, proh dolor, proh pudor, libidini, & uoluptatibus carnis consecrare, & mancipare sunt ausi. Neq; mirandum sanè. Quid enim uereatur, quid formidet, immo quid non despiciat, & pro nihilo habeat, cui semel persuasum fuerit, fidem sibi solam ad iustitiam, sufficere, neq; interclusum esse ulli, quantumuis magno sceleri, aut temeritati, regni cœlorum ingressum? Neq; ab his adeo longe absunt, qui dicunt, ad primam quidem iustitiam, seu iustificationem sufficere solam fidem, non autem ad secundam. Si enim ad comparandum iustitiam primam sufficit fides sola, non erit necessaria poenitentia, neq; erunt necessaria alia bona opera, immo sufficet fides sola ad eam iustitiam conseruandum, & tuendum, & ex consequenti ad iustitiam secundam. Nemo enim potest perdere iustitiam, eo in se manente, quod satis est ad consequendum iustitiam. Neq; ista tam aperte absurda uitant, qui dicunt ista esse intelligenda de fide uiua, quæ per dilectionem operatur, & non de fide mortua, aut, ut ipsi uocant, historica. Qui, ut ingenue dicam, quod sentio, his uerbis miseris plebes decipiunt, quæ exi

stimant eos afferere, non esse necessaria bona opera ad iustitiam, sed fidem omnino solam sufficere, & aperte sibi ipsis aduersantur. Si enim necessaria est ad iustitiam fides uiua, necessaria sunt profecto bona opera, neq; sufficit fides sola. Fides enim uiua non est sola, sed coniunctam habet caritatem, & reliquas uirtutes. Et si ad iustitiam necessaria sunt bona opera, & ipsis ergo tribuenda est ex parte iustificationis nostra, & non fidei soli. Dicant, quodcumq; uoluerint, aduersarij. Excusent, quocumq; libuerit, colore perniciose hæc sua dogmata. Fides sola iustificat. Fides sola satis est ad iustitiam. In aperto est, ac planè conspicuum multos fuisse propter illa optimis meritis frustratos, & à recta fide decessisse, neq; intellexisse, quæ esset uera uia ad gratiam, & iustitiam Dei consequendum. Atq; hæc una uel maxima fuit nobis causa, ut intermissis omnibus alijs studijs, huic opusculo de iustificatione, gratia, & meritis, totus omni uis, & ope nostra aliquot menses intenderim. Quod in his pleroseq; passim labi, & ab hæreticis seductos esse certo intellexerim. Et à capite iucunda mihi fuit ratio aduersus hæreticos. Ibiq; neruos omnes nostros, & conatus intendere in primis decuit, ubi acrius, & frequentius hostes fidei insistant, & se de nobis triumphare facile credunt, undeq; certius & grauius, & maius periculum fidelibus animabus impendere manifesta luce conspicimus. Quam autem hæc argumenta commode tractauerim, aliorum esto iudicium. Tam multis enim eruditione, & pietate præcellentibus uiris undecumq; confluentibus in hanc præclaram, & felicem, uel hoc nomine Tridentinam urbem, alios quidem sperare licet fore, qui cæcumenicæ synodo in ipsa felicissime modo cœptæ aurum, & argentum, & lapides pretiosos offerant, alios qui byssum, & purpuram, alios qui coccum, & hyacinthum. Nobiscum bene agitur, si dum maiora, & meliora adornamus, pro paupertate interim, & tenuitate nostra, ut fidem nostram, & affectum, & pietatem in sanctissimam hanc synodum manifestam faciamus, uel pelles, uel caprarum pilos offeramus. In tabernaculum Dei offert unusquisq; quod potest, ait Hieronymus. Et nos quidem in paucis his quæstionibus, quas hic tractauimus,

quod potuimus, certe præstitimus. Quanquam enim non omnia persecuti sumus, quæ ad hæc argumenta spectarent, sed ea dumtaxat, quæ satis esse uisa sunt, ad eas quæstiones, quæ inter nos, & hæreticos huius temporis præcipue controuersæ sunt, quæq; secundam aliquam manum, & accuratorem quampiam diligentiam desiderare uidebantur, tamen in his ne actum agere uideremur, inseruimus permulta, quæ ad expositionem, & germanam intelligentiam multorum locorum scripturæ, & præsertim Pauli, conducent, & nonnulla, (absit inuidia uerbo) scholastico stylo primi omnium, quos legerim disputauimus, & examinauimus. Et quoniam beato Augustino acerrimo catholice fidei defensori, hanc notam plarique huius temporis hæretici inurere conati sunt, ut ille suis ipsorum dogmatibus, immo factionibus, & pestilentissimis doctrinis fauisse uideatur, in gloriam huius clarissimi doctoris, & ut eum ab hac iniuria aperte uindicarem, adnixus sum ubiq; quantum ille toto cælo ab eorum sectis dissideat, ostendere. Quocq; id luce clarius cunctis constare possit, omnia sermè, quæ ille docuit de iustificatione nostra, gratia, & meritis, in libris, quos multos de his rebus edidit, sub quodam compendio lectori ob oculos posui. Ea uero ratione tibi præsul clarissime hanc qualècumq; opellam dicaui, q; singulari tuo in me amore, & eximjs tuis in me, & in totum nostrum ordinem beneficijs, ita me tibi addictum, obstrictum, & oberatum esse intelligo, ut quidquid à me boni proficiscatur, id totum ex aese, & summo quidem iure sit tuum. Et alioqui cum clarissimos tuos Pæccorum, & Gueuarensium natales, felicissimum tuum ingenium, ac mire dextrum, & in omnia uersatile, iudicium in omni genere rerum singulare, tenacissimam memoriam, inauditam consilij uim, peritiam utriusq; iuris, & præsertim canonici, non uulgarem, absolutissimam rerum humanarum prudentiam, & quod ego multo quidem maximi facio, cum generosum istum tuum, & erectum animum, feruensq; fidei studium, et religionis ardentem zelum, honestissimorumq; morum integritatem, humanitatem, suauitatem, & sanctitatem

tem mecum contemplor tacitus, intelligo profecto aptissime tibi, si cupiam alij, opusculum de iustificatione, gratia, & meritis consecrari. Optime enim respondent titulo huius libelli, & iustitia, & gratia, & præcellentia merita tua. Tam singulari nanq; es, & tam rara gratia apud Deum, & homines, ut sanctissimus papa noster Paulus huius nominis tertius ad præcellentis Giennësis diocæsis honorificam episcopi, qua fungeris dignitatem, & hoc quoq; uelut auctarium his diebus adiecerit, ut te in augustissimum, & amplissimū Cardinalium collegium de omnium eorū consensu, & mirifico omnium Hispanorū applausu cooptauerit. Et præter hoc, tam multa merita, & nomina laudis cumulatissime in te splendent, tam multaq; & tam præclara iustitiæ, & integritatis certissima documenta hætenus dedisti, ut te inuictissimus, idemq; incorruptissimus imperator noster Carolus huius nominis quintus iam quater uisitatorem, ac uelut censorem instituerit, qui nobilissimum illud omnium bonarum literarum emporium, Salmaticensem dico academiã, nutricem, ac matrem nostrã, illustrissimaq; aliquot ipsius tribunalia ea autoritate uisitates, corrigeres, componeres, & conformares, ut iustificare penè posses, quos uoles, & à tuo æquissimo, & incorruptissimo calculo, multorum magnificentissimorum, & ornatissimorum uirorum integritas, merita, gratia, & iustitia penderent. Accipe igitur obseruandissime antistes obsequiolum hoc nostrum multis tibi nominibus debitum, & ut iure gratiam mereatur apud cæteros, benigno fauore tuo, si dignum uidebitur, prosequere. Quod siquid in eo, quæ humana infirmitas est, merito castigandum fuerit, id omne, & humane, ut assoles, & amanter corrige. Et tui enim castigatissimi iudicij, & cuiuscunq; rectius sentientis, & in primis sedis apostolicæ, totiusq; huius sacri concilij certissimæ censuræ, & hæc, & omnia nostra subijcimus. Vale integerrime præsul, decus, & ornamentum nostri sæculi non uulgare. Tridenti calendis Ianuarij anno salutis, 1546.

TABVLA INSIGNIUM

locorum huius opusculi secundum ordinem alphabeti.

A

- A** Cceptio personarum non habet locū in gratuitis. pa. 174
Augustinus aperte fatetur, opera bona iustorum esse meritoria. pag. 143
Augustinus, Pelagianicum censuit, gratiam primam dari secundum merita. pag. 146. et. 147. et. 164
Augustinus, non retractauit hanc propositionem, fides meretur iustificationē, immo expresse illā asserit. pa. 191. et. 192
Augustinus, omnia merita ex gratia esse, & gratiam priorem esse omnibus meritis aperte asserit, sed loquitur de gratia gratis data, non de gratum faciente, uel de meritis simpliciter, & non de meritis ex congruo. pa. 198
Augustinus non credit, ad omne opus bonum moraliter requisitam esse gratiam auxiliij specialis. pag. 260

B

- Baptismus nulli adulto est dandus sine præuio catechismo fidei, & morum, et sacrilegium est eum conferre existentibus in mortali peccato. pa. 95. et. 96
Beatitudo merces dicitur sæpe in scriptura. pa. 122
Beatitudo promissa nostris operibus. pa. 141
Non datur omnibus beatīs aliquis gradus gloriæ supra eos, qui debentur meritis, & gratiæ, in qua quis decessit. pa. 139
Deum præmiare supra condignum, & punire citra condignum, quomodo sit intelligendum. pa. 139. et. 140
Beatitudinem deus debet iustis, sed potest nihilominus eam non dare. pag. 142. et. 143
Beatitudo sanctorum multis nominibus potest appellari gratia. pag. 144
Nullus est beatus, qui non habeat aliquam partem gloriæ, sine meritis ex condigno. pag. 183

C

- Certitudo de iustificatione nostra, neq; necessaria est, neq; uti-

*

TABVLA

- lis ad iustificationem.
Confessio necessaria ad salutem iure diuino ostenditur.
Contradiciunt sibi haeretici, dum dicunt fidem sine operibus
sufficere ad salutem, & tamen non iustificare nisi solam fi-
dem uiuam. pa.
Ad credendum necessaria est gratia diuina. pag. 223
Euidens est credendum esse fidei nostrae. pag. 222. et. 230
Credere fidei nostrae est honorificum, iucundum, & facile, scien-
ti argumenta pro fide nostra. pag. 107. et. 108
Credere Deo, & credere Deum, & credere in Deum, quomo-
do distinguantur. pag. 60
- D
- Dilectio Dei super omnia haberi a nobis non potest ex solis
uiribus naturalibus. pag. 232
Dilectio Dei super omnia sufficit reponere hominem in gra-
tia. pag. 110
Dilectio Dei super omnia conformis est inclinationi na-
turali. pag. 237
Diligere Deum super omnia difficilius est, quam diligere crea-
turam super omnia, & unde hoc sit. Ibidem.
Dilectio Dei super omnia est perfectissimus actus, qui potest
haberi in uia. pag. 233
- F
- Fidei nouem notandae acceptiones. pag. 1
Fides pro credulitate quadrupliciter diuiditur. pag. 8
Fides habitualis non conuincitur ex scripturis. pag. 12
Fides per dilectionem operatur, prius natura, quam sit for-
mata. pag. 16
Fides humana distinguitur ab opinione. pag. 9
Fide manere in peccatoribus, conuincitur ex scripturis. pa. 10
Fidei diuisio in informem, & formatam nihil mali attulit Ec-
clesiae, & fundata est in autoritate Ambro. multoq; me-
lior est, quam fidei diuisio recens inuenta in historicam,
& Euangelicam. pag. xi.
Fidem habituaalem infundi paruulis, in baptismo diffinitum
est ab Ecclesia esse probabilis. pag. 12

TABVLA

- De fide habituali possunt commode exponi aliquot loca
scripturarum, sed eadem commodius exponuntur de
actuali. pag. 12
Fides, cui tribuitur iustificatio, non est promissio, neq; fiducia,
neq; complectitur caritatem. pa. 19. et. 20. et. 21
Fides, cui tribuitur iustificatio, non est credulitas, qua quis cre-
dit remissa sibi esse, uel remittenda sua peccata. pag. 22
Fides, cui tribuitur iustificatio, est praecipue fides unius me-
diatoris. pag. 26
Sine fide Christi explicita, uel implicita nemo saluat. pa. 29
Non soli fidei mediatoris tribuit scriptura iustificationem,
sed & aliquos fide aliorum reuelatorum ostendit iusti-
ficatos. pag. 29. et. 30
Fidem sine operibus sufficere ad salutem antiquissimus fuit
error. pag. 31
Fidem sine operibus non sufficere ad salutem ex Euangelicis
litteris sex uisus ostenditur. pag. 33
Fidem sine operibus non sufficere ad salutem apostoli mani-
festissime docuerunt. pag. 38
Fidem sine operibus non sufficere ad salutem lumine natu-
rali constat. pag. 46
Fides opus est Dei, & distinguitur tamen ab operibus, sicut
Iudas ab Israel. pag. 77
Fidei conuenienter tribuitur iustificatio. pa. 77. et. 89. et. 113
Fides primum locum tenet in iustificatione hominis, sed non
potissimum. pag. 102
Fidei tribui scriptura iustificationem saepius, quam alijs uir-
tutibus propter quinque causas. pag. 110
Fidem solam iustificare nunquam legitur in scripturis, sed si
quando legatur apud sanctos doctores, quomodo id sit in-
telligendum. pag. 66
Fides meritoria est ex congruo nostrae iustificationis. pa. 210
Ante fidem nullum est meritum. pag. 199
Fides propria plus apud Deum ualet, quam aliena. pag. 178
Fides non habetur ex meritis, neq; ex solis uiribus natu-
ralibus. pag. 223
- * ij

T A B V L A

- Fides maximum est testimonium gratiæ diuinæ. pag. 113
Fiducia in nobis ipsis stulta est, & illicita, in nostris autem meritis, quatenus innituntur meritis Christi, & absolute, & conditionally collocari potest. a pag. 128. usq; ad. 132
Fiducia in operibus, quatenus sit à gratia Dei bona est. pa. 85
- G
- Gratia noui testamenti appellatur à Paulo nouum testamentum, & lex scripta in cordibus. pag. 82.
Gratia gratum faciens, quo differat à gratis data. pa. 149
Gratiæ iustificationis tres acceptiones notandæ. pa. 149
Gratiam iustificationis non dari secundum merita, quadrupliciter ex scripturis ostenditur, autoritateq; Ambro. Hieronymi, Augustini, & multis alijs argumentis firmatur. a pag. 154. usq; ad pag. 173
Gratia prima gratis data antecedit omne meritum. pa. 186
Gratiæ gratis datæ, quibus iustificamur, duplices sunt. pa. 199
Nulla gratia gratis data cadit sub merito ex cōdigno. pa. 199
Aliquæ gratiæ gratis datæ dantur à Deo propter merita ex congruo. pag. 200
Gratia gratum faciens, an detur propter merita ex congruo, nec ne, quæstio est de nomine. pag. 185
Gratiam gratum facientem, qua formaliter iustificamur, mereri possunt peccatores ex congruo. pag. 190
Gratiam iustificationis mereri potest iustus peccatori, ex congruo tamen, et tantum mediate. pag. 178
Gratia gratū faciens non coëfficit suas dispositiones. p. 182
Dispositio ultimata ad gratiā non est meritoria gloriæ de cōdigno, pro primo instanti ipsius gratiæ. Ibidem.
Gratiam nemini dari nisi per meritum, aut sacramētum, quomodo sit intelligendum. pag. 180
Gratia gratum faciens, an requisita sit ad alicuius mandati impletionem uide in uerbo mandatum.
Gratia auxiliij specialis requisita est ad dilectionem Dei super omnia. pag. 232
Gratia auxiliij specialis necessaria est ad credendum. pa. 223
Gratia auxiliij specialis opus est ad uerā poenitentia. pa. 240
Gratia

T A B V L A

- Gratia diuina non egemus ad quodcunq; opus bonum moraliter. pag. 259
Gratia gratis data egemus ad perseuerandū in gratia. p. 291.
Gratia gratum faciens potestatem dat ad aliqua bona opera, ad quæ requisitum esset auxilium Dei speciale in peccatoribus. pag. 289
Gratiæ sunt agenda Deo pro omni opere bono. pag. 268
Gratiæ agenda sunt Deo, etiam pro his, quæ solo concursu generali facit. Ibidem.
- H
- Humana miseria, & imbecillitas graphice describitur.
- I
- In pure infidelibus possunt inueniri aliqua opera bona moraliter. pag. 213
Iustificationis gratia tripliciter accipitur. pag. 149
Iustificare Deus neminem tenetur, neq; hoc unquam negauit Pelagius. pag. 151. et. 152
Iustificari peccatores, conuertentes se ad Deum congruentissimum est. pag. 150. et. 151
Iustificatur nemo nisi ex meritis Christi. pag. 152
Iustificationem suam nemo meretur. pag. 154
Necessaria ad iustificationem nemo potest facere per solas uires naturales. pag. 215
Iustificari potest homo sex uijs. pag. 110
Iustificationi multa cooperantur, cum quis iustificatur poenitentia. Ibidem.
- L
- Lex pro lege Mosaica sæpe accipitur, sed nunquam pro solis præceptis iudicialibus, aut ceremonialibus. pa. 73. et. 74
Liberum arbitrium attenuatum est, & infirmatum per peccatum. pag. 216. DD
- M
- Mādata omnia nemo pōt implere sine Dei gratia. p. 209. DD.
Mandatorum obseruatio sufficit ad iustificationem. pa. 216
Mandata diuina merito appellantur iustificationes. Ibidem.
Mandata aliqua prærequirunt ad sui obseruantiam, gratiam * ij

TABVLA

- gratum facientem. pag. 277
Mandata aliqua impleri nequeunt, quin assequatur gratiam, qui ea impleuerit. Ibidem.
Certum est non esse requisitam gratiam gratum facientem ad omnium mandatorum impletionem. pag. 276
Mandata aliqua possunt impleri per peccatū mortale. pa. 280
Pōt peccator paruo aliquo tempore manere sine noua mandati alicuius transgressiōe, sed non diu. pa. 271. et. 284
Nihil Deum nobis mandasse impossibile, ex sacris literis, & ex doctoribus sanctis apertum est. pag. 217
Meritum quid sit. pa. 115
Meritoria non sunt opera, quæ non sunt libera. pag. 116
Meritū de digno nihil necesse est ponere, sed satis est diuidere meritū in meritū de congruo, & meritū de condigno. p. 119
Meritoria esse opera iustorum ex sacris literis conuincitur. pag. 122. et. 123
Merita Christi non minuit, sed magnificat, qui asserit iustos uere mereri apud Deum. pag. 126
Meritoria sunt beatitudinis ex condigno opera bona facta in gratia. pag. 133
Reparationem post lapsum mereri sibi posse iustum problema est. pag. 178. et. 179
Ad meritum de condigno non satis est præsentia gratiæ gratum facientis, & bonitas actus.
Non omne meritum requirit auxilium Dei speciale.
Merita ex congruo duplicia sunt. pag. 210. et. 211
O
Sola opera, quæ quis facit sine auxilio gratiæ diuinæ exclusit Paulus à iustificatione. pag.
Pro eodem accepit Pau. non iustificari ex operibus, & non iustificari ex operibus legis. pag. 75
Opera iustorum tripliciter possunt considerari.
Opera bona iustorū solum sunt meritoria ex condigno, quatenus innituntur promissioni diuinæ.
Opera necessaria esse ad salutem ex sacris literis, & lumine naturali apertum est. pag. 33. et. 46
Oratio

TABVLA

- Oratio pro nobis, & pro alijs testimonium est necessitatis gratiæ diuinæ.
Orationum Ecclesiæ utilitas.
Orationis magna ubiq; & semper necessitas. pagina. 213. et. 214. D D. et. 229.
Orandum est diuinum auxilium ad omne opus bonum, sed potissimum ad præcellentia. pag. 259
Non ad omne opus bonum est necessaria gratia. Ibidem.
P
Papa errare non potest in diffinitionibus fidei. pag. 155
Parabola hominis, qui descendit ab Hierusalem in Hiericho, & incidit in latrones exponitur. pa. 172. et. 216. D D.
Peccata merito appellantur tenebræ. pa. 44. et. 91
Peccatorum mortalium & uenialium distinctio ex Paulo conuincitur. pag. 90
Perseuerantia in gratia potest cadere sub merito ex congruo, sed non sub merito ex condigno.
Pelagij errores circa iustificationē, gratiam, & merita. p. 146
Pelagius non errauit in hoc, quod crederet sine gratia gratum faciente nos posse iustificari, & mereri uitam æternā. p. 152
Pelagius non uidetur concessisse sine gratia, & meritis Christi nos posse consequi remissionem peccatorum & beatitudinem. pag. 154
Pelagius non negauit remissionē peccatorum esse ex gratia.
Pelagius fallaciter anathematizauit, gratiam Dei dari secundum merita. pag. 147.
Pelagium pronunciarūt catholicum episcopi quatuordecim. sed ab eo seducti. pa. eadem.
Pelagius reuocauit postea, & docuit, quod anathematizauerat in Palæstino concilio. pag. eadem.
Petrum post negationem respexit statim dominus, non corporaliter, sed spiritaliter. pag. 249
Pœnitentia uera requirit auxilium Dei speciale. pa. 240
Pœnitentia uirtualis quid sit. pag. 209. D D.
Pœnitentia non est ex nobis, sed ex Deo. pag. 244
Sine pœnitentiā formali, uel uirtuali, nemini patet remissio pec

TABVLA

cati mortalis. pa. 209. D. D.
Poenitentia annexum habet propositum seruandi omnia mandata. pag. 256
Quomodo sublit potestati cuiuscunq; peccatoris poenitere, & tamen hoc non possimus sine auxilio Dei speciali, aptissimis similitudinibus ostenditur. pag. 258
Prædicator euangelicus unde debeat prædicationem suã auspiciari, & quid potissimum spectare debeat. pa. 112. et. 113
Prædicator qua potissimum uia peccatores iuslectere debeat ad poenitentiam. pag. 111
Prælatis sufficere ad salutem, si subditos suos agenda, & cauenda doceant, antiquus fuit error. pag. 41
Purgatorij ignis temporalis ex Paulo conuincitur. pa. 90
S
Scottis non negauit necessitatem auxilij specialis ad dilectionem Dei super omnia pro statu isto. pag. 233
Scotus non negauit necessitatem auxilij specialis ad poenitentiam ueram. pag. 242
Nulla est discordia in scriptura inter Paulum dicentem neminem iustificari ex operibus, & Iacobum asserentem Abraham iustificatum esse ex operibus. pa. 57. et. 58
Regula notanda ad intelligendum propositiones uniuersales scripturæ. pag. 62
Sancti omnes ueteris testamenti ad nouum testamentum pertinent, & re ipsa fuerunt Christiani. pa. 82
T
Tentationum uictoria ex Deo est, sed aliquas tamen leues tentationes possumus uincere cum sola Dei communi influentia. pa. 270
V
Uniuersalia signa non semper distribuunt pro singulis generum, sed aliquando pro generibus singulorum. pag. 60.

Tabula aliquorum locorum sacre scripturæ, quæ in hoc opusculo magis ex professo exponuntur.
Deuteronomij. 30.
Mandatum, quod ego præcipio tibi hodie, non supra te est, neq; procul positum. pag. 239
Ecclesiastici. 15.
Deus ab initio constituit hominem, & reliquit eum in manu consilij &c. pag. 219
Ioelis. 2.
Omnis, quicumque inuocauerit nomen domini, saluus erit. pag. 60. 61. et. 62.
Marci. xi.
Omnia, quæcunq; orates petitis, credite, quia accipietis. pa. 2.
Luca. 17.
Cum feceritis, quæ præcepta sunt uobis, dicite, serui inuitiles sumus. pag. 126
Ioannis. 1.
1 Dedit eis potestatem filios Dei fieri, his, qui credunt in nomine eius. pag. 10
3 Nemo ascendit in coelum, nisi qui descendit de caelo. pa. 141
6 Nemo potest uenire ad me, nisi pater, qui misit me, traxerit eum. pag. 225
12 Propterea non poterant credere, quia iterum dixit Esau. Excæcauit oculos eorum. pag. 227
15 Sine me nihil potestis facere. pag. 270
Roma. 1.
1 Per quem accepimus gratiam, & apostolatum ad obediendum fidei. pag. 8
Iustitia Dei in eo reuelatur ex fide in fidem. pag. 5
2 Gentes, quæ legem non habent, naturaliter ea, quæ legis sunt, faciunt. pag. 219. et. 220
3 Nunquid incredulitas eorū fidem Dei euacuauit? pag. 3. et. 4
Ex operibus legis non iustificabitur omnis caro. pag. 57. et. 72. et. 75. et. 78. et. 159

TABVLA

- Lex iram operatur. pag. 79. et. 80. et. 88
Nunc autem sine lege iustitia Dei manifestata est, testificata
à lege, & prophetis. pag. 59
Iustitia autem Dei in omnes, & super omnes, qui cre-
dunt. pag. 60
Iustificati gratis per gratiam ipsius. pag. 88. et. 156
Vbi est ergo gloriatio tua? Exclusa est. Per quam legem?
Factorum? Non. Sed per legem fidei. pag. 67
Arbitramur iustificari hominem per fidem sine operibus le-
gis. a pag. 68. usq. ad. 88
4.
Si Abraham ex operibus legis iustificatus est, habet gloriam,
sed non apud Deum. pag. 84. et. 158
Ei autem, qui operatur, merces non imputatur secundum gra-
tiam, sed secundum debitum. pag. 83. et. 158
Ideo ex fide, ut secundum gratiam firma sit promissio omni
femini. pag. 107
5.
Caritas Dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum san-
ctum. pag. 234
6.
Stipendium peccati mors, gratia autem Dei uita aeter-
na. pag. 144. et. 183
8.
Quod impossibile erat legi, in quo infirmabatur per car-
nem &c. D D. 2. pag. 2.
Ipse spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quod sumus
filij Dei. pag. 28
Non sunt condignae passionis huius temporis ad futuram
gloriam. pag. 139
9.
Israel sectando legem iustitiae, ad legem iustitiae non per-
uenit. Quare? quia non ex fide, sed quasi ex operi-
bus. pag. 84. et. 160
10.
Omnis qui credit in illum, non confundetur. pag. 61. et. 62

TABVLA

II.

- Si gratia, iam non ex operibus. pag. 57. et. 83. et. 157. et. 163
Quis prior dedit illi, & retribuatur ei. pag. 140
14.
Omne, quod non est ex fide, peccatum est. pag. 8
1. Cor. 3.
Si quis superaedificat supra fundamentum hoc aurum, & ar-
gentum, & lapides pretiosos &c. a pa. 89. usq. ad. 95
1. Co. 12.
Nemo potest dicere dominus Iesus, nisi in spiritu sancto. pa. 228
13.
Si habuero omnem fidem, ita ut montes transferam etc. pa. 2
Abundantius omnibus laboravi, non ego autem, sed gratia
Dei mecum. pag. 251
2. Cor. 3.
Non sumus sufficientes cogitare aliquid ex nobis, quasi ex
nobis. pag. 228
Littera occidit. pag. 80
4.
Habentes eundem spiritum fidei, &c. pag. 1
3.
Quicunque ex operibus legis sunt, sub maledicto sunt. pa. 212. DD.
Quoniam autem in lege nemo iustificatur apud Deum, ma-
nifestum est. pag. 81
Si ex lege hereditas, iam non ex promissione. pa. 81. et. 109
At ubi uenit fides, iam non sumus sub paedagogo. pag. 74
Ephe. 2.
Deus autem, qui diues est in misericordia, propter nimiam
caritatem suam, qua dilexit nos &c. pag. 157
Gratia estis saluati per fidem. Et hoc non ex uobis. Dei enim
donum est, &c. pag. 160
Titum. 3.
Non ex operibus iustitiae, quae fecimus nos, &c. pa. 162.
Fidelis est sermo, & de his uolo te confirmare, ut curent bo-
nis operibus praesse, qui credunt. Deo. pag. 40

TABVLA

Heb. xi.

- Sine fide impossibile est placere Deo, Jacobi. i. pag. 2
Si quis indiget sapientia, postulet à Deo &c. pag. 2
Abrahã pater noster, nōne ex operibus iustificatus est. pa. 57
2. Petr. 2.
Si refugientes coinquinationes mundi, his rursus implicati superantur &c. pag. 43
1. Ioan. 4.
Caritas ex Deo est. pag. 234

Typographus ad lectorem.

Præcor te candide lector, ut ultimam paginam huius opusculi legas, & iuxta illam eum totum corrigas. Adnotauimus enim ibi diligentissime, quæcunq; fragilitate humana obreperant in ipsius excusione menda.

OPVSCVLVM QVINDECIM

QVAESTIONVM DE IUSTIFICATIONE, GRATIA,
ET MERITIS, AVTORE FRATRE ANDREA
VEGA, MAGISTRO SALMANTICENSI
DE FIDE IUSTIFICANTE
QVESTIO. .I.

Quæ fides est illa et qualis, cui sacræ literæ, & præcipue
Paulus, iustificationem hominis tribuit?

Tacturus de iustificatione hominis, quæ abditissima res est, neq; aliunde melius potest costare, quàm ex uera & genuina sacrarum litterarum intelligentia, operæ precium me facturum existimaui, si ab expositione fidei, cui eam imputant scripturæ, exordium sumerem, & stylo scholastico, qui ad elucidanda et illustranda obscura cuncta commodissimus est, dicenda omnia complecterer. Pro solutione igitur huius quæstionis, ne in equiuoco laboremus, & multiplicitas huius uocabuli nobis in alijs quæstionibus confusio nem pariat: & sicut pleroseq; facit, Andabatarum more errare nos cogat, duo præmittam notanda, inde ad quæstionem ipsam quinque respondebo propositionibus.

Primo igitur notandum est, & ad intelligentiam multorum locorum scripturæ, diligenter memoriæ est mandandum hoc uocabulū fides uarie accipi, & in sacris literis, & apud bonos & latinos autores, Multiplex enim est, & longe inter se distantia significat. Et non quidem illius notauimus significationes in sacris scripturis, et in latinis autoribus, sed ex illis priores quatuor celebriores sunt, et frequentiores. Nam reliquæ quinque

A

DE FIDE IUSTIFICANTE

2
 ab his uidentur fluxisse, neq; admodum longe ab eis distare. Et primo quidem fidei uocabulum solenne est usurpari pro fiducia, seu confidentia, ita ut non multum differat ab spe. Et sic accepit Cicero in oratione pro Quinto ligario, cum ait, Cur ius ego causam animaduertite quaeso, qua fide defendā, cum prodo meam. Et frequens est apud latinos credere pro fidere, & ut prophanos autores consulto pratereamus, sic fidem accepit Iacobus, cum ait, Si quis autem uestrum indiget sapientia, postulet a deo, qui dat omnibus affluenter, & non improperat. Postulet autem in fide nihil hæsitrans. Hoc est enim postulare in fide, certa minimeq; dubia fiducia benignitatis diuinæ postulare. Sic & saepe uidetur accipi in Euangelio, cum Christus fidei tribuit petentium multa, atq; adeo eximia miracula, quæ in confirmationem suæ doctrinæ, & in eorum auxilium, qui ad eum cōfugiebant, passim patrabat. Neq; secus uidetur accepisse, cum pollicebatur habentibus fidem sicut granum sinapis, potētiam ad transferendum montes, & cum reprehendit in Petro, & in alijs apostolis modicam fidem. Et Paulus de hac potest exponi, cum ait, Si habuero omnem fidem, ita ut montes trāsferam, &c. Donum enim quoddam eximie fiduciæ gratis datae, hic uidetur appellare fidem, qua qui pollet, potens est ad transferendum montes. Sic & credere accipitur, cum dicit Christus, Omnia quæcunq; orantes petitis, credite quia accipietis, & euenient uobis. Neque enim hic certum assensum obtinendi, quæ petimus, exegit a nobis Christus, ut assequeremur, quæ petimus. Esset enim & talis saepe falsa, & leuis persuasio, minimeq; utilis ad impetrandum quæ uolumus, sed fiduciam obtinendi ex benignitate diuinæ, quæ postulamus, requisit. Ea enim maxime conducit ad consequendum, quæ oramus. Vt enim nos illis opem ferre, naturæ nostræ quadam propensione uolumus, qui cum fiducia nos adeunt, nostrumq; fauorem fiducialiter implorant, ita & deus ipse multo magis eis fauet, & subuenit, benignissimeq; suum auxilium impartitur, qui ad ipsius clementiam liberalitatēq; cum fiducia confugiunt. Et ista est fides, quam Galat. 5. inter fructus spiritus Paulus connumerat, quam & quidam

Iacobi. 1.

Math. 17 et Luc. 17.

Math. 14 I. COR. 13.

Marci. 11.

Galat. 5.

QUESTIO I.

animi quandam tractabilitatem exponunt, quæ pertinaciæ opponitur. Forte quoddam qui suauibus sunt moribus, leniue ingenio præditi, facile alijs fidant, & hoc ipso se eis faciles, & tractabiles præbeant.

Secundo fides accipitur frequentissime pro fidelitate, & integritate, religioneq; ut sic dixerim, & innocentia, qua fideliter aliqua agimus negocia, & religiose implemus, quæ promissimus. Sic Cicero primo libro de officijs, & in quarto libro de republica. Fides inquit, est dictorum, conuentorumq; constantia & ueritas, & alias frequentissime in orationibus utitur hoc uerbo in ista significatione, dictamq; sic ait, quia per eam fit quod dicitur. Sic & frequenter apud latinos dicitur quispiam bona fide aliquid agere, qui in ea re gerenda, & integre, & fideliter, minimeq; fraudulēter se habet. Seruareque fidem dicitur, qui reddit quod promissit: & uiolare fidem, qui non ea integritate & religione negocia sibi credita gerit, quæ requirit fidelitas, quam nobis ipsis in communi consuetudine debemus. Sic & Cicero latinissime & prudentissime dixit. Non est æquum ut alieno potius dolori, quam nostræ fidei, hoc est nostræ integritati & innocentia, consulamus. Et uocatur ista uirtus etiam a latinis ueritas, ueracitasq;. Et manifestissime sic accepit Paulus cum dicit, Nunquid incredulitas eorum fidem dei euacuauit? Sentit enim Paulus, haudquam potuisse irritari fidem, quam deus seruat, in exhibēdis, quæ promissit, & implendis, quæ prædixit, propter incredulitatem quorundam Iudeorum. Vnde & statim subdit. Est autem deus uerax, omnis autem homo mendax. Sicut scriptum est, Vt iustificeris in sermonibus tuis. Et in hunc sensum regius psaltes dicit, Omnia opera dei in fide. Sic & Iudas dicit, in suam fidem recepisse Beniamin. Sic ecclesiasticus admonet fidem possidere cum amico, hoc est fideles esse ei: nosq; ei ueraces & integros præstare. Sic & in Hester commendatur fides Mardochei in Assuerum. Et deus queritur per Hieremiam perijsse fidem, & ablatam esse de ore hominum. Nempe quoddam perijsit in plateis ueritas, & aequitas non potuit ingredi.

rit. ber.

RO. 3.

Psal. 50.

Psal. 32.

Gen. 44.

Eccl. 12.

Hester. 6.

et. 16.

Hier. 7.

DE FIDE IUSTIFICANTE

Tertio fides accipitur pro iureiurando, siue sponsione, qua nos alicui rei faciendae adstringimus. Sic apud Latinos dicitur. Liberare fidem suam, qui implet, & re exhibet, quod promissit: uiolare uero fidem, qui non soluit promissa, neque praestat conuenta. Quem & perfidum, & infidelem, & foedifragum Latini appellat. Sic & Paulus apertissime fidem accepit, cum de adolescentioribus uidiuis, quae cum luxuriatae fuerint in Christo, nubere uolunt: aperte pronunciat habere eas damnationem, hoc est damnationi merito subiacerere, & illius esse reas, quia primam fidem irritam fecerunt. Vbi manifestum est fidem uocari a Paulo sponsionem, seu uotum castitatis, quo se Christo adstrinxerant. Ideo enim & eas ait, priorem fidem irritam facere, & ea de causa, ut sacrilegas, & reas fracti uoti, damnationi subijcit, quia non praestant, sed soluunt, & uiolant quam ante promiserant castitatem. Accipit, & in hac significatione latinissimus ille autor, qui dixit. Accipe, daque fidem. Et in hunc sensum dare fidem, seu adstringere fidem dicimur, cum aliquid pollicemur. Et fide publica iter agere, aut causam dicere, *Liuium* & *Salustianum* est pro saluo conducto, quod dicunt, hoc est publica securitatis promissione. RO. 3. Posset & sic accipi fides in citata autoritate ex Paulo. Nunquid incredulitas eorum fidem dei euacuauit?

Quarto fides accipitur pro credulitate, siue persuasione, aut assensu firmo, & certo, sed ineuidenti tamen. Et in hac significatione usi sunt isto uocabulo, non solum ecclesiastici autores nobiles, ut *Lactantius*, *Tertullianus*, *Cyprianus*, *Ambrosius*, *Hieronymus*, *Augustinus*, sed & prophani autores latinissimi. Neque est cur aliqui morosi, ne dicam, superstitiosi nostrae tempestatis *Aristarchi* hoc uocabulo fides in hac significatione uti caueant. Certe *Liuius* lacteo eloquentiae fonte ubique manans sic accepit fidem in primo libro suae historiae, dicens. Haec inquit, *Romulo* regnante militiae, domique gesta, quorum nihil absconum fidei diuinae originis, diuinitatisque post mortem creditae fuit. *Celsus* etiam libro septimo, sic fidem accepit, cum ait. Vbi eius rei fides est, hoc est, ubi ea res certa, persuasa, explorataque fuerit, pridie is puer in ieiunio

QUESTIO I.

3

contineendus, & tum loco calido curatio adhibenda. Sic & *Virgilius* in quarto *Aeneidos*. Credo equidem, neque uana fides genus esse deorum. Et apud *Ciceronem*, fidem facere, frequentissime legimus pro eo quod est persuadere. Et fidem adhibere alicubi latinissimi quique autores pro credere accipiunt, & dignum, eum fide dicunt, cui par sit credere, & optima fidei hominem, cui omnes credunt, fiduntque. Contra indignum fide, qui non meretur, ut tibi credatur. Et, *Fronti* nulla fides, dixit quidam.

Conciliare etiam fidem alicui, latinissime quidem dicitur: pro eo quod est facere, ut fides ei adhibeatur, et contra, detrahere, uel derogare fidem alicui, autoritatem illius minuere. Sexcenta autem sunt loca in euangelicis, & apostolicis scripturis, ubi fides accipitur pro certa, indubitataque oraculorum diuinorum credulitate. Sed ex multis locis unus poterit ad hoc firmandum esse satis. Is autem est *Pauli* dicentis. Iustitia enim dei in eo reuelatur ex fide in fidem. Scio varias assignari huic loco expositiones, tamen si bene expendantur, & praecedentia, & consequentia, & totum propositum *Pauli* in eo loco, probabimus hunc esse uerissimum, & germanissimum sensum illius, quod iustitia dei reuelatur in euangelica praedicatione ex fide praedicantium in fidem audientium, ex fide annunciantium in fidem obaerentium, ex fide maiorum in fidem minorum, ex fide doctorum in fidem populorum, ex fide prophetarum ueteris testamenti in fidem apostolorum, & pastorum noui testamenti, ex fide praecedentium in fidem sequentium. Cum enim euangelici praedicatores, quae certo, & indubitato credunt de iustitia dei, fidelibus populis edisserunt, & quae illi tradunt, populi credunt, alijque contestari fatagunt, panditur nimirum, & manifestatur iustitia dei. Neque hic quisquam fidem pro fiducia, aut fidelitate, aut promissione potest accipere, quin in sensu absconos, minimeque convenientes *Paulo* incidat. Et ipse *Paulus* quem assensum siue credulitatem communi uocabulo fidem appellauit, postea capite tertio, & quarto eiusdem epistolae per uerbum credendi, a deo diserte, & clare explicuit, ut nemo, nisi qui plane uelit resistere

RO. I.

re aperto lumini, dubitare possit, quin in hac significatione ipse ibi accipiat fidem. Et in euangelio frequentissime sic Christus & fidem accepit, et credere. Neque enim sic fiducia tribuisse miracula, quae faciebat, credendus est, quin etiam uel primas partes huic fidei tribueret, sine qua fiducia de ipsius benignitate haberi nullo modo poterat. Et saepe uni huic fidei, hoc est, credulitati ad se uenientium, tribuebat miracula, ut apertissime facit, cum duobus caecis petentibus ab eo misericordiam dixit. Creditis quia hoc possum facere uobis? & respondens illis, utique domine, tetigit oculos eorum dicens, Secundum fidem uestram fiat uobis. Et diuus Augustinus, cum dissereret, an fides in nostra esset potestate in de spiritu & littera capite. 31. ita ait. De hac fide nunc loquimur, quam adhibemus, cum aliquid credimus, non quam damus, cum aliquid pollicemur. Nam & ipsa dicitur fides. Sed aliter dicimus. Non mihi habuit fidem, aliter autem. Non mihi seruauit fidem. Nam illud est. Non credidit quod dixi, illud. Non fecit quod dixit. Secundum hanc fidem, qua credimus, fideles sumus deo, secundum illam uero qua fit quod promittitur, etiam deus ipse fidelis est nobis. Hoc enim dicit Apostolus. Fidelis deus, qui non uos permittet tentari super id quod potestis. Hac Augustinus. Ex quibus patet fidem ab eo intelligi, & uocari credulitatem, qua certo, & indubitato, consentimus uerum esse, quod legimus, uel audimus. Et hoc ille ibidem aperte ex alijs scripturae testimonijs confirmat, quae nos, quoniam aperta sunt, & passim talia occurrunt in scripturis, libentes praeterimus. Ista sunt frequentiores, & celebriores fidei acceptiones, Sed sunt & praeter has aliae quinque non infrequentes, neque nimium raras, sed & in claris autoribus, & in sacris litteris usitatae. Quas tamen uel ex hac quarta acceptione fidei, uel ex hac quarta, & secunda ortas esse crediderim, neque ab eis a deo multum distare.

Quinto ergo fides accipitur a theologis pro habitu inclinante ad huiusmodi assensus, certos illos quidem & firmos, sed ineidentes, quippe qui propter solam autoritatem eorum, quibus credimus, a nobis habeantur. Et ideo habitus

Matth. 9.

I. Cor. 9.

ad tales assensus inclinans, fides uocatur: assumunt enim habitus nomina actuum, ad quos inclinant, quae natura sua multum cum eis conueniant. Et sic Paulus de fide uidetur loqui, cum eam donum dei appellat, & cum substantiam rerum sperandarum, & argumentum non apparentium, dicit esse fidem, & cum inter gratias spiritus sancti eam connumerat. Est enim gratia spiritus sancti, praesertim, cum illa a deo eximia est, & excellens, ut praecipuum quoddam, & eximium, & selectissimum dei donum uideri queat. Estque ista acceptio fidei in usu maxime apud doctores scholasticos.

Sexto etiam fides uocatur ipsa nostra religio Christiana, ut pietas recte de diuinis sentiens, & status hic totus legis gratia, fides appellatur, & status fidei. Et sic a Paulo manifestissime fides accipitur, cum dicit. Prius autem quam ueniret fides, sub lege custodiebamur, conclusi in eam fidem, quae reuelanda erat. Itaque lex paedagogus noster fuit in Christo, ut ex fide iustificemur. At ubi uenit fides, iam non sumus sub pedagogo. Quid enim est aliud uenisse fidem, quam reuelatum iam esse statum hunc nostrum, qui est status fidei? & talis multis nominibus appellatur, & ab eodem Paulo ibidem opponitur statui legis.

Septimo fides uocatur autoritas, cui par sit credere. Unde est in Pandectis titulus de fide instrumentorum, hoc est, de autoritate quam habere debent instrumenta. Et examinare fidem instrumentorum, idem est, ac expendere, & librare, cuius sint autoritatis. Et optimae & exploratae fidei instrumenta dicuntur, quibus iustissimum est fidem adhibere.

Octauo etiam fides uocatur, quicquid certa, & indubitata fide ecclesiae communiter tenemus, forte quod exploratae, & compertae sit ueritatis, quicquid credimus secundum fidem nostram catholicam. Et sic accepit Athanasius fidem, cum in symbolo suo dixit. Fides autem catholica haec est &c. Ita & Paulus unam esse fidem dixit, quod unum uidelicet est & idem, quod omnes catholici credunt, immo & quod crediderunt, & credent.

Neque enim fides nostra in uarias sectas distinguitur, si

Ephe. 2.

Heb. 11.

I. Cor. 12.

Gal. 3.

DE FIDE IUSTIFICANTE

cut hæresis, sed una est omnium catholicorum fides. Et eandem fidem ubiq; prædicarunt apostoli toto orbe dispersi, & nunc prædicat tota ecclesia, quam propheta sub nube, & enigmatibus, & umbris figurarum prædicabant. Quare & Paulus eundem nos dixit habere spiritum fidei cum illis. Sic etiã accepit idem Paulus, cum se dicit accepisse gratiam, & apostolatum ad obediendum fidei, hoc est ad faciendum, ut homines obædiant fidei, & eorum quæ credimus, iugo sua colla subiiciant. Et in eundem sensum dicit, patefactum esse hoc tempore mysterium, euangelicæ nimirum prædicationis, per scripturas prophetarum secundum præceptum æterni dei ad fidei obediendum, in cunctis gentibus, hoc est, ut obediatur fidei doctrinæ, eamq; amplectantur omnes gentes. Sic & frequenter accepimus fidem in communi consuetudine, dicentes, hæreticorum dogmata contraria esse, & aduersari fidei nostræ, & aliena esse a fide ecclesiæ, & apostolos propagasse, & inuulgasse fidem per totum orbem tum cognitum, & doctorum expositiones fidem illustrasse, et plures esse articulos, plura & symbola fidei, neq; totam fidem nostram compræhensam scripturis sanctis esse, sed multa etiam spectantia ad fidem constare sola traditione ecclesiastica.

RO. 14. Nono accipitur fides pro conscientia. Inde fortassis quod & ipsa conscientia credulitas quædam sit. Et sic sæpe accipitur a Paulo. Maxime uero cum dicit. Omne quod non est ex fide, peccatum est. Hoc est enim quod non est ex fide, ut clari auctores exponunt, quod non est ex conscientia, & iuxta quod ea nobis agendum præscribit, sed contra eam potius.

SECUNDO notandum est, fidem in quarta significatione, quæ notior est, & usitatior in schola theologica, quadrupliciter diuidi à theologis. Primo quidem fides diuiditur in humanam & diuinam. Humana est, qua aliquid credimus propter auctoritatem hominum, aliqua contestantium, & affirmantium nobis. Diuina est, qua aliquid credimus propter auctoritatem dei nobis illud reuelatis. Et intermissa fide humana, quæ neq; semper certa, neq; infallibilis est, sed nonnunquam error, nonnunquam & opinio formidinem habet annexam de opposito,

QVAESTIO II

de opposito. Fides diuina, qua aliquid credimus propter auctoritatem Dei, secundo diuiditur in actualē, & habitualem. Fides actualis est assensus firmus, certusq; sed inuidens eorum, quæ a Deo reuelata sunt. Quod certus assensus est, & firmus, distinguitur ab opinione, & eam excedit. Siquidem opinio, neq; certus est assensus, neq; firmus. Potest enim ei subesse falsum, & sæpe subest, & infirmus est assensus, & imbecillis. Habet enim opinio annexam formidinem, & hæitationem de ueritate eius, cui opinatiue assentimur. Sed quod inuidens assensus est fides, exuperant eam intellectus, scientia, & sapientia, quæ uirtutes sunt intellectuales, claritatem habentes, et euidenciam. Fides uero habitualis est quidam intellectualis habitus, quo proclius redditur intellectus ad ipsam actualem. Relicta uero fide actuali, quæ tam multiplex est, quam multiplicia sunt illa, quæ per eam credimus, fides pro habitu fidei tertio diuiditur à theologis in fidem acquisitam, & infusam. Fides acquisita est habitus faciles nos reddens ad credendum, acquisitus ex frequentia actuum fidei. Habet enim hoc natura nostra, ut ex quocunq; frequenti actus alicuius exercitio, facilitatem quandam ac procliuatatem nobis comparemus ad eum actum. Illa autem qualitas, quæ hanc facit in nobis procliuatatem, habitus acquisitus uocatur à theologis, & philosophis. Fides uero infusa est habitus quidam supernaturalis, & diuini prorsus ordinis, à Deo intellectibus nostris infusus, ut per eum facile, & certo, indubitanterq; assentiamus reuelationibus diuinis. Cum enim infirma sit, ualdeq; imbecillis natura nostri intellectus ad certo, & firmiter credendum supernaturalibus ueritatibus, quas Deus dignatur nobis reuelare, cõscius ipse Deus infirmitatis, & instabilitatis nostræ, quotiescunq; siue per baptismum, siue per propositum seruandi sua mandata, aliquos admittit ad suam gratiam, mox illis infundit qualitatem quandam supernaturalem, & diuini ordinis, quam uocamus fidem infusam, qua inclinemur, & proclues mirum in modum reddamur ad assentiendum omnibus à se reuelatis certo, & absq; ulla formidine. Firmat enim hic habitus nos, & certos, minimeq; dubios facit de omnibus dictis, B

10 DE FIDE IUSTIFICANTE
& testimonijs diuinis, eaq; nobis ualde credibilia, & persuasibilia reddit. *Et si uisus in uisibilibus obuios, in invisibilibus*
Verum hic habitus potest esse, & in iustis, & in peccatoribus, ut doctores omnes catholici pro certo habent, & experientia ipsa commōstrat. Habent enim, & experiuntur utriq; in se istam facilitatem, procliuatatem, & constantiam in assensu eorum, quæ à Deo reuelata sunt. Et Hiero. & Aug. aperte testantur, ut ex dicendis in. 2. q. magis patebit, fuisse ab initio nascentis ecclesie qui crederent sola fide in Christum nos posse saluari, qualiscunq; uita nostra foret. Et aperta sunt loca scripturarum, quibus docemur fidē esse in peccatoribus. Nā & Ioannes aperte dicit multos ex principibus Iudæorum credidisse in Saluatorem, sed dilexisse eos magis gloriam hominum quam gloriā Dei, & propter pharisæos non fuisse confesos, quod credebant. Et alibi non dicit eos, qui credunt in nomine eius filios Dei esse, sed hanc eis datam potestatem, ut filij Dei fiant. Et Paulus aperte dicit posse esse sine caritate fidem adeo perfectam, ut per eam, montes quis de locis suis transferat. Et propheta alij, & apostoli sæpe in populi Dei hominibus non incredulitatē reprehendunt, sed hoc potius, q; cum rectam haberent fidem, non tamen rectis uidebantur moribus, sed factis uidebantur negare, quod ore, & corde confitebantur. Atq; ideo quarto diuiditur fides in informem & formatam. Fides informis uocatur habitus fidei seiunctus a caritate. Fides autem formata, est habitus fidei coniunctus caritati, & eam præsentem habens. Cum enim ex doctrina Ambrosii, quam qui eum secuti sunt theologi, penē omnes receperūt, caritas forma sit uirtutum omnium, & eis quendam uelut decorem, & nitorem sua præsentia irradiet, merito fides, cū eam habet præsentem, formata dicitur, & uiua. Cum uero ab ea seiuncta est, informis, infirmaq; ac planē languens, & emortua dicitur, tamen si idem sit habitus, qui antea fides formata dicebatur. Potestq; ista quarta diuisio cōuenire actibus fidei, quanquam ut plurimum in schola ad solos habitus referatur. Et immerito sane Ioannes Caluinus libro de institutione religionis. cap. 4. nugatoriam appellat, istam distinctionem si

Ioā. I.
I. cor. 13.

dei in informem, & formatā, & reclamante scriptura uniuersa a sophistis magno Ecclesie malo profectam dicat, cum in Ambrosio, immo et in prophetis, & apostolis, & in aliquibus Christi ipsius uerbis fundamentum habeat, neq; ex ea quicq; incommodi Ecclesie accesserit, sed potius ad disputationes theologicas nonnihil attulerit claritatis. Et si illi, & sui similibus licuit fidem in historicam, & Euangelicā partiri, cur non & scholasticis licuerit theologis fidem diuidere in informem, & formatam, cum certum sit, & toti sacrae scripturae consonū reperiri posse fidem, & sine caritate, quæ forma uirtutum est, & cum ea. Nos igitur nihil ueriti maledicta, & conuitia eorum, qui scholasticam doctrinā, & recepta in scholis uocabula passim subfannant, & ista, & alijs diuisionibus fidei, ubi eunq; fuerit commodum, libere utemur. His igitur ut eunq; prænotatis, ut intelligamus, qua de fide Paulus agit in locis omnibus, quæ spectant ad hanc materiam de iustificatione, quæ habes fidelissime in unum congeſta in argumentis politis in secunda questione contra primam conclusionem, ponam sequentes propositiones.

PRIMA PROPOSITIO.
Non agit Paulus his locis de fide habituali, sed solum de actuali. Quod non agat hic Paulus de fide acquisita, apud omnes uideo esse in confesso, ideoq; id probare minime est necessarium. Sed quod, neq; de infuso fidei habitu ista loca debeāt exponi, quod forte negabitur a plerisque scholasticis probatur. Ac primo quidem ad hoc probandum, illud sufficit. Quæ enim de fide Paulus asserit, statim ne dubii essemus de sensu illius, uerbo credendi confirmat, quod certe, non nisi actui fidei conuenit. Dicit iustitia Dei per fidem Iesu Christi, sed ne dubites, qua de fide hoc intelligat, in omnes adiicit, & super omnes, qui credunt. Dicit iustificari homines per fidem, sed ut scias de fidei actu id intelligi, adducit exemplum Abrahamæ, de quo scriptura dicit. Credidit Abraham Deo, & reputatū est illi ad iustitiam. Et in eam formam subnectit, Credenti in eum, qui iustificat impium, deputandam esse fidem eius ad iustitiam.

Secundo idē ipsum firmare possumus hoc argumento. Paulus & in hoc loco, & in plerisque alijs, cum tribuit iustificationem nostram, & salutem fidei, ostendit uiam, qua nos ipsi possumus cooperari Deo ad iustificationem nostram, & per quam nos possumus iustificationem consequi. Sed hanc non consequimur per habitum, sed per actum. Non ergo de habitu fidei agit, sed de actu. Et confirmatur hoc. Docuit Paulus uiam, et medium, quo iustitiam sibi omnes possint comparare. Hoc autem non fit per fidei infusum habitum, sed per actum, ut patet. Ergo de fidei actu agit, & non de habitu. Et confirmo amplius. Cum datur fides infusa alicui adulto, datur ei simul iustitia, ut probabilior habet sententia doctorum scholasticorum. Neque fides infusa praecedit iustitiam infusam, neque conuersim, nisi forte natura, bene autem fides actualis praecedit utrumque Dei donum. Ergo cum dicit Paulus iustificari homines per fidem, loquitur aperte de actu fidei, & non de habitu.

Tertio principaliter argumentor. Non perinde referebat omnium Christianorum intelligere, quae ad habitum fidei spectant. Intererat autem, & interest multum ea intelligere, quae ad fidei actum spectant. Non ergo hic Paulus de fide habituali agebat, sed de actuali. Estque hoc argumentum tanti apud me momenti, ut quanuis sciam maiorem partem scholasticorum de fidei habitu exponere per multa loca Pauli, atque ex ipso existimare satis constare ponendum esse habitum infusum fidei, tamen uel hoc uno argumento non dubitarem asserere, ne unum quidem locum esse in Paulo, quem necesse sit de habitu fidei exponere. Quanuis enim habitus uirtutum infusi ponendi sint, ut probabilius esse asseritur in Clementina de summa trinitate, & fide catholica, & aliquot Pauli loca commode de fidei habitu exponantur, exponi que possint, eadem tamen commodius multo de actu fidei interpretabimur. Neque dubitari posse uidetur, quin in illis ipsis de actu fidei principaliter, & magis ex professo agat Paulus. Et quidem antiquos doctores, & praesertim Augustinum ad actum fidei uideo ubique ea omnia referre. Poterit tamen quispiam obijcere nobis illum locum Pauli. Sine fide impossibile est placere

Deo. Cum enim paruuli baptizati, & iusti dormientes placeant Deo, neque tamen habeant actum fidei, sed tantum habitum, necessario uidetur consequi, ut hic locus de infuso fidei habitu debeat exponi, & non de actu. Sed neque ista obiectio quatenus debet mouere in contrarium eius, quod asseruimus. Non enim ibi de paruulis agit beatus Paulus, sed de adultis. Et, ut explicaret se agere de fide actuali, mox adiunxit. Credere enim oportet accedentem ad Deum, quia est, & inquirentibus se remunerator sit.

SECUNDA PROPOSITIO.

Non est necessarium haec loca intelligere de sola fide formata, & uiua, quaeque secum habet coniunctam, & praesistentem caritatem, sed melius est, ut de fide generaliter accipiantur, ut sub se informem claudit, & formatam. Haec propositio est contra multos doctores catholicos, eosque non postremae classis, qui cum uiderent non posse conuenire peccatoribus fidelibus eximios, atque adeo praecellentes effectus, quos Paulus & caeteri apostoli, immo & ipse Christus attribuit fidei, nouam quaedam, atque, ut existimo, doctoribus antiquis ignotam inuenirerationem explicandi hanc difficultatem. Et loca omnia illa, quibus salus, iustitia, sanctificatioque, seu reconciliatio, & redemptio nostra tribuuntur fidei, de fide formata, uiuaque, et efficaci, & quae per dilectionem operatur, ut Paulus tradit, dixerunt esse exponenda, neque conuenire ei fidei, quae est in peccatoribus fidelibus, quae informis est, neque uirtutis nomine digna, sed ociosa, & mortua dicitur in sua canonica à Iacobo apostolo.

Sed contra eos omnes, quantalibet sint autoritate, probatur nostra propositio. Primo. Et Paulus, & caeteri apostoli, immo & ipse Christus, cum fidei tribuebant nostram salutem, & iustificationem, cum et eam exigebant ab eis, quibus predicabant, agebant de fide, per quam acquirere possumus, & uere acquirimus iustitiam, docebantque nos dispositionem, qua nos ex parte nostra disponimus ad gratiam. Sed ista fides non est fides formata, aut saltem non in quantum formata habet ista efficere. Praecedit enim saltem natura ipsam caritatem, qua formatur, sicut dispositio antecedit formam, ad quam disponit,

& causa effectum, quem producit. Ergo neq; Christus, neq; Paulus, neq; ceteri apostoli agebant de sola fide formata. Et confirmo. Fides formata non est uia, neq; dispositio ad iustitiam nostram. Siquidem illa iam habet secum presentem iustitiam. Ergo cum Christus, & apostoli docebant uiam ad iustitiam, non agebant de sola fide formata.

Secundo istam fidem, quam Christus, & sui apostoli ad salutem exigebant, explicabant uerbo credendi satis aperto, quodq; in se neq; claudit, neq; dat intelligere dilectionem, quanquam est causa illius. Non ergo ea, quae tradiderunt de fide, restringi debent ad fidem formatam, sicut neq; quae explicantur, uel asseruntur uerbo credendi, limitantur uel restringuntur ad credendi actum posteriorem caritate.

Tertio. Sicut fides, spes, et caritas distinctae sunt uirtutes inter se, ita actus habent distinctos inter se, & a se inuicem separabiles. Alioquin distinctae uirtutes non essent. Ergo quae dicuntur de fide, non debent intelligi de spe, neq; de caritate, neq; e contrario, & consequenter, neq; de fide formata. Perinde enim est apud doctores, quos modo impugnamus, interpretari aliqua de fide formata, ac interpretari de fide, & caritate. Ad haereticos enim obijcientes loca scripturarum, quibus iustificatio nostra tribuitur fidei, ad probandum non esse requisita opera distincta a fide sufficienter putant se respondere dicentes ea loca esse intelligenda de fide formata, hoc est, de fide, & caritate.

Quarto. Vbi lex non distinguit, neq; nos distinguere debemus, sicut dicunt iurisperiti. Cum ergo scriptura tribuens iustificationem nostram fidei, non distinguat, neq; hoc restringat ad fidem formatam, neq; nos restringere debemus.

Sed ut apertius sit, & confirmatius, quod uolumus in hac propositione asserere, faciam contra eam quaedam argumenta, quibus maxime inniti potuerunt, qui ista omnia loca, quae modo exponimus, de fide sola formata dixerunt esse intelligenda. Ex eorum enim enodatione, & inuadatione, ueritas nostrae propositionis magis elucescet.

Ac primo quidem obijci potest nobis hunc in modum, Si

ista loca, quibus iustitia nostra tribuitur fidei, essent intelligenda de fide qualicumq;, hoc est, siue formata, siue informis, sequitur non esse requisita bona opera ad salutem, sed sufficere sola fidem ad iustificationem nostram, quandoquidem ei soli ea tribuitur. Sed hoc, ut statim ostendemus, concedi non potest. Ergo necesse est loca omnia ista restringere ad fidem formatam.

Ad hoc argumentum primo dico. Licet omnia ista loca restringantur ad fidem formatam, habet suum locum ista obiectio haereticorum. Neq; enim est concedendum praeter fidem formatam, hoc est fidem habentem praesistentem, & coexistentem sibi caritatem, nulla requiri opera, cum certum sit ad alia opera a fide formata obligari iustos, & ea si non apponant, decidere eos a sua iustificatione. Quare propter hanc haereticorum obiectioem, haud quaquam necesse erat ad hoc commune, ut sic dicam, asylum confugere, & dicere, ista omnia loca exponi debere de sola fide formata. Et trepidasse mihi quidem uidentur, ubi nullus erat timor, qui eum aperte dicant, neq; fidem formatam solam sufficere, tamen haec loca ad fidem formatam restringunt. Secundo igitur dico. Aliud est dicere Paulum loqui de fide sola, & seiuncta a quocumq; dono Dei alio, & a quocumq; alio opere nostro. Et aliud est dicere Paulum loqui de fide generaliter, siue ea informis sit, siue formata. Haeretici dicunt primum, nos tantum dicimus secundum. Dicimus enim per fidem nos iustificari, nihil solliciti, an illa informis sit, siue formata, neq; aliquid tale requirerent, sed non dicimus iustificari nos per fidem solam, ut latius paulo post differemus.

Secundo potest aliquis contra nos argumentari. Nunquam aliquis iustificatur, quin illius fides sit formata. Hoc enim ipso, quod iustificatur, acquirit gratiam, qua fides formatur. Ergo nunquam aliquis iustificatur per fidem informem, sed tantum per fidem formatam. Atq; ideo neq; loca tribuentia iustificationem nostram fidei, exponi debent de alia fide, quam formata.

Ad hoc argumentum respondeo. Quamuis eo ipso, quod aliquis per fidem iustificetur, fiat fides illius formata, tamen non sequitur, quod per eam, ut formatam acquiratur iustitia.

Et ideo, neque debent loca, quae tribuunt iustitiam fidei, restringi ad fidem formatam. Prius enim natura datur homini gratia, quam illius fides sit formata. Formatur namque per gratiam.

Tertio instabit quispiam. Fides informis ociosa est, frigida, languens, & mortua. Ergo non debent ei tribui tanta, & tam eximiae laudes, quantas scriptura tribuit fidei. Respondeo. Quandoque fidei conuenerint laudes ei tributa ab scriptura, fides informis non erit ociosa, sed sollicita, & operosa, & suum possessorem pertrahet ad salutem, efficieturque ipsa uiua, & efficax, & probata, & splendore, & nitore gratiae illustrabitur. Neque enim omnis fides informis ociosa est, sed illa tantum, quae non fatagit, operando per dilectionem, perducere credentes ad salutem. Neque sola fides formata, & praexistens sibi coniunctam habens caritatem, operosa est, & efficax. Vt enim prius tempore uel saltem natura est informis, quam formata, operari potest, & sollicitare ad bonum. Neque nos diximus ea quae tribuuntur fidei, & de quibus fides commendatur, tribuenda esse fidei informi. Multo enim minus ei conueniunt quam fidei formatae, & melius referri possent ad fidem formatam, quam ad fidem informem, sed tantum diximus, tribuenda esse fidei absolute, & generaliter, ut abstrahit, & praescindit a fide informi, & formata. Quaedam enim fidei informi conuenient, alia fidei formatae. Comparamus enim nobis spiritum sanctum, & iustitiam, facimusque, ut Christus inhabitet in nobis, per fidem informem, aut saltem per fidem, ut prius est natura, quam formetur. Habitat uero ipsi in cordibus nostris, & regnum caelorum intra nos habemus per fidem formatam.

Quarto potest quispiam, & quidem apparentissime impugnare hanc nostram propositionem, & ostendere non esse nouam, sed antiquam, & ueterem expositionem illam, de fide formata, quia diuus Augustinus libro de fide, & operibus, huic soli tribuit, quod salubris sit, & fundamentum spiritualis structurae, & quod neminem perire permittat, & hanc solam fidem euangelicam, fidem gratiae, fidem Christianorum appellat, aliam uero mortuam dicit, & fidem daemonum. Neque solum diuus Augustinus, sed & Paulus ipse, ut ibidem colligit Augustinus

Augustinus, ita uidetur cuncta, quae dixerat de fide, exposuisse, cum ad Galatas quinto dicit. In Christo Iesu neque circuncisio aliquid ualet, neque praeputium, sed fides quae per caritatem operatur. Sed praestat ipsa diui Augustini uerba audire. Is itaque in libro statim citato capite. 14. Paulus, inquit, non qualibet fidem, qua in Deum creditur, sed eam salubrem, planaque euangelicam definiuit, cuius opera ex dilectione procedunt. Et fides, inquit, quae per dilectionem operatur. Vnde illam fidem, quae sufficere ad salutem quibusdam uidetur, ita nihil prodesse asseuerat, ut dicat. Si habeam omnem fidem, ita ut montes transferam, caritatem autem non habeam, nihil sum. Vbi autem haec fidelis caritas operatur, sine dubio bene uiuit. Plenitudo. n. legis caritas. Et capite. 16. Ex hoc, quod Christus teste Paulo prioris ad Corinthios tertio, est fundamentum spiritualis structurae, infert, Si Christus, proculdubio fides Christi. Per fidem quippe habitat Christus in cordibus nostris, sicut idem apostolus dicit. Ne autem quispiam ex hoc putet fidem, quaecumque satis esse, ut inhabitet Christus in nobis, subdit. Porro fides Christi, illa utique, quam definiuit apostolus, quae per dilectionem operatur. Non enim fides illa daemonum, cum & ipsi credant, & contremiscant, & filium Dei confiteantur Iesum, potest accipi in fundamentum. Quare? Nisi quia non est fides quae operatur per dilectionem, sed quae exprimitur per timorem. Fides itaque Christi, fides gratiae christiana, id est ea fides, quae per dilectionem operatur posita in fundamento neminem perire permittit. Et infra in eodem capitulo tractans illa uerba Christi ad Cananaeam: O mulier magna est fides tua. Miror, ait, si laudaret in ea fidem sine operibus, id est fidem non talem, quae per dilectionem iam possit operari, fidem mortuam, et quod Iacobus dicere minime dubitauit, fidem non Christianorum, sed daemonum. Et capite. 21. prope finem. Vtrocumque uitio caret, nempe incredulitatis, & credulitatis, qui fidem Christi habet, non sine operibus mortuam, quae etiam in daemonibus inuenitur, sed per fidem gratiae, quae per dilectionem operatur. Haec est fides, de qua dicitur. Regnum caelorum intra uos est. Et in de spiritu & littera capite. 32. ex illis uerbis

IACO. 2.

LUC. 17.

18 DE FIDE IUSTIFICANTE
apostoli. Non enim accepistis spiritum seruitutis &c. colligit non esse eam fidem commendatam ab apostolo, quæ operatur per timorem, & in eis est, qui sub lege sunt, et timore poenæ faciunt iustitiam, quam mallēt non facere, si fieri posset, ut liceret quod non licet, sed fidem eam commendatam ab apostolo quæ per dilectionem operatur, non formidando poenam, sed amando iustitiam. Et in. c. 7. de gratia & libero arbitrio ideo dicit apostolum dixisse, in Christo Iesu, neq; circumcisionem aliquid ualere, neq; præputium, sed fidem quæ per dilectionē operatur, ut ostenderet, non intellexisse quid ipse diceret, cum dixit. Arbitramur iustificari hominem per fidem sine operibus legis, qui putauerunt eum dicere, sufficere hominī fidem, etiam si male uiuat, & opera non habeat. Ex quibus omnibus uidetur diuus Augustinus de sola fide formata intellexisse, & intelligenda docuisse, quæ Paulus asserit de fide, quod est contrarium nostræ propositionis.

Ad hoc argumentum, quod quidem apparentissimum est, respondeo. Aliud est dicere loca sacrarū literarum, quibus nostra iustificatio tribuitur fidei, intelligenda esse de fide formata, aliud uero esse intelligēda de fide, quæ per dilectionem operatur. Diuus Augustinus solum dicit hoc secundum. neq; nos contrarium asserimus, aut sentimus, quāquam ut docebimus. in secunda quaestione, non est necessarium ad hoc confugere, ut argumenta hæreticorum diluamus. Doctores uero, quos impugnamus, dixerunt primum. Et quanquam illi non hæc fortassis habuerunt pro distinctis, sed alterum pro altero acceperunt, quia, si fides per caritatem operatur, uel formata est, uel statim formatur, atq; ideo excusari possent, & nobiscū utcūq; concordare tamen nos distinctissima hæc putamus, neq; unum cum altero debere cōfundi. Prius enim est fidem per dilectionem operari, quā caritate formari, quoniam ad hoc per dilectionem operatur, ut obrineat spiritū sanctum, & per eum caritatem, quæ formetur. Et si non eodem momento, quo fides incipit per dilectionem operari, obtineretur spiritus sanctus, reperire liceret fidem per dilectionem operantem informem & formatam, & utcūq; de his sit, prius fides saltem na-

tura, ut patet ex dictis, per dilectionem operatur, quā sit formata. Neq; cū dicit diuus Augu. hæc loca, quæ nunc interpretamur, esse intelligenda de fide per dilectionem operante, credendum est uoluisse abrogare fidei laudes & prærogatiuas, quas ei tribuit scriptura, & imputasse fidei & caritati, immo ne limitasse quidem eas crediderim ad fidem per dilectionem operantem, sed hoc tantum docuisse, tum demum ei uere illa encomia conuenire, cum ipsa suas uires exerit, & quid possit explicat, & effectui nostro flammam subministrat, ut ardeat igne caritatis, & per dilectionem operetur, totāq; legem Dei compleat. Itaq; dicere de fide per dilectionem operante esse laudes fidei interpretandas, non est limitare eas laudes ad fidem formatam, sed docere quo tempore eas laudes mereatur, & quid ipsi in se fidei conueniat, si modo ipsius uirtutem nostris sceleribus non infringamus, debilitemus, ac obruamus. Et q; ita sit diuus Augustinus interpretandus, patet, quia post ultima uerba eius statim citata, Hæc est fides, de qua dicitur, Regnū cœlorum intra uos est, subdit. Hoc enim decipiunt, qui uim faciunt credendo impetrantes spiritum caritatis, ubi est plenitudo legis, sine qua lex in litera reos faciebat etiam præuaricationis. Non itaq; putandum est ideo dictum, Regnum cœlorum uim patitur, & qui faciunt, diripiunt illud, quia etiam mali tantummodo credendo, & pessime uiuendo perueniunt in Regnum cœlorum, sed quia reatus ille præuaricationis, quem sola lex, id est litera sine spiritu iubendo faciebat, credendo soluitur, & uiolētia fidei spiritus sanctus impetratur, per quem diffusa caritate in cordibus nostris lex nō timore poenæ, sed amore iustitiæ completur. Hæc ibi. Quæ si bene & pro dignitate ponderentur, aperte poterit cōstare diuum Augustinum nequaquam limitasse uerba Pauli ad fidem formatam, uel ad fidem quam præcedat caritas. fidem enim gratiæ & euangelicā atq; adeo fidem christianorum existimat fidem, quæ sua uiolentiā spiritum sanctum & caritatem impetrat, & hoc ipso uim facit ipsi regno cœlorum.

TERTIA PROPOSITIO.

Non debent ista loca Pauli exponi de fide in prima, secun-

daue, aut tertia significatione, hoc est de fiducia, fidelitate, aut promissione, nec de fide, ut complectitur primam & quartam significationem, id est de fiducia & credulitate, sed tantum exponenda sunt de fide in quarta acceptione, hoc est de credulitate certa minimeque dubia. Et quidem quod non debeant ista exponi de fide pro fidelitate, uel promissione, manifestum est. Quamuis enim, ut mirifice differit Paulus, ex promissione diuina participemus benedictionem Abrahamæ, hoc est iustificemur, & adoptemur in filios, ac per hoc coheredes simus Christi, & in hereditatem illius admittamur, tamen, cum hoc loco agat Paulus de fide, quæ requiritur ex parte nostra ad nostram iustificationem, satis liquet Paulum non agere hic de fide, ut fidelitas, uel promissio est. Quod uero non agat de fide in prima significatione, hoc est de fiducia, qua nobis diffusit, totam spem fiduciamque nostræ iustitiæ in Deo per Christum reponimus, probatur. Eodem modo, & in eadem prorsus significatione loquitur Paulus de fide, qua nos iustificamur, & de fide, quæ imputata est Abrahamæ ad iustitiam. Confirmat enim nos iustificari per fidem, quia Abraham per fidem iustificatus est. Sed cum agit de fide Abrahamæ, non agit de fiducia, quia suæ spem iustitiæ collocabat Abraham in Deo, sed de credulitate, qua dicitis, & promissioni diuinæ absque ulla hæsitacione crediderat, plenissime sciens, quod quæcumque promissit Deus, potens est facere. Et patet hoc per totum propemodum quartum capitulum. Et, ut alia omittamus, certe ex illis uerbis. Qui contra spem in spem credidit, facile hoc potest persuaderi. Ergo etiam cum agit de fide, qua nos iustificamur, fidem non appellat fiduciam, uel spem, sed certam persuasionem intellectus, unde spes ipsa, & fiducia emanat. Et confirmari hoc potest. In eundem enim sensum hic agit de fide, in quem & ad Hebræos undecimo, cum maxime de fide, differit, sed ibi agit de fide pro credulitate, ut & Augustinus libro, 50. homiliarum homilia. 32. & Basilius in psalmum. 115. & Bernardus in epistola. 190. in commentarijs, aperte tradunt. Et potest eorum sententia probari ex illis uerbis. Fide intelligimus aptata esse sacula uerbo Dei, quia fiducia præterita non respicit, & ex illis. Credere enim

Gal. 3.

ubi sup.

Hebr. xi. ibidem

oportet accedentem ad Deum, quia est. Credere enim Deum esse, non ad fiduciam spectat. Ergo in alijs etiam de fide agit pro credulitate, & non de fiducia. Et amplius confirmari potest hoc ipsum sic. In eundem sensum hic agit Paulus de fide, quo infra cap. 10. eiusdem epistolæ ad Romanos. Sed ibi manifestissime agit de fide pro credulitate, cum ait. Si confitearis in ore tuo Dominum Iesum, & in corde tuo credideris, quod Deus illi scitauerit à mortuis, saluus eris. Non enim fiducia hæc præterita respicit. Ergo etiam alibi de fide agit pro credulitate, et non pro fiducia. Secundo idem probare possumus hoc argumento. Per eam fidem nos tradit Paulus hoc loco iustificari, quam Christus exiugebat à Iudæis quæque & ipse Paulus, & ceteri apostoli populis omnibus prædicabant, & ab eis exiugebant, quæque, qui recipiebant, fideles, ac filij spirituales Abraham dicebantur. Sed fides, quam Christus exiugebat à Iudæis, quam & apostoli prædicabant, quæque à baptizandis exiugebant, & à qua fideles dicitur, non est fiducia, sed persuasio, uel credulitas, quia eis fidem adhibemus, quæ ab illis proposita sunt credenda, ut patet ex historia actorum apostolicorum, & ex multis locis euangelij, præsertim apud Ioannem. Certe enim, cum Christus dicebat Iudæis, Si Moysi crederetis, crederetis forsitan & mihi, Si ueritatem dico, quare non creditis mihi? Opera quæ ego facio in nomine patris mei, hæc testimonium perhibent de me, sed uos non creditis, quia non estis ex ouibus meis. Non creditis quia ego in patre, & pater in me est. Dicit nullo modo potest, quod hic de fiducia sit sermo. Cum igitur uerissimile non sit in alio significatu fidem accipi à Paulo in his locis, sequitur aperte non hic accipi ab eo fidem pro fiducia, sed pro credulitate. Atque hoc eodem argumento satis reuincere possumus eos, qui dicunt fidem, & in his, & in alijs multis sacre scripturæ locis, utrunque complecti, & intellectus certam persuasionem, & uoluntatis plenam, minimeque instabilem spem, seu fiduciam. Quæ quæ enim hæc simul, ut plurimum, sunt, & difficile ab inuicem separantur, si enim aliqua nos affecturos credamus, & confidimus, & speramus ea à nobis obtinenda. Oritur enim, ac uelut consequitur ex ea intellectus persuasio, & uoluntatis

1. cor. 1

RO. 10.

Ioan. 5.

Ioan. 8.

Ioan. 10.

Ioan. 14.

1. Cor. 13.
tis. Et contra cum confidimus, certaq; spe aliquid nobis euturum speramus, & id quoq; nobis affuturum, uel credideramus prius, uel certe de nouo persuademus. Tamen cum ista inter se distincta sint, neq; confundantur à Paulo, qui optime nouerat ea inter se distingui, & fidem, spem, & caritatem, tria appellat, alioqui duo tantum diciturus, colligere ex his sanè debemus, Paulum non eadem de utraq; tradere, neq; in his quæ modo tractamus, locis de utraq; loqui. Atq; ideo, cū ista loca de fiducia non satis convenienter exponi iam ostenderimus, superest, ut ea de certa, minimeq; dubia animi credulitate exponamus. Sed quia non satis inter doctores omnes constat, qualis sit ista credulitas, cui tanta ista uirtus tribuitur, pro huius explicatione adijciam sequentes propositiones.

QUARTA PROPOSITIO.

Non sunt intelligēda loca Pauli citata de fide actuali, qua quis certo, et indubitato credit sibi remissa esse peccata, aut certe remittenda per fidei sacramenta propter meritum Christi. Probat. Agit in his locis Paulus de fide necessaria ad salutem. Sed fides, qua quispiam sic remissa crederet sua peccata, aut remittenda, nō est necessaria ad salutem, immo erit p̄sape, si habeatur, leuis quædam, & stulta persuasio, quæ obesse magis saluti possit, quàm prodesse. Et multi quidem, quod nemini credo esse ambiguum, saluari possunt, & saluantur sine illa. Ergo hæc loca Pauli, haud quaquam de huiusmodi actibus fidei sunt intelligenda.

Et confirmo. Paulus est intelligendus in his, de fide, cui non potest subesse falsum. Non enim aliam fidem Deus statuit, ut medium & uiam communem nostrę iustificationis. Sed huiusmodi fides sæpe est falsa, et fallax. Potest enim sibi quis persuadere remissa, aut remittenda sibi peccata certo, cum tamē propter aliquam sinistram opinionem, aut peccatum aliud quodatis sibi occultum, longissime sit à consecratione tantę gratiæ. Ergo ista loca Pauli intelligi certe, neq; possunt, neq; debent de hac fide.

Ad hæc. Ista loca Pauli de ea fide debēt intelligi, quam apostoli prædicabant, quæq; Deus suo tempore reuelauit. Hanc

enim unam fidem iustificatricem nostri asserit Paulus. Sed galat. 3. istas persuasiones de nostra iustitia etiam propter Christum apostoli nō admonuerunt unquam, neq; nobis eas Deus sua reuelatione tradidit. Non igitur de illis exponere debemus hæc loca Pauli. Neq; scio p̄fecto unde et Luthero in libello de fide & operibus, & multis alijs ipsius sequacibus, & nouissime protestantibus omnibus in confessione Augustana, hæc adeo noua opinio fuerit persuasa, ut fidem iustificatricem, cuiq; scripturę nostram tribuunt iustificationē, & quam ipsi uel solā putāt sufficere ad salutē, eā esse crediderint, qua certo & indubitato nos credimus placere Deo, & p̄ Christū in illius gratiā recipi, & peccata nostra nobis dimitti. Vtilius quidem est audire illum qui dixit. De propitiato peccato noli esse sine metu, & cum timore & tremore nostram salutem operari, certaq; satagere facere per bona opera uocationem nostram, quam dum nobis inaniter persuademus remissa iam esse peccata, ocij & inertię occasionem, naturę nostrę satis ad hæc proclui, præstare. Et cum Sapiens dicat, Quis potest dicere mundum est cor meum? salubrius erit, & tutius, ut iustificemur, clamare cum publicano. Domine propitijs esto nobis peccatoribus. Et cum Dauide. Ab occultis nostris munda nos domine, & ab alienis parce seruis tuis, quàm Pharisæi de sua sibi iustitia blandientem imitantes, Deo agere gratias, quod non simus sicut cæteri. Descēdit enim, ait scriptura, hic iustificatus ab illo, hoc est publicanus, non Pharisæus. Et profecto, ubi nihil aliud esset, unus Paulus deberet nobis esse satis, ne unquam absq; ulla hæsitacione, hæc nobis de nobis persuaderemus. Ait enim ille. Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc iustificatus sum. Et alibi. Sed castigo corpus meum, & in seruitutem redigo, ne cum alijs prædicauerim, ipse reprobus efficiar. Si timet Paulus, qui raptus fuerat usq; ad tertium cœlum, & ubiq; mortificationem Iesu Christi in corpore suo circumferebat, si timet is, per quem Deus tanta & tam admiranda fecerat prodigia, ut & ipse merito, uelut quoddam mūdi prodigium, uideri queat, quis non sibi timeat? Ille non arrogabat sibi iustitiam, neq; se iustum audebat absq; ulla hæsi-

galat. 3.

Eccl. 5.

prou. 20.

Luc. 18.

psal. 18.

Luc. 18.

Luc. 18.

1. Cor. 4.

24
 ratione profiteri, & nos tam multorum nobis conscij delictorum, audebimus securitatem nobis promittere? Quod si sui tanti apostoli autoritas, & exemplum satis non sint, cogitet uelim is secum, nihil esse unde possit illam iustitiam certo, & indubitato de se credere, nedum supra omnem certitudinem, ut exigit ubi supra Lutherus. Neq; enim ex terminis, neq; ex experientia, neq; ex aliqua demonstratione, uel reuelatione illa potest dicere se habere. Dices, benignitas Dei eximia est. Neminem despicit, qui ad se sincero corde confugit. Sacramenta fidei certissimae sunt, & efficacissimae causa gratiae. Quidquid remiserint sacerdotes in terris, remissa erunt & in caelis. Haec quidem omnia uerissima sunt, & talia, ut merito debeamus sperare, latari, & exultare totis uiribus, totisque pectoribus, si nullius nobis culpa conscij simus, quam non simus parati emendare, & confiteri, cum tenemur. Et qui hoc se uident esse animo, ut in omnibus, pro uirili sua, uelint Deo placere, & in nullo displicere, habent quidem maximam letitiae causam, & spei ac plane tripudiorum, hisq; exercitijs adoptioni diuinae congruentibus, potius quam seruili timori, sapius deberent assue fieri, & intendere. Vere enim possumus & debemus probabilissime saepe credere in gratia Dei nos esse. Et ipse spiritus, ut nos interius cõsoleatur, & ad exercitia spiritalia alliciat, & cõstantes reddat, testimonium saepe reddit spiritibus nostris, ut ait Paulus, quod simus filij Dei, & scire facit quae à Deo donata sunt nobis. Sed hoc testimonium neq; plenam tribuit securitatem, neq; omnem excludit haesitationem uel scrupulum, neq; ut aliqua talis fides, aut certitudo concedatur esse in aliquibus, illa est in principio suae iustificationis, ut eam possit quisquam ponere causam nostrae iustificationis, sed erit post multos annos in iustitia, & sanctis moribus exactos. Et talis persuasio fortassis iam erat in Paulo, cum & certum se esse dicebat, q̄ nulla creatura eum posset separare à caritate Dei, & repositam sibi esse coronam iustitiae, cum in principio conuersionis suae, & cum scripsit priorem ad Corin. non parum de sua salute uideatur trepidasse. Et quaquam uerissime possumus, & promittere nobis remissionem peccatorum nostrorum, si nos fecerimus,

RO. 8.

I. COR. 12.

RO. 8.

2. Tim. 4

fecerimus, quod in nobis est, neq; nobis, immo uere, gratiae Dei deficiamus. Sed cum certum sit ex Paulo, et ex Ioanne multos posse credere se obsequium praestare Deo, cum cum offendat, & huius rei abinde sufficiens exemplum fuerit nobis ipse Paulus, dum zelo non secundum scientiam persequeretur ecclesiam Dei, multis profecto nominibus timere possumus, ne nos benignitati diuinae apponamus impedimentum, neq; est uere, un de nobis certo, & indubitato iustitiam polliceamur. Delicta enim quis intelligit, ait regius psalter. Et seruire nos uoluit sibi Deus in timore, & exultare illi cum tremore, ut latitia quidem sepius exhalare animos nostros, & corda nostra propter diuitias bonitatis, & misericordiae ipsius, sed & istam latitiam, & exultationem de misericordia diuina temperemus timore de fragilitate, & infirmitate, & humilitate conditionis humanae. Occultissima enim est gratiae spiritalis communicatio & inspiratio, sicut Augustinus dicit libro primo ad Marcellinum de peccatorum meritis & remissione, capite. 9. & 10. Et cum timore, & tremore nostram ipsorum salutem operari admonet Paulus. Et ubi aliud profecto non esset, uel hoc nomine deberemus nobis timere, & omnia etiam, quae recte facimus, humilitate quadam cor dare, quod in multis passim offendimus omnes, & iustitia nostra, uelut pannus est menstruata, & si districte iudicemur, neq; uitam nostram misericordia diuina excuset, omnis nostra iustitia iniustitia uideretur, neq; astra inuentur munda in conspectu eius, ut latissime docent Augustinus sermone. 49. de tempore, & super illud psalmi. 142. Non intres in iudicium cum seruo tuo domine, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis uiuens. Et Chrysostomus in homilia de fide, & lege. Et Gregorius super illa uerba Iob. Si habuero quippiam iustum, meum iudicem deprecabor. & super illa. Si lotus fuero quasi aquis niuium, & homilia. 22. super Ezechielem, et Bernardus in primo sermone de festo omnium sanctorum, & in sermone de lotionem pedum. Et uulgatissima est illa sententia Augustini. Vae hominum uitae, quantuncumq; laudabili, si remota misericordia iudicetur.

Ioan. 16.

Psal. 18.

Psal. 2.

Phil. 2.

Iob. 9.

D

Fides cui sacrae literae nostrae tribuunt iustificationem, est ut plurimum & praecipue fides unius mediatoris inter nos, & Deum, uel, ut expressius loquamur, est fides Iesu Christi, hoc est credulitas siue persuasio, qua certo, & indubitanter credimus per eum unum nos posse saluari, & alia quae de ipsius uita, morte, resurrectione, gloria, & praecellentia, & gratia credenda nobis, uel ab ipso, uel ab ecclesia, uel ab apostolis ipsius sunt tradita.

Hec propositio ex praecedentibus propositionibus satis patere potest. Excluis enim acceptionibus fidei, quas a proposito isto reiecimus, una ista, quam hic exprimimus, uideatur relinqui fides, cui praecleara omnia, quae fidei tribuit Paulus, conueniant.

Sed potest & his argumentis de integro confirmari. Illi fidei tribuenda sunt, quae Paulus fidei adscribit, quae maxime erat omnibus necessaria, quaeque & ipse Paulus, & Christus, & caeteri apostoli maxime, & praecipue praedicabant, quaeque hominum mentibus maxime uolebant suadere, & inferere. Sed, ut patet ex euangelicis literis, & ex Actis apostolicis, & ex epistolis, & Pauli, & caeterorum apostolorum, haec erat fides, quam ipsi post Christum maxime praedicabant, & in cuius testimonium, & confirmationem faciebant, quae faciebant miracula. Verus igitur, & germanissimus sensus istorum locorum, quae nunc tractamus, exposcit, ut de ista una fide ea omnia exponamus.

Et confirmari hoc potest. Sic enim exponendo ista omnia loca, & Paulum eundem ubique sibi, & perpetuo constare, & ipsius, & aliorum apostolorum unam et eandem fuisse praedicationem, atque uno, & eodem spiritu eos et praedicasse, & scripsisse doctrinam, quam fidelibus tradiderunt, ostendemus. Fiet etiam & ex his perspicuum, per omnia eos concordem fuisse suum praecceptori, & omnium unico magistro Christo. Et hanc enim etiam ipse mentibus Israelitarum fidem inferere est aduersus, hocque unum potissimum, & praedicatione sua, & exemplis, & uirtutibus admirabilibus, et prorsus stupendis agebat,

ut uerus Dei & hominum mediator, quae praedixerat propheta, quaeque & pater coelestis eis pollicitus fuerat, crederetur. Respondebant etiam & in hoc suae uocationi electionisque apostoli. Ad hoc enim electi erant, ut essent Christi gloriae & gratiae testes, ut patet ex illis uerbis. Et uos testimonium perhibebitis de me. Neque minus ex illis. Et uos eritis mihi testes in Hierusalem, & in omni Iudaea & Samaria, & usque ad ultimum terrae. Et Paulum certe ad hoc ipsum electum fuisse, apertissime potest constare ex illis uerbis eiusdem Dei, & seruatoris nostri, Vas electionis mihi est, ut portet nomen meum coram gentibus, & regibus, & filiis Israel. Haec est etiam fides per quam iustificati sunt, quicumque iustificati sunt ex patribus ueteris testamenti, & per quam nos habemus iustificari. Unde & Petrus apostolorum omnium uertex, ad principes populi Israelitici, constanter dicebat non esse in aliquo alio salutem, neque aliud nomen sub caelo datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri. Et idem, ut habetur Actuum 10. Huic, inquit, omnes prophetae testimonium perhibent, remissionem peccatorum accipere per nomen eius, omnes, qui credunt in eum. Et Ioannes dicit in sua canonica. Quisquis confessus fuerit, quod Iesus est filius Dei, Deus in ipso manet, & ipse in Deo. Et idem. Omnis qui credit, quoniam Iesus est Christus, ex Deo natus est. Et Philippus hanc unam requisit ab eunucho Candacis reginae, ut eum baptizaret. Cum enim dixisset eunuchus. Ecce aqua, quis me prohibet baptizari? respondit Philippus. Si credis ex toto corde, licet. Et ut intelligamus, quam fidem hic exigebat Philippus, subnectit scriptura respondisse eunuchum. Credo filium Dei esse Iesum Christum, & statim ab eo baptizatum. Et admirandus est ordo, quem Paulus tenuit in his locis, quae nunc praecipue tractamus, ut explicaret qualis esset fides, cui ipse tantas laudes tribuebat. Primo enim dixit. Iustitia autem Dei per fidem Iesu Christi in omnes, & super omnes, qui credunt. Quibus uerbis explicabat fidem istam, de qua agebat, esse fidem de Iesu Christo. Secundo ne ambiguum esset quid de eo erat credendum, redemptorem eum dixit nostrum, & propitiatorem per fidem in sanguine ipsius, propter remis-

10a. 15.

Actuum. 1.

Actuum. 9.

4.

1. 10a. 4.

1. 10a. 5.

Actuum. 8.

tionem precedentium delictorum. Tertio Deum adiecit ostē
di iustum hoc tempore, & iustificare eum qui ex fide est Iesu
Christi. Quarto eam fidem dixit deputari nobis ad iustitiam,
qua credimus in eum qui iustificat impium, ut uel ex hoc colli
geremus de ea se fide agere, qua credimus ab uno illo nos pos
se habere iustificationem nostrae impietatis. Quinto, ut expli
catoria omnia essent, adiecit tandē, & nobis quoq; sicut Abra
hæ, imputandam esse fidem nostram ad iustitiam, si modo cre
damus in eum, qui suscitauit Iesum Christum à mortuis, qui tra
ditus est propter delicta nostra, & resurrexit propter iustifica
tionem nostram. Et idem aperuit capite. 10. eiusdem episto
lae. Finis enim, ait, legis Christus ad iustitiam omni credenti.
Et subdit. Hoc est uerbum fidei, quod prædicamus. Quia si cō
fitearis in ore tuo dominum Iesum, & in corde tuo credideris,
quod Deus illum suscitauit à mortuis, saluus eris. Dicit enim
scriptura. Omnis qui credit in illum, non confundetur. Non
enim est distinctio Iudaei, & Graeci. Nam idem dominus om
niū diues in omnes, qui inuocant illum. Omnis enim qui cūq;
inuocauerit nomen domini, saluus erit. Hæc ibi, Idemq; Pau
lus orationem, quam ad principes synagogæ habuit, his pe
ne uerbis concludit. Notum igitur sit uobis uiri fratres, q̄ per
hunc uobis remissio peccatorum annūtiatur, ab omnibus, qui
bus non potuistis in lege Moyse iustificari. In hoc omnis, qui
credit, iustificatur. Quibus uerbis aperte iudicauit, loqui se de
fide, qua nos credimus, per unum dominum Iesum Christum
iustificari. Vnde & idem, & Syllas custodi carceris roganti,
quid me oportet facere, ut saluus siam, dixerunt. Crede in Do
minum Iesum, & saluus eris tu, et domus tua. Et iterum, ad hoc
dicit Christum dixisse sibi quod illum cōstitueret ministrum,
& testem eorum, quæ uidit, ut aperiret populorum, & gentiū
oculos, & conuerterentur à tenebris ad lucem, & de potestate
satanæ ad Deum, ut accipiāt remissionem peccatorum, & sor
tem inter sanctos per fidem quæ in ipsum est. Liquet ergo ex
omnibus istis, & manifesta luce colligitur, fidem de qua agit
Paulus in istis locis, quæ modo tractamus, esse fidem, qua cer
to, et indubitato Christum credimus saluatorem esse nostrum,

Actu. 13.

16.

26.

& eius unius meritis, & gratia nos posse saluari. Sicut enim
per unum Christum saluamur, ita & consentaneum fuit & fi
dei quoq; ipsius potissimum tribui nostram iustificationem.
Atq; hanc sententiam aperte uidetur nobis significasse diuus
Augustinus capite. 29. lib. 2. de peccatorum meritis & remis
sione. Ita enim ibi ait. Vna fides est, quæ omnes saluos facit,
qui ex carnali generatione in spiritalem renascendo saluan
tur, terminata in eo qui uenit pro nobis iudicari, et mori iudex
uiuorum, & mortuorum. Hæc ibi. Concinit & eidem senten
tia apertissime capite. 44. libro de natura & gratia contra Pe
lagianos, in hæc uerba. Ea quippe fides iustos sanauit anti
quos quæ sanat & nos, id est mediatoris Dei, & hominum hominis
Iesu Christi, fides sanguinis eius, fides crucis eius, fides mortis
& resurrectionis eius. Habentes ergo eundem spiritum fidei,
& nos credimus, propter quod, & loquimur. Et in de spiritu
& litera capite. 29. Per fidem Iesu Christi impetramus salutē,
& quantum nobis inchoatur in re, et quantum perficienda ex
pectatur in spe. Omnis enim qui inuocauerit nomen domi
ni, saluus erit. Et libro primo cōtra duas epistolas Pelagianor
um capite. 21. ita ait. Quanta libet fuisse uirtutis antiquos præ
dices iustos, non eos saluos fecit, nisi fides mediatoris, qui in
remissionem peccatorum sanguinem fudit. Et libro primo cō
tra Iulianum Pelagianum ex autoritate Irenæi episcopi Lug
dunēsis asserit neminem liberari ab antiqua serpentis plaga,
nisi per fidem Christi. Et. c. 3. de gratia, & libe. arbit. Sine fide
Christi nemo, inquit, liberari pot. Sed addendū est his, ne quis
piā ex istis occasione ullā hēat errandi. Quāuis hæc fuerit fides
quam & Christus & sui apostoli à nobis requisuerint, quæq;
una necessaria prædicata est ad salutem, tamen haud quaquā
excludimus à salute omnes, qui eam non habuerunt, sic expli
citam, & clarā, ut eam hic tradidimus. Satis enim fuit per mul
tis illa eadem implicita, ut in tertio sentētiarum latissime Deo
cōcedente disputabimus. Dixi tamē in hac quinta propositio
ne hanc fidem mediatoris esse eam, cui ut plurimum, & præci
pue scripturæ tribuunt nostram iustificationem. Credimus
enim fidem etiā generaliter sumptam, ut ueritati diuinæ adæ

30 DE FIDE IUSTIFIC. QVAESTIO. I.
quate innititur, iustificare nos posse, ut secunda quaestione luculenter differemus. Neque in eo sumus errore, in quo quidam sunt, existimantes solam fidem promissae iustificationis, aut salutis in Christo, nos iustificare, aut nobis ad iustitiam imputari. Hoc etenim in fide nostra gratum est Deo, quod intellectum nostrum, & rationem, omnemque sensuum nostrorum apparentiam, captiuamus in obsequium fidei, & omnibus quae ab ipso ecclesiae suae, gratia salutis nostrae, reuelata sunt, sponte nostra certissimo & indubitato nos subiicimus, honorumque illi in omnibus primae, & infallibilis ueritatis tribuimus, neque minus comminationibus, quam promissionibus, neque plus in attestationibus praesentium, uel praeteritorum, quam praedictionibus futurorum, & ex aequo speculatiuis mysteriis, & doctrinis moralibus, quas nobis tradidit, fidem adhibemus. Noe, teste Paulo, fides futuri diluuij imputata est ad iustitiam. Et iustitiae, quae per fidem est, haeres est institutus, quod Deo praenunciante diluuium credidit, & centum annis priusquam fieret, arcam in salutem domus suae construere coepit. Abraham, ut perspicue docet Geneseos historia, imputatum est ad iustitiam, quod credidit multiplicandam esse posteritatem suam, sicut stellas caeli. Et tam est gratum Deo, ut credamus mundum ab ipso factum, & redemptum, quam gratum est, ut credamus, futuram resurrectionem, & iudicium. Et cum Paulus ad Heb. ad eandem iustitiam fidei docuerit permultos spectare, tamen si uaria, & diuersissima crediderint, subdit per fidem eos uicisse regna, & operatos esse iustitiam, adeptosque repromissionem, ut intelligamus, non soli fidei promissionum diuinarum, imputandam esse iustitiam, sed fidei generaliter, quae ueritati diuinae innititur, quauis ut plurimum, & praecipue fides mediatoris hanc praerogatiuam mereatur, et ei illam tribuerint sacrae literae, de quibus ea sint exponenda omnia propemodum earum loca, quae fidei salutem nostram adscribunt.

Heb. II.

Gen. 13.
& 15.

Heb. II.

QVAESTIO SECVNDA

N fides sola sufficiat hominibus ad salutem. Quoniam iam ex prima quaestione satis patet nos de ea duntaxat hic fide agere, qua certo, et indubitato credimus, quaecumque tenemur credere, siue implicite illa credamus, siue explicite, nihil erit opus in hac quaestione aliqua praenotare, ut fecimus in prima quaestione, sed in abruptum ipsum disputationis absque ullis praenotamentis statim descendemus. Seruabimus tamen hunc ordinem. Primo haereticorum sententiam fideliter statuemus. Secundo ueritatem fidei duabus propositionibus explicabimus. Tertio fortissima quaedam, & apparentissima argumenta pro haereticis faciemus, ut eis ex corde compatiamur, qui non sine causa insanunt, eaque pro nostra tenuitate dissoluemus.

Fertur igitur, ut ad primum ueniamus, haec olim opinio fuisse Eunomij, ut Augustinus in libro de haeresibus haeresi 54. dicit, quod nihil cuique obesset quorūlibet perpetratio, aut perseverantia peccatorum, si eius, quae ab eo docebatur, fidei particeps esset. Et idem Augustinus libro de fide & moribus capite. 14. tempore apostolorum hanc fuisse dicit exortam opinionem ex quibusdam subobscuris sententijs apostoli Pauli non intellectis, ut sola fides crederetur ad salutem sine bonis operibus sufficere, & quauis contra hanc opinionem apostolice epistolae Petri, Ioannis, Iacobi, Iudae, suam maxime dirigant intentionem, uehementerque astruant fidem sine operibus nihil prodesse, tamen non defuisse asserit eo tempore, qui eam opinionem rursus tuerentur, & hanc perniciosam securitatem pollicerentur hominibus, quod fide sola possent saluari, etiam in pessimis moribus perseverantes. Eam haeresim iam olim sepultam exsuscitauit, & reuocauit in orbem nostris temporibus Martinus Lutherus. Qui in libello deuotis, aperte docet, nulla opera credenti, in Christum esse tam mala, quae cum possint ac-

cusare, aut damnare. Et in sermone, quo explicat illud Euangelij aduersus Carolstadium, affirmat nullum esse peccatum nisi incredulitatem, nullam iustitiam nisi fidem. Et in epistola ad Galatas solam fidem dicit esse necessariam, cætera omnia liberrima neque præcepta, neque prohibita. Et in captiuitate Babylonica docet non dubitandum esse de salute postquam baptizati sumus. Quia promissio ibi facta, non est, inquit, mutabilis ullis peccatis. Et tam diuitem dicit omnem christianum esse, siue baptizatum, ut etiam uolens non posset perdere salutem suam, quantiscumque peccatis, nisi nolit credere. Et in libello de libertate Christiana docet, eum qui habet fidem, per eandem liberum esse ab omni lege. Et hunc errorem plerique secuti sunt, & quod dolendum est magis, etiã nunc sequuntur, & mordicus tuentur. Sed eorum quidem in totum ipsius sententiæ subscripserunt. alij uero, quorum mens aliquanto minus fuit deprauata, sic ei adhæserunt, ut quanuis fidem cum baptismo ad salutem acquirendam satis esse tradiderint, tamen eam salutem malis operibus amitti non negauerint. Sed ita tamen obscure loquuntur de fide, quam uel solam putant sufficere ad salutem, ut certum œdipis opus sit ad eorum mentem explicandam, ut cunctis tamē ista se habeant, contra hunc errorem, immo uerius insaniam, nos ponimus duas conclusiones responsiuas ad quæstionem.

PRIMA CONCLUSIO.

Certissima fide est tenendum, fidem solam absque operibus alijs, neque satis esse ad iustificationem acquirendum, neque ad tuendum acquisitam. Itaque, ut hi qui sunt peccatores, iusti fiant, & ne hi qui iam sunt iusti, peccatores fiant, & à iustitia semel acquisita excidant, requiruntur aliqua opera alia præter fidem.

Hæc conclusio tam aperta est ex tota scriptura sacra, ut nisi nos ad hæc cogeret hæreticæ prauitatis pertinacia, superuacuum esse censeremus, illam probare. Passim enim, & in Euangelijs, & in prophetarum, & apostolorum literis occurrunt testimonia apertissima pro ista ueritate. Sed quoniam hæretici ad hæc nos adigunt, ne quispiam in re adeo aperta possit labi, quin certo sciat se, ut taceamus interim de lege et prophetis: salutem contra euangelium & apostolorum prædicationem, sta-

re, si

re, si contendat, fidem solam sine operibus ad salutem sufficere, reducam ad aliquod compedium, quæ in testimonium ueritatis huius ex euangelio possunt induci. Et quidem pensatis omnibus mature, ex sex capitibus uidetur in summa quadam posse fidei ueritas probari, hoc pacto. Ex euangelio constat, baptismum, eucharistiam, poenitentiam, confessionem, & generaliter omnia Dei mandata, necessaria esse ad salutem, et eos qui ea transgrediuntur, damnationi subiacere, & in die iudicij esse ad perpetuum ignem danandos quantacumque fide polluerint.

Ergo ex euangelio constat, fidem solam absque operibus, nequaquam ad salutem sufficere. Sed, ut hæc apertiora sint, libet & ista sex loca seorsum tractare, & ipsissima euangelistarum uerba his adtexere. Primus itaque locus, ex quo probare possumus, non sufficere fidem solam ad salutem, est Ioannis. 3. Vbi, inter alia Ioannes dicit Christum dixisse Nicodemo. Amen amen dico tibi. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei. Apertissime ergo requisit præter fidem baptismum. Secundus locus est Ioannis. 6. ubi Iudæis, inter alia hoc quoque dixit, & repetitione duorum amen, ut rem certissimam, & compertissimam confirmauit. Amen amen dico uobis. Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis uitam in uobis. Requiritur ergo præter fidem Eucharistia. Tertius locus, isque apertissimus est Lucæ. 13. ubi contra omnes peccatores rigidam quidem, sed uerissimam sententiam his uerbis Saluator profert. Nisi poenitentiam egeritis, omnes simul peribitis. Patet ex hoc loco non sufficere fidem solam, sed requisitam etiam esse poenitentiam. Et nisi illa esset præter fidem necessaria, neque Christus, neque Ioannes baptista suas prædicationes incespissent ab illis uerbis, quæ habentur. 3. & 4. capi. Matthei. Poenitentiam agite. Appropinquauit enim regnum coelorum. Ut quid enim à re non necessaria ordirentur suas prædicationes? Ut quid, & appropinquasse subiungerent regnum coelorum, ut homines ad poenitentiam inflecterent, si patet regnum coelorum etiam non poenitentibus? Certe Christus satis explicabat fidem, & poenitentiam esse necessarias, cum, ut habetur Mar

E

ci primo, utraq; uirtutem exigebat dicens, poenitemini, & cre-
dite euangelio. Et Ioannes baptista satis idem explicuit, cum
uidens multos Pharisaeorum, & Saducaeorum uenientes ad
baptismum suum, dixit eis, Progenies uiperarum, quis demō-
strauit uobis fugere à uentura ira? Facite ergo fructum dignū
poenitentiae. Et paulo post. Iam enim securis ad radicem arbo-
ris posita est. Omnis ergo arbor, quae nō facit fructum bonū,
excidetur, & in ignem mittetur. Quid apertius poterit dici, ut
credatur fides non sufficere ad salutem sine poenitentia? Fru-
stra etiam adiunxisset praecipua, quae Lucae. 3. subduntur ab eo
data turbis, publicanis, & militibus, nisi praeter fidem, essent
mores boni necessarii.

Quarto idem potest probari ex illis uerbis Ioānis. 20. Quo-
rum remiseritis peccata, remittentur eis, & quorum retinueri-
tis, retenta erunt. Cum enim quilibet teneatur facere ne sint
retenta sua peccata, & non possint esse non retenta, si retinean-
tur à sacerdotibus, nec possint ab eis non retineri, nisi eis ma-
nifestentur, quia ipsos retinere, non est aliud, quam non solu-
re. nullo enim alio modo possunt ipsi retinere, quam non solu-
uendo, sequitur quilibet baptizatum iure diuino teneri om-
nia mortalia, quae admiserit post baptismum, confiteri sacer-
dotibus, quia aliter ab eis solui non possunt, nisi illis manife-
stentur. Et nisi hoc fiat, uel animus sit certus faciendi, cum tene-
mur confiteri, fides certe non sufficere ad salutem. Et confirma-
ri possunt ista quatuor loca. Nisi enim opera essent ad salutem
necessaria, nulla essent sacramenta necessaria, sed absq; omni-
bus sacramentis pateret salus.

Quintus locus est Matthaei. 19. Roganti enim adolescenti,
Quid faciendo uitam aeternam possidebo? Apertissime respō-
dit. Si uis ad uitam ingredi, serua mandata. Ex quo loco clare
colligitur, ad salutem satis non esse fidem, nisi seruentur man-
data. Si enim ad salutem & iustitiam esset satis fides, esset utiq;
& ad uitam aeternam, ad quam omnes iusti admittuntur. Et
nisi mandata essent requisita, ut quid tam aperte, praecipua di-
lectiois Dei, & proximi, apud Matthaeum Christus explicuis-
set, & ab eis dixisset pēdere legem & prophetas, ut Paulus po-

Math. 20

stea diceret, Plenitudo legis dilectio: Et ut hoc patentissimum
esset, saepe in euangelio comminatur poenam aeternam trans-
gressoribus mandatorum, ut patet Matthaei. 5. Qui dixerit, fa-
tue, reus erit gehennae ignis. Et ibidem. Nisi abundauerit ius-
titia uestra, plusquam Pharisaeorum, & Scribarum, non in-
trabitis in regnum caelorum. Et cap. 10. Qui negauerit me co-
rām hominibus, negabo & ego eum corā patre meo. Et pau-
lo inferius. Qui amat patrem, aut matrem, plusquam me, non
est me dignus. Et qui amat filium, aut filiam super me, non est
me dignus. Et qui non accipit crucē suā, & sequitur me, nō est
me dignus. Qui inuenit animam suam, perdet eam. Et cap. 11.
Amarulentis exprobatōibus subsannat, & uae aeternum cō-
minatur ciuitatibus Corozaim, Bethsaida, & Capharnaum,
quia non egerāt poenitentiam ad ipsius praedicationem. Et
capit. 15. aperte dicit. Cogitationes malas, homicidia, adulte-
ria, fornicationes, furta, falsa testimonia, blasphemias coinqui-
nare hominem. Quibus & Marcus. 7. capit. addit auaritiā,
nequitiam, dolum, impudicitiam oculum malum, super-
biam, stultitiam. Quare cum nihil coinquinatum intret in re-
gnum caelorum, ut aperte dicitur in Apocalypsi, sequitur, ni-
li ab illis mundentur per poenitentiam, qui fuerint illis inqui-
nati, haud quaquam per fidem, quam habent, intraturos es-
se in regnum caelorum. Et apertissima est illa sententia domi-
ni Ioannis. 5. Veniet hora, in qua omnes, qui in monumentis
sunt, audiet uocem filij Dei, & procedent qui bona egerunt
in resurrectionem uitae, qui uero mala egerunt, in resurrectio-
nem iudicij, hoc est damnationis aeternae. Sic enim accipitur
iudicium in scripturis. Et capit. 18. Matthaei, necessariam esse
humilitatem aperte indicauit Christus dicens. Nisi conuersi
fueritis, & efficiamini, sicut paruuli, non intrabitis in regnum
caelorum. Et statim scandalizantibus suos fratres, uae aeternū
comminatur, & tradentes eos tortoribus perpetuis asseue-
rat, qui non remiserint de corde, suis fratribus. Et capite. 19.
Diuites difficile intrare in regnum caelorum, faciliusq; esse ca-
melum per foramen acus transire. Quod quidem non esset, si
fides sola sufficeret. Atq; idem ipsum nempe praeter fidem ne-

Apoc.

E ij

cessariam esse obseruantiam mandatorum, ut alia nihil necessaria intermittamus loca, clarissime ostēdit Christus Matthæi 23. & Luca. ii. in duris illis & omnino acerbissimis, sed iustissimis tamen, increpationibus, & comminationibus, quibus & obiurgat scribas legis, & Phariseos, & æternū gehennæ ignē saepe comminatur, quod cum fidem integram tenerent, neq; enim aliās de eis diceret, quæcunq; dixerint uobis, seruate, & facite, tamen hypocritæ essent, superbi, avari, inuidi, crudeles, maligni, & reliquissent, quæ grauiora essent legis, iudicium, et misericordiam, & fidem, hoc est, fidelitatem, & integritatem. Vnde & ostendens non satis esse fidem, nisi seruentur mandata, durissimas eorum increpationes his uerbis clausit. Serpentes, genimina uiperarum, quomodo fugietis à iudicio gehennæ? Confirmat & hoc ipsum uæ etiam illa terribilia, quæ, ut habetur Luca. 6. diuitibus saturatis, ridētibus, & benedictis ab hominibus comminatur. Et ad idem est quod peccantibus in spiritum sanctum comminatur, non remittēdum eis illud peccatum, neq; in hoc sæculo, neq; in futuro. Et quod solos prædicat beatos, Luca. ii. qui audiunt uerbum Dei, & custodiunt illud. Et Ioannis. 13. ad suos dicit. Si hæc scitis, beati eritis, si feceritis ea. Et cap. 15. Omnem palmitem non ferentem fructum tollendum, & in ignem mittendū aperte pronunciat. Et apud Matthæum, ut ethnicos, et publicanos haberi præcipit eos, qui ecclesiam non audiunt. Et quidem nescio quorsum data sunt, & dantur præcepta, immo uere nescio quomodo aliqua proprie dicantur, & uere, præcepta Dei, si perinde datur beatitudo transgredientibus, ac illa seruantibus.

Sextus, isq; manifestissimus locus est Matthæi. 25. Cum enim ibi describitur sententia ferenda in die iudicij, haud quam fidei soli imputatur, quod electis qui erunt à dextris dicitur. Venite benedicti patris mei, possidete paratum uobis regnum à constitutione mundi, sed imputatur operibus misericordiae, quæ illi pauperibus, & infirmis, & uinctis, & peregrinis præstiterunt. Esuriui enim, sequitur, & dedistis mihi manducare. Sitiui, & dedistis mihi bibere, &c. Neq; soli delectui fidei imputatur sententia illa terribilis, qua reprobi ibidē

feriuntur. Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo, & angelis eius. Immo cum omnes, qui ibi describuntur iudicari, fideles aperte monstrantur, quia dominū Christum uocant, & quia, qui non credit iam iudicatus est, & impij non resurgunt in iudicio, una operum misericordiae intermissio, causa tam seueræ ponitur sententiæ. Sequitur enim. Esuriui enim, & non dedistis mihi manducare. Sitiui & non dedistis mihi potum, &c. Manifestissimum ergo, uel ex uno isto loco potest esse, non satis esse fidem ad salutem, si intermittuntur opera misericordiae, & falsissimum esse quod Lutherani dicunt, Deum solius fidei ratione iustificare homines nullo uitæ eorum, nullo & ipsorum operum respectu. Vt enim ideo, ut genesis habet historia, quia obediuit Abraham Deo, & non pepercit unigenito suo, promisit ei Deus multiplicationē & exaltationem suæ posteritatis, habito certe respectu ad opera, ut nota causalis satis indicat, ita & hic, uitam æternam largiri se propter opera aperte indicauit dicēs. Esuriui enim &c. Et potest hic locus confirmari, & declarari ex uerbis eiusdem Domini & saluatoris nostri, quæ habentur Matthæi. 7. ubi sic ille ait. Non omnis qui dicit mihi domine domine intrabit in regnum cœlorum, sed qui facit uoluntatem patris mei, qui in cœlis est, ipse intrabit in regnum cœlorum. Liqueat enim ex hoc loco non satis esse ad salutem credere in Christum, & eum dominum & uocare, & inuocare, nisi impleatur uoluntas patris, quæ est, ut saepe aliās explicatur, obseruantia mandatorū. Vnde & ut hoc fieret magis perspicuū, subiunxit statim. Multi dicent mihi in illa die. Domine domine non ne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo daemonia eiecimus, & in nomine tuo uirtutes multas fecimus? & tunc confitebor illis, quia nunquam noui uos. Discedite a me omnes, qui operamini iniquitatem. Vides, ut fides sola nō sufficiat ad salutem, etiam si tāta fuerit, ut ad miracula multa sufficiat? Atq; ita Hieronymus Theophylactus, & christianus Druthmarus hunc locum interpretantur. Et in testimonium huius ueritatis & confirmationem statim ibidem subditur. Omnis qui audit uerba mea hæc, & non facit ea, similis erit uiro stulto, qui edē

ficauit domum suam super arenam, & descendit pluuia, & uenerunt flumina, & flauerunt uenti, & irruerunt in domum illam, & cecidit, & fuit ruina eius magna. Idēq; ipsum, in parabola uirginum stultarum aperte ostendit. Non enim ob defectum fidei eis claudit ianuam regni coelorum, quae clamabant. Domine domine aperi nobis. Sed claudit ob negligentiam accipiendi oleum in uasis suis. Idem & ibidem patefecit in seruo illo pigro, & inutili, quem mittit in tenebras exteriores, quod talentum fidei acceptum non curauit bonis operibus duplicare. Idem & in illo declarauit, qui, cum iam per fidem ad conuiuium uenisset, & in ecclesiam uocatus intrasset, tamen, quod non haberet uestem nuptialem caritatis, ligatis manibus & pedibus, mittitur in tenebras. Omnino enim necesse est illud impleri, quod saluator noster pronuntiauit. Et procedent qui bona fecerunt in resurrectionem uitae, qui uero mala egerunt, in resurrectionem iudicij.

10. 5.

Poterant haec sex saluatoris nostri testimonia abunde fatiscq; esse ad confirmandam fidei nostrae certissimam hanc ueritatem, quod fides absq; operibus non sufficiat ad salutem, praesertim, cum ea tam multis alijs eiusdem saluatoris nostri testimonijs adeo clara, & aperta fecerimus, ut nullus, neq; minimus dubitandi, aut tergiversandi locus relictus sit ei, qui non uelit apertissimo huic resistere Euangelicae ueritatis lumini.

Sed quoniam haeretici inniti se putant doctrinis Petri, & Pauli, maximeq; Paulum nobis obijciunt, & ex quibusdam eius sententijs suboscure non intellectis, haeretici occasionem errandi acceperunt, sicut ex Augustino supra retulimus, ut utrunq; & praecipue Paulum ab hac iniuria, quae eius doctrinae inuritur, uindicemus, libet his adijcere aliquot Pauli loca, quibus perspicuum sit, Paulum haec eadem toti mundo praedicasse, neq; unquam ab ista eum doctrina, uel latum unguem, discessiss. Et primo quidem apertissimus est ille locus, qui habetur ad Galatas. 5. ubi sic ait. Manifesta sunt autem opera carnis, quae sunt adulterium, fornicatio, immunditia, impudicitia, idolorum seruitus, ueneficia, inimicitia, contentiones, aemulationes, ira, rixae, dissensiones, sectae, inuidiae, homicidia, ebrieta-

tes, comestiones, & his similia, quae praedico uobis, sicut & praedixi, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non consequentur. Patet ex hoc loco, quantacumq; quis fide praeditus sit, si alii cui istorum uitiorum, quae hic commemorantur, obnoxius sit, regnum Dei eum minime consecuturum. Et, ut notaret haereticos nostri temporis, in eodem capitulo dicit. Vos in libertatem uocati estis fratres, tantum ne libertatem in occasione detis carnis.

Secundus locus, ubi haec eadem tradit Paulus, est ad Ephesios. 5. ubi ita ait. Hoc autem scitote intelligentes, quod omnis fornicator, aut immundus, aut auarus, quod est idolorum seruitus, non habet haereditatem in regno Christi, & Dei.

Tertius locus est in prioris ad Corinthios cap. 6. ubi haec habentur. An nescitis, quia iniqui regnum Dei non possidebunt? Nolite errare, neq; fornicarij, neq; idolis seruietes, neq; adulteri, neq; molles, neq; masculorum concubitores, neq; fures, neq; auari, neq; ebriosi, neq; maledici, neq; rapaces, regnum Dei possidebunt.

Quartus locus etiam apertissimus est in cap. 13. eiusdem epistola. Ibi enim manifestissime dicit Paulus nihil se esse, nihilq; sibi prodesse fidem, quantumuis magna, si non habeat caritatem. Sunt autem haec uerba Pauli. Si linguis hominum loquar et angelorum, caritatem autem non habeam, factus sum uelut aes sonans, aut cymbalum tinniens. Et si habuero prophetiam, & nouerim mysteria omnia, & omnem scientiam, & si habuero omnem fidem, ita ut montes transferam, caritatem autem non habuero, nihil sum. & si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, & tradidero corpus meum, ita ut ardeam, caritatem autem non habuero, nihil mihi prodest. Equidem nescio quibus uerbis apertius diuus Paulus potuit exprimere necessitatem caritatis, & fide sine ea non sufficere. Sed adijciam & his alia loca. Quintus locus, qui potest ex Paulo induci pro hac ueritate fidei, est secundae ad Corinthios. 5. Oes, ait, nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat unusquisq; propria corporis, pro ut gessit, siue bonum, siue malum. Vides testimonio Pauli constare ante tribunal

Christi habendam esse rationem non solum fidei, uel infidelitatis, sed & aliorum bonorum, uel malorum. Reddet enim Christus unicuique secundum opera sua, sicut & ipse idem dicit apocalypsis. 22.

Sextus locus est ad Hebræos. 10. Voluntarie peccantibus nobis post acceptam notitiam ueritatis, iam non relinquitur pro peccatis hostia, terribilis autem quædam expectatio iudicii, & ignis amulatio, quæ consumptura est aduersarios. Irritam quis faciens legem Moyse, sine ulla miseratione duobus uel tribus testibus moritur, quâto magis putatis, deteriora mereri supplicia, qui filium Dei conculcauerit, & sanguinem testamenti pollutum duxerit, in quo sanctificatus est, & spiritui gratiæ contumeliam fecerit: Hæc ibi. Quibus quid possit apparenter responderi, equidem non intelligo, cum nihil neque apertius pro fidei ueritate, dici potuerit, neque formidabilius hereticis, immo omnibus fidelibus peccatoribus.

Septimus locus, qui pro his induci potest, est ad Romanos 2. Non enim auditores legis iusti sunt apud Deum, sed factores legis iustificabuntur. Et confirmari potest hic locus ex eo, quod & eodem capite inexcusabiles eos dicit, seque ipsos condemnare, qui temerarie de alijs iudicant. Et Iudæis hoc obijcit, quod cum rectam fidem tenerent, & in lege & in Deo gloriarentur, neque tamen seipsos docebant, sed per præuarcationem legis Deum inhonorabant. Et in capitulo primo eiusdem epistolæ, Gentiles damnatos esse perspicue docet, non quod non crediderint, quæ de Deo tunc erant credenda, sed quod, cum cognouissent Deum, non sicut Deum glorificauerunt, neque gratias egerunt. Et cap. 3. & Iudæos, & Græcos omnes sub peccato fuisse confirmat non ob defectum fidei, sed ob defectum operum bonorum, ad quæ erant adstricti. Et capite. 8. Si secundum carnem uixeritis, moriemini. Et ibidem. Qui autem in carne sunt, Deo placere non possunt. Et tandem possunt omnia ista corroborari ex illis, quæ Titum admonet cap. 3. epistolæ, quam ad eum scripsit. Inter alia enim ita ibi ait. Fidelis est sermo. Et de his uolo te confirmare, ut curent bonis operibus præesse, qui credunt Deo. Quibus uerbis penè uidetur apostolus

apostolus indicare spiritu se prophético nouisse futuros esse, qui fidem sufficere crederent Christiano sine operibus, & ne sibi hic error imponeretur, diligenter his uerbis adeo manifestis cauisset. Fidelis, inquit, sermo, hoc est dignissimus, quem omnes, & animaduertant, & recipiant. Et de his uolo te confirmare, ne scilicet argumenta hæreticorum tibi imponant, et de ueritate fidei ambigas, nè ue ex aliquibus à me dictis erres, et putes me sensisse sufficere ad salutem Deo credere. Quid est ergo quod tanta religione, & autoritate tradis? Ut curent, ait, bonis operibus præesse, qui credunt Deo. Ne quispiam sibi blandiatur de fide sua. Ne quispiam suam sibi esse satis fidem existimet. Ne quispiam hoc suis subditis putet ad salutem sufficere, quod credunt Deo, sed intendat bonis operibus, & eorum potissimam rationem habeat, quæ pietati conducant, ea sectetur, ea doceat, ea commendet, ea inculcet, ad eaque omnes exhortetur, urgeat, impellat, & extimulet, qui suæ cure incumbunt. Voluit quippe his uerbis eorum elidere errorem Paulus, quos refert Augustinus capite. 4. de fide & operibus peruersissimam securitatem tribuisse præpositis, dicentes ad eos non pertinere, quid quisque faciat, sed tantum docere quid cauendum, quid ue faciendum sit.

Sed cum Paulus in omnibus suis epistolis tam sollicitus sit obiurgandi omnia uitia, docendi omnes uirtutes, tradendique regulas certissimas, quæ uitam, & mores doceant christianos, admonendi omnes fideles cuiusque ordinis, ne in uacuum gratiam Dei recipiant, & ut sui quisque officij sit memor, & instanti diei iudicij se præparet, filiumque se lucis ostendat, cum passim luxerit peccatores, qui poenitentiam non agebant, cum incestuosum tradiderit Satanæ, ut spiritus saluus esset, & adolescentioribus uiduis, soluentibus suum uotum, damnationem prænunciet, quis tam sit patiens, ut patienter ferre queat, hæc illi irrogari iniuriam, ut crediderit fidem solam absque bonis operibus sufficere christiano ad salutem? Quare ab alijs testimonijs citandis supersedere commodius erit, cum omnes ipsius epistolæ mirificum sint huius rei testimonium. Nunquam enim tam sollicitè uirtutes docuisset, uitia reprehendisset, mo-

res incorruptos, & integros studiosissime laudasset, si ista nõ existimasset necessaria omnibus esse ad salutem.

Quoniam uero et Petri quoque autoritas induci potest pro hæreticis, ut statim uidebimus, ut illum constet alienum fuisse ab hoc errore, libet & aliqua Petri testimonia his adiungere. Is igitur in .i. cap. prioris suæ epistolæ aperte stat pro hac fidei ueritate, cum ita fideles omnes admonet. Si patrem inuocatis eum, qui sine acceptione personarum iudicat secundum uniuscuiusque opus, in timore incolatus uestri tempore conuersemi. Ne enim putaremus fidem solam requiri, dicit Deum iudicare secundum uniuscuiusque opus. Et ne contenti simus fide & inuocatione Dei, monet, ut cum timore conuersemur, in operibus uidelicet mandatorum, ne excidamus à gratia recepta. Et in cap. 2. ne ista falsa libertate, quam iactant heretici, in suam perniciem abuterentur, Quasi liberi, ait, non quasi uelamen habentes malitiæ libertatem, sed sicut serui Dei. Et ca. 3. eiusdem epistolæ hoc apertius indicat in hæc uerba. Qui uult uitam diligere, & dies uidere bonos, coerceat linguam suam à malo, & labia eius ne loquantur dolum. Declinet autem à malo, & faciat bonum, inquiret pacem, et sequatur eam, quia oculi domini super iustos, & aures eius in preces eorum, uultus autem domini super facientes mala. Hæc ibi. Si uultus, & indignatio domini super facientes mala, non ergo ad salutem sufficit fides sola. Fidelibus enim ibi loquebatur, & tamen indignationis domini eos comonefacit, si faciant mala. Vnde et subdit. Et uos nunc simili forma saluos facit baptisma, non carnis depositio sordium, sed conscientia bonæ interrogatio in Deum. Non ergo satis fides, etiam si baptismum adiungamus, nisi adsit conscientia bona nullius sibi delicti conscia. Et cum cap. 4. adijcit. Iustus uix saluabitur, utique ostendebat necessarium esse fidelibus bonis operibus intendere, & inuigilare. Et in secunda epistola cap. 1. ut ab isto errore Lutherano oues sibi creditas cauere admoneret. Vos, inquit, curam omnem subinferentes ministrare in fide uestra uirtutem, & paulo inferius. Satagite, ut per bona opera certam faciatis uocationem uestram. Et cap. 2. Nouit Deus pios de tentatione eri-

perè, iniquos uero in diem iudicij reseruare cruciandos. Et, ut notaret hæreticos nostri temporis, addit. Magis autem eos, qui post carnem in concupiscentia immunditiæ ambulant, dominationemque contemnunt, audaces sibi placentes, sectas non metuunt introducere blasphemantes. Et post multa, quæ mirifice eis cõueniunt, subdit de eis. Hi sunt fontes sine aqua, & nebula turbidibus agitata, quibus caligo tenebrarum reseruat. Superba enim uanitatis loquentes pelliciunt in desiderijs carnis luxuriæ eos, qui paululum effugiunt, in errore conuersati, libertatem illis promittentes, cū ipsi serui sint corruptionis. A quo enim quis superatus est, huius & seruus est. Et statim ostendit fidem non modo non auferre malitiam ab operibus alioqui malis, uerum ea efficere & peiora, & grauiora. Si enim, ait, refugientes coinquinationes mundi in cognitione domini nostri, & saluatoris Iesu Christi, his rursus implicati superantur, facta sunt eis posteriora deteriora prioribus. Melius enim erat eis non agnoscere uiam iustitiæ, quam post agnitam retrorsum conuertere, ab eo, quod traditum est illis, sancto mandato. Contigit enim illis illud uerum prouerbium. Canis reuersus ad suum uomitum, & sus lota in uolutabro lutis. Quid adhuc promittitur contra istam manifestissimam ueritatem conditio melior ijs qui receperunt fidem, & perditæ uiuunt, quam si omnino fidem non agnouissent, cum apertissime dicatur. Melius erat eis non agnoscere uiam iustitiæ, quæ utique fides est. Neque enim hoc loco sanctum mandatum intelligendum est, quo præceptum est, ut in Deum credamus, sed quo iubemur ab huius mundi coinquinationibus recedere. Quod & prouerbium adiunctum ostendit, & uerba illa, refugientes coinquinationes mundi commostrant. Cum enim non dicat refugientes ignorantiam Dei, ea rursus obscurati implicantur, sed si refugientes coinquinationes mundi &c. manifeste indicauit illud se sanctum mandatum in præsentia appellasse, quo precipimur castam, & mundam uitam agere, Et cap. 3. prænuncians mundum istum periturum, & nouos coelos, & nouam terram ad incolatum iustorum expectari, occasione ex his sumpta, ad uitæ, & morum sanctitatem tali ha-

44 DE FIDE ET OPERIBVS
bitationi congruentem sanctissime, & grauissime hortatur
dicens. Cum igitur hæc omnia dissoluenda sint, quales oportet
nos esse in sanctis conuersationibus, & pietatibus, & quæ
sequuntur. Et quoniam sciebat eadem prorsus sensisse Paulum,
sed tamen à quibusdam perperam exponi illius uerba, & ex
nonnullis subobscuris eius sententijs occasionem accepisse er
randi, & credendi fidem solam satis esse ad salutem, mox &
omnia ex sententia ipsius Pauli confirmauit, & ut notat diuus
Augustinus cap. 14. de fide & operibus, commemorauit in
Paulo quædam esse difficillima intellectu, quæ indocti, & in
stabilis ad suum ipsorum interitum deprauarent.

Sed ut Ioannem euangelistam procul fuisse ab hoc errore
ostendamus, libet & ex illius epistolis aliquot proferre testi
monia, quibus & cõcorditer ille cum cæteris apostolis docuit
hanc fidei ueritatem. Et. 1. quidem cap. primæ suæ epistolæ ap
pellans peccata tenebras, quod obscurant, & obtenebrant in
tellectum, ne quis putet propter hoc, quod credit, gratiam se
iam habere, & societatem inisse cum Deo. Si dixerimus, ait,
quoniam societatem habemus cum eo, et in tenebris ambula
mus, mentimur, & ueritatem non facimus. Et paulo inferius.
Qui dicit se nosse Deum, & mandata eius non custodit, men
dax est, et in hoc ueritas non est. Et statim. Qui dicit se in Chri
sto manere, debet sicut ille ambulauit, & ipse ambulare. Et ibi
dem. Qui dicit se in luce esse, & fratrem suum odit, in tenebris
est usq; adhuc. Et paulo inferius. Siquis diligit mundum, nõ
est caritas patris in eo. Et cap. 3. Nos scimus quoniam transla
ti sumus de morte ad uitam, quoniam diligitur fratres. Qui
non diligit, manet in morte. Omnis qui odit fratrem suum, ho
micida est. Et scitis quoniam omnis homicida non habet ui
tam aternam manentẽ in se. Et statim. Qui habuerit substan
tiam huius mundi, & uiderit fratrem suum necesse habere,
& clauerit uiscera sua ab eo, quomodo caritas Dei manet in
eo? Et cap. 4. Qui non diligit, nõ nouit Deum, quoniam Deus
caritas est. Ex quibus manifestissime colligitur longe esse iux
ta huius apostoli doctrinam, à gratia Dei quantacumq; fidem
habeat, qui uel diligit mundum, uel in tenebris aliorum peccatorum

1. Ioã. c. 2.

ibidem.

uersatur, & quicumq; non diligit fratres suos corde & opere.

Sed inter omnes apostolos clarissime hanc docuit ueritatẽ
Iacobus apostolus, cuius uerba sunt hæc. Quid proderit fra
tres mei, si fidem quis dicat se habere, opera autẽ non habeat? IACO. 1.
Nunquid fides poterit saluare eum? Et statim. Fides si non
habeat opera, mortua est in se metipsa. Sed dicit quis. Tu fidẽ
habes, & ego opera habeo. Ostende mihi fidem tuam sine
operibus, & ego ostendam tibi ex operibus fidem meam. Tu
credis, quoniam unus est Deus? Bene facis, & demones crea
dunt, & contremiscunt. Vis autem scire õ homo inanis, quo
niam fides sine operibus ociosa est? Abraham pater noster
nonne ex operibus iustificatus est offerens Isaac filium suum
super altare? Vides quoniam fides cooperabatur operibus
illius, & ex operibus fides consummata est. Et suppleta est scri
ptura. Credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad iusti
tiam, & amicus Dei appellatus est. Videtis quoniam ex ope
ribus iustificatur homo, & non ex fide tantum. Similiter &
Raab meretrix, nonne ex operibus iustificata est suscipiens
nuntios, et alia uia efficiens? Sicut enim corpus sine spiritu mor
tuum est, ita & fides sine operibus mortua est. Hæc ille. Qui
bus uerbis tam aperte, tam perspicue, tam lucide ueritatem fi
dei, & docuit, & confirmauit hic sanctissimus Christi aposto
lus, ut merito Lutherus coactus fuerit dicere, hanc epistolam
Iacobi apostoli non esse, neq; adnumerandam esse canonicis
scripturis, sed à canone librorum sacrorum eam esse submo
uendam. Cum enim nihil haberet, neq; habere posset, quod
ad tam apertam autoritatem responderi posset, consequens
erat, ut uel suum desereret errorem, aut si hoc sibi nolebat per
suadere, certe negaret hanc epistolam esse canonicã. Sed neq;
hoc commune hæreticorum asylum eum poterit hac in par
te tueri. Iam enim uiri per celebres ostenderunt late ex diffini
tionibus ecclesiæ, & sanctorum doctorum, hanc epistolã esse
de sacro canone, & à beato Iacobo apostolo conscriptã. Cer
tissima itaq; fide tenendum est, fidem solam non sufficere ad
salutem. Sed pudet me, & tædet iandudum in re adeo aperta
solis scripturarum testimonijs uti. Ideoq; quo istam magis re

gene. 15.

IACO. 2.

uincamus heresim, & procul ab ecclesia, immo et ab orbe eam relegemus, ad iuciam secundam conclusionem de hoc.

SECUNDA CONCLUSIO.

Certum est, & seclusa fide etiam ex lumine naturali notū, fidem solam non sufficere ad salutem. Itaq; hæretici nō solum errant contra fidem, dum dicunt, sufficere solam fidem, sed et errant, uolo dicere, contra lumen naturale, & propter peccata sua traditi sunt in reprobum sensum, adeo, ut iam non solum non uideant, quæ sunt fidei, sed neq; uideant ea, quæ philosophi cognouerunt, et lumen naturale facile omnibus ostendit, qui non resistunt tantæ claritati. Et quod hoc ita sit, probatur. Lumine naturali constat, idolatriam, blasphemiam, periuriam, parricidia, homicidia, adulteria, falsa testimonia, furta, esse mala, & in ciuitatibus bene institutis omnia ista crimina debere puniri, eosq; qui ea admittunt, malos esse, & nequam homines, & inter sceleratos, & nefarios esse computandos, neq; cum eis habendam esse à probis uiris societatem, cognoueruntq; ista omnia philosophi, & suis in libris posteris reliquerunt, ut ex Platone, Aristotele, Cicerone, ut alios missos faciamus, sæpe constat. Ergo lumine naturali etiam constat, Deum non eos esse admissurum in supernam coelorum ciuitatem, ubi nihil erit coinquinatum, neq; initurum cum eis societatem ullam, aut gratos eos habituros quantacūq; fidem habeant, si non eis ista tanta crimina displiceant. Non admisisset philosophus ad amicitiam homines his sceleribus obnoxios, quādo quidem aperte dicit in Ethicis, amicitiam ueram non posse esse inter malos, expellunt & à se, & pro uirili sua fugant, & elimināt tales pestes bene institutę ciuitates, & Deus, qui summe bonus est, ut lumine naturali constat, eos habebit amicos, eosq; ad suum regnum admittet, qui talium scelerū sunt rei: Profecto contra lumen naturale errat, qui hoc credit, & traditum sese in reprobum sensum, uel hoc nomine, debet credere, quod id sibi persuaserit de Deo, quod uix de probō homine debuisset credere. Sed dices. Deus benignissimus est, omnia condonare potest fidei, una & fide potest esse contentus. Vnde ergo lumine naturali constare potest eum hoc

non fecisse? Respondeo. Constat hoc, quia non sunt reuocata præcepta legis naturæ in credentibus, immo multo minus in ipsis. Essent autem reuocata, si eorum transgressiones neq; dirimerent, neq; impedirent amicitiam diuinam. Et Deus sic est benignissimus, ut sit & iustissimus, immo ipsissima bonitas, & iustitia, neq; habere fortassis potest, aut saltem non habet amicos eos, qui huiusmodi scelera admiserint, quousq; illa uel actū, uel uirtute eis displiceant. Vnde & Christus. Si uis ad uitam ingredi, serua mandata. Et Paulus. Legem ergo destruius per fidem? Absit. Sed legem statuimus. Et cum eandem in nobis sentiamus naturalem inclinationem ad assentiendum hæc esse mala, quam in se olim sensere philosophi, neq; Deus autor sit erroris, aut instiget ad assentiendum falso, sequitur & hæc modo similiter esse mala, ac olim fuerunt. Vnde & diuus Augustinus. 3. lib. contra duas epistolas Pelagianorum cap. 4. Quis est tam impius, qui dicat ideo se decalogi non custodire præcepta, quia christianus est, neq; sub lege, sed sub gratia constitutus? Hæc ille. Et nisi ita esset, multo sanctior, & honestior profecto fuisset lex uetus, & similiter lex naturæ, quā lex euangelica, quæ talia scelera impune fieri permetteret, quæ nemo, nisi omnino cæcus, detestanda, & abominanda esse dubitare potest. Vnum etiam uellem cum hæreticis istis amice, & familiariter disceptare, quod si benigne audierint, crediderim, uel solum, satis esse posse ad reuocandum eos ab hac tanta cæcitate, si modo gratiæ Dei, qui ad ostium stat, & pulsat, nō pertinaciter restiterint. Dicant ergo mihi obsecro, an admittendos censeant ad sacramenta ecclesiæ, ut baptismum, eucharistiam, & alia, fideles omnes quantūuis magnis obrutos sceleribus, an non? Si dicant admittendos esse, mitto eis allegare consuetudinem totius ecclesiæ, quæ nunquam recepit ad hæc sacramenta meretrices, histiones, adulteros, usurarios, homicidas, aut alias huiusmodi pestes asserentes, se in his peccatis perseverare uelle. Mitto et illis obijcere horrendam, & in ipso lumine naturali execrabilem sacrilegij impietatem, quæ cōmittitur, dum ad præclara adeo, ac uere sanctissima gratiæ, & salutis nostræ uasa scelerati, &

Math. 19
Ro. 3.

immundi uiri admittuntur. Respondeant mihi solum uelim, quando solas scripturas sacras sibi uolunt allegari, quomodo non sunt rei, & prauaricatores, qui hoc faciunt, illius Christi mandati. Nolite sanctum dare canibus, neq; mittatis margaritas uestras ante porcos. An non sunt canes crudeles homines, homicidæ, plagiarij, seditiosi? An non canes obtrectatores, qui canino dente aliorum dilacerant famam? An non porci, qui obscenæ libidinum uoluptatibus uacant, & nefarijs, et execrandis immunditijs, & impudicijs, corpus suum contaminant? Quid etiam respondere possunt ad Paulum dicentem. Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui enim manducat, & bibit indigne, iudiciū sibi manducat, & bibit non diiudicans corpus domini? An non hic apertissime tradit Paulus, eucharistiam non esse accipiendam à peccatore, & eum qui in peccato acceperit, iudiciū sibi manducare, & bibere, hoc est, reum æternæ damnationis fieri? Solent enim scripturæ iudiciū pro æterna damnatione ponere, ut & Augustinus cap. 23. de fide & operibus adnotauit. Et nisi hoc grauissimum esset peccatum, nūquam tam seueram eius ultionem subdidisset Paulus statim dicens, Ideo inter uos multi infirmi, & imbecilles, et dormiunt multi. Quod si propter hæc argumenta dixerint, non esse admittendos ad Ecclesiæ sacramenta manifestos peccatores, qui perseuerare uoluerint in suis peccatis, dicam & ego. Quo pacto igitur admittendos creditis à Deo ad regnum suum coeleste, & confortium innumerabilium sanctorum angelorum, & hominum quos indignos uidetis, & bene censetis, qui admittantur ad communicandam in sacramentis cū sanctis huius uitæ uiris? Certe sanctior est Deus omnibus suis sacramentis, sanctior & ecclesia triumphans ecclesia militante. Si indigni sunt peccatores qui admittantur ad sacramenta, indigni etiam haberi debent, neq; ullo pacto credi possunt admittendi ad beatitudinem, si non eos suorum poeniteat peccatorum. Ex fide igitur, & ex lumine naturali constat fidem solam, neq; ad salutem, neq; ad beatitudinem, sceleratis alioqui sufficere.

Sed ne omnino sine causa credantur hæretici hanc prærogatiuam

I. CO. II.

gatiuam fidei tribuisse, ut illa uel sola sufficiat hominibus ad salutem, subijciam his argumenta, quæ pro eis sunt fortissima. Nihil enim necesse est alia infirma satis, & imbecillia, quibus utuntur, in medium proferre.

Et primus quidem locus, qui nobis pro eis obijci potest, est in epistola Pauli ad Romanos, ubi sic dicitur. Ex operibus legis non iustificabitur omnis caro coram illo, scilicet Deo. Per legem enim cognitio peccati, nunc autem sine lege iustitia Dei manifestata est, testificata à lege, & prophetis. Iustitia autem Dei per fidem Iesu Christi in omnes, & super omnes, qui credunt. Hæc ibi. Quæ omnia, si bene ponderentur, uidentur probare, fidem solam sufficere ad salutem. Si enim ex operibus legis non iustificatur homo, non ergo sunt necessaria opera legis ad salutem. Si etiam nunc manifestata est iustitia Dei sine lege, nunc ergo obseruantia legis ad iustitiam necessaria non est. Si & nunc communicatur iustitia Dei, & à coelo uelut, superinfunditur omnibus, qui credunt, cum ergo multi sint legis transgressores, omnes enim declinauerunt, & non est ne unus quidem, qui faciat bonum, relinquitur, benignissimum Deum una fide contentum esse, ut iustificet nos, et consequenter, eam solam sufficere. Et confirmari ista possunt ex eiusdem apostoli uerbis ad Galatas. 2. ubi hæc penè eadem iterum dicuntur. Scientes, ait Paulus, quod non iustificatur homo ex operibus legis nisi per fidem Iesu Christi, & nos in Christo Iesu credimus, ut iustificemur ex fide Christi, & non ex operibus legis. Propter quod, ex operibus legis non iustificabitur omnis caro. Vides quoties hic repetat Paulus, non iustificari hominem ex operibus legis, sed ex fide. Si autem opera essent necessaria ad iustificationem, sicut & fides, cur non ex utrisq; diceretur homo iustificari? Sed & aliquanto plus uidentur urgere, quæ inferius subijcit. Cum enim citasset testimonium Genesim, Credidit Abraham Deo, & reputatū est illi ad iustitiam, cognoscite ergo, infert, quia qui ex fide sunt, hi sunt filij Abrahæ. Et subdit. Prouidens autem scriptura, quia ex fide iustificat gentes Deus, prænucciavit Abrahæ, quia benedicentur in te omnes gentes. Igitur qui ex fide sunt, benedicen-

RO. 3.

gala. 3.

G

tur cum fidei Abraham. Quibus uerbis aperte uidetur Paulus omnes fideles filios Abraham pronunciare, & omnes illos cum eo benedicendos asserere, testimonioq; scripturæ probare, Deum non exigere opera ad saluandum, sed ex fide iustificare. Vnde & paulo inferius ex fide rursus ait, nos iustificari, & filios Dei esse per fidem, & per eam, pollicitationem nos accipere spiritus, & promissionem factam Abraham ex fide Iesu Christi dari credentibus.

RO. 3.

Secundus locus, qui pro eadem parte induci potest, sunt uerba, quæ statim adiunguntur à beato Paulo in epistola ad Romanos. Iustificati, inquit, gratis per gratiam ipsius, per redemptionem quæ est in Christo Iesu, quem proposuit Deus propitiatorem per fidem in sanguine ipsius ad ostensionem iustitiæ suæ propter remissionem præcedentium delictorum in sustentationem Dei, ad ostensionem iustitiæ eius in hoc tempore, ut sit ipse iustus, & iustificans eum, qui ex fide est Iesu Christi. Vbi est ergo gloriatio tua? exclusa est. Per quam legem? Factorum? Non, sed per legem fidei. Arbitramur enim iustificari hominem per fidem sine operibus legis. An Iudeorum Deus tantum? Nonne & gentium? Immo & gentium. Quoniam quidem unus est Deus, qui iustificat circumcissionem ex fide, præputium autem per fidem. Hæc ibi dem. In his uerbis multa uidentur esse, quæ confirmant, fidem solam sufficere ad salutem. Primum quod iustificatos nos dicit Paulus gratis per gratiam Dei. Si autem opera essent necessaria, non possemus dici gratis iustificari, cum opera legis magno per sepe constent labore, magnisq; per sepe à multis redimerentur pecunijs, si redimi possent. Secundum quod Christum propitiatorem nostrum dicit fuisse per fidem in sanguine ipsius. si enim ille reconciliauit nos Deo, & propitium, & placatum, eum nobis fecit, suo sanguine, & fide nostra, non igitur opera necessaria sunt, ut propitiationem, et reconciliationem ipsius, participemus. Alioqui, & propitiator ille debuit dici per fidem & opera nostra, in sanguine suo. Fauet & tertio huic parti, quod Deum iustificare dicit, cum qui ex fide est Iesu Christi, & a deo neminem excipit, ut statim adijciat iustificare Deum,

& circumcissionem ex fide, & præputium per fidem, ut nemo alienus ab hac iustificatione intelligatur, qui modo ex fide sit Iesu Christi, & per hoc fidelis, & christianus dici queat. Quarto pro eadē parte facit, quod gloriationem, et iactantiam Iudeorum, qua se iustos esse gloriabantur, exclusam esse dicit. non per legem factorum, sed per legem fidei. Si enim eorum iactantia exclusa est, & procul relegata, non per legem factorum, sed per legem fidei, nunc ergo non ad opera, sed ad fidem tenemur, neq; ad salutem opera sunt requisita, sed sufficit una fides.

Quinto demum apertissimum argumentum pro hac parte, & profecto ualidissimum sumi potest ex illis uerbis. Arbitramur enim iustificari hominem per fidem sine operibus legis. Non enim expressius, ut uidetur, hæretici dicunt, fidem solam sufficere ad iustificationem hominis, quam hic Paulus id ipsum dicat. Quid est enim aliud, fides sine operibus, quam fides sola? Quid etiam fides sola, quam fides sine operibus? Si sufficit fides sine operibus ad iustificationem, sufficet profecto, apparenter colligunt hæretici, fides sola. Et potest totus iste secundus locus confirmari ex illis uerbis eiusdem apostoli ad Galatas. Quoniam autem in lege nemo iustificatur apud Deum, manifestum est, quia iustus ex fide uiuit. His enim uerbis non solum dicit apostolus, neminem in lege iustificari apud Deum, quod non uidetur dicendum, si est necessaria ad iustitiam obseruantia legis, sed & docet hoc colligi ex autoritate Abacuc dicentis, iustum ex fide uiuere. Quæ collectio satis idonea non est, si autoritas Abacuc non sic intelligitur, ut iustus credatur ex fide sola uiuere. Nam si ex fide uiuit, & operibus, inferri quidem potest, neminem in sola lege iustificari, sed nequaquam bene inferitur, neminem in lege iustificari. Iustificari namq; potest in lege, & in fide, sicut uiuit ex lege, & ex fide.

Gala. 3.

Aba. 2.

Tertius locus ex quo uidetur apparentissime posse colligi, fidem solam sufficere ad salutem, habetur in eodem Paulo ca. 4. eiusdem epistolæ. Si Abraham, inquit, ex operibus legis iustificatus est, habet gloriam, sed non apud Deum. Quid enim dicit scriptura? Credidit Abraham Deo, & imputatum est ei ad iustitiam. Ei autem, qui operatur, merces non imputatur

secundum gratiam, sed secundum debitum, ei uero, qui non operatur, credenti autem in eum, qui iustificat impium, imputatur fides eius ad iustitiam, sicut & Dauid dicit, beatitudinem hominis, cui Deus acceptam fert iustitiam sine operibus. Hæc ibi. Sunt autem hoc in loco quatuor, quæ uidentur suadere, fidem solam sufficere ad salutem. Primo enim cum dicit. Si Abraham ex operibus legis iustificatus est, habet gloriam, sed non apud Deum, uidetur indicare opera legis nihil conducere ad iustitiam apud Deum, & consequenter ad eam non esse necessaria. Si enim conducerent ad iustitiam, cur Abraham ex illis iustificatus, non haberet gloriam apud Deum? Et hoc ipsum satis uidetur, & monstrare, & confirmare, quod statim inducit testimoniū scripturæ, in qua non opera, sed fides duntaxat, Abrahæ imputata dicitur ad iustitiam. Secundo & illa uerba fauere huic parti uidentur. Ei qui operatur, merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum. Tertio quod statim adiungitur. Ei uero qui non operatur &c. apertissime uidetur probare eandem partem. Si enim fides illius qui non operatur, imputatur ei ad iustitiam, non ergo opera sunt requisita ad iustitiam. Alioquin illa nemini non operanti contingeret. Quarto & illud apertissimum est, quod statim adnectitur. Sicut & Dauid dicit &c. Si enim & Dauidis testimonio Deus etiam peccatoribus fert acceptam iustitiam, & iustificat eos sine operibus, quis debeat esse tam durus, & tam inhumanus, ut uelut coarctans libertatem diuinam, audeat dicere Deum non iustificare sine operibus, & opera esse requisita ad iustitiam, neque solam fidem sufficere?

Quartus locus est in eadem epistola cap. 10. ubi sic legimus: Si confitearis in ore tuo dominum Iesum, & corde tuo credideris, quod Deus illum suscitauit a mortuis, saluus eris. Corde enim creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Dicit enim scriptura. Omnis qui credit in illum, non confundetur. Non enim est distinctio Iudæi & Græci, sed idem dominus omnium diues in omnes, qui inuocant illum. Omnis enim quicumque inuocauerit nomen domini, saluus erit. Hæc ibi. Estque hic locus bene perpendendus. Non solum enim ui-

Esaiæ. 28

Ioel. 2.

detur tradere satis esse cuiuscumque ad iustitiam fidem in Christum, uerum & hoc ipsum Esaiæ, & Ioelis testimonijs apertis confirmare, certe si opera sunt necessaria ad iustificationem nostram, cum fides possit, et fidei confessio, inueniri absque talibus operibus, multi, qui credunt, confitentur, & inuocant Christum, confundentur neque saluabuntur, sed male peribunt. Cum ergo hoc aperte contradicat huic loco Pauli, oportet dicere opera non esse necessaria ad salutem, sed fidem solam sufficere.

Quintus locus est eiusdem Pauli. Ut enim Lucas in Actibus refert, quandam bene longam orationem, quam habuit ad principes synagogæ, Antiochiæ, Pisidiæ, his penè uerbis conclusit. Notum sit igitur uobis uiri fratres, quod per hunc, scilicet Christum, uobis remissio peccatorum annuntiatur, & ab omnibus, à quibus non potuistis in lege Moyli iustificari. In hoc omnis, qui credit, iustificatur. Vides ut neminem excepit credentem? Vides ut non aliqua requisitum opera, sed solam fidem, ut participaremus remissionem peccatorum, quæ annuntiatur nobis per Christum?

Sextus locus est in eisdem Actibus. Inter cætera enim, quæ Lucas ibi commemorat, Petrum dixisse in oratione, quam habuit ad Cornelium, & ad eos, qui conuenerant ad domum illius, ut audirent uerbum Dei, hoc quoque refert, eum dixisse de Christo. Huic omnes prophetæ testimonium perhibent, remissionem peccatorum accipere per nomen eius, omnes, qui credunt in eum. Si omnes, qui credunt in Christum, remissionem peccatorum accipiunt, non ergo opera ad salutem necessaria sunt. Sed autoritate, Petri, Pauli, Lucaeque ipsius, et omnium prophetarum, constare uidetur, fidem solam sufficere ad salutem. Et potest hic locus confirmari ex illis uerbis Christi. Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit. Saltè enim ex his uidetur posse colligi, quod sufficiat ad salutem fides cum baptismo, quidquid ante, uel postea, baptizatus fecerit.

Septimus locus, qui pro hæreticorum sententia induci potest est ille, qui non mediocriter torlit diuum Augustinum in tractatu de fide, & operibus. Is autè est primæ ad Corinthios 3. Secundum gratiam Dei, quæ data est mihi, ut sapiens archi-

Actu. 13

Actu. 10

tectus fundamentum posui, alius autem superædificat. Vnusquisque autem uideat quomodo superædificet. Fundamentum enim aliud nemo potest ponere præter id, quod positum est, quod est Christus Iesus. Siquis autem superædificet supra fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides pretiosos, ligna, fœnum, & stipulam, uniuscuiusque opus manifestum erit. Dies enim domini declarabit, quia in igne reuelabit, & uniuscuiusque opus quale sit, ignis probabit. Si cuius opus manserit, quod superædificauit, mercedem accipiet. si cuius opus arserit, detrimentum patietur, ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem. Ex hoc loco sic possumus argumentari, fidem solam sufficere ad salutem. Paulus asserit hoc loco, saluos fore omnes, qui tenuerint fundamentum Christum, quidquid ei postea superædificent. solos enim duos ordines ponit superædificantium Christo, & utrosque pronunciat fore saluos, hos quidem, qui ligna, fœnum, & stipulam, superædificant, per ignem, alios uero, qui aurum, argentum, & lapides pretiosos, superstruunt, sine igne. Cum ergo omnes, qui fidem habent Christi, teneant Christum, per fidem enim ille habitat in cordibus nostris, & per fidem tenetur, neque alia de causa, hoc se Paulus gloriatur, fundamentum posuisse, quam quia tradidit Christi fidem, sequitur omnes, qui credunt Christo, tandem saluos esse, siue per ignem tribulationis expurgantem à malis operibus, quæ admiserint, siue etiam sine huiusmodi igne, si operibus solidis uirtutum quis incubuerit.

Octauo confirmare possumus fidem solam sufficere ad iustificationem ex multorum exemplis, qui propter eam solam uidentur iustificati. Et primo quidem possunt induci pro hoc tria illa millia hominum, qui die pentecostes audientes primum sermonem Petri post aduentum spiritus sancti, & credentes uerbis illius, eodem die baptizati sunt. Cum enim minime dubium sit, inter illos, plurimos fuisse in peccato, neque uerisimile appareat, ad baptismum fuisse admittendos, nisi qui iam crederentur iustificati, uel sua certe opinione, quod in se erat, ut iustificarentur, fecisse, uidentur quidem isti ad solam suam ipsorum fidem iustificati. Et si mores etiam boni ad iu-

Act. 2.

stificationem necessarij essent, quomodo uno, & eodem die, tam multi potuerunt baptizari? Quomodo non etiam meminisset Lucas examinationis uitæ illorum? Si enim mores etiam boni ad iustificationem necessarij sunt, doctrina morum tradenda est ante baptismum, & examinatio facienda est uitæ, ne sanctum baptisma canibus tradatur, & margarita tanta, & tam incomparabilis uirtutis, porcis. Ista autem haud quam uno die uidentur potuisse præstari respectu trium millium, neque tacita fuissent à Luca, siquidem ea, uel aliquid eorum apostoli præstitissent. Et secundo potest afferri in huius roborationem exemplum illius Eunuchi, quem idem Lucas in actibus apostolorum refert baptizatum à Philippo nulla facta interrogatione de moribus, immo nullo alio prorsus requisito, quam fide ex toto corde. Cum enim, dum Philippus euangelizat illi Iesum, uenisset ad quandam aquam, dixissetque eunuchus ille. Ecce aqua. Quis prohibet me baptizari? Dixit ei Philippus. Si credis ex toto corde, licet. Vides, ut nihil aliud ad baptismum requirit, quam fidem? Sed et hoc aliquanto sit dilucidius ex eo, quod sequitur. Cum enim respondisset eunuchus. Credo filium Dei esse Iesum Christum, descenderunt uterque in aquam, & Philippus baptizauit eum. Tertio & hoc ipsum docere possumus ex exemplo illo celebri de custode carceris, quem Lucas commemorat ibidem baptizatum à Paulo cum tota domo sua, eadem nocte, immo eadem hora, qua ostia carceris uidit aperta. Cum enim ille rogasset Paulum, & Sylam, quid eum oporteret facere, ut saluus fieret, & illi respondissent, crede in dominum Iesum Christum, & saluus eris tu, et domus tua, tollens eos in illa hora noctis, addit Lucas, lauit plagas eorum, & baptizatus est ipse, et omnis domus eius continuo. Si igitur ut baptizetur quis, satis est fides, ergo & ut iustificetur, satis erit. Non enim sunt admittendi ad baptismum quos certo constat esse in peccato.

Hæc sunt potissima argumenta, quæ fieri possunt, ut opinor pro hereticis. Sed illis, aut si qua sunt alia fortiora, non obstantibus, ueritatem fidei tuebimur. Quoniam uero omnia ista pendent ab scripturis, de quarum se germana intelligentia

Actuū. 8.

Actuū. 16.

falso iactitant hæretici, obijcientes nobis, quod illis relictis in Aristotele, & alijs prophana philosophiæ autoribus noctes, diesq; consumamus, & pro rebus penè nullius frugis passim digladiemur, uelim in expositione horum locorum, quæ pro ipsis induximus, aliquanto latius expatiari, quàm stylus scholasticus, & modus huius quæstionis iam exposceret. Existimet itaq; precor pius lector, ne prolixitate quæstionis tædio ullo afficiat, singulas solutiones quæstiones esse distinctas, uel expositiones potius distinctorū locorū scripturæ. Iam n. difficilia nobis uisa sunt hæc loca omnia, tam obscura, tam abdita, tam digna, quæ exacte tractarentur, ut neq; potuerim quidē, neq; fas mihi putauerim esse, leuiori ea manu attingere. Neq; tam uereor modum me excessisse huiusmodi argumentis debitū, quàm, ut hisce, qui ista curiose expenderint, uel hac tanta prolixitate fecerim satis. Neq; mirandum sanè, quando hæc sunt loca, quæ, ut Augustinus dicit, apostolorū princeps subobscura esse dixit, & difficilia intellectu in Paulo. Sed accedamus tamen ad expositionem eorum.

Aug. de fide, & op. c. 14.

Ad primum ergo dicendum nō recte colligi, fidem solam sufficere, neq; ex eo, quod ex operibus nullus iustificatur, neq; ex eo quod nunc iustitia Dei manifestata est sine lege, neq; ex eo quod iustitia Dei communicari dicatur omnibus, qui credunt. Sed ut hæc apertiora sint, singillatim hæc tria exponemus. Et primum quidem istorum trium. Ex operibus legis non iustificabitur omnis caro coram illo, hunc habet sensum, uirtute, & merito suorum operum nullus iustificatur coram Deo. Vnde & præcedit. Vt omnes obstruatur, & subditus fiat, hoc est reus ostendatur, omnis mundus coram Deo. Et sequitur. Omnes enim peccauerunt, & egent gloria Dei. Ex quibus uerbis manifestum est sensum istorum uerborum, Ex operibus legis non iustificabitur omnis caro coram illo, esse hunc, nullus propter opera sua, aut quod idē est, ex ui, & merito operum suorum iustificabitur coram Deo. Cum enim seclusa gratia diuina in peccatis sint omnes, & inimici Deo, grauissimisq; poenis ob illius offensam obnoxij, quid habere poterunt ex se, unde iustificentur, & redeant in gratiam diuinam?

nam? Aliud est dicere, opera esse necessaria ad salutem, quod nos concedimus, aliud ex operibus nostris nos iustificari, uel saluari, quod hic negat Paulus. Et licet apud diuum Iacobum in autoritate iam citata, cum dicit Abraham pater noster nōne ex operibus iustificatus est? illa præpositio, ex, tantum dicat efficientiam, & cooperationem, sensus enim horum uerborum est. Ad Abraham iustificationem cooperata esse opera ipsius fidei, unde & statim subditur, uides quoniam fides cooperabatur operibus illius, tamē apud Paulum hæc particula, ex, amplius aliquid dicit. Denotat enim illud ex ui, & natura operum fieri, ac ex debito contingere, quod ex operibus dicitur fieri. Quod ne quispiam me meo ex capite dicere existimet, audiat ipsum Paulum. Is enim, ne hic nos eius sensus lateret, ad Romanos sic ait. Si autem gratia, iam non ex operibus. Alioqui gratia iam non est gratia. Quibus uerbis aperte indicauit, ut opposita à se haberi, fieri aliquid ex gratia, & fieri ex operibus, & consequenter, fieri aliquid ex operibus tunc dici, cum sit ex debito, & propter ipsa opera. Quare cum omnes quotquot sunt iustificati, iustificati sint ex gratia, sequitur uerissime ipsum dixisse. Ex operibus legis non iustificabitur omnis caro coram illo. Et idem ipsum indicauit, cum dixit. Non ex operibus iustitiæ, quæ fecimus nos, sed secundū suam misericordiam, saluos nos fecit per lauacrum regenerationis. Verbo enim iustitiæ indicauit, se non excludere opera, quibus congruum esset Deum benignitate sua respōdere, sed excludere tantum iustitiam, & quidquid est iustificationi ex gratia contrarium. Quare ne opera uideretur excludere, non contentus uerbo iustitiæ, adiecit etiam per lauacrum regenerationis. Ex quo uerbo satis etiam indicauit, hoc ipsum quod uolentes baptizamus, cooperari nostræ iustificationi. Explicuit & se hoc uocare ex operibus iustificari, cum adiecit statim in principio cap. 4. eiusdem epistolæ ad Romanos. Ei autem, qui operatur, merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum. Hoc enim perinde est, ac si apertius dixisset. Illud quod ex operibus datur alicui, & propter sua opera, non datur secundum gratiam, sed secundum debitum. Et per

RO. II.

Titu. 3.

H

hæc patet, nullam esse contrarietatem inter Iacobum, & Paulum, dum Iacobus dicit Abraham iustificatum esse ex operibus, Paulus uero neminē iustificari ex operibus. Vterq; enim statim explicuit, quo in sensu hæc dixisset, quare cum in sensu nulla sit contrarietas, neq; ipsi ergo inter se sunt censendi contrarij fuisse. Scio aliquos aliter dissoluere istam, quæ in cortice literæ apparet, diaphoniam. Aiunt enim, Paulum de operibus legis Mosaycæ intellexisse, Iacobum uero, de officijs pietatis, & caritatis. Possunt & alij dicere Paulum non excludere opera, quæ sequuntur acceptam gratiam, & eis solis cooperationem ad iustitiam concedi à Iacobo. Sed nobis prior uia dissoluendi contrarietatem magis probatur. Consona est enim magis expositio, quam dedimus, & antecedentibus, & consequentibus, & alijs locis eiusdem Pauli, ut ostendimus, & melius est uerba tanti apostoli in quanto maximo possumus rigore, & generalitate, ut sic dicam, uera ostendere, quando ipse generaliter, et absq; ulla limitatione locutus est. Et in hunc sensum saepe exponit diuus Augustinus ista loca in illis libris, quos contra Pelagianos scripsit. Et peculiariter primo contra Pelagiū & Cœlestium cap. 8. & 23. & libro de natura, & gratia contra Pelagianos cap. 40. & de prædestinatione sanctorum cap. 6. Et per hæc patet quid dicendum sit ad ea, quæ in confirmatione huius argumenti inducuntur ex epistola ad Galatas. Immo uere ex ijs, quæ in ea epistola adduntur ab ipso Paulo, & ista, quam dedimus, expositio, potest confirmari. Cum enim addit, Si ex lege iustitia, iam non ex promissione. Et iterum. Si data esset lex, quæ posset uiuificare, uere ex lege esset iustitia, & si per legem iustitia, ergo gratis Christus mortuus est, uidetur profecto his omnibus indicare, ideo se dicere, neminem iustificari ex operibus legis, quia neq; obseruantia est aliqua legis tam exacta, neq; opus ullum uirium naturalium tam præclarum, quod ad iustificationem sufficiat.

Secundum etiam quod in hoc primo loco ponderatur, non cogit asserere, fidem sine operibus sufficere ad salutem. Possumus enim dicere uerbum, sine lege, cū Paulus dicit. Nunc autem sine lege iustitia Dei manifestata est, referendum esse ad

RO. 3.

uerbum manifestata, non ad uerbum iustitia. Manifestata est enim iustitia Dei per aduentum, & prædicationem Christi, & suorum, neque lege, neque ipsius ministris, uel ceremonijs, eam manifestantibus.

Sed contra istam expositionem est argumentum apparatus. Quomodo enim sine lege potest dici manifestata, quæ testificata est ab ipsa lege, ut statim addit Paulus. An non ipsum testimonium iustitiæ Dei, quod perhibebat lex, manifestatio quedam erat ipsius? Quomodo etiam sine lege potest dici manifestata iustitia Dei, cum etiam Christus, & sui apostoli testimonio uterentur legis ad iustitiam Dei manifestandā? Neq; uideo sanè, quid ad hæc argumenta dici possit, nisi forte quis dicat cū Origene in expositione huius loci, legem accipi pro lege naturali, cum dicitur, Nunc autem sine lege, pro Mosayca uero cum dicitur, testificata à lege. Erat enim adeo debilitata, & obscurata legis naturalis scintilla, ut eius testimonio haud quaquam uoluerit Deus uti ad manifestationem sue iustitiæ. Sed utcunq; de his sit, placet profecto magis, ut lex in toto suo ambitu accipiatur in illis uerbis, Nunc autem sine lege, hoc est, ut & naturalem, & Mosaycam comprehendit.

Omni enim occasionem gloriandi in lege, & Gentilibus, & Iudæis, uult Paulus præscindere. Et tunc uel dicemus uerba ista, Nunc autē sine lege iustitia Dei manifestata est, hūc habere sensum, Nunc autē sine lege. i. lege non causante, neq; præstante iustitiam, sed tantum cognitionem peccati, iustitia Dei manifestata est, uel dicemus illa uerba sine lege non adiungi uerbo manifestata est, sed uerbo iustitia, ut sensus sit. Nunc autem iustitia Dei, quæ est sine lege. Hoc est, quæ non causatur à lege, neq; eius iustificationem requirit, manifestata est per testimonium legis, & prophetarum. Et hanc expositionem, & subdistinctionem sequitur diuus Augustinus de spiritu & litera cap. 9. Et libro. i. contra Pelagium & Cœlestium de gratia Christi his uerbis. Quomodo sine lege manifestata, si per legem testificata? Non ita sine lege manifestata, sed sine lege iustitia, quia iustitia Dei est. i. quæ nobis non ex lege, sed Deo, & hanc distinctionem, uel certe expositionē illam, sine lege,

ibidem.

id est lege non efficiente iustitiam, postulare uidentur illa uerba, quæ statim præcesserant. Ex operibus legis non iustificabitur omnis caro coram illo. Per legem enim cognitio peccati. Videtur enim istis alijs, quæ mox subneçit, tantum excludere legem ab efficientia iustitiæ Dei.

Sed ueniamus ad tertium, quod in hoc primo loco magis urget. Videtur enim Paulus nullum credentem à salute excludere, cum dicit iustitia autem Dei per fidem Iesu Christi in omnes, & super omnes qui credunt. Et quidem ad hunc locum dicunt multi communiter nõ dixisse Paulum in omnes, & super omnes, qui credunt ei, sed in eum, quod tantum conuenit habentibus caritatem, & amore in eum tendentibus. Aliud enim, inquit, est, credere Deo, quod est ei fidem adhibere, aliud, credere Deum, quod est, credere Deum esse, aliud credere in Deum, quod est, credendo amare, credendo diligere, credendo in eum ire, & eius membris incorporari, ut Augustinus eleganter exponit super Ioannem tractatu. 29. Et idem potest colligi ex eodem cap. 16. de fide & operibus, ubi ita ait. Credere in Christum non est habere dæmonum fidem, quæ recte mortua perhibetur, sed fidem, quæ per dilectionem operatur. Sed nihil ualet hoc refugium commune. Non enim habetur Græce ei neq; in eum, sed absolute dicitur in omnes, & super omnes qui credunt. Et sic legit diuus Augustinus in de spiritu & litera cap. 9. & 13. Et præterea. Si sic ista exponamus, auferemus magnas prærogatiuas fidei. Consequenter enim habebimus dicere ista, quæ promittuntur credentibus in Deum, prærogatiuas esse fidei, & caritatis. Dicendum ergo aliter ad hoc. Signum istud uniuersale, omnes, non distribuit hic pro singulis generum, sed pro generibus singulorũ. Hoc est, nõ distribuit pro omnibus singularibus hominibus, sed pro omnibus nationibus, & populis, sicut frequenter dicunt summuliste de hoc signo, omne, in ista propositione. Omne animal fuit in arca Noe, non distribuere pro singulis generum, sed pro generibus singulorum. Et in his, ut omnes etiam non dialectici hæc intelligat, uolumus dicere non esse sensum Pauli iustitiam Dei omnibus communicari, qui credunt, sed

sensum esse, quod communicatur ijs, qui credunt, siue Iudæi sint, siue Gentiles. Ita ut nullus excludatur ab hac gratia, quæ omnibus exposita est, & ad omnes pertinet, & ab omnibus potest participari, si modo uelint fidem Christi recipere, et quæ illa exigit præstare. Atq; ita necessariũ est accipere quod Paulus alibi dicit. Per unius iustificationem, in omnes homines in iustificationem uitæ. Nõ enim omnes homines iustificantur, sed ex omnibus nationibus aliqui. Ita etiam Aug. lib. 4. contra Iulianum Pelagianum. c. 8. exponit illa uerba eiusdẽ Pauli. Deus uult omnes homines saluos fieri, & ad agnitionem ueritatis uenire. Et cap. 13. de correc. & gratia eodẽ modo exponit illa. Omnibus per omnia placeo. Et hæc uerba, quæ modo exponimus, in hunc sensum, Paulum accepisse, potest probari. Statim enim adiunxit. Nõ. n. est distinctio. Omnes enim peccauerunt, & egent gloria Dei. Quibus uerbis uidetur aperuisse, nequaquam se uoluisse in præcedentibus asserere, omnes fideles esse iustos. Quid enim magis alienum à Paulo: sed hoc tantum uoluisse indicare, gratiam fidei Christi ad omnes spectare, neq; esse sicut lex uetus, in qua gloriabantur Iudæi, quæ ad solos eos spectabat. Detrahere enim uolebat Paulus ibi superalium, & arrogantiam Iudæis, & ostendere iam nihil eos habere, quo se anteferrent Gentilibus, cum gratia fidei ad omnes ex æquo pertineret, neq; intra Iudææ cancellos inclusa esset. Atq; in hunc sensum statim dixerat idem Paulus. Causati enim sumus Iudæos, & Græcos, omnes sub peccato esse. Et supra cap. 1. de Euangelio. Virtus enim Dei est in salutem omni credenti, Iudæo primum, & Græco. Et in hunc modum possumus respondere ad testimonia quarto, quinto, & sexto loco inducta.

Altera etiam uia respondere possemus ad huiusmodi omnia testimonia dicentes, ea omnia esse intelligenda de credentibus fide uiua & efficaci, quæ per dilectionem operatur. Et hæc uia potest colligi ex Augustino in libro de fide & operibus cap. 14. 16. & 21. & in de spiritu & litera cap. 32. cuius uerba citauimus quarto argumento contra secundam propositionem quæstionis primæ. Vnde & in cap. 22. De fide et operibus ita

RO. 5.

2. Tim. 2.

1. CO. 10.

RO. 3.

ibidem.

ait. Recte dici posset ad solam fidem pertinere Dei mandata, si non mortua, sed uiua illa intelligatur fides, quæ per dilectionem operatur. Et cap. 23. Inseparabilis, ait, est bona uita à fide, quæ per dilectionem operatur, immo uero ea ipsa est bona uita. Et cap. 13. mores bonos & fidem sibi inuicem dicit connexa esse, sicut dilectio Dei, & dilectio proximi, quarum altera sine altera esse non potest, ut ibidem cap. 10. ostendit. Et subdit in fine eiusdem cap. 13. regulam notandam sub his uerbis. Ideo aliquando alterum sine altero, pro plena doctrina inuenitur scriptura commemorare, ut etiam hoc modo intelligatur alterum sine altero esse non posse, quia & qui credit Deo, debet facere quod præcepit Deus, & qui propterea facit, quia præcepit Deus, necesse est, ut credat Deo.

Quod si ne istæ quidem duæ expositiones satis quietent curiosi scrutatoris ingenium, & absolutiorem aliquam, & liberiores, minusque limitatam, Pauli expositionem desideret, occurrat & tertia uia, qua ad omnia hæc testimonia sufficienter respondere possimus. Ea autem est, ut dicamus satis esse, ut censeantur huiusmodi uniuersales ueræ, semper ita esse, sicut per illas significatur, siquidem non apponatur aliunde aliquod impedimentum. Neque enim est necessarium ad ueritatem earum, ut semper quidquid fiat, & quocumque nos habeamus modo, ita sit, sicut illæ significant. Itaque ad ueritatem huius propositionis, quam modo exponimus, satis est quod si non aliunde peccatis nostris impediamus gratiam Dei, per hoc solum quod credimus, iustificemur. Neque parum dicitur ab apostolo, sic exponendo hunc locum. Primo enim indicatur ab eo per hæc uerba, nemini patere salutem absque fide. Secundo, per fidem patere salutem cuiuscumque, siquidem obstaculum aliquod non apponeret, sed se ductui, & uirtuti fidei permetteret, & quæ iuris sunt sui, & operis, & functionis non impediant exercere. Illa enim ostendit, et demonstrat omnia necessaria ad salutem, & perducit ad ea, siquidem ei non aduersemur, et renitatur, sed obtemperemus potius, & eam sequamur, & faciamus, quæ illa nos docet facienda, caueamus autem, quæ cauenda præscribit. Itaque in his uerbis non solum indicatur ne-

cessitas præcepti, cui obnoxij sumus, cuique credendo satisfacimus, & nos à morte æterna, quam alias incurreremus, liberamus, sed indicatur etiã potestas, uirtus, & efficacia fidei ad iustificationem hominis. Et ita etiam intelligendi sunt sancti doctores, cum apud illos sæpe legimus fidem liberare, et iustificare impios, & ex peccatoribus sanctos facere. Loquuntur enim, sicut edocti sunt ab scriptura in multis locis. Et peculiariter licet uidere ita locutos fuisse Ambrosium epistola. 71. Hilarium canone. 9. super Matthæum, Leonem in quodam sermone de Epiphania domini. Quod uero satis sit hoc ad ueritatem huiusmodi propositionum, potest probari, quia & alibi non semel utitur huiusmodi propositionibus scriptura in hoc solo sensu. Sic apud Ioannem saluator ait. Ego sum panis uitæ. Patres ueltri manducauerunt manna in deserto, & mortui sunt. Hic est panis de cælo descendens, ut si quis ex ipso manducauerit non moriatur. Ego sum panis uiuus, qui de cælo descendi. Si quis manducauerit ex hoc pane, uiuet in æternum. Et paulo inferius. Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet uitam æternam. Et iterum statim. Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in eo. Sicut misit me uiuens pater, & ego uiuo propter patrem, & qui manducat me, uiuet propter me. Hic est panis qui de cælo descendit. Non sicut manducauerunt patres ueltri manna, & mortui sunt. Qui manducat hunc panem, uiuet in æternum. Hæc ibi. Vides quoties, & quàm generaliter Christus asserit iustificandos, & in se mansuros, et uitam æternam habituros eos, qui ipsum in sacramento Eucharistia manducauerint? Cum ergo non dubitas multos ad iudicium manducare hunc supercælestem panem. Hoc enim & Paulus testatur, & experientia ipsa in multis malis sacerdotibus commonstrat, cum etiam certum sit, & apud omnes constantissimum damnari posse multos, qui hunc panem, uel digne, uel indigne sumpserint, siquidem postea admiserint peccata aliqua, & recesserint à fide, relinquitur profecto ideo solum dixisse Christum, manducantes Eucharistiam habituros uitam æternam, quia quantum est ex parte ipsius sacra-

Ioan. 6.

I. Cor. II.

menti eam omnes habebunt, qui illud digne sumpserint, non vero quod absolute, & simpliciter eam sint omnes, qui digne illud sumpserint, habituri, quidquid uel tunc, uel antea ipsi admiserint. Et per hæc, quæ nulli sanè intelligenti, & interpretanti uerba ipsius, poterant esse ambigua, explicabat ipse seruator, & doctor omnium, sic esse intelligendas similes propositiones uniuersales, quas & ipse ibidem de fide asserit, & in scripturis suorum apostolorum sciebat nos postea lecturos. Neque enim ipsi absque exemplo, hoc tropo, & figura usi sunt, sed quod uiderant factitatum à suo magistro, & à se quoque usurpari posse prudenter intellexerunt. Patet autem Christum in eundem modum locutum esse de fide, quo ipsi. Ita enim ibidem ait. Qui uenit ad me, non esuriet, & qui credit in me, non sitiet in æternum. Et statim. Hæc est autem uoluntas patris mei, qui misit me, ut omnis qui uidet filium, & credit in eum, habeat uitam æternam. Et supra cap. 3. ad Nicodemum ita ait. Sicut Moyses exaltauit serpentem in deserto, ita exaltari oportet filium hominis, ut omnis, qui credit in ipso, non pereat, sed habeat uitam æternam. Sic. n. Deus dilexit mundum, ut filium suum unigenitum daret, ut omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat uitam æternam. Et infra cap. 10. in hunc sensum dicit. Per me si quis introierit, saluabitur. Et iterum, Oues meæ uocem meam audiunt, & ego cognosco eas, & sequuntur me. Et ego uitam æternam do eis, & non peribunt in æternum, & non rapiet eas quisquam de manu mea. Neque enim dubitare possunt hæretici quin aliqui perierint, qui per fidem introierant ad Christum, et de ipsius essent ouibus. Patet enim hoc, etiam secundum eos, in his qui recesserunt à uera fide. Et infra cap. 11. in hunc sensum dicit Marthæ. Qui credit in me etiam si mortuus fuerit, uiuet, & omnis qui uiuit, & credit in me, non morietur in æternum. Et cap. 7. Qui credit in me, sicut dicit scriptura, flumina de uentre eius fluent aquæ uiuæ. Sic & alibi remissionem promittit peccatorum eis, qui remittunt alijs offensas in se commissas, et omnia mundanda eis, qui dant eleemosynas. Et Paulus dicit. Pietas ad omnia utilis est promissionem habens uitæ, quæ nunc est, & futura. Et ad Romanos, 6. Qui-

1. Tim. 4.

cunq;

cunq; in Christo baptizati estis, Christum induistis. Et cap. 8. Spe salui facti sumus. Et Tobia. 4. Eleemosyna ab omni peccato, & morte liberat, & non patietur animam ire in tenebras. Et Esaiæ. 58. Cum effuderis esurienti animam tuam, & animam afflictam repleueris, orietur in tenebris lux tua &c. Et frequentissime scriptura hoc tropo utitur, quotiescunq; de illis agit, quæ nisi nos impediremus alijs peccatis, nos perducerent ad uitam æternam. Debetque huius doctrinæ semper meminisse, quicunq; studiosus est scripturarum, neque uult in illis offendere, ut faciunt passim, propter ignorantiam eius, hæretici. Neque existimet quispiam in solis scripturis hunc tropum inueniri. Frequentissimus enim est apud philosophos, & prophanos autores, immo & apud uulgos. Sic enim uulgo dicimus, ignem omnem calefacere, aquam semper frigefacere, mala colloquia corrumpere bonos mores, malorum consuetudinem semper nocere, uinum, & mulieres apostatate facere sapientes, & similia sexcenta. Neque tamen si roget nos quispiam diceremus per hæc nos uelle significare semper ista fieri non obstantibus qualibuscunq; impedimentis, sed naturas nos, & uirtutes istorum his uerbis explicare, & quod, ut plurimum ex his sequatur, aperire. Atque ideo scriptura, quæ loquitur more filiorum hominum utitur his tropis, quoniam frequentes apud eos sunt, & sic melius intelligimus, quæ in ea legimus, & per hæc abunde superque responsum est, ad quartum, quintum, & sextum, argumentum cum sua confirmatione.

Locum ergo excutiamus tertium, & secundum. Quoniam uero quinque in secundo ponderata sunt inter argumentandum, totidem dictis ad ea respondebo.

Pro solutione igitur secundi argumenti in secundo loco inducti dico primo. Quemadmodum uerbum illud, iustificati gratis per gratiam ipsius non excludit fidem, ita neque excludit opera, quæ ex diuina lege necessaria sunt ad iustificationem. Ut enim à Deo habemus per gratiam ipsius, ut credamus, ita & ab eo habemus, ut operemur opera necessaria ad salutem, & iustificationem nostram, & tam illa, quam fides, dona quedam gratuita sunt Dei, & illis positis gratuito, & non ex de-

bito iustificamur. Secundo dico. Ex hoc quod iustus dicatur ex fide uiuere, & Deus eum iustificare per fidem, male colligitur, opera non esse necessaria. Non enim idem est uiuere ex fide, & uiuere ex fide sola, iustificari ex fide, & iustificari ex fide sola. Priora dicit scriptura, posteriora de suo erroneo sensu addunt haeretici. Si autem queratur cur tacitis operibus unius fidei in hoc loco fiat mentio à Paulo, uide huius causas non nullas satis congruentes, in tertia, quam statim addemus, questione. Neq; tamē interim damus de operibus alijs à fide Paulum tacuisse. Oppositū enim statim docebimus. Et si aliquando inueniatur in libris catholicorum doctorum, solam fidem nostram, uel solam fidem Christi saluare, intelligendum est uerbo illo solam non excludi opera, sed excludi omnes alias sectas, & uias ad salutem, quae sunt praeter fidem nostram, uel Christi, & hoc tantum illis uerbis significatur, quod non pateat alicui salus, nisi per fidem nostram, quae fides Christi est. Et ut uno exemplo doceamus, quid in omnibus similibus intelligendum sit, subiiciam uerba Martini quinti in bulla condemnationis Ioānis Vuideff, & Ioānis Hus, quae habetur in fine concilij Constantiensis. Is itaq; ad medium illius bullae inter caetera ita ait. Cum reliquis huiusmodi secta damnabili infectis, qui post competentem monitionem, ac frequentem exhortationem, qua pie erga eos spe, correctionis, et emendationis, ac ad melioris uitae frugem conversionis, usus est, à praedictis erroribus, & secta noluerint relipiscere, & ad gremium, unitateq; sanctae matris ecclesiae redire, ac fidem catholicam, quae sola saluare potest, sine qua uere salutis nulli subsidium contingit, plene recognoscere, & confiteri, iustitiae seueritas, prout facti poposcerit qualitas, dulcore misericordiae temperetur. Haec ibi. In quibus manifeste patet, cum dicitur fidem solam saluare, nihil aliud significari, quam quod statim adiungitur, extra illam neminem saluari. Atq; ita preclarissimus ille Pelagianorum infectator Augustinus cum eliminare uult de ecclesia errorem illum Pelagij, quod ante legem saluati fuerint iusti per naturam, deinde per legem, postremo per Christum, aperte dicit, iustos antiquos non saluos

fecit nisi fides mediatoris. Quo uerbo certe non excluderat necessitatem operum praceptorum, sed necessitatem indicabat fidei Christi pro omni statu.

Tertio dico. Cum Paulus gloriationem Iudaeorum exclusam esse dicit. Non per legem factorum, sed per legem fidei, non ideo legem ueterem appellauit legem factorum, quod in ea non credenda praescriberentur, sed tantum facienda, neq; nostram legem fidei legem appellauit, quoniam in ea nihil praecipere facendum, sed tantum credenda. Sunt etenim in utraq; lege praepcepta de credendis, & de faciendis. Sed ideo lex uetus, lex factorum dicta est, & nostra, lex fidei, ut dicit diuus Augustinus, quia in lege ueteri plurima de faciendis mandata data sunt, adeo ut Petrus dixerit, eam importabilem fuisse, pauca autem, immo uere paucissima de credendis praepcepta erant in tota lege ueteri, contra uero in noua lege pauca sunt praepcepta de faciendis, & multa de credendis. Supra illa enim ad quae tenemur ex lege naturali, nullum habemus iuris diuini hoc tempore praepceptum, nisi praepceptum de credendo, & de tribus sacramētis baptismo, confessione, & Eucharistia. Credere uero multo plura tenemur quam tenebantur homines ante aduentum Christi. Quoniam multo plura nunc sunt patefacta mysteria, quae necessarium est fidelem omnem credere certa ac firma fide. Atq; ideo status hic noster uocatur status fidei, immo & fides, ut supra ex Paulo docuimus. Et quod Paulus cum appellaret legem nostram legem fidei, non uoluerit excludere à lege nostra praepcepta de faciendis, satis explicabat ipso uerbo lex fidei, legi enim factorum opposuit legem, quae plura solet praescribere, & non opposuit fidem, ne illa sola requisita putaret. Atq; hoc ipsum multo magis statim aperuit, cum obiectum argumentum, legem ergo destruimus per fidem hoc pacto soluit. Absit. Sed legem statuimus, hoc est firmamus, & stabilimus, sicut apertissime sonat Graecalitera. Cum enim hoc de lege ueteri intelligi comode nequeat quoad praepcepta cerimonialia, & iudicialia, quae antiquata sunt, & abrogata per fidem, relinquatur hoc esse intelligendum de lege naturali, uel de lege ueteri, quo ad moralia praepcepta,

gala. 3:

quod idem est. Quare ex his liquido monstratur hoc ipso loco Paulus stare pro nobis, quo maxime gloriantur hæretici aduersus nos. Quarto dico. Quintum uerbum quod in hoc secundo loco maxime merito ponderatur, uarie exponi à doctoribus catholicis. Quidam enim dicunt Paulum, cum dicit, arbitramur iustificari hominem per fidem sine operibus legis, non exclusisse opera consequentia ipsam iustificationem, sed tantum exclusisse opera antecedentia ipsam iustificationem. Quoniam fides, inquit, sine operibus, nempe ipsam subsequens, mortua est. Et in fauorem huius expositionis potest induci Augustinus, 14. cap. de fide & operibus ubi tractans hæc uerba ita ait. Non hoc agit apostolus, ut percepta ac professa fide opera iustitiæ contemnantur, sed ut sciat se quisque per fidem posse iustificari, etiam si legis non præcesserint opera. Sequuntur enim iustificatum, non præcedunt iustificandum. Hæc ibi. Et in de spiritu & littera cap. 26. Sic intelligendum est, ait, Factores legis iustificabuntur, ut sciamus eos aliter non esse factores legis, nisi iustificentur, ut non iustificatio factoribus accedat, sed factores legis iustificatio præcedat. Hæc Augustinus.

Sed contra istam expositionem primo est argumentum, quia Paulus generaliter asserit, per fidem iustificari hominem sine operibus legis, ubi omnia quidem opera legis excludere uidetur. Neque est cur potius excludere existimetur sequentia, quam antecedentia opera, & sicut dicunt iurisperiti, ubi lex non distinguit, neque nos distinguere debemus. Et quidem, cum Paulus non solum non distinguat, sed absolute omnia excludat, neque nos quaedam includere debemus, quaedam uero excludere. Et præterea contra istam expositionem argumentor. Iam enim hæc sententia concedit hæreticis opera non esse requisita ad acquirendum nobis iustitiam, sed tantum ad eam tuendam, & conseruandam, & ne ab ea semel acquisita excidamus. Quod quidem dandum non est hæreticis. Si enim detur, consequenter habebimus dare, neque baptismum, neque poenitentiam necessaria esse, neque in re, neque in uoto, ad consequendum iustitiam, & una fide iustificari posse, adulteros, ho-

micidas, blasphemos, fures, usurarios, quod supra satis ostendimus non esse dandum. Et profecto sine causa uidentur mihi limitare uerbum Pauli ad opera antecedentia, qui hoc semel largiuntur hæreticis. Cum enim Paulus tantum dicat homines iustificari per fidem sine operibus, & non dicat sine operibus posse homines saluari, & perseverare in iustitia, saltem in his locis si hoc interim datur eis, ut ad comparandum nobis iustitiam, fides sine operibus sufficiat, quid opus est limitare uerbum Pauli, cum consequenter dici debeat uerissimum esse solam fidem sufficere ad iustificationem omnibus exclusis operibus? Secundo & alij possent hæc uerba exponere de operibus fidem antecedentibus, ita ut sensus sit, hominem iustificari per fidem sine operibus, quæ ipsam fidem antecederent. Et pro hac sententia possent induci uerba Augustini in priori enarratione in psalmum. 31. ubi ita ait. Ergo fratres ex fide iustificatus est Abraham, sed si fidem opera non præcesserunt, tamen secuta sunt. Et paulo inferius. Noli præsumere de operibus ante fidem. Noueris quia peccatorem te fides inuenit. Et si te fides data fecit iustum, impium inuenit, quem faceret iustum. Et posset consummari ista expositio, quia opera, quæ sequuntur fidem, ut nos iustificent, opera sunt fidei, neque contra ea debuit fides distingui. Et cum ubique asserat Paulus, nos iustificari ex operibus, uideat de illis solis operibus loqui, quæ fidem antecedunt. Si enim ex alijs, quæ consequuntur fidem, homo iustificetur, & ea quoque iustificatio dicetur esse à fide, à qua sunt illa opera. Et ad amputandum supercilium, & ludæis, & gentibus de sua iustificatione, & ostendendum eam esse mere gratuitam, quod est Pauli propositum in hac epistola, satis profecto erat dicere, nulla opera antecedentia gratiam fidei fuisse talia, ut propterea Deus aliquem iustificaret, neque requisita fuisse, ut Deus quempiam iustificaret. Potest etiam, et pro ista expositione Pauli illud induci, quod Paulus non de fide sterili, & mortua, sed de triua, & efficaci loqui uidetur, quæ per dilectionem operatur. Non ergo excludit dilectionem, aut alia opera bona, quæ sunt opera fidei ipsius, sed tantum illa, quæ eam antecedunt. Sed ista argumenta quan-

uis sint apparentia, non uidentur mihi satis idonea, ut credam hanc esse genuinam Pauli intelligentiam. Et contra eam eadem possunt fieri argumenta, quæ contra primam expositionem. Neq; contudisset his uerbis Paulus superbiam Iudæorum, qui non adscribebant Euangelij gratiam operibus, quæ fidem antecesserint, sed quæ secuta fuerint potius.

Tertio igitur alij exponunt hæc uerba de operibus legis legalibus. Hoc est, uel ceremonialibus, uel iudicialibus. Itaq; dicunt Paulum non negasse hoc in loco, necessaria esse ad salutem opera moralia, quæ lex præscribebat, sed hoc tantum uoluisse statuere contra Iudæos, & pseudo apostolos, qui, et Romanos, & Galatas seduxerant, legem ueterem non esse necessariam ad salutem. Et præter nonnullos doctissimos uiros ex recentioribus, habet hæc expositio illustres doctores pro se. Nempe, Ambrosium, Hieronymum, Theophilatū, qui hunc locum de operibus ceremonialibus, et iudicialibus exponunt. Et nominatim Ambrosius quod apostolus dicit sine operibus legis exponit sic. Idest, sine circuncisione, neomenijs, & ueneratione sabbati. Et pro hac expositione uidentur illa uerba, quæ statim adduntur, aperte facere. Subdit enim Paulus. An Iudæorum Deus tantum? Nonne & gentium? Immo & gentium. Quoniam quidem unus est Deus, qui iustificat circuncisionem ex fide, & præputium per fidem. Perinde enim hæc uidetur subiecisse, ac si solam legem exclusisset in præcedentibus, & ea quibus dignoscebantur Iudæi à Gentilibus. Et hoc unum uidetur stabilire uoluisse, unum quidem esse Deum cōmunem, qui utrosq; fide sine ceremonijs, & ritibus legalibus iustificaret. Illud etiam quod statim præcesserat, uidetur fauere huic expositioni. Vbi est ergo gloriatio tua? Exclusa est. Per quam legem? Factorum? Non, sed per legem fidei. Cum enim legem hic factorum extra controuersiam appellarit Paulus legem ueterem, quatenus respicit ceremonialia, & iudicialia, uidetur de ea sola esse interpretanda, quæ scribuntur. Arbitramur iustificari hominē per fidem sine operibus legis. Cum etiam nomine factorum neq; fides includatur, neq; dilectio, lex ergo, arguit quidam, nō in toto suo am-

bitur accipitur hic à Paulo, licet sic accipiatur à Christo, cum dicit. In his duobus mandatis uniuersa lex pendet, & prophetæ. Sed accepit, ait, hic Paulus legem pro lege diuina, ut facienda respicit, neq; se ad præcepta fidei, aut dilectionis extendit. Atq; ita uidetur Origenes hunc locum intellexisse in commentarijs epistolæ ad Romanos. Cum enim tractans hunc locum colligat ex eo Paulum dicere, solius fidei esse nostram iustificationem, ita, ut credens quis rātummodo iustificetur, etiam si nihil ab eo operis fuerit expletum explicans per hæc nō excludi dilectionem Dei interiores, aut orationem, qua petitur misericordia, dicit latronem in cruce per fidem iustificatum esse sine operibus legis, quia dominus non requisit quid prius operatus esset, neq; quid operis cum credidisset, expleret, sed sola, ait, confessione iustificatum, comitem sibi, paradysum ingressurus assumpsit. Et statim de muliere peccatrice cuius meminit Lucas, ita subdit. Ex nullo legis opere, sed pro sola fide ait ad eam. Remittuntur tibi peccata tua. Cum ergo & latronem constet ex Luca orasse, ut inueniret misericordiam, & de Magdalena dixerit Christus. Remissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum, constat eum fidem non distinxisse hoc loco, nisi contra opera legalia, uel exteriora. Atq; ita interpretari debent, quæ statim adducit, iustificatur, inquit, homo per fidem, cui ad iustificandum nihil conferunt opera legis. Hæc Origenes. Fauet etiam his scopus totius epistolæ. Non enim hoc agit Paulus, ut operibus uirtutum sublatis fidem unam stabiliat, sed operibus legalibus ualorem abrogat, ut eis amputatis, & supercilium Iudæorum deprimat, & in una communi fide ex æquo gloriandum, & Iudæis, & Gentilibus commonstret. Sed neq; his argumentis, neq; quæ multo maioris est apud me ponderis, autoritate tantorum, tãq; celebrium uirorum adduci possum, ut credam Paulū sola hic exclusisse legalia, quæ dicimus legis opera. Et primo quidem contra hanc expositionem hoc militat, quod Paulus absolute, & sine ulla limitatione doctrinam suam tradit, uni fidei iustificationem nostram tribuens, et omnia opera legis excludens. Non est autem æquum, ut nos li-

LUC. 7.

LUC. 23.

LUC. 7.

mitemus tanti apostoli doctrinam, ubi ipse eam non similitavit. Quid enim hoc est aliud quam dicere sensum quidem Pauli verum esse, sed uerba non esse absolute uera. Et cum opera legis praecipua, & ab ipsa lege praecipue intenta sint fides, & dilectio Dei, quare sub nomine operum legis credamus omnia alia intelligi, & includi, ista uero sola minime comprehenduntur. Secundo etiam contra hanc expositionem argumentor. Eodem modo accipit hic Paulus legem, & opera legis, quo acceperat paulo ante in hoc eodem cap. cum dixit. Ex operibus legis non iustificabitur omnis caro coram illo. Sed in his uerbis omnia excludit opera legis, etiam moralia, ut patet. Ad praecipua enim moralia spectat, quod statim adiunxit. Per legem enim cognitio peccati. Et alias nisi etiam excluderet fidem & dilectionem, non satis concluderet efficaciter ex hoc omne os debere obstrui, & omnem mundum reum esse Deo. Possent enim homines haec obijcere opera moralia, & per ea dicere se iustificari. Neque spectarent, si hoc esset, ista uerba ad Gentiles, sed ad solos Iudaeos, cum tamen Paulus utriusque uelut supercilium, fastum, & arrogantiam amputare. Cum igitur in his uerbis aperte excludat omnia opera legis, etiam moralia, & lex capiatur in toto suo ambitu, uideat idem etiam omnino dicendum in istis uerbis, Arbitramur iustificari hominem per fidem sine operibus legis. Quod si argumenta, quae fecimus, non satis uidentur idonea ad probandum in his uerbis, Ex operibus legis non iustificabitur omnis caro, legem sic accipi, ut diximus, audiamus quid dicit Augustinus dicat tractans haec uerba in de spiritu & littera cap. 8. At ne quispiam, ait, putaret hic apostolum ea lege dixisse neminem iustificari, quae in sacramentis ueteribus multa continet figurata praecipua, continuo subiunxit quam legem dixerit, et ait. Per legem enim cognitio peccati. Illa igitur lex est de qua postea dicit. Peccatum non cognoui, nisi per legem. Nam concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret, Non concupisces. Haec Augustinus. Cum igitur ista lex naturalis sit, & moralis, patet secundum Augustinum haec uerba, Ex operibus legis non iustificabitur omnis caro coram illo, non esse interpretanda de
solis

solis operibus ceremonialibus, & iudicialibus. Idemque latissime probat, & disputat ibidem cap. 13. & 29. & 14. Et in principio cap. 14. ita ait, Legem, ex qua, neminem dicit iustificari, non tantum in illis sacramentis, quae habuerunt promissiuas figuras, uerum etiam in illis operibus uult intelligi, quae quisquis fecerit, iuste uiuit.

Tertio etiam hoc ipsum possumus confirmare hoc pacto. Eodem modo hic loquitur de lege quo supra cap. 2. huius epistolae dixit. Non enim auditores legis iusti sunt apud Deum, sed factores legis iustificabuntur. Sed hoc loco legem accepit Paulus in toto suo ambitu, & saltem, ut comprehendit moralia praecipua fidei & dilectionis, nam alia ad iustificationem non sufficiunt, & ista etiam comprehenderat paulo ante in illis uerbis. Gentes, quae legem non habent, naturaliter, quae legis sunt faciunt, & cum subdit, eiusmodi legem non habentes ipsi sibi sunt lex, quia ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis. Ergo etiam in istis uerbis, quae modo tractamus, generaliter debet accipi lex, & opera legis.

Quarto. Praecipua pars ueteris legis erant praecipua moralia. Ergo cum Paulus loquitur de lege, non excludit praecipua moralia. Et confirmo. Ista non scribebat Paulus Iudaeis, sed Romanis. Non ergo in his uerbis tantum excluderat opera, quibus gloriabantur Iudaei, & ad quae soli Iudaei tenebantur, quaeque apud illos dumtaxat consueuerant, sed excluderat etiam opera legis, quae inueniri poterant, et inueniebantur apud Gentiles.

Quinto eandem expositionem possumus impugnare. Quauis enim aliqua, quae scriptura de lege asserit, de ea uere dicatur propter iudicialia, & ceremonialia, quale est legem habere umbram futurorum honorum, & legem esse legem factorum, & mandatorum, & fuisse importabilem. Quauis etiam lex saepe pro lege Mosayca accipiatur, ut distinguitur antea legem naturalem, tanquam quae multa ei superaddit, & Graecae, ut haec notetur distinctio articulo aliquando sub notetur, ut Origenes monet super illa uerba ad Romanos. Nunc autem sine lege &c. tamen nusquam quod meminerim, in scripturis dabitur locus, ubi legis uerbum absolute po-
K

fitum intelligatur pro lege, ut solum comprehendit sub se precepta iudicialia, et ceremonialia. Et hic minus uidetur hoc esse tolerandum. Primo quidem, quia cum statim dixit, legem statimus, legem precipere accepit pro ea parte, qua comprehendit moralia. Secundo quia proposito Pauli haud quaquam conuenit sic limitare hanc doctrinam, uult enim Paulus non solis Iudæis amputare supercilium de operibus legis, sed & omnibus alijs hominibus, & Iudæis quidem, non de solis legalibus operibus, sed de omnibus bonis operibus. Hic enim est scopus precipuus totius huius epistolæ, ut ostendat nemini salutem patere, nisi per Christi gratiam, neque meritis cuiusquam Euangelium uenisse, aut gratiam christianam. Atque ideo neque Gentili supra Iudæum, neque Iudæo supra Gentilem esse gloriandum, sed gloriandum omnibus ex æquo in una unius gratia Christi. Et quidem ubi in epistola ad Galatas admitteremus opera legis uocari opera legalia, hoc est iudicialia, uel ceremonialia, non esset hoc dandum in epistola ad Romanos. Scopus enim epistolæ ad Galatas est uera libertas christiana à uitijs, & à lege Mosayca. Et hoc ex professo agit ibi Paulus, ut ostendat reuelata iam fide, nihil esse necessaria opera legis. Prorsus enim antiquata est, & abrogata morte Christi tota lex uetus, adeo, ut neque precepta moralia necesse sit iam seruare, quia lege Moyli sunt tradita, sed tantum quia ea sunt nobis præscripta lege naturali. Translato enim sacerdotio, necesse est, ut legis translatio fiat, & per eum, qui factus est sub lege, ut eos, qui sub lege erant, redimeret, à maledictione legis redempti sumus, Vereque possumus dicere cum Paulo. Vbi uenit fides, iam non sumus sub pedagogo. Et iterum. Ego enim per legem legi mortuus sum, ut Deo uiuam. Neque de operibus sacramentorum, aut iudicialium, uel aliarum ceremonialium quæstio erat hic inter Iudæos, & Gentiles, neque se Iudæi anteferre uolebant Gentilibus propter sola legalia, sed propter iustam suam uitam, & opera absolute bona, & propter hæc Euangelium, & gratiam christianam eis datam dicebant, ut Augustinus in prima parte sermonum sermone 25. late edisserit. Vnde & Paulus omnia opera excludens dixit.

xit. Ex operibus legis non iustificabitur omnis caro coram illo.

Et tandem sexto hæc expositio non mihi satis placet. Non enim in totum euacuat uim argumenti hæreticorum, sed diuerticulum quoddam uidetur, in quod interim, dum non plus premimur, subterfugiamus. Idem namque Paulus, qui dixit in his uerbis iustificari nos per fidem sine operibus legis cap. 4. absolute dicit, nos iustificari sine operibus, ut in tertio loco obiecto pro hæreticis aperte monstrauimus. Et cum cap. 11. dicit, Reliquias Iudæorum secundum electionem gratiæ saluas esse factas, omnia opera excludens subdit. Si autem gratia, iam non ex operibus. Et cum fidem Dei donum dicit, omnia similiter opera excludens addit. Non ex operibus nequis gloriatur, Et uide, ut perpetuo hæc idem seruet. Nam ad Timotheum collabora, scribit, Euangelio secundum uirtutem Dei, qui nos liberauit, & uocauit uocatione sua sancta, non secundum opera nostra, sed secundum propositum suum & gratiam. Et ad Titum. Non ex operibus iustitiæ, quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam saluos nos fecit. Et hac ipsa epistola ad Romanos. Non ex operibus, sed ex uocante Iacob esse dilectum ostendit. & Israelitas sectando legem iustitiæ in legem iustitiæ, ait, non uenisse, quia non ex fide, sed quasi ex operibus. Idem igitur apud Paulum est non ex operibus, & non ex operibus legis.

Quinto ego dico Paulum in illis uerbis, sine operibus legis, omnia opera exclusisse, quæ lex precipiebat, sed exclusisse quidem ab efficientia, & merito, uel debito iustificationis nostræ, non autem à necessitate, uel uinculo, quo ad ea sumus adstricti, ut iustificemur. Itaque sensus Pauli non est, quod iustificemur per fidem, etiam non positis operibus legis. Quomodo enim iustificari quis potest coram Deo non adhibitis, quæ ipse per suam legem à nobis exigit? Sed sensus germanus Pauli esse uidetur iustificari per fidem absque operibus legis. Hoc est operibus legis non præstantibus, neque efficientibus, neque merentibus, neque facientibus, debitam nostram iustificationem. Repetuit enim Paulus hoc loco, & confirmauit quod statim dixerat, neminem iustificari ex operibus legis. Et in hunc sen-

Eph. 2.

2. Tim. 1.

Tit. 3.

Ro. 9.

RO. 4.

76

DE FIDE ET OPERIBVS

sum dixisse se nos iustificari sine operibus legis aperuit Paulus statim capi. 4. huius epistolae, cum adiecit. Et autem qui operatur, merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum. Si enim ei, qui operatur, merces deputatur, secundum debitum, cum nemo ex debito iustificetur, sed potius gratis, colligitur omnes, qui iustificantur, dici à Paulo iustificari absq; operibus, & uere nō operantes. Quod & ipse statim aperuit subdens. Et uero, qui non operatur, credenti autem in eum, qui iustificat impiū, reputatur fides eius ad iustitiam. Quare cum hoc non possit sic intelligi, quod nullus cum iustificatur, opera aliqua alia bona operetur, necesse erit sic hoc intelligere, quod nullus cum iustificatur, operatur opera, quibus debeatur ex iustitia sua ipsius iustificatio. Et consequenter merito possumus inferre, idem esse apud Paulum iustificari absq; operibus, quod iustificari absq; operibus quibus debeatur ipsa iustitia. Et hoc etiam ibidem magis aperuit, cum subiunxit. Sicut & David dicit, beatitudinem hominis, cui Deus acceptam fert iustitiā sine operibus. Quid est enim aliud, acceptam ferre iustitiam sine operibus, quam benigne elargiri iustitiam, quam opera non promerentur, & perinde sese habere ad iustificandum nos, ac si opera praestitsemus, quibus deberet iustitia, cū tñ nulla talia fecissemus: Sine operibus ergo iustificari, est iustificari operibus nō id promerentibus, neq; excludentibus Deo, quae debemus pro peccatis nostris, ut apud eum iustificemur. Atq; ideo & ibidem dicit Paulus. Si Abraham ex operibus legis iustificatus est, habet gloriam, sed nō apud Deum, quia si quam iustitiam ex operibus legis, uelut debitam sibi, consequi potuit, aut uere consecutus est, illa non est iustitia, quae eum iustum coram Deo faceret. Neq; adeo Deus requirit à nobis aliqua opera, ut nos iustificet, quod ea opera sint natura sua talia, ut eis debeant iustitia. Gratis enim, & omnino liberalissime nos iustificat, etiam positis requisitis omnibus operibus, sed requirit à nobis aliqua opera, ut commendet suam nobis aequalem in omnes benignitatem, neq; sit nobis uile, quod praestat, & ut nos faciamus quod possumus, neq; inertes simus, & segnes in conquirenda

QVAESTIO II. 30

77

modis omnibus nostra iustificatione, cum diuinissimum sit, ut Dionysius dicit. 3. cap. ecclesiasticae Hierarchiae cooperatorem Dei fieri, ut cuncta id fiat. Dicit tamen fortassis aliquis. Ab operibus fidem distinguit apostolus, & iustificari nos dicit sine operibus, & gratiam asserit non esse ex operibus, non autem dicit, nos iustificari sine fide, neq; dicit gratiam nō esse ex fide, immo ait, iustificari nos per fidem, & ex fide, & gratia saluos nos fieri per fidem. Si autem cum dicit nos iustificari sine operibus, & accipere gratiam non ex operibus, hoc tantum sentit, quod iustificamur, & constituimur in gratia nullis nostris operibus hoc promerentibus, uere ergo, & iustificari sine fide, & gratiam accipere non ex fide potuit dicere, & falso dixisset nos per fidem iustificari, quia neq; fides hoc promeretur, ut in sexta quaestione patebit. Cum igitur Paulus non sic loquatur de fide, ac de operibus, uidetur alio in sensu dixisse, hominem iustificari per fidem sine operibus legis. Sed hūc scrupulum, & confirmationem huius argumenti in quaestione proxima accuratius dissoluemus. Interim tamen qui haec obijcit audiat quid diuus Augustinus eidem penē argumento libro de predestinatione sanctorum cap. 7. respondeat. Sed forsitan dicunt, inquit, ab operibus fidem distinguit apostolus, gratiam uero non ex operibus esse dicit, nō autem dicit quod non sit ex fide. Et respondet. Ita uero est, sed ipsam quoq; fidē opus Dei dicit esse Iesus, & hanc ut operemur iubet. Dixerunt enim ad eum Iudaei. Quid faciemus, ut operemur opera Dei? Respondit Iesus, & dixit eis. Hoc est opus Dei, ut credatis in eum quem misit ille. Sic ergo distinguit apostolus ab operibus fidem, quemadmodum in duobus regnis Hebraeorum distinguitur Iudas ab Israel, cum & ipse Iudas sit Israel. Ex fide autem dicit iustificari hominē non ex operibus, quia ipsa prima datur, ex qua impetrentur cetera, quae proprie opera nuncupantur. Hec Augustinus. In quibus satis patet, diuum Augustinum non negare quin & ipsa fides potuerit excludi, sicut & opera, ac fortassis esse exclusam nomine operum, cum & ipsa opus quoddam sit, sed conuenisse ne sub nomine fidei excluderetur quod primum sit Dei opus, quo cetera impetra-

mus. Et ne omnino nihil à nobis requiri ad nostram iustificationem putaremus, conueniens fuit, cum cætera opera infirmarentur, saltem meminisse fidei.

Quòd si alicui nō in totum satisfaciatur hæc nostra expositio, quòd Paulus dicit, nos iustificari per fidem sine operibus legis, & non dicit sine efficientia, aut merito, operum, legis, & propterea apertiore aliquam, & planiorem expositionem Pauli uerborum desiderat, occurrit et alia uia, si tamen omnino alia existimanda est, qua obscurum istum, & sanè difficilimum Pauli locum edisserere, & interpretari possimus. Ea autem est, ut opera legis dicamus à Paulo uocari opera, quæ lex facit facere, quæq; nos ex libertate nostra, & uiribus naturalibus propter legis prohibitiones, præcepta, & comminationes sine peculiari spiritus sancti auxilio facere possimus. Et ideo ex operibus legis neminem iustificari dixit Paulus, & sine eis per fidem nos iustificari, quia illa tam imperfecta sunt, ut neq; sufficiant, neq; requisita sint ad nostram iustificationem. Sunt enim huiusmodi opera, ut ex Augustino in de spiritu, & littera cap. 8. 14. 29. & 32. colligi potest, opera quibus lex impleretur timore quodam seruili propter poenam, quam lex comminatur, non autem amore iustitiæ. Huiusmodi autem opera manifestum est, neq; requiri, neq; sufficere ad iustificationem. Et de talibus operibus intelligenda sunt uerba diuini Augustini, quæ in fauorem primæ expositionis huius loci citauimus. Estq; ista expositio ad alia multa diuini Augustini subobscura uerba bene notanda. Et quòd hic sit genuinus Pauli sensus, possumus probare ex multis. Primo enim, si sic Paulum interpretemur, mirifice omnia conueniunt scopo, & proposito totius epistolæ ad Romanos, immo etiã scopo epistolæ ad Galatas. Hoc enim ex professo, et præcipue agit Paulus in his epistolis, ut iam diximus, ut ostendat, neq; per legem, neq; per uires nostras naturales, sed per unam Christi fidem, & gratiam nos iustificari, atq; ideo neq; in lege, neq; in lumine, uel libertate, aut potestate naturali esse cuiq; gloriandum, sed in uno solūmodo Christi gratia, & misericordia. Cui proposito optime congruit, ut Paulus dicat iustificari nos per fidem, & gra-

tiam Christi absq; operibus legis, & uirium nostrarum naturalium, & neminem ex huiusmodi operibus gratiam consequi. Quare, cum quantum fieri possit adnitendum sit, ut respondeant scopo totius epistolæ uerba omnia, erit hic sensus, ut germanus, & genuinus, amplectendus in quo mirum in modum conueniunt hæc uerba proposito totius epistolæ.

Secundo possumus confirmare, hunc esse uerum sensum Pauli, quia non est uerisimile uoluisse Paulum excludere à iustificatione opera legis, quæ quis facit adiutus opera, et gratia spiritus sancti, & sine illis uoluisse asserere, hominem iustificari, cum hoc apertissime dissonet multis alijs Pauli testimonijs, quæ supra allegauimus, neq; stabiliendæ gratiæ Christi, quod unum satagebat, hoc erat expediens, aut conducibile, sed incommodum ualde, et intempestiuum. Non enim gratia opera gratiæ excludit, sed accersit potius, sed requirit, sed desiderat, & amicissima sibi esse existimat. Cum ergo uero omnia uera consonent, & is sensus maxime ubiq; sit amplectendus per quem ubiq; sibi constare suisq; similitimus Paulus ostendit, erit hic, ut cōgruentissimus menti Paulinæ sensus recipiendus.

Tertio Paulus distinguit ubiq; legem ab spiritu, & gratia. Ergo opera legis uocat opera, quæ quis facit per legem, non adiutus gratia spiritus. Antecedens huius argumenti probatur. Ideo enim dicit. Si enim qui ex lege hæredes sunt exinanita est fides, abolita est promissio. Lex enim iram operatur, & iterum, Lex subintrauit, ut abundaret delictum. Et alibi: Peccatum in uobis non dominabitur. Nō enim sub lege estis, sed sub gratia. Et rursus. Cum uenisset mandatum, peccatum reuixit. Et inuentum est mihi mādatum, quod erat ad uitam, hoc esse ad mortem. Nam peccatum occasione accepta p̄ mandatum seduxit me, & per illud occidit, Et paulo inferius, Sed peccatum, ut appareat peccatum per bonum operatum est mihi mortem, Ideo inquam hæc omnia dicit Paulus, quia loquitur de lege: ut distinguitur ab spiritu, & lex, nisi adlit spiritus uiuificans, cuius gratia, et adminiculo ipsa impleatur, non uitam confert, sed mortem, neq; iram extinguit, sed prouocat, neq; Deum nobis conciliat, sed alienat, & in nos irritat. Sciri

RO. 4.

5

6

7

enim facit peccatum, non cauere, & auergeri potius quã minuere. Auget enim concupiscentiam, & iniquitatem. Nitimur nãq; in uetutum, ait ille, cupimusq; negatum. Et occasione prohibitionis, inolitẽ malẽ concupiscentiã morbus auget. Vnde & Paulus ait peccatum occasione accepta per mandatũ operatum est in me omnem concupiscentiam. Neq; solum peccati fomes succrescit, & molestior fit ex prohibitione, sed nisi adsit gratia Christi liberans ad augmentum ipsius etiam præuicatio legis accedit. Atq; ideo Paulus legem iram operari, hoc est irritare, & prouocare hac una ratione contentus fuit probare. Per legem enim cognitio peccati. Vbi autem non est lex, neq; præuicatio, cognitio dicitur non consummatio. Et qui sub lege sunt, sub ira sunt, quia reos illa facit iubendo, et nõ adiuuando. Et hac de causa alibi ministerium legis, etiã quatenus decalogum in se claudit, ministerium mortis, & damnationis appellat. Et aliã legem ipsam legem mortis dicit, quia reos faciebat potius cognitione peccati, quã liberabat à peccato. Et hoc titulo de ea ad literam ait. Litera occidit, & se aliõsq; apostolos ministris noui testamenti affirmat, non litera, sed spiritu, quod non tantum docerent legem, & præscriberent quid faciendum esset, quid ue cauendum, sed & gratiam spiritus sancti ministrarẽt, qua legi ipsi obediretur. Hac etiã ratione ambulare in uetustate literæ, idem existimat, ac seruiliter, & utranq; timore poenæ seruare legem, ambulare uero in nouitate spiritus, seruare ipsam amore iustitiæ per gratiam Christi. Atq; ideo, ut dicit Augustinus ubi supra cap. 4. cum monuisset, ut in nouitate spiritus ambularem, & non in uetustate literæ, quasi explicans uetustatem literæ subiecit. Quid ergo dicemus? Lex peccatum est? Absit. Sed peccatum non cognoui nisi per legem, & que sequuntur, & quasi explicans nouitatem spiritus subdidit. Infelix ego homo, quis me liberauit de corpore mortis huius? gratia Dei per Iesum Christum dñm nostrum. Ab illa. n. omnis nouitas spiritus, ab illa renouatur, ut aquile iuuentus nostra, ab illa quasi noua sumus creatura, ut ambulemus nouo spiritu in lege domini, & uiam mandatorum ipsius percurramus. Cum igitur legem ab spiritu,

RO. 3.

2. cor. 3.

RO. 7.

2. cor. 3.

ritu, & gratia sic distinxerit ubiq; Paulus, quid superest, nisi ut opera legis ab eo dicta esse credamus, ea opera, quæ fieret propter ipsam legis prohibitionem, & comminationem absque gratia spiritus sancti? Et confirmari omnia ista possunt ex illis, quæ ad Galatas idem apostolus scribit. Cur enim in lege neminem dixisset iustificari, cum tam multi fuerint patres sancti, & iusti in ueteri lege ideo iustificati apud Deum, quia legem seruabant, credendo, quæ lex iubebat credere, faciendo quæ lex præcipiebat facere, cauendo, quæ lex mandabat cauere, nisi quia legem distinguit Paulus ab spiritu? Et hoc ipso, quod neminẽ dicebat in lege iustificari, uolebat aperte ostendere non fuisse alicui satis ad iustitiam adiutorium legis, nisi adiutus etiam fuisset gratia Christi. Vnde & ad eosdem dicit. Si ex lege hereditas, iam non ex promissione. Et iterũ. Si data esset lex, quæ posset uiuificare, uere ex lege esset iustitia. Et rursus. Si ex lege est iustitia, ergo gratis Christus mortuus est. Et alibi. Euacuati estis à Christo qui in lege iustificamini, à gratia excidistis.

Gala. 3.

ibidem.

ibidem.

Gal. 2.

Gal. 4.

Quæ certe omnia aperte contradicerent, & repugnarent illis uerbis Christi. Si uis ad uitam ingredi, serua madata, nisi de lege, ut distinguitur contra gratiam spiritus, ea omnia interpretemur. Cum enim omnes, qui legem adamussim seruãt, filij sint promissionis, & iustificentur à Deo, neq; quispiã apud Deum iustus sit, qui legem præuicetur, cur non diceremus, in lege homines iustificari, & ex lege esse iustitiam, & hereditatem, & legem posse uiuificare, si lex includat sub se gratiam Christi, per quam solã ipsa potest impleri? Certe uerissimum est, neq; in dubium potest reuocari, quod & alibi idem apostolus dicit, factores iustificari, & iustos esse apud Deum. Sed hoc ipsum gratiæ est Christi, ut exacte seruet quis legem. Opera ergo legis, quæ ad iustitiam, neq; necessaria sunt, neq; multum conducibilia, sunt illa, quæ quis sine gratia Christi facit, quibus licet quis in faciem, & superficietenus uideatur legem implere, tamen corãm Deo, qui inspector est cordis, uere eam non in totum implet. Nisi enim adiuuetur quis gratia, mallet si fieri posset, licere quod non licet. Qui sic autem

Matt. 19.

RO. 2.

implet, non omnino implet. Non enim implet inferiori uoluntate. Vbi uero quis acceperit spiritum sanctum, implere potest uere, & perfecte totam legem. Quia per eum diffunditur caritas in cordibus nostris, quæ plenitudo legis est, quia cum nō libeat ei, nisi quod licet, prorsus totam legem implet. Et propterea diuus Augustinus saepe, & nominatim cap. 24. & 26. præcitati libri, & in cap. 2. epistolæ. 120. quæ tota est de gratia noui testamenti, ad nouum testamentum dicit pertinere omnes sanctos ueteris testamenti. Quod enim implerent legem, & reconciliarentur Deo, & placerent ei, ipsiusq; amici dicerentur, non habuerunt nisi à fide et gratia noui testamenti, hoc est à fide qua explicitè, uel implicitè credebant, quæ futura erant in nouo testamento à gratia, quæ eis dabatur propter ea, quæ Christus, & passurus, & facturus erat in nouo testamento. Et cap. 19. 20. & 21. libri de spiritu, & litera docet, & luculenter probat idem Augustinus ipsam præsentiam spiritus sancti, qua diffunditur caritas in cordibus nostris, quæ plenitudo legis est, & præcepti finis, nouum testamentum & leges scriptas in cordibus appellari ab Hieremia, cum dicit.

Hiere. 31.

Ecce dies ueniunt dicit dominus, & consummabo super domum Israel, & super domum Iuda testamentum nouum. Et infra. Dabo leges meas in cor eorum, & in mente eorum scribam eas. Et disertissime confirmat libro. 3. contra secundam epistolam Pelagianorum cap. 4. Omnes sanctos ueteris testamenti fuisse non quidem nomine, sed re ipsa ante Christianos, quia uetus testamentum in seruitutem generat, ut ait apostolus, & iusti non sunt ancillæ filii, sed liberæ. Pertinent enim ad ciuitatem coelestem Hierusalem, quæ libera est neq; quæ pertinent ad ueterem hominem curant, sed quæ ad nouum, neq; timore poenæ aut amore bonorum temporalium, qui seruilis affectus est, sed amore iustitiæ & coelestium spe bonorum legem seruant, quod uere libertatis signum est. Et filii sunt promissionis factæ ad Abraham quæ testamentum appellatur à Paulo, & utiq; non uetus sed nouum, quia illud distinguit contra legem, quæ uetus testamentum dicitur, quod prius fuerit iustitia ipsius reuelata, quàm iustitia fidei, quæ la-

tebat in tenebris prophetiis, & manifestata est aduentu Christi. Itaq; ex his omnibus patet non esse opera legis, sed opera noui testamenti, & opera gratiæ, & ut ipsissimis Pauli uerbis loquamur, fructus spiritus, illa quibus adiuti gratia Christi, legem implemus, atque à Deo iustificamur.

Quarto & hanc expositionē probare possumus esse amplectendam hoc modo. Vt paulo ante ostendimus, non solum dicit Paulus iustificari hominem per fidem sine operibus legis, sed dicit eum iustificari à Deo sine operibus. Sed cum dicit hominē à Deo iustificari sine operibus non excluduntur opera, quæ quis facit per gratiam spiritus sancti, & ab eo adiutus, sed opera tantum, quæ quis faceret ex sui arbitrii libertate sine gratia diuina. Ergo & hæc sola excluduntur illis uerbis sine operibus legis. Minor huius discursus probatur, nempe illis uerbis, sine operibus, sola opera excludi, quæ quis facit sine gratia. Primo enim, cum Paulus dicit. Si autem gratia, iam non ex operibus. Alioquin gratia iam nō est gratia, certe non excludit opera ex gratia. Si enim aliquid alicui datur, propter aliqua data ei ex gratia, utiq; & ipsum etiam quod sic datur, potest dici gratia. Alioqui neq; gratia ipsa gratum facies, aut saltem neq; uita æterna posse dici gratia. Et secundo cum Paulus dicit beatum hominem, cui Deus acceptam fert iustitiam, uel cui accepto sibi, & grato elargitur iustitiam sine operibus, solum excludit opera, de quibus statim dixerat. Eī qui operatur merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum. Sed hæc opera non sunt opera, quæ quis facit ex auxilio, & adminiculo gratiæ diuinæ, nam his nō imputatur merces secundum debitum, nullus enim iustificatur ex debito, sed sunt opera, quæ quis faceret ex uiribus naturalibus. Vt enim propter ea, quæ quis facit adiutus à rege, & ex gratia regis in suam propriam gloriam, et commodum, mercedem nullam ei rex deberet, sed siquam debere posset, esset propter ea, quæ ex suis ipse uiribus in gloriam & commodum ipsius regis faceret, ita et apud Deum, nullam quis mercedem potest facere sibi simpliciter, & absolute debitam, propter ea, quæ ex mera ipsius Dei gratia facit. Sed si alicuius quis mer-

R. 02

RO. 4.

cedis posset facere Deum sibi debitorem, hoc deberet profecto facere per opera, quæ ex suis uiribus naturalibus faceret in commodum & gloriam Dei. Et quia nulla talia possunt à quoquam fieri, quia Deus honorum nostrorum non indiget, & si indigeret, non indigeret tam imperfectis operibus, quam illa sunt, quæ possemus ex uiribus naturalibus, ideo statim subdidit Paulus, Si Abraham ex operibus iustificatus est, habet gloriam, sed non apud Deum. Non enim possunt opera uirium naturalium præstare nobis gloriam apud Deum. Cui igitur in his uerbis, Ei qui operatur, &c. & in his, Si Abraham ex operibus iustificatus est, &c. manifeste loquatur de operibus ex solis uiribus naturalibus, colligitur, & cum dicit beatus hominem cui Deus confert iustitiam sine operibus, solū exclusisse opera quæ solius sunt hominis, & non opera quæ præcipue sunt Dei. Qualia sunt opera, quæ quis facit ex gratia diuina, quæ magis sunt Dei quam hominis. Et tertio eadem minor potest ualidissime confirmari ex illis uerbis eiusdem apostoli, Israel sectando legem iustitiæ ad legem iustitiæ non peruenit. Quare? Quia non ex fide, sed quasi ex operibus. Nam his in uerbis nomine operum solum intelligit opera, quæ quis facit proprijs uiribus, quæque proprijs uiribus imputat. Ideo enim, ut bene pòderat diuus Augustinus cap. 29. de spiritu & littera. Israelitas dicit non apprehendisse iustitiam, quia eam non querebant ex fide, sed quasi ex operibus, hoc est, quia eam querebant, tanquam per semetipsos operantes, non in se credentes operari Deum, & proprijs uiribus, & meritis existimantes eam se posse consequi, sine adiutorio gratiæ Dei. Cum ergo hominem dicit iustificari à Deo sine operibus, solū excludit opera ipsius hominis, & non excludit opera Dei. Sicut enim non excluditur opus ipsum iustificationis, quod est solius Dei, iuxta illud, Gratiam & gloriam dabit dominus, ita non excluduntur opera alia præuia ad iustificationem, quæ etiam sunt peculiarissime opera ipsius Dei, & gratiæ siue dona, et beneficia ipsius non exigua in nos. Nihil enim necesse erat ista excludere ad elidendam superbiam hominum, & confirmandum gratiam Dei, quod est Pauli in omnibus

RO. 9.

huiusmodi uerbis propositum. Possimus igitur, ut quod uolumus dicere, apertius sit, hoc pacto totum propositum nostrum firmare. Ea opera excludebat Paulus à iustificatione, cum dixit homines iustificari à Deo sine operibus, quorum fiduciam asserit impedimento fuisse Israelitis, ut à Deo iustificarentur. Sed opera, quorum fiducia fuit impedimento Israelitis ad apprehendendum iustitiam Dei, non erant certe opera, quæ quis facit ex adiutorio diuino, sed opera, quæ faceret ex uiribus naturalibus. Fidere enim in his operibus, quæ quis facit ex adiutorio diuino, est fidere adiutorio diuino, & quærere iustitiam ex his operibus, est quærere ex gratia Dei, neque impedimentum hoc potest esse gratiæ Dei. Ergo opera quæ excluduntur à iustificatione illis uerbis, sine operibus, sunt tantum opera nostri liberi arbitrij sine gratia. Et confirmari hoc potest. Idem uoluit Paulus dicere, cum dixit Israelitas non apprehendisse iustitiam, quia eam non querebant ex fide, sed quasi ex operibus, ac cum statim subiunxit de eis, uelut explicans, & apertissimum faciens, quod dixerat. Ignorantes enim iustitiam Dei, & suam quæreres statuere, iustitiæ Dei non sunt subiecti, sed in his uerbis solum exponit fuisse eis impedimento, ut iustitiam Dei adipiscerentur, eique essent subiecti, quod suam uellent statuere iustitiam, hoc est quod suis meritis & uiribus adscriberent, & deputarent Euangelij gratiam. Nam non est aliud statuere, & firmare uelle suam iustitiam. Ergo etiam quærere ex operibus non est aliud quam quærere eam, tanquam ex uiribus naturalibus, & tanquam debitam sibi propter sua merita. Et aliàs non notata hic fuisset ab apostolo aliqua superbia Iudæorum, quæ illorum impediuisset iustitiam. Nulla enim superbia est, ex operibus ex dono Dei habitis quærere iustitiam Dei, immo hæc est prudentia, et pietas uere Christiana, ut postea latius in. q. 4. differemus. Possunt etiam tandem hæc omnia aliquanto apertiora fieri ex illis uerbis eiusdem apostoli, Omnia detrimentum feci, & arbitror ut stercora, ut Christum lucrifaciam, et inueniar in illo non habens meam iustitiam, quæ ex lege est, sed eam, quæ ex fide est Christi Iesu, quæ ex Deo est. Cur enim diceret non

philip. 3.

habens meam iustitiam, quæ ex lege est, cum sua utiq; nõ esset lex ipsa, sed Dei, nisi quia sua uoluntate legem se posse putabant implere sine adiutorio gratiæ, quæ est p fidem Iesu Christi. Et ideo statim adiunxit. Sed eam, quæ ex fide est Christi, quæ est ex Deo. idest, ex ipsius gratia & adiutorio. Et quamquam hæc argumenta satis idonea esse existimem, ut credere mihi quisq; debeat hunc esse ipsissimũ Pauli sensum ex ipsis penetrabilibus, ut sic dixerim, Pauli uisceribus tandem erutum, tamen sicui uilis est nostra autoritas (neq; enim mihi arrogo, quæ his argumentis firmissimis, & apertissimis imputo) sciat hanc expositionem posse colligi ex cap. 14. et. 21. de fide, et operibus, & ex cap. 10. & 11. & 12. & 16. de gratia & libero arbitrio ad Valentinum, & ex toto penè libro diui Augustini de spiritu & litera et peculiarissime ex cap. 29. Vbi firmissima existimans illa duo testimonia, quæ statim induximus, Israel sectando legem iustitiæ ad legem iustitiæ non peruenit, quia nõ ex fide, sed quasi ex opibus, & ignorantes iustitiã Dei. &c. ad probandum Paulum nomine operũ legis intelligere opera, quæ quis facit sine adiutorio Dei, uel quæ sibi quis impurat & non auxilio Dei, subdit. Et adhuc dubitamus, quæ sint opera legis, quibus homo non iustificatur, si ea tanquam sua crediderit ex adiutorio & dono Dei, quod est ex fide Iesu Christi et circuncisionem, ceteraq; talia suspicamur, quia etiã de his sacramentis, alijs in locis talia quædam leguntur. Sed hic utiq; non circuncisionem tanquam suam iustitiã uolebant Iudæi constituere, quia ipsam Deus præcipiendo constituit. Neq; de illis operibus hoc intelligi potest, de quibus eis dñs dicit. Reijcitis mandatum Dei, ut traditiones uestras statuatis. Quia psequens, inquit, legem iustitiæ ad legẽ iustitię nõ puenit. Non dixit psequens traditiones suas. i. consecrãs. Hæc ergo sola distantia est, quia ipsum. Non concupisces &c. mandata Dei sancta & bona sibi tribuebant. Quæ ut possit homo facere, Deus operatur in homine per fidem Iesu Christi. Et cap. 25. Hæc apparet distantia ueteris, & noui testamenti, quod lex ibi in tabulis, hic in cordibus scribitur, ut quod ibi forinsecus terret, hic delectet intrinsecus, ibiq; fiat præuarica-

tor per occidentem literam, hic dilector per uiuificantem spiritum. Et cap. 13. cum apertissimum fecisset legem fidei aliquorum sacramentorum opera præcipere, & aliqua opera prohibere, neq; minus dicere, Non concupisces, quam legem ueterem, & ideo neq; propter opera, neq; propter sacramenta recte dici posse legem factorum esse in Iudaismo, & legem fidei in christianismo, neq; legem factorum appellari legem ueterem solum propter opera ueterũ sacramentorũ, subdit, Quid igitur interest, breuiter dicam. Quod operum lex minando imperat, hoc fidei lex credendo impetrat. Illa dicit. Non concupisces, ista dicit. cum scirem quia nemo esse potest continens, nisi Deus det, & hoc ipsum erat sapientiæ, scire cuius esset hoc donum, adij dominum & deprecatus sum. Et paulo inferius, lege operũ dicit Deus, fac quod iubeo, lege fidei dicitur Deo, da quod iubet. Ideo enim iubet lex, ut admoneat quid faciat fides, idest, ut cui iubetur, si nondum potest, sciat quid petat. Si autem continuo potest, & obedienter facit, debet etiam scire quo donante possit. Et ad finem capituli. Non ergo iustificatur homo præceptis bonæ uitæ, nisi per fidem Iesu Christi. Hoc est, non lege operum, sed lege fidei, non litera, sed spiritus, non factorum meritis, sed gratuita gratia. Hæc Augustinus. Ex quibus patet opera legis ab Augustino intelligi opera, quæ fiunt sine auxilio gratiæ diuinæ, uel quæ quis sibi impurat, & non gratiæ diuinæ. Tanta est enim hæc superbia, ut uel sola satis sit ad impediendum, etiam in optimis alijs meritis, affecutionem gratiæ diuinæ. Vnde & idem Augustinus super illa uerba psalmi. 30. In iustitia tua libera me, ita ait. Nam si attendas ad iustitiã meam, damnas me. In tua ergo iustitia erue me. Est enim iustitia Dei, quæ & nostra fit, cum donatur nobis. Ideo autem Dei iustitia dicitur, ne homo se putet à se ipso habere iustitiã. Et statim Iudæi quia se putabant implere posse iustitiã, offenderunt in lapidem offensionis, & petram scandali, et non cognouerunt gratiam Christi. Acceperunt enim legem, qua fierent rei, non qua liberarentur à reatu. Et paulo inferius. Ideo non secundum scientiam zelum Dei habent, quia ignorantes iustitiã Dei, uolunt suam sta-

tuere qua se ex seipſis iuſtificant. Ideo gratiã Dei nõ cognou-
erunt, quia gratis ſaluari noluerunt. Et idem expreſſiſſime ha-
betur cap. 7. libri. 3. contra duas epiſtolas Pelagianorum. Et
in pſalmum. 31. cum ex profeſſo de expoſitione horum uerbo-
rum ageret, & Paulum ipſi Paulo exponeret, probaret quod
repugnare iſtis uerbis. Arbitramur iuſtificari hominem per
fidem ſine operibus, quæ alio loco dicit. Si habuero omnem
fidem, ita ut montes transferam, caritatem autem non habue-
ro, nihil mihi prodeſt, quia ſi fides caritatem habet, habebit
opera, quia caritas non eſt ocioſa, & ipſa quoddam Dei opus
eſt, ita tandem ſubdit. Reſpondet ipſe apoſtolus. Propterea ti-
bi dixi ò homo, ne quaſi de operibus tuis præſumere uide-
ris, et merito operum tuorum accepiffe fidei gratiam. Et lib. 3.
Hypognoſticon paulo ante finem. Ecce audiſti. Iuſtificati gra-
tis per gratiam ipſius. Non ei præponere opera propria neq;
ex eiſdem gloriari, quia, ut iam ſuperius dictum eſt, Ex operi-
bus non iuſtificabitur omnis caro corã illo. Et uidetur hanc
expoſitionem innuiſſe Ambroſius in epiſtola. 71. quæ eſt ad
Irenæum. Ideo enim ait apoſtolum dicere. Ex operibus legis
neminem iuſtificari, quia per legem peccatum cognoscitur,
ſed culpa non relaxatur. Et ita exponit illud, Lex iram opera-
tur, quia cum lex non præſtaret gratiam ad ſui obſeruantiam,
uidebatur lex nocuiſſe, quæ omnes fecerat peccatores. Et ſub-
dit. Et ideo nemo gloriatur, quia nemo factis ſuis iuſtificatur,
ſed qui iuſtus eſt, donatum habet, quia poſt lauacrum iuſtifi-
catus eſt. Fides ergo eſt, quæ liberat per ſanguinem Chriſti. Et
his uidetur concinere in libro de fuga ſæculi in hæc uerba. Lex
os omnium potuit obſtrudere, non potuit mentem cõuertere.
Et iterum. Lex factum damnat, non aufert malitiam. Et Hi-
larius etiam canone. 9. in Matthæum uidetur ad hanc expo-
ſitionem alluſiſſe his uerbis. Nemo iuſtus ex lege eſt. Oſtendit
Chriſtus inanem eſſe iuſtitie iactantiam, quia ſacrificijs infir-
mis ad ſalutem, una erat gratia uniuerſis in lege poſitis neceſ-
ſaria. Nam ſi iuſtitia fuiſſet ex lege, uenia per gratiam neceſſa-
ria non fuiſſet. Sed quidquid de hoc ſit, ex his omnibus poteſt
colligi quadrantior & conuenientior reſponſio ad dubium
illud

illud paulo ante tactum, cur non etiam excluſa eſt fides à iuſti-
ficatione, ſicut & opera, cum ſicut opera non eam promeren-
tur, ita neq; fides? Dicit enim poteſt ideo non eſſe excluſam fi-
dem, quia illa donum Dei eſt, et opus Dei magis quàm homi-
nis, non autem conueniebat excluſere à iuſtificatione opera
Dei. Et per hæc poteſt quilibet reſpondere facile ad tertium,
quartum, quintum, & ſextum argumentum.

Ad ſeptimum. Scio quidẽ magnos & illuſtriſſimos ex Græ-
cis autores illa uerba. Ipſe autem ſaluus erit, non interpretari
de ſalute æterna, quæ ſola beatitudo eſt, ſed de ſubſtantia & p-
manentia, ut ſic dixerim æterna, quam illi habebunt, qui pro-
pter pauca eorum opera, quæ in conſpectu iuſti iudicis arde-
bunt, & igni cremabuntur, & reſeruabuntur ad perpetuas pœ-
nas. Et conſequenter ignem, de quo hic loquitur Paulus, non
ignem purgatoriij, ſed ignem dicunt eſſe inferni, de quo dicit
Chriſtus. Diſcedite à me maledicti in ignem æternum. Neq; me
fugit magnam fuiſſe hoc de loco cõcertationem inter Latinos
doctores & Græcos in concilio Florẽtino ſub Eugenio. 4. Et
uerbum græcum *σθηται*, quod interpres noſter reddidit,
ſaluus erit, quidam uertit, ſeruabit, ut ſit locus fortalliſ expo-
ſitioni horum Græcorum autorum. Neq; enim uerbum græ-
cum *σωζω*, ait, ſed ne noſtrum quidem latinum ſeruo, tantum
ſalutem dare ſignificat, ſed etiam efficere, ne aliquid corrup-
patur. Et ſecutus Chryſoſtomum ideo adiectum dicit, Quæſi
per ignem, quia in hoc permanebit, & ſeruabitur ille, cu-
ius opus arſerit, ut igne perpetuo ipſe comburatur. Quæ fue-
rint argumenta, quibus iſti autores fuerint commoti, ut iſta
non de ſalute uera, ſed de ſubſiſtentia perpetua interpretaren-
tur, me quidem latet, neq; aliud aliquod pro eorum ſententia
occurrit, niſi quod iſta uerba uidentur illis opponi, quæ præ-
ceſſerant ſtatim, Nempe mercedem accipiet. Ex quo uidentur
de illis ſolis iſta alia intelligenda eſſe, qui non mercedem acci-
pient, ſed in pœnas perpetuas ſeruabuntur. Sed neq; hoc argu-
mento, neq; alio quouis adduci potero, ut non credam, cū La-
tinis doctoribus, & peculiariter cū diuo Auguſtino libro de
fide, & operibus, cap. 18. & cum cõmuni ſchola theologorum

Chryſo.
& Baſi.

scholasticorum, de uera atq; adeo aeterna salute esse interpre-
tandum hunc locum. Primo. n. saluum fieri, aut seruari, sic so-
let passim in scripturis accipi, & nūquam, quod meminim,
in malam partem. Secundo si sic acciperetur seruari, ut aiunt,
non opponeretur ei, quod est detrimentum pati, quod tamen
postulat coniunctio aduersatiua, tamen, & similiter & græ-
cum sibi respondens. Non enim detrimentum pati hoc signi-
ficat, quod corrumpi & adnihilari. Patiuntur. n. detrimētum
quicumq; incommodo aliquo, aut dolore afficiuntur. Tertio
absur de profectio & ineptissime uidentur illa uerba adiungi,
Sic tamen quasi per ignem, si sensus illorum uerborum, Ipse
autem saluus erit, uel ipse autem seruabitur, sit, q; ipse conser-
uabitur, & perpetuo subsistet. Non enim ignis aliquid faciet,
ut perpetuo subsistant damnati, quin ipse potius eorum ualidi-
issime aduersabitur consistentiæ. Et quarto contorta nimium
uidetur illa expositio, Sic tamen quasi per ignem, hoc est, sic
tamen, ut igni cremetur. Et si iste fuisset sensus, dicendum erat
potius, Sic tamen, ut in igne, non autem, Sic tamen quasi, uel
sicut per ignem. Nam his uerbis transitus potius per ignem,
quàm mansio in igne significatur. Neq; enim particula per
patitur, ut subaudiatur, maneat.

Relicta igitur ista expositione, quam & ipsi hæreticis nō
dubium est uisam esse absurdam quippe qui & hoc testimo-
nio olim sunt usi, ut probarent saluos fore oēs fideles quid-
quid fidei superextruxerint, ut uerum & genuinū sensum hu-
ius Paulini loci habeamus, & manifestum sit non pro hæreti-
cis, sed pro fide stare, & ex hoc loco merito uiros doctissimos
collegisse distinctionem mortalium à uenialibus, & ignē pur-
gatorij, & temporalem esse pœnam uenialium, tria nobis oc-
currunt, ex quibus conuinci potest Paulum hic non asserere,
eum fore saluum, qui permanens quidem in fide, tamen ad-
missis letalibus peccatis, sine pœnitētia moritur. Primo. n. de
illis loquitur, qui habent in se fundamentum primum spirita-
lis ædificij, quod est solus Christus Iesus. Ille autem non habi-
tat, nisi in hominibus sanctis, iustis, & corde et opere mundis.
RO. 8. Si Christus enim in nobis est, ait Paulus, corpus quidem mor-

tuum est, propter peccatum, spiritus uero uiuit propter iustifi-
cationem. Et cum per fornicationem dicit mēbra Christi fieri
membra meretricis, utiq; ostendit non habitare Christum in
fornicarijs. Et Ioannes aperte dicit. Si dixerimus qm̄ societa-
tem habemus cum illo, & in tenebris, hoc est, peccatis,ambu-
lamus, mentimur & ueritatem non facimus. Et iterū. Qui di-
cit se in Christo manere, (dicit autem hoc, quicumq; dicit in se
Christū manere, manet. n. in omnibus, qui in eo manent), de-
bet sicut ille ambulauit, & ipse ambulare. Et rursus. Omnis
qui in eo manet, nō peccat. Et paulo inferius. Scitis quod om-
nis homicida non habet uitā æternam in se manentē. Et Salo-
mon de sapientia, quæ Christus est, dicit. In maleuolam animā
non introibit sapientia, neq; habitabit in corpore subdito pec-
catis. Et optime ipse Paulus inquit. Quæ participatio iustitiæ
cū iniquitate? Quæ societas luci ad tenebras? Si ergo Paulus
de solis iustis hic loquitur, qui in se habent fundamentū fabri-
cæ spiritualis, quod solus Christus est, non igitur hic promittit pec-
catoribus absq; uera pœnitentia salutem. Secundo & idē po-
test manifeste colligi, quia Paulus aperte hic loquitur de sur-
per ædificantibus supra fundamentum spiritualis ædificij aurū,
argentum, lapides pretiosos, ligna, foenum, stipulam. Peccata
uero mortalia, neq; aurum sunt, neq; argentum, neq; lapides
pretiosi, ut manifestum est, neq; lignis, foeno, aut stipulæ com-
parantur in scriptura, sed plumbo, ferro, & grauibus saxis, uel
lapidibus. Neq; enim sicut uenialia peccata, leuia sunt, sed suo
pondere premunt, obruuntq; & ad infernum usq; uel ab ip-
sis coelorum uerticibus trahunt, neq; ab eis sic facile expurga-
ri quis potest per ignem tribulationis, sicut à uenialibus. Et
uere stultissimum uidetur & ineptissimum ea leuibus adeo
rebus, ut foeno, & stipulæ comparari, quæ Deo ipsi & sanctis
eius grauissima & abominanda sunt.

Tertio & hoc ipsum possumus probare, quia statim post
illa uerba. Ipse autem saluus erit, sic tñ quasi per ignem, addi-
dit Paulus. Nescitis quia templū Dei estis, & spiritus Dei ha-
bitat in uobis? Non ergo loquebatur nisi de iustis, qui soli te-
pla Dei sunt, & spiritum sanctum habent in se manentem.

Vnde, & uelut elidens istum errorem, & comonefaciens oēs, ne male securi sint, & pestilenti aliquo errore seducti ad uitam aeternam putent sibi esse satis, quod credant, aut quod iam templa Dei sunt, adiecit statim. Si quis autem templum Dei uiolauerit, disperdet illum Deus. Disperdet, inquit, non saluabit quasi per ignem. Non ergo superaedificat supra fundamentum, quod Christus est, qui cum teneat per fidem Christum, tamen adiecit fidei peccata mortalia, et cum fidelis sit, peccare mortaliter non erubescit. Non enim uere habet in se Christum manentem, licet tenere uideatur Christum, cum de eo credit, quae credenda sunt. Sed is superaedificare supra Christum dici potest, qui habet Christum in se per gratiam sancti spiritus comorantem propter fidem, quae per dilectionem operatur. Et tunc quidem supra hoc fundamentum aurum, argentum, & lapides pretiosos aedificat, quando studio Deo placendi uacat operibus uirtutum, quae sola sunt bona solida, clara, & pretiosa, & omnibus huius mundi bonis praecellentiora, & praestantiora. Et aurum quidem superaedificat qui studijs contemplationis, et amoris Dei totus intendit, argentum, qui saluti & comodis proximorum incumbit, lapides pretiosos, qui id curat, & sollicitè studet, ut animam suam uarijs uirtutum exercitijs, & habitibus decoret, ornet, illustret. Quot enim quisque bonos habitus sibi comparat, quot opera uirtutis & meritoria beatitudinis facit, tot uelut lapides pretiosos aedificio suo spiritali adiecit. Tantoque se altius tollit, & erectior surgit fabrica nostra spiritalis, quanto pluribus bonis abundamus. Incrementa etenim uirtutum, incrementa sunt aedificij spiritalis. Qui uero licet in se teneat Christum per fidem per dilectionem operantem, et nullo se modo ab huius fundamenti stabilitate subtraheret, ut alicuius Dei praeccepti praeruaricationi consentiret, tamen infirmitate quadam circa bona huius mundi, diuitias, gloriam, honorem, & similia carnali quodam tenentur affectu, uel regulas iustitiae, temperantiae, modestiae, eutrapeliae, fortitudinis, & aliarum uirtutum aliquantulum excedit, is profecto ligna, foenum, & stipulam supra fundamentum hoc aedificat. Neque tamen ideo non saluabitur, qui sic aedificat, ait enim, ut dicit Augustinus

cap. 16. de fide, & operibus, per ignem quendam doloris perueniet ad salutem, quia affectu dilecta carnali, non sine dolore amittitur, aut, quod uerius uidetur, igne tribulationis et purgatorij, uel in hac uita, uel siquidem non in hac uita, certe in futura, huiusmodi opera ardebunt, & dolore qui poena erit tantum peccatorum purgatus, qui ea fecit, salutem consequetur. Et ipse tandem Augustinus in eodem cap. huic subscribit sententiae his uerbis, siue ergo in hac uita tantum homines ista patiuntur, siue etiam post hanc uitam talia quaedam iudicia subsequuntur, non abhorret, quantum arbitror, a ratione iste intellectus huius sententiae. Hac Augustinus, licetque similia his legere in eodem Enchiridio cap. 68. & 69. & in expositione psalmi primi, & sexti.

Instabit tamen fortasse aliquis, qui subtilius & curiosius uerba Pauli perpenderit, hoc pacto. Non idem est apud Paulum, ille cuius opus manserit, & ille cuius opus arserit. De eo enim, cuius opus manserit, dicit mercedem accipiet. De eo uero cuius opus arserit, subnectit detrimentum patietur, ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem. Ista autem non stant simul. Non enim quis mercedem accipiet, cum detrimentum patietur per ignem. Cum igitur iidem sint prorsus, qui aurum & argentum, & lapides pretiosos, & ligna, foenum, et stipulam aedificant, si horum trium posteriorum nominibus intelliguntur peccata uenialia, et illorum priorum opera uirtutum, non est enim homo iustus, qui non peccet, & in uiris sanctissimis inuenire licet multa, ratione quorum merito semper possint dicere, dimitte nobis debita nostra, sequitur nomine lignorum, foeni, & stipulae non intelligi peccata uenialia, sed mortalia potius, quae non reperiuntur in illis, quorum opera manent, & mercedem accipiunt. Et consequenter sequitur etiam eos qui admiserint mortalia peccata, si modo fundamentum tenuerint, quod est Christus, per ignem esse liberandos, quod fuit propositum totius argumenti.

Ad hanc replicam respondeo hunc in modum. Verum est non de eodem dici a Paulo, Si cuius opus manserit, quod superaedificauit, mercedem accipiet, & si cuius opus arserit,

94 DE FIDE ET OPERIBVS
detrimentum patietur. Quanquam enim in uno & eodem licet inuenire opera mansura, & opera arsurum, lapides uidelicet pretiosos & stipulas, opera uirtutum & uenialia, ac per hoc idem qui detrimentum passurus est, & mercedem quoque recipiet, licet non eodem in tempore, tamen de diuersis uidetur profecto loqui Paulus, cum non dicat, Si quod opus manserit, uel si quod opus arserit &c. sed potius, Si cuius opus manserit, & si cuius opus arserit. Sed cum his stat nomine lignorum, foeni, & stipulae intelligi sola uenialia, & nomine auri, & argenti, & lapidum pretiosorum sola opera bona. Nam sub illis uerbis, si cuius opus manserit, quod superaedificauit, mercedem accipiet, non intelliguntur omnes qui superaedificant aurum, argentum, & lapides pretiosos, sed illi tantum, qui sic superaedificant ista, ut in die domini, cum uniuscuiusque opus manifestum erit, nullum habituri sint lignum, foenum, uel stipulam à quibus necesse sit eos expiari, uel quod non admiserunt aliqua talia, uel, quod trerius erit, cum in multis offendamus omnes, quia iam illa alijs bonis operibus, uel passionibus expiata erunt. Itaque illa uerba, si cuius opus manserit, uniuersaliter debent accipi, perinde ac si dictum esset. Si cuius omnia opera manserint, uel si in aliquo nullum opus igne dignum, aut poena fuerit. Et nisi in hoc sensu ista uerba cepisset Paulus, non statim subiunxisset de eo, cuius opus manserit, mercedem accipiet. Non enim satis est, ut quis mercedem accipiat, quod illius aliquod opus maneat, hoc est in iudicio diuino probetur, quanuis satis sit, ut detrimentum aliquod quis patiat, si illius aliquod opus arserit, id est si in iudicio diuino dignum censetur, quod ardeat, & igne cremetur. Et hoc etiam ipsi haeretici habent concedere, qui dicerent igne fore tandem liberandos, qui in mortalibus peccatis, sed cum fide Christi, de hac uita decesserint. Et aliàs nullo modo possumus defendere, neque in fide, neque in heresi, de diuersis ista esse dicta, Si cuius opus manserit, &c. Si cuius opus arserit, &c. sed uni & eidem utrunque conueniet. Vnus enim et idem iustus habet penè semper opera sancta, & bona, quae in conspectu Dei manent, ut eorum nomine mercedem ab eo accipiat, & ue-

95 QVAESTIO II. 80
nialia aliqua, quae in oculis Dei ardent, ut detrimentum aliquod eorum causa transitorium sentiat. Septies enim in die cadit iustus, & si dixerimus, quod peccatum non habemus, I. IOAN. I. ipsi nos seducimus, & ueritas in nobis non est. Atque ideo fortassis Paulus simul in unum ligna, foenum, stipulam, aurum, argentum, & lapides pretiosos iunxit dicens, Siquis autem superaedificat supra fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides pretiosos, ligna, foenum, stipulam, uideat quomodo superaedificet, & per hoc innuit unum & eundem ista posse superaedificare, ne cum postea dicaturus fuerat ista, quae statim citauimus tam diuersa, & non nisi diuersis conuenientia, occasione inde aliquis sumeret errandi, & crederet in uno & eodem non posse simul inueniri opera praemianda, & castiganda.

Ad octauum. Verissimum est non debere admitti ad baptismum, quos constat esse in peccato, & abusum, & sacrilegium magnum commiserunt quidam nostro hoc tempore habentes zelum Dei, sed non secundum scientiam, qui Indos uenientes ad baptismum indiscriminatim ad eum admiserunt, nulla facta inquisitione de uita, & moribus eorum, immo & nulla, aut penè nulla eis prius tradita doctrina de moribus et uita necessario seruanda à Christianis, sed hoc solo contenti, quod propositis sibi fidei articulis, credere se illa respondebant, & uelle se christianos fieri, & baptizari. Et reuocare illos potuit ab hoc errore primo uerbum Christi. Nolite sanctum dare canibus, neque mittatis margaritas uestras ante porcos. Secundo antiqua consuetudo uniuersalis ecclesiae, quae nunquam olim admisit ad baptismum peccatores publicos uolentes perseverare in suis peccatis, ut expresse docet Augustinus in de fide & operibus cap. 18. Tertio. Ritus ipse & cerimonia seruata à tota ecclesia in collatione baptismi dissuadere haec eis poterant. Requiritur enim à baptizando abiuratio daemoneis, & mundi, & pomparum eius. Quarto & dissuadere eis potuit hunc errorem, & praecipitem temeritatem, quod ad uitam beatam fides, & opera bona necessaria sunt. Vt enim infideles ad regnum caelorum non admittentur, ita neque adulteri, neque molles, neque usurarii, neque simoniaci, & de-

neque nulli qui fuerint in peccato mortali. Si igitur neque infidelem quempiam, aut dubium de aliquo fidei articulo admittebant ad baptismum etiam si diceret se uelle, & uere optaret baptizari, neque ante doctrinam de fide conferebant alicui baptismum, equidem neque peccatoribus publicis debuerunt tradere baptismum, neque cuiquam non premissa eis aliqua summa de doctrina morum. Exuere enim opus erat ueterem hominem, si uere uolebant induere nouum, eos, qui sic ad illos accedebant. Et monere debuerunt, ut relinquerent Aegyptum, si ad terram promissionis transire uolebant per mare rubrum, quod figura fuit baptismi, quia in eo omnia extinguuntur peccata, quae daemonis sunt arma, & militia, in Pharaone nobis designati. Neque exempla quae in contrarium citata sunt in argumento, mouere eos in contrarium debuerunt. Ad primum enim respondere possumus tria illa milia hominum qui baptizati sunt in die pentecostes, non tantum credidisse his quae Petrus docuit eos de Christo, sed et poenitentiam quoque habuisse suorum peccatorum, & renunciaisse omnibus carnis & mundi affectibus, si quibus antea tenebantur. Praeter ea enim quae credenda Petrus ipse tradidit de Christo, docuit & poenitentiam, & baptismum dicens, Poenitentiam agite, et baptizetur unusquisque uestrum in nomine Iesu Christi. Neque haec sola tradidit, sed & docuit damnare opera mortua, quae nequiter faciunt huius saeculi dilectores, & alia quae necessaria erant, ut idonei essent ad recipiendum baptismum. Et optime hoc colligit Augustinus in de fide & operibus cap. 3. ex illis quae statim adiecit Lucas. Alijs etiam uerbis pluribus testificatus est, & exhortabatur eos dicens. Saluamini a generatione ista praua. Ne prolixior enim iusto esset narratio, contentus fuit summa quadam, ac uelut compendio sententiam ponere, cui persuadendae pluribus uerbis Petrus instabat. Ipsa enim summa posita est, cum dictum est. Saluamini a generatione hac praua, uel, sicut apertius legit ibi Augustinus. Eripite uos a saeculo hoc prauo. Et cum ita subiecerit Lucas. Qui ergo receperunt sermonem eius, baptizati sunt, uel sicut dilucidius multo legit ibidem Augustinus, At illi auidissime capientes ex-

ceperunt

ceperunt uerba, & crediderunt, & baptizati sunt, liquet ex his non admissos ad baptismum, nisi eos qui Petri exhortationibus, quo ad fidem, & mores, obtemperarunt.

Ad secundum etiam exemplum de spadone illo baptizato a Philippo facile respondere possumus sub illo uerbo, Euangelizauit illi Iesum, & illa etiam, quae ad uitam moresque pertinent eius, qui credit in dominum Iesum, comprehensa sunt. Hoc est enim, ut cap. 9. ubi supra dicit Augustinus, euangelizare Christum, non tantum dicere, quae sunt credenda de Christo, sed etiam quae obseruanda ei, qui accedit ad compagem corporis Christi. Et merito hoc dicitur ab Augustino. Ad euangelium enim Christi spectant cuncta, quae de illo credenda sunt. Et inter haec non illa solum sunt, quibus docemur, quis sit, & qualis, & quantus, cuius filius secundum diuinitatem, cuius & secundum humanitatem, quid fecit, quid passus fuit, & quare, quae uirtus resurrectionis eius, quod donum fidelibus misit, sed & illa etiam connumeranda sunt, qualia membra, quibus sit caput, quae rat, instituat, diligat, liberet, atque ad aeternam uitam, honoremque perducatur. Et siue ista breuius & constrictius tradantur, siue latius, & uberius, procul dubio euangelizatur Christus. Et nisi hoc esset euangelizare Christum, cum in toto illo capitulo Esatae, quod legebat eunuchus ille, nulla sit mentio de baptismo, unde fuisset ipse commotus ut diceret. Ecce aqua. Quis me prohibet baptizari? Et alias. Si ideo existimatur non esse necessarium ante baptismum docere ea, quae ad mores spectant, quia non legimus ea docuisse Philippum istum eunuchum, Nihil ergo erit necessarium baptizandis tradere de spiritu sancto, nihil de sancta ecclesia, nihil de remissione peccatorum, nihil de praemijs bonorum, nihil de supplicijs malorum, nihil de ipsa resurrectione mortuorum, immo de ipso domino nostro Iesu Christo nihil erit necessarium tradere, nisi quia filius Dei est, neque catechizantem opus esset docere baptizandos de incarnatione eius ex uirgine, de passione, de morte crucis, de sepultura, de tertij diei resurrectione, de ascensione, de sede ad dexteram patris, ac de aduentu ipsius ad iudicium. Nihil enim horum legimus ibi traditum a

N

98 DE PRAECI. CAUSA IUSTIF.
Philippo. Et tamen haec, etiam cum temporis urget angustia, secundum ritum uniuersalis ecclesiae interroganda sunt a baptizandis, & ad cuncta habent illi respondere, quanuis ea memoria commendare non ualuerint. Cum ergo scriptura dicat eunuchum baptizatum a Philippo, & ea omnia ibi intelligi uoluit, quae serie traditionis sunt implenda, ut ait ibidem Augustinus, licet ea gratia breuitatis intermiserit. Et eodem modo respondere possumus ad tertium exemplum de custode carceris. Ac profecto, si bene aduertimus, & perpendimus subitam & celerrimam conuersionem trium millium quos die pentecostes conuertit Petrus, Studium huius eunuchi, qui etiam in itinere a sacra lectione non uacabat, & pietatem, & caritatem custodis carceris, qui statim lauerit uulnera Pauli, & Sylae, haud quaquam uidebitur absouum, si dicamus non fuisse opus diligentiori, aut maturiori morum examine ad istorum baptismum, sed satis, superque fuisse, ut eis ille concederetur, ea docuisse, quae & istis fuisse tradita ex ipso textu Lucae colligimus.

DE PRAECIPVA CAUSA IUSTIFICATIONIS.

QVAESTIO TERTIA.

Tertio quaeritur, an fides teneat primum, et prae-
cipuum locum in iustificatione peccatoris.
Et uidetur quod sic. Fidei saepius tribuitur in
scripturis iustificatio nostra, quam alicui alij
uirtuti. Ergo ipsa primum, & praecipuum lo-
cum, tenet in iustificatione. Cur enim alias ei
potius quam alijs uirtutibus imputaretur ius-
ticia nostra, si alias uirtutes hac in parte potiores sunt, & plus
efficiunt? Quod uero saepius fidei tribuatur nostra iustificatio,
quam alijs uirtutibus, nemo qui literas sacras, uel superficiei
tenus, attigerit, poterit ambigere. Vt enim omittamus loca
iam citata in quaestione secunda ex cap. 3. & 4. epistolae ad Ro-
manos, ubi decies uel duodecies fidei tribuitur iustificatio no-

99 QVAESTIO III.
stra, Certe cap. 5. ibidem apertissime hoc patet, ubi ita legimus.
Iustificati ergo ex fide pacem habeamus ad Deum per domi-
num nostrum Iesum Christum, per quem habemus accessum per
fidem in gratiam istam, in qua stamus. Et ad Galatas. 3. Qui tri-
buit nobis spiritum, et operatur uirtutes in nobis ex operibus
legis, an ex auditu fidei? Sicut scriptum est. Credidit Abraham
Deo, & reputatum est ei ad iustitiam. Cognoscite ergo quia qui
ex fide sunt, hi sunt filij Abraham. Prouidens autem scriptura, quia
ex fide iustificat gentes Deus, praenuntiavit Abraham, quia be-
nedicentur in te omnes gentes. Igitur qui ex fide sunt, benedicen-
tur cum fidei Abraham. Et paulo inferius. Itaque lex pedagogus
noster fuit in Christo, ut ex fide iustificemur. Et statim Omnes enim
filij Dei estis per fidem, quae est in Christo Iesu. Et ad Ephesios
2. Gratia estis saluati per fidem. Et cap. 3. In interiori homine
Christum habitare per fidem. Et ad idem facit, quod ad He-
braeos. 11. uni fidei tribuit Paulus fecunditatem Sarrarum, salu-
tem Raab, transitionem maris rubri, ruinam Hiericho, uictori-
am regnorum, operationem iustitiae, adeptioem promissio-
num, triumphum de inimicis, fortitudinem in bellis. Et in acti-
bus apostolorum cap. 15. fide purificasse dicit Petrus gentium
corda. Et confirmari potest hoc argumentum. Non enim solum
fidem sic magnificat Paulus ubique ei imputans nostram iusti-
ficationem, sed & sepe sic imputat ei nostram iustificationem, et
iustitiam, ut aliorum omnium nullam uideatur prorsus dice-
re, Deum habere rationem. Arbitramur, ait, iustificari homi-
nem per fidem sine operibus legis. Et paulo post. Ei autem qui non
operatur, credenti autem in eum, qui iustificat impium, repu-
tatur fides eius ad iustitiam. Et ex hoc quod scriptura, una com-
memorata fide, & reliquis omnibus tacitis uirtutibus dicit.
Credidit Abraham Deo, & reputatum est ei ad iustitiam, in-
fert ipse constantiter. Si Abraham ex operibus legis iustificatus
est, habet gloriam, sed non apud Deum. Et ex hoc quod per
Abacuc dicit, Deus iustus ex fide uiuere, infert similiter ad Ga-
latas. 3. neminem in lege iustificari. Cum igitur tanta tribuan-
tur fidei praeteritis alijs uirtutibus, uidetur illa praecipuum lo-
cum tenere in iustificatione hominis. Praeterea argumentari
N ij

ad idem possumus hunc in modum. Fides maxima quaedam est protestatio misericordiae divinae, & per eam maxime Deo fidimus, nobisque diffidimus. Agnoscimus enim per eam nihil esse nobis in nobis praesidij, et una Dei gratia, & misericordia nos posse iustificari, fundamentumque illa est totius iustitiae, & ab illa habent totam suam uirtutem, siquam habent alia opera. Ergo fidei sunt primae partes in iustificatione nostra.

In contrarium autem arguitur. Poenitentia de peccatis semper reponit hominem in gratia, & reconciliat Deo peccatorem, ut patet ex multis locis scripturae, & manifestissime ex Ezechiele cap. 18. ubi inter alia multa, quae hoc liquido probant, et hoc quoque, quod satis est, legimus. Convertimini & agite poenitentiam ab omnibus iniquitatibus uestris, & non erit uobis in ruinam iniquitas. Cum igitur hoc non semper prestat fides, quippe quae sepe sit in multis peccatoribus, sequitur non fidem, sed poenitentiam primum locum tenere in iustificatione hominis.

Pro solutione istius quaestionis supponendum est primo ex his quae, si dominus dederit, latissime disputata trademus in quarto sententiarum distinctione. 14. multipliciter posse hominem iustificari. Et prima quidem, ac comunior, magisque protrita uia est per poenitentiam, hoc est, per dolorem de peccatis commissis, & propositum cauendi illa in posterum. Secunda uero uia, qua quispiam ex multorum sententia, & nostra posset iustificari, est per dilectionem Dei super omnia. Tertia est per martyrium. Quarta per orationem. Quinta per sacramenta ecclesiae, & potissimum per baptismum, & poenitentiam, & Eucharistiam. Ac probabilis est etiam sexta, ut uidebitur uia, nempe per fidem. Videtur enim probabile, quod si quis infectus solo originali, cum primum ueniret ad usum rationis, audita praedicatione fidei, & uisis miraculis in eius testimonium, uellet eam recipere ob salutem animae suae, per hoc solum, quod ei credit, iustificaretur, & remitteretur ei originale.

Secundo supponendum est, multa simul concurrere ad iustificationem nostram, cum quis prima uia, hoc est per poenitentiam iustificatur. Nam concurrunt fides, qua in Deum credimus, Concurrunt spes, qua in Deo confidimus, & una illius gra-

tia & misericordia speramus nos ei reconciliandos. Concurrunt poenitentia, qua dolemus de peccatis nostris. Concurrunt & Dei amor, quo fit, ut peccata commissa potissimum nobis displiceant propter Dei offensam, & in posterum cauere proponamus, ne illius rursum incurramus offensionem. Sine amore enim Dei nullus consequitur ueniam suorum peccatorum, ut dicit Aug. Et ex multis scripturarum testimonijs hoc certum est, ut alias docebimus. Concurrunt & saepe oratio siue religio, qua humiliter, & cum fiducia, diuinam misericordiam implo ramus dicentes cum publicano. Domine propitius esto mihi peccatori, uel cum Dauide, Miserere mei Deus secundum magnam misericordiam tuam. Et quando, uel ista omnia, uel plura ex his concurrunt ad iustificationem peccatoris, est dubium cui potius istorum tribuenda est nostra iustitia, hoc est, quod potissimum ex istis Deus acceptat, ut nos iustificet. Quod apud eum est maiori in pretio? Quod maioris momenti? Denique cuius gratia, et uirtute, et, si liceret dicere, merito, precipue iustificamur? Et de hoc duas uideo esse opiniones apud doctores. Prima est, eaque communis apud catholicos, et potissimum apud scholasticos doctores, quod poenitentia praecipuas partes tenet, & primatum sibi uindicat in iustificatione peccatoris. Altera est minus communis, quod fides prima & potissima causa est nostrae iustificationis. Et hanc partem satis uidetur tueri Philippus Melancthon. In locis enim comunibus & comment. epistolae ad Rom. negat caritate nos iustificari. Et omnes opinor heretici, qui dicunt fidem sola iustificare nos posse sine operibus idem defenderent. Vbi enim illi admittant, quod negare profecto non possunt, alia etiam cum fide concurrere ad nos iustificandum, dicent saltem primas partes tribuendas esse fidei. Et ex his duabus sententijs ultra uerior sit, mihi quidem satis non constat. Et crediderim posse utrauis citra haereticis periculum defendi, atque adeo totam istam quaestionem problematicam esse, & problematice posse ex utraque parte in scholis disputari. Quoniam uero communis opinio aliquanto probabilior apparet, ponam iuxta hanc sententiam conclusionem huiusmodi responsiuam ad quaestionem.

CONCLUSIO.

Probabilius est fidem non tenere potissimum locum in iustificatione peccatoris, sed potissimum locum tenet poenitentia, & eam supra fidem Deus acceptat, ut nos iustificet. Probat hanc conclusio. Primo. Poenitentia est causa immediata, uel dispositio immediata, & ut uidetur, sufficiens cum gratia diuina, ad iustificationem nostram. Ea. n. posita mox iustificamur. Et ab ea uidetur esse iustificatio nostra completiue, ut sic dixerim, & consummatiue. Fides autem non est dispositio adeo proxima ad iustitiam, & manet in peccatoribus, et ab ea solū initiatiue, ut sic dicamus, est iustificatio nostra. Ergo non fides, sed poenitentia primas partes tenet in reconciliatione peccatoris. Et confirmo hoc argumentum. Si stare possit dolor de peccatis, ut offensę sunt Dei, sine fide, ut quidem uidet posse esse sine fide actuali, saltem in eo qui ex lumine naturali cognosceret Deum esse, ille dolor sufficeret ex gratia diuina ad reconciliandum Deo peccatorem. Non sufficit autem ad hoc fides sola, quanta cunq; ea sit. Signum igitur est potētissimam causam nostrę iustificationis esse poenitentia, atq; ideo ei esse potissimum imputandum, quod iustificemur, & non fidei. Si enim poenitentia sola potest prestare, quod prestat cum fide, & fides sola non potest prestare, quod prestat cum poenitentia, manifestum sanē argumentum hoc est, quod ipsa iustificatio magis est poenitentia effectus, quā fidei. Sicut enim si calorem, quem producit Deus cum igne, potest Deus, ut uere potest, producere sine igne, ignis autem non potest produci sine Deo, manifeste colligitur eum calorem magis esse effectum Dei, quā ignis, Deumq; esse potentissimam causam illius, non ignē, ita uidetur, quod si poenitentia iustificare nos possit sine fide, non autem fides sine poenitentia, quādo fides & poenitentia coefficunt nostram iustificationem, poenitentia illa sit potius tribuenda q̄ fidei. Secundo ad idem argumentum sic. Plus meretur de Deo, maiusq; ei obsequium prestat, meliusq; in eum quis affectus est per hoc, quod dolet de eius offensa, & in posterum proponit eam pro uirili sua cauere, quā per hoc, quod illius dictis fidem adhibet, eūq; cre-

dit etiam confrantissime ueracem. Sicut & de rege plus apud homines meretur, plusq; censetur facere ad obtinendum ipsius amicitiam, uel gratiam, qui amare dolet eius incurrisse offensam, & in futurum ei pollicetur in omnibus suis preceptis obedientiam, q̄ qui crederet eum esse etiā ueracissimum. Ergo efficacior est, & potentior poenitentia in reconciliatione peccatoris, q̄ fides. Et confirmatur, difficilius est poenitere q̄ credere, ut patet, quia cum pauci sint fideles, pauciores tñ sunt poenitentes. Plus etiā facit ad augendam caritatem iam acquisitam, & recuperandum bona perditā per peccatum poenitentia, quā fides, plus & intensio, & seruator poenitentia, q̄ intensio, & seruator fidei. Ergo poenitentia potius, q̄ fidei tribuenda est nostra iustificatio. Et hoc argumento, quod quidem apud me magni est ponderis, uidetur posse probari, tum, cum quis iustificatur per dilectionem Dei, aut per martyrium, aut per orationem, plus etiā istis omnibus tribuendam esse nostram iustificationem, quā fidei, etiam si & tunc, quod nos non negamus, suum certe locū teneat fides. Cum enim ista tria plus augeant caritatem acquisitam, quā fides, plusq; faciant ad augmentum gratia, & magis meritoria sint, & augmentum in illis maioris sit momenti ad augendum gratiam & gloria, quā augmentum in fide, sequitur, ut uidetur, & ista magis cooperari gratia diuina, & meritis Christi ad nostrā iustificationem, magisq; illam efficere, & potentius impetrare, & certius quā fidem. Quidquid enim maioris fieret à Deo ad ipsam iustificationem, maioris etiam fieret ad eam augendam, & quidquid maioris sit ad augendam suam gratiam, maioris quoq; fieri credendum est ad eam ineundum. Sicut & in physicis uidemus omnia illa agentia naturalia, potentiora esse ad introducendum aliquam formam naturalem, quā potentiora sunt ad eam augendam, si illa sit augmentabilis, et quacūq; potentiora sunt ad augendum, potentiora etiam sunt ad introducendum, neq; ulla opinor dabitur instatia. Et cum Paulus aperte dicat maiorem, & prestantiorem esse uirtutem caritatem, quā fidem & spem, consequens est, ut potētiorē dicamus esse caritatem ad augendum, & ineundum amicitiam

ibidem. diuinam, quam fidem & spem. Cū etiam ibidem dicat, fidem quantacūq; ea sit, sine caritate non sufficere, non autem hoc dicat e contrario de caritate sine fide, innuere uidetur potior rem esse causam nostrę gratiæ, et gloriæ caritatē quam fidem. Cum etiam fidem uocat fundamentum spiritalis nostrę structure, & in domibus uisibilibus, quantacūq; fundamentum pretiosum sit, et operosum, tamen ei aliæ partes domus longe præponderent, insinuauit profecto nō esse fidem potissimam causam nostrę salutis, quanuis sit prima.

heb. xi.

Ad argumentum in contrarium huius conclusionis factū in principio quæstionis diceret fortassis aliquis nō ideo sepius tribui fidei, iustificationē nostrā in scripturis, quia illa sit potissima causa illius inter omnia opa nostra, sed ideo quia idē est in scripturis, ex fide iustificari, et ex gratia iustificari, æquū uero est, ut sepius memoria fiat gratiæ, q̄nquidē citra controuersia ei magis adscribenda est iustificatio nostra, quam operibus nostris. Et hunc modum dissoluendi hoc argumentum non ego ex meo capite sinxi, uerum eum licet legere in quodā nobili scholiaste nostrī temporis, qui coactus forte uerbis Pauli, neq; aliter sciens ab eis se explicare, eādem in quodam scholio super illa uerba cap. 4. ad Romanos. Et uero qui non operatur &c. dicit iustificari ex fide, & secundum gratiam idē esse apud Paulum, et inducit pro hoc uerba Pauli ibidem, Ideo ex fide ut secundū gratiam firma sit promissio omni semini. Sed melius argumentum pro hac sententia esset ex hoc quod Paulus in eodem cap. 4. & in cap. 3. distinguit iustificationem ex operibus legis, contra iustificationem ex fide. Quare cum fidem dicat Christus Ioannis. 6. esse opus Dei, & unum opus à lege præceptum sit fides, sequitur ex fide iustificari, non esse idem, quod iustificari ex actu, uel propter actum fidei, sed esse idem, quod iustificari ex gratia, hæc enim est iustificatio, quæ opponitur iustificationi ex operibus. Et confirmatur hoc. Quanuis Paulus ibi dixisset, iustificari homines à Deo ex fide, statim adiunxit, & ex autoritate Davidis confirmat, beatū hominem, cui Deus acceptam fert iustitiam sine operibus. Perinde sanē, ac si pro eodem acciperet ex fide iustificari, ac iustificari

ficari sine operibus, quod quidem nihil aliud est, quam iustificari ex gratia. Si igitur iustificari sine operibus non est quid diuersum, sed idem potius cum hoc, quod est iustificari ex fide, sequitur iustificari ex fide, & iustificari ex gratia idem esse apud Paulum. Et augeri potest, et ualidius aliquanto fieri hoc argumentum ex eo, quod aliās non uidetur, quare ex fide debuerit Paulus asserere, homines iustificari, exclusis omnibus alijs operibus, cum aliā opera sint tanti ualoris apud Deum, quanti est fides, aut certe fides non sit magis meritoria iustificationis nostræ, quam aliā. Non enim fidei debetur iustificatio nostra, & ita illa, sicut & aliā opera potest intelligi exclusa, cum Paulus dicit, ex operibus legis neminem iustificari apud Deum, & non ex operibus iustitiæ, quæ fecimus nos, sed secundum Dei misericordiam saluos nos esse factos. Cum ergo nihil ista ueritus, neq; aduersari se illis existimans, tam cōstanter ubiq; imputet fidei iustificationem nostram, sequitur pro eodē usurpari ab eo, iustificari ex fide, & iustificari secundū gratiam, siue hoc fuerit, quia ita erat usu acceptum tēpore Pauli, ut iustificari ex fide, & iustificari sine operibus pro eodem acciperentur, siue quod fides maxime attestetur gratiæ Dei, ut quæ super omnia opera nostra maxime cōfirmet, & prædicet gratiam Dei, siue quod hoc ipsum propensissima est gratia, q̄ ex fide nos iustificet, quam ipse tam multis, & tam perspicuis argumentis docet, & benignissime nostris impartit mētibus.

Sed neq; istis argumentis, quæ utcūq; in gratiam præcitatissimi autoris excogitauī adduci possum, ut credam idē esse apud Paulum ex fide, & ex gratia iustificari. Sed quanuis ista sic sint inter se cōiuncta, ut nullus iustificetur ex fide, quin iustificet ex gratia, & e contrario, crediderim tamen ista longe inter se differre, et tunc quidem explicari à Paulo misericordiam diuinam, & indebitam benignitatem in peccatores, cū dicit nos iustificari ex gratia, tum uero explicari, quid à nobis Deus exigat, & quid ex parte nostra cooperetur ad nostram iustificationem, cum dicit nos iustificari per fidem. Et quod hoc ita sit, facile est uidere expēdenti bene omnia, quæ à Paulo dicuntur in cap. 3. & 4. epistolæ ad Romanos & in cap. 3. ad

Galatas. Sed quia non oēs pro dignitate expendunt, neq̄ intelligunt quemadmodum illa in hoc propositū debeant aptari, contra istam nouam Pauli expositionem argumentor primo sic. Cū Paulus dicit iustificari homines ex fide, uel per fidē, fidem uocat actum fidei, quo Deo credimus, ut patet, quia hoc ipsum, quod est iustificari per fidem explicat in istis capitulis, quae statim citauimus, per actum credendi dicens, Iustitiam Dei omnibus communicari credentibus, & credidisse Abraham Deo, & imputatum ei esse ad iustitiam, & similiter nobis imputandam esse fidem ad iustitiam, si credimus in eū, qui iustificat impiū, & suscitauit Iesum Christum à mortuis. Cum ergo iustificari secundum actum credendi, nō sit idem, quod iustificari secundum gratiam, neq̄ erit ergo idem iustificari ex fide, & secundum gratiam.

Et confirmatur hoc. Dicētes apostoli nos iustificari per fidem explicabant, quid nos deberemus ex nobis operari, ut iustificaremur, ut patet, quia & actum credendi saepe exigebāt, & fidei praecipuum in hoc manifestabant, & ad hoc illa dicebant, ut subiicerent se homines libentius iugo fidei. Ergo aliquid aliud illi dicebant, cum aiebant iustificari homines per fidem, quā eū dicebant eos iustificari ex gratia Dei. Et confirmatur amplius. Aliās. n. impertinenter prorsus induxisset Paulus exemplū fidei Abrahæ. Quid. n. hoc facit ad probandū nos iustificādos esse ex fide, si ex fide iustificari, idem est, quod iustificari ex gratia? Quomodo etiam oēs, qui iustificantur ex fide, filios esse Abrahæ constanter asserit, si non aliud est iustificari ex fide, quā iustificari ex gratia? Insuper si ita Paulus est exponendus, cum dicit nos iustificari ex fide, sequitur cum fidē dicit Abrahæ imputatā ei esse ad iustitiā, & nostrā nobis similiter imputandā, nō aliquem ab eo actū, neq̄ in Abrahā, neq̄ in nobis esse designatum, quē Deus imputet, & imputarit ad iustitiā. Quo profecto nescio quid posset dici absurdius.

RO. 3.

Secundo ad idem argumentor. Vbi Paulus dicit nos iustificari per gratiam Dei, adiungit statim, per fidem, ut patet ex illis uerbis, iustificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem, quae est in Christo Iesu, quem proposuit Deus propi-

tiatorem per fidem. Non ergo ista duo pro eodem accepit.

Tertio & pro istis uidentur inibi aperte esse uerba, quae praecitatus autor pro se adducit. Ideo ex fide, ut secundum gratiam firma sit promissio omni semini. Si. n. bene aduertimus, in his uerbis clauditur uirtute haec consequentia. Ex fide Deus promissit Abrahæ, ergo secundum gratiam. Et hoc manifestissimum esse potest scientibus Graece. Textus. n. graecus manifestissime sic habet. Ideo ex fide, ut secundum gratiam, ut firma sit promissio omni semini. In quibus uerbis duae huiusmodi clauduntur consequentiae. Ex fide, ergo secundum gratiam. Ex fide, ergo firma erit promissio omni semini Abrahæ non ei qui ex lege est solum, sed etiam ei qui ex fide est Abrahæ. Et neutra quidem istarum consequentiarum aliquid ualeat, si ex fide idem significat, quod ex gratia, aut certe prima consequentia indigna erit Paulo, cum uix consequentia dici mereat, quae idem infert ex eodem, et causalis certe consequentia non esset, cum nihil causa sit sui ipsius, atq̄ ideo, & inepte his adiungere tur uerbū, ideo, quod causam certū est notare. Si aut uerbum ex fide accipitur, quo sensu par est hoc uerbū accipi, consequentiae ille optima sunt, & argutissima, dignaeq̄ prorsus ingenio Pauli. Et secunda quidem manifesta est. Si. n. promissio facta Abrahæ est implēda, implebitur ergo in omnibus, qui in fide imitati fuerint Abraham, ac p hoc filij eius dici possunt, et nō tm̄ in Israelitis. Prior uero consequentia difficilior est, sed ita difficilis, ut in ea tm̄ uidere liceat admirandum ingenium Pauli, qui & ex hoc quod Deus iustificaturus erat filios Abrahæ per fidē, & impleturus illi p eam suas promissiones, inuenit uiam stabilendi, & confirmandi Dei gratiam. Sed qm̄ à nemine, quod sciam, ista consequentia, unde ualeat, explicatū est, obiter hic eius expositionem adnectam. Et quidem posset alicui uideri ideo ualere hoc argumētum, ex fide uiuificamur, ergo ex gratia, quia magna, et omnino eximia Dei gratia est, quod p rem adeo facilem cuiuis uolenti uti benignitate diuina, adeo & amabile, & honorificam, suā nobis gratiam nullo prorsus pretio digne cōparabilem liberalissime participauerit. Si. n. argumenta expendamus fidei nostrae, si manifestissima mira-

cula, si oracula prophetarum, si uitam apostolorum, si fortitudinem martyrum, qui eam defenderunt, si clarissima argumenta doctorum, qui eam illustrarunt, & propagarunt, si noui, & ueteris testamenti concordiam prorsus admirabilem pro dignitate pensamus, si aduertamus, & nobiscum ponderemus, quantae sit gloriae nosse, utcumque mysteria Dei abditissima caeteris, si sentiamus, et uel tantisper gustemus quantae sit dulcedinis, ipsissimum coelestis patris naturalem filium de caelis huc missum credere, ut nos sua morte redimeret, & eum habere nostrae fidei actorem, & consummatorem. Si haec inquam omnia, & alia, quae fidem nostram mirifice comprobant, nobis ob oculos ponamus, equidem non solum non uidebitur difficile, sed facillimum, & amabilissimum, & honorificentissimum credere. Atque ideo, et incomparabilis sane gratiae uidetur, quod ex fide nos Deus iustificet, non requisito iam a nobis illo importabiliterum legis praecceptorum iugo, praesertim cum et ipse modis omnibus ad fidem excitet, hortetur, extimulet, & propensissime adiuuet omnes, qui non uolunt, tam claro & tam aperto luminis resistere. Habet quidem haec expositio probabiliter germanae expositionis speciem, & uerissima sunt, quae de fidei, facilitate, gloria, & dulcedine, obiter dicit. Sed aliud Paulum in hac collectione spectasse crediderim. Penetrauit enim altius, & acutius uidit, quem in scopum fides tenderet, & ex ipso obiecto intrinseco fidei, quod significare, & stabilire hic obiter uolebat, argumentatus est, cum intulit. Si ex fide, ergo ex gratia. Cum enim fides, de qua hic agebat, ut supra adnotauimus, sit fides, quae per unum Dei, & nostri mediatorum, credimus nos ex gratia Dei, & meritis ipsius saluandos, cum Deus non iustificet quemquam per fidem falsam, optime infertur, si ex fide iustificamur, ergo & ex gratia. Ipsa enim fides protestatio est, & assertio gratiae. Et optime intulit, quod si ex fide iustus uiuit, nemo in lege iustificatur, quia fides hoc asserit neminem in lege, sed in gratia unius Christi iustificari. Possumus etiam, ut confirmetur magis haec expositio, & illud quoque adijcere, ex gratia regis haberi aliquod beneficium, quoniam habetur per hoc, quod credimus ei liberaliter, & gratuito nobis illud promittenti. Si enim ex fide sua ueracita-

tis, & fidei quam in suis promissionibus seruat, nos habebimus illud beneficium, utique & ex gratia habebimus, & benignitate regis, qui liberaliter illud nobis, cum illud nos non promereremur, promisit. Atque ideo optime, & profundissime collegit Paulus, si ex fide, ergo ex gratia, fides enim credit, et supponit gratiam promissionis diuinae. Vnde & scriptura prius diuinam promissionem commemorat, quam fidem commendat Abraham. Promissionis enim meminit in. 12. cap. Genesis, fidei uero in. 15. Si etiam attendamus, fidem ipsam quandam praecellentem dei gratiam esse, optime poterimus intelligere, collegisse hic Paulum. Si ex fide, ergo ex gratia, & alibi, Si ex lege, iam non ex promissione, ubi enim lex aliquid potest prestare, superflua est eius promissio. Haec autem omnia, quae profunditatem scripturae, & sensus Paulini nobis mirifice commendat, aufert nobis ista noua expositio, quam impugnamus. Et tandem ubi nihil aliud esset contra eam, uel hoc quidem deberet esse satis, quod cum significationes horum uocabulorum toto caelo inter se distent, haud quaquam credendus est Paulus, ea inter se confudisse, et alterum pro altero usurpasse. Sed magnifico suo sensu aduertit nihil repugnare, iustificationem per fidem, iustificationi ex gratia, neque idem esse iustificari per fidem, quod iustificari ex operibus legis. Cum enim asseritur nos iustificari, per fidem explicatur quidem medium, quo posito ex parte nostra gratuito, & liberaliter per Dei gratiam iustificabimur, non autem explicatur aliquid ex parte nostra, cui debeatur ipsa iustitia. Ita quae patet distincta esse in Paulo, et in re ista tria, iustificari per fidem, iustificari ex operibus, et iustificari ex gratia, et iustificari per fidem medium quoddam inter ea tenere, neque concidere cum aliquo eorum, neque alicui ex ipsis opponi. Et per haec patet ad omnes confirmationes, quas fecimus pronoua ista expositione. Ea ergo relicta, alia uia quaerenda est dissoluedi argumentum principale quaestionis.

Dico ergo breuiter consequentiam illam nihil ualere. Saepius tribuitur nostra iustificatio fidei, quam alicui alij uirtuti. Ergo illa excellit omnes alias uirtutes. Possunt enim aliae esse causae, propter quas id fiat. Et eodem modo possumus ad con-

firmationem respondere. Ad secundum etiam breuiter dico consequentiam non ualere. Plus enim, quam omnia, quae afferuntur in commendationem fidei apud Deum, ponderat, quod arctius illi unimur per amorem ipsius, doloremque de offensa eius, & propositum eam in totum pro nostra uirili euertendi, quam uniamur per fidem, quae prior est in nostra iustificatione, atque ideo posterior potius perfectione iuxta axioma illud philosophicum, priora generatione, posteriora perfectione. Sed quia curiosus argumentator non hic silet, sed inquireret causam, propter quam scriptura sapientius fidei imputet nostram iustificationem, addam his prudentissime esse factum ab apostolis, ut sapientius iustificationem nostram fidei adscriberent, quam alijs uirtutibus, propter multa. Et alij quidem alias fortassis huiusce rei commodiores, & congruentiores causas tradent. Ego quinque attingam, quae nobis pro nostra tenuitate occurrerunt. Et prima quidem huiusce rei causa potuit esse, quia ipsa fides origo est, & prima causa, radixque, & fons nostrae salutis. Ideo. n. & conueniens fuit illi totam frequenter uitam nostram, & salutem spiritualem imputare. Vt enim uita cordi tribuitur, & ab eo uita dicitur esse, licet alia sint requisita ad uitam nostram, quia a corde procedit uita in alia membra, ita & iustus congrue dicitur ex fide uiuere, licet alia sint etiam, unde uiuat, quia fides origo est nostrae salutis. Et hanc causam attigit diuus Augustinus in autoritate quam ex eo citauimus in fine secundae quaestionis ex cap. 7. libri de praedestinatione sanctorum, ubi & fide fundamentum dicit spiritualis aedificij, neque sine ea orasse, & elemosynas dedisse Cornelium, cum eius fuisset acceptae elemosynae, & exaudita orationes, ut adduceret ad fidem Christi.

Secundo & ideo fidei frequentius tributam esse iustificationem nostram crediderim, quia ab illa habent uim suam impetratoriam omnia opera nostra, quae concurrunt ad iustificationem, illa autem non habet aliunde. Et quae ab ea uim suam habeant, quaecumque illa, & qualiscumque sit, potest fieri probabile hoc argumento. Cum. n. illa fons sit, & origo uitae spiritualis, ut statim diximus, consequens est, ut sicut a corde habent omnia membra corporis nostri suas uirtutes, ita & a fide uelut a principio

uitae spiritualis habeant omnia opera nostra quaecumque uim, quae ad salutem conducant spiritalem. Et si non solum de sacramentis ueteris legis, quo tempore utilia fuerunt, sed & de sacramentis nouae legis hoc gratiae tempore probabile est, ut ex aliquorum sanctorum autoritate in quarto sententiarum largiente domino ostendemus, aliquam partem suae uirtutis, ea a fide habere, merito & idem de operibus nostris ceteri potest probabile. In confesso enim est apud omnes certiores potentioresque causas nostrae salutis esse sacramenta, quam sint opera nostra. Quod. n. habent opera nostra meritorie, impetratorie uel, aut certe dispositiue, obtinere, hoc sacramenta ipsa in se continent, & in nobis possunt potenter, & omnino admirabili uirtute, efficere. Atque ideo fortassis diuus Augustinus lib. 3. contra duas epistolas Pelagianorum cap. 5. aperte tribuit fidei discretionem iustorum ab iniustus in haec uerba. Nostra fides, hoc est catholica fides iustos ab iniustus, non operum, sed fidei lege discernit. Vnde & paulo inferius cum asseruisset propter rectam fidem, eum saluari aliquem, qui moribus est inferior, quam aliquis infidelis, qui condemnatur, subdit. licet fides sine operibus neminem saluat, ipsa est enim non reprobata fides, quae per dilectionem operatur, in per ipsam etiam peccata soluantur, quia iustus ex fide uiuit. Sine ipsa uero etiam, quae uidentur bona opera in peccata uertuntur. Omne enim quod non est ex fide, peccatum est.

Tertio & ideo conuenienter tributa est salus nostra fidei, quia nulla est potentior causa ad mouendum peccatorem ad ea, quae sunt ex parte ipsius requisita ad suam iustificationem. Vis o Christi praedicator quisquis es, qui haec legis, peccatores inflectere ad poenitentiam? Pone illis ob oculos aeternum illum, & omnino importabilem malorum cumulum, quae impendent peccatoribus, nisi a suis peccatis resipiscant. Proponere, & felicissimum omnium bonorum aceruum, quae fides uere poenitentibus pollicetur. Adnitere, ut haec sapientius secum cogitent, ut haec meditentur, ut haec pro dignitate perpendant. facito, ut & ipsi suam fidem uelut indormientem, languentemque, & omnino mortuam, exsuscitent. facito, ut eam consulant, ut eius lumini non resistant, ut haec, & eximia Christi in

nos beneficia, uelut sibi præsentia, & ante se graphice depicta, fidei oculis cernant, & illos nulla re commodius, nulla re facilius, nulla planè certius, ad poenitentiam traxeris.

Quarto etiã conueniebat, ut apostoli in suis epistolis, & contionibus, ut plurimum fidei imputarent, & pollicerentur, sanctificationem nostram. Erat enim illa maxime necessaria illis, ad quos habebant sermonem, & plerisque eorum, cum boni alioqui uiri, & probi essent, nihil deerat ad iustificationem, aut saltem, ut in iustitia perseverarēt, nisi ut abiecta sua secta, nomen suum fidei darent christianæ, & in nostram religionē transirent. Estq; hoc cōsultissimum, ut qui eos saluare cupiūt, quibus uerba salutis annuntiant, illa potissimum, & frequentissime commendent, quæ suis auditoribus maxime uiderint esse necessaria. Nō autem ex hoc licet inferre, q̄ nulla alia sint potiora bona, quàm ista, quæ pluries commendātur. Possunt enim pluries commēdari, q̄ magis necessaria sunt, aut q̄ sine istis aditus ad præcellentiora non pateat, sicut forte eleemosynam ostendere possemus pluries commendatam in scripturis quàm, uel poenitentiã, uel certe quàm uitam contēplatiuam, neq; tamen inde eam commode inferemus antecellere, et præstare. Attemperantur enim sermones auditorum necessitatibus, & commodis, neq; semper possunt ordinem ipsorum honorū, quæ docentur seruare. Et hac ratione quidem, cum fides ianua sit certissima salutis, ab ea erat, estq; semper christi prædicatoribus auspiciandū. Ea enim semel mentibus hominum persuasa, & inserta, facile & reliqua alia, quæ necessaria sunt ad plenam iustificationem, hominibus persuadētur. alia autem certe difficilime. Vt enim se habent principia cuiuscūq; scientiæ ad conclusiones ex eis illatas, ita prorsus fides se habet ad totam uitam christianam. Et quemadmodum frustra coneris conclusionum scientiam tradere, ignorantī earū principia, ita frustra ad uitam christianam exhorteris, non persuasa ante omnia fide. Et propterea substantia, siue fundamentum, uel, ut Græci significantius dicunt, hypostasis rerum sperandarum, & argumentum non apparentium, dicitur à Paulo ad Hebræos. II. ut intelligamus, ab ea esse auspiciandum cuiuscūq;

cuiuscūq; qui uelit serio dare operam, uel suæ uel aliorum salutis. Vnde & diuus Augustinus in libro de natura, & gratia contra Pelagianos cap. 68. prudentissime, & pientissime dicit. Si uolumus animos ad recte uiuendum frigidos, & pigros christianis exhortationibus excitare, & accendere, primitus exhortemur ad fidem, qua Christiani fiant, & eius nomini subiciantur, sine quo salui esse non possunt. Si autem iam christiani sunt, & recte uiuere negligunt, uerberentur terroribus, & præmiorum laudibus erigantur, ita sanè, ut non solum ad bonas actiones, uerum etiã ad pias orationes, eos exhortari meminerimus, atq; hac instruere sanitate doctrinæ, ut, & illi gratias agant, cum instituerint bene uiuere, quòd aliquid sine difficultate fecerint, & ubi difficultatem aliquam sentiunt, fidelissimis, & perseverantissimis precibus, & misericordiæ promptis operibus facilitatem à domino impetrare persistāt. Hac ille. Et cum nusquam gentium inuenta sit perfecta iustitia sine fide, immo omnes nationes fidei expertes, multis obnoxias uitis, & erroribus experientia docuerit, argumentum apertum habemus, ut credamus fide non admissa, neque recepta, necesse esse in multis errare, labi, & offendere. Atque ideo maxime, et frequentissime conueniebat fidem commendari, & ex ea iustificationem omnibus promitti. Quinta & illa potuit esse causa, ut pluries cōcederetur fidei iustitia. Erat enim una ista dispositio, cui inter omnia nostra opera maxime tribui poterat sine periculo superbiæ nostræ, & gratiæ diuinæ iniuria, uel derogatione. Cum enim fides Dei donum sit, et quædam diuinæ gratiæ in nos protestatio, hoc ipso quòd tribuitur fidei nostræ, tribuitur gratiæ, & misericordiæ diuinæ, & aufertur nostris uiribus, ut non gloriatur omnis caro in conspectu eius. Et in hoc admirabilis est prorsus diuina sapientia. Cum enim Deus nos iustificare uoluerit, gratis quidem, sed apposito tamen aliquo opere nostro, illud opus ad omnium iustificationem requisitum, quod maxime contestaretur Dei misericordiam, & gratiam, qua iustificamur, et per quod audientes nos iustificari minimam occasionem superbiæ, & inanis gloriæ, habere poteramus. Atque ista fortassis

114 DE PRAECL. CAUSA IUSTIT. Q. III.
de causa Paulus clarissimus gratiae divinae assertor, cum Iu-
daorum, et Gentilium superbiam, uellet deprimere, atq; ideo
iustificationem nostram operibus abrogaret, nihil ueritus est
fidei unteam adscribere. Sed utcumq; ista se habeant, decuit
sanè apostolos fidei ipsius praedicatores, & fundatores, quam
maxime fidem saepe attollere, & quidquid ei uere conuenie-
bat asserere. Et ista enim omnia optime callebant, & à Chri-
sto idem factitatum perspexerant, neq; se ignorabant in hoc
ab eo apostolos institutos, ut fidem manifestarent, stabiliret,
& perfraderent, & per orbem terrarum propagarent. Non
ergo quia fides omnia opera nostra excellat in impetrando
iustificationem hominum, ideo saepius quam alijs, ei imputa-
tur nostra iustitia, sed quia illa est prima causa illius, & ab ea
caetera pendent, & recipiunt suam uirtutem. Et quia illa est
maxime omnibus necessaria, eiq; minori periculo, & gratiae
diuinæ, & nostrae humilitatis tribui poterat, ideo pluries ei
nostra imputatur iustitia.

Video & quosdam aliter argumentari ad probandum fide
potissimum nos iustificari. Iustificamur, n. inquit, per pro-
missionem Dei gratuitam, sed fides principaliter, et correlati-
ue uidetur respicere promissionem, & ei inniti, & eam, ut sic
dicam, magis attingere. Participabit ergo magis uirtutem iu-
stificandi, quam reliqua omnia. Sed hoc argumentum in tam
multis peccat, ut nisi esset protritissimum inter Lutheranos,
haud quaquam mihi persuasissem illius meminisse. Ineptissi-
mum enim est, & nullius prorsus apparentiae. Et, ut alia omit-
tamus, consequentia nihil ualet. Et satis est, ut dilectio Dei
praefatur fidei in iustificatione, quod magis nos Deo unit,
& coniugit, quam fides. Deus autem est principaliter causa
iustificationis nostrae, q; sua promissio, & illi, & suorū manda-
torum obseruantie, magis, & frequentius, tribuitur nostra iu-
stificatio in sacris literis, quam suae promissioni, quae conditio-
nalis est apud Ezechielem, & non absoluta. Si impius, inquit,
egerit poenitentiam, &c. Et ante illam uerisimile est protopa-
rentes nostros, & alios patres sine ulla promissione, sola diui-
na misericordia esse iustificatos.

Ezech. 18

115
DE MERITIS IN GENERALI.

QVAESTIO QVARTA.

N fides, & alia opera pia meritoria sint apud
Deum. Et uidetur quidem fides saltem meri-
toria esse apud Deum. Ut enim patet ex auto-
ritatibus multis, quas citauimus, fidei impu-
tatur iustificatio hominis. Nisi autem eam me-
reretur, cur ei deberet ea imputari? Et confir-
matur hoc. Alijs omnibus operibus nostris
exclusis, & abrogata eis ui iustificandi, imputatur iustitia no-
stra fidei. Aliquid ergo saltē habet peculiare fides, quo carent
caetera opera, ratione cuius possemus dicere, fidem mereri iu-
stificationē, quāuis hoc alijs opibus nostris minime cōueniat.

In contrarium argumentor. Iustificamur à Deo, ut Paulus
dicit, gratis, & per gratiam ipsius, hoc est per gratuitā miseri-
cordiam, & benignissimam uoluntatem ipsius. Gratia etiā
Dei uita aeterna, ut idem Paulus dicit. Et Esaias dicit. Gratis
uenundati estis, & sine argento redimemini. Ergo neq; fides,
neq; aliud aliquod opus nostrum, iustificationem nostrā me-
retur, aut beatitudinem.

Pro huius quaestiois enodatione, & aliarum, quas statim
addemus primo quid meritum sit, & quotuplex explicabo.
Secundo quid in his quaestioibus certū sit, quid & controuer-
sum, & in eo quod certum non est, quae sint et quot opiniones,
aperiam. Tertio ad quaestioem propositam respondebo.

Meritum igitur, ut de primo dicamus, est actio libera acce-
ptata ad aliquod praemium. Scio alias diffinitiones dari ab
scholasticis huic uocabulo meritum, sed quia diffinitiones, &
breviter debent esse, & apertae, & communes omnibus opinio-
nibus, commodius uidetur sic breuiter, & aperte diffinire, ut
& omnes facilius intelligant, quid meritum appellemus, neq;
pracludatur cuiquam sententiae suus locus. Dico uero in hac
diffinitione meritum esse actionem. Haud quaquam enim
crediderim in pura omissione esse meritum. Et si quidem esse

RO. 3.

RO. 6.
Esa. 52.

RO. 8.

RO. 9.

possit, ut quidam argumentatur de angelo, cui Deus statim in primo instanti sui esse daret præceptum de suspendendo omnem actum uoluntatis, is casus tam metaphysicus est, et tam alienus à lege, & more communi, ut propter illum nequaquam uisum fuerit cõueniens diffinitionem datã obscurare, aut longior rem facere. Et aliàs, diffinitiones eorum sunt, quæ in communi usu, & more hominum posite sunt, & illis, quæ ut plurimum contingunt, satis est aptari, neq; ad strictissimum dialecticorum rigorem exigendę sunt, aut examinandę. Sed actiõnem diximus liberam, quia quæ actiones libere non sunt, indignæ prorsus nomine meriti censi debent. Et absurde, ne dicam inepte & imperite abusi mihi uidentur isto termino quicumq; cõtra communem doctorum theologorum sententiam commenti sunt, posse inueniri meritum in actionibus, immo & in passionibus expertibus libertatis. Si enim per ea, quæ à natura nobis insunt, neq; laudamur, neq; uituperamur, ut philosophus in Ethicis dicit, certe neq; per ea, quę in nostra non sunt potestate, laudandi sumus aut uituperandi. Par enim de utrisq; est ratio. Et, ut dicit diuus Hieronymus exponens illud, Beati mundo corde, ubi necessitas, corona non est. Cum ergo meritum dignum sit laude & præmio, certe quæ nostræ non subsunt potestati, merita appellari, nisi abusiue non possunt. Neq; quisquam, opinor, hominum apud aliquem existimat se mereri aliquod præmium per ea, quæ necessario facit, uel patitur, nisi forte, cum sua se quis sponte in gloriam uel gratiam alicuius se illi necessitati subiecerit. Adieci uero in præmissa diffinitione uerbum illud acceptata ad aliquod præmiũ. Quanquam enim & apud latinos, & apud ecclesiasticos auctores sepe hoc uocabulum meritum licet inuenire usurpatum etiam actibus malis, quia merita illi sunt poenarum quas sibi mali homines, suis malis actionibus merentur, sicut & Paulus mercedem erroris Gẽtilium, poenam appellat, qua illi ob errorem suum sunt mulctati. Et alibi, Omnis, ait, inobediẽtia & prauaricatio iustam accepit mercedis retributionem, tamen, cum iam ex communi usu et acceptiõne scholasticorum nomen meriti ad ea opera sit restrictũ, quæ Deus ad aliquod

Rõ. I.
Heb. 2.

præmium acceptat, dandum hoc fuit scholæ, ut & nos quoq; sic strictim uocabulo isto uteremur. Loquendum enim est ut plures, sicut philosophus admonet. Neq; imitandi sunt illi de quibus ludas in sua canonica dicit. Hi sunt qui segregant semetipsos, animales spiritum non habentes. Et ubi aliàs hoc uocabulum largius conueniat accipere, ut comprehendat sub se non solum bona merita, sed & quæ Augustinus passim uocat mala & pessima merita, in proposito quidem nihil erat necesse sic accipere. Non enim generaliter de merito disputabimus, sed ea attingemus sola, quæ ad meritum iustificatiõnis & beatitudinis spectant. Est ergo meritum actiõ libera acceptata ad aliquod præmium. Quia uero uarijs modis aliqua actiõ potest acceptari ad aliquod præmiũ, aut ex natura & dignitate opis, aut ex lege, aut ex gratia acceptatis eã actiõnem ad illud præmiũ, idē & multiplex ponit à doctoribus meritũ.

Et pro huius explicatiõne secundo notandum est, duplex cõmuniter poni meritum à theologis. Alterum uocatur meritum de condigno, alterum meritum de congruo, & meritum quidem de condigno uocatur meritum, cui de iustitia, ex lege & condignitate operis debetur aliquod præmium. Meritum uero de congruo appellatur opus quod ex gratia & congruitate quadam acceptatur ad aliquod præmiũ, quod neq; ex lege, neq; ex condignitate operis sibi debebatur. Ex quibus diffinitionibus sequitur ad meritũ de condigno duo esse requisita. Alterum est ut opus ipsum, quod est meritorium de condigno, dignum sit eo premio, cuius dicitur esse meritorium. Alterum est quod ex lege debeatur sibi tale præmium. Sed ad meritum de congruo satis erit, quod cum non sit sancita aliqua lex, qua debeat tale præmium respondere ei merito, tamen congruum sit, & deceat Deum propter dignitatem, uel excellentiã operis illud remunerare tali premio. Et possunt ista declarari, & perspicua fieri hoc exemplo. Promisit rex certum aliquod præmium ei, qui primus uexillum regis in muris ciuitatis hostium posuerit. Petrus non mediocri suo periculo posuit ante alios uexillum in eis. Is quidem dicitur illud præmium meruisse de condigno. Et opus enim dignum fuit

non 2.
lib. 8. ni
2. 36. 4
2. p

or. 11. 22.
11. 22.
2. 11. 2

tali prämio, cū periculosum, difficile, & omni laude dignum fuerit, et alioquē ex lege seu ex promissione regis debitum erat ei operi tale prämium. Si uero nullo tali prämio proposito aut constituto ei operi, Petrus nihilominus forti & audaci animo idem subisset periculum, idemq; omnino opus fecisset, ut uictoriā & gloriā haud uulgarem cōpararet suo regi, is quidē si nō ex condigno, quia nō erat tale prämium lege aut spōsione prāfixū, certe ex congruo apud regem idē prämium mereret. Non me latet doctores aliquos medium quoddam meritum de digno posuisse, cum opus quidem dignitatem aliquam habet à conditione & prācellentiā operantis, sed condignum non est tali prämio, uel quia non exaquat tale prämium, sed ab eo superatur & uincitur, uel quia lege non est sancitū, neq; constitutum, ut tale prämium sibi respondeat. Et hoc modo beatissimam uirginem Mariam, dicit diuus Bonauentura in tertio sentētiarum meruisse de digno fieri matrē Dei, de congruo quidem ante annuntiationem Gabrielis, de digno uero post eam annuntiationem & ipsius consensum, descensumq; spiritus sancti super eam in nimia plenitudine & abundantia gratiā. Quia licet exuperaret omnia merita tanta illa genitricis Dei dignitas, neq; unquam tantum prämium Deus ullis meritis esset pollicitus, dignitas tamen, inquit, ipsa & sanctitas prācellentiāq; uirginis opera, & abundantia gratiā tunc de nouo ei collata, sic illam attollebant, & in altum ferebant, ut plusquam meritoria de congruo tantæ dignitatis eam efficerent. Dignissima enim illa erat inter omnes creaturas quā Deus tanto beneficio afficeret, ex quo aliquam sibi matrem gratuita in nos benignitate sua statuebat deligere. Sunt, & scio, aliqui alij nobles doctores scholastici, qui tamen si beatitudinem operibus ex gratia factis Deum promississe sciunt, tamen cum eam longissimo interuallo omnia opera nostra excedere prudenter perpenderent, & in scripturis non solum non inuenirent hoc nomen de condigno, uerum Paulum legerent constanter dicentem non esse condignas passiones huius temporis ad futuram gloriā. Ex his nō omnino leuib; argumentis permoti medium etiam meritum de digno po-

S. Bona.
in. 3. dif.
4. ar. 2.
q. 2.

marli. 10
an. El-
zius.

suerunt, & sobrietate quadam & prudenti temperamento usi, respectu beatitudinis dixerunt non esse meritū de condigno, sed tantum meritum de digno, quia digni sunt iusti ex lege, & promissione Dei tali prämio. Atq; ideo inferunt meritum de condigno esse quidem posse inter homines, & respectu hominū uel angelorū, sed nequaquā respectu Dei, præsertim respectu beatitudinis, quæ plurimis parasangis excedit quidquid nos possumus, etiā præclarissime opantes, mereri. Sed quantumuis ista apparenter dicantur, & sua probabilitate non careant, tamen ne deuiaremus in acceptione terminorum à uia communi, in sola duo membra uisum est meritum partiri. Et uere necesse non est plura ponere. Nā quod ponit sanctus Bonauentura meritum de digno, meritum est de cōgruo, quippe quod nulla lege habet suum prämium, sed congruitate quadam & gratiā diuina. Quæ autem alij merita de digno appellant, ea nos merita de condigno dicimus, censentes prorsus satis esse ad meritum de condigno dignitatem operis & legem de prämio. Et profecto illis prāmijs merita sunt condigna, quibus sunt digna. Neq; n. apud Latinos autores inuenio differētiā, quam isti doctores cōminiscuntur inter dignū & cōdignum. Et quidem si autoritas Pauli eos mouit, ut respectu beatitudinis non ponerent meritum de cōdigno, eadem & mouere debuit, ut neq; respectu illius ponerent meritum de digno. Paulus enim, si textum consulas græcum. Non sunt dignæ, inquit, passiones huius temporis ad gloriā reuelandam in nobis. Sed cum de re constet inter hos autores & nos, commodum non est longius de nomine contendere.

Veniamus igitur ad secundum articulum quæstionis. Et pro eo expediendo, notandum est duo esse extrema in hac materia de merito. Alterum est dicentium nullū prorsus esse meritum in nobis, neq; respectu iustificationis nostræ, neq; respectu beatitudinis, neq; opera nostra meritoria esse gratiæ aut gloriæ, quam Deus elargitur nobis, sed & gratiam et gloriā debere nos adscribere solis meritis Christi. Alterū extremum est dicentium & iustificationem nostram et beatitudinem ipsam sub meritis nostris cadere, uereq; esse opera nostra meri-

toria & gratia & gloria, sed gratia quidem prima qua iustificamur, et gloria ei respondentis tantum de congruo, augmentum uero gratia & gloria de digno uel de condigno. Ante habitam enim gratiam disponentes nos ad eam meremur, aiunt eam de congruo, postquam uero eam acquisiuerimus, meremur ipsam augeri, & gloriam ei respondentem de condigno, uel de digno. Inter haec uero extrema, media quaedam est aliorum doctorum sententia dicentium iustificationem nostram, seu gratiam primam sub merito nostro non cadere, neque de congruo, neque de digno. Sed posse tamen nos mereri de condigno augmentum gratia & gloriam, ubi semel gratis fuerimus iustificati. Et in nostris quidem operibus inueniri rationem meriti, & aliqua eorum meritoria esse certum est, cuius uero praemij, & quomodo sint meritoria controversum est, & uariae sunt inter scholasticos doctores opiniones. Quae autem ipsarum opinionum probabilissima nobis uideatur, in quaestionibus quinta & sexta statim aperiemus. Interim tamen pro fundamento eorum, quae in eis dicenda sunt, & pro solutione praesentis questionis, et expeditione tertij articuli pono hanc conclusionem.

CONCLUSIO RESPONSIVA.

Absolute concedendum est & fide & alia bona opera facta ab his qui iam sunt iustificati, & habent gratiam, meritoria esse beatitudinis. Haec conclusio tenetur ab omnibus doctoribus catholicis, quotquot mihi contigit legere, neque scio aliquos, qui de ea dubitent, uel eius contrarium defendant, exceptis quibusdam haereticis nostri temporis, qui absolute concedunt nullam actionem nostram meritoriam esse beatitudinis, & unius solius Christi meritis nobis eam condonari. Cuius sententiae primipili, ut sic dixerim, & antesignant fuerunt Martinus Lutherus & Oecolampadius. Et quanuis insignis ille haeresum Vuitleui impugnator, Thomam dico Vualdensem uberrimum fontem ex quo hauserunt bonam partem penes omnes, qui Lutheranam sectam impugnant, quanuis inquam ille in libro de sacramentalibus titulo primo distinctionem meriti in meritum de congruo, & de condigno irridere uideatur, et saniorum theologum fideliorumque catholicum, & scripturis sanctis
magis

magis concordem dicat se reputare eum, qui negaret simpliciter hominem mereri gratiam uel gloriam, aut ex meritis dignum esse gratia uel gloria, & concederet cum limitatione apostolorum & scripturarum hominem non mereri regnum caelorum, nisi ex gratia & uoluntate largitoris, & Deum non attendere meritum nostrum, neque rationem congrui uel condigni, sed suam gratiam et misericordiam, tamen si bene aduertantur quae idem ibi postea dicit cap. 9. non negat actus nostros esse meritorios etiam uitae aeternae, immo eam dici dari nobis pro meritis, sed hoc tantum indicat se uelle, ut huiusmodi omnibus assertionibus adiungeremus ex gratia Dei. Itaque si diceremus nos posse mereri gloriam, non hoc simpliciter & sine addito dicamus, sed adiungamus ex gratia Dei, ne uideamur excludere gratiam Dei, sine qua nulla sunt merita. De reliquis enim Pelagianorum & Gentilium ait tractum esse, ut merita asseramus sine additione gratiae, & in iniuriam Saluatoris uideatur cedere quod tacita ipsius gratia, tam multa disputamus de meritis. Sed de causa nostrorum meritorum hoc loco non disputamus. Certum enim est eam esse unicam gratiam Dei, ea enim seclusa nihil possumus apud Deum mereri, tantum abest, ut mereri possimus gratiam ipsius uel gloriam, neque negamus conueniens esse, ut sic semper nostros temperemus sermones, ut gratiae Dei omnia uideamur adscribere, sicut par est, potius quam nobis. Verum hoc loco tantum contendimus, quod etiam si non addamus hoc uerbum, ex gratia Dei, uel aliquod aliud simile, uerissime possumus concedere actus bonos iustorum meritorios esse apud Deum, & per eos illos uere mereri beatitudinem, & si modo sanus teneatur sensus, neque credatur nos hoc habere ex nobis, & non ex gratia Dei, trepidare non oportet in huiusmodi assertionibus, nullus enim prorsus est, neque esse debet in his timor. neque enim ut falsum quidam affirmant, fastuosum est meriti uocabulum, sed christianae potius modestiae conueniens, neque obscurat, sed illustrat magis diuinam in nos benignitatem, & sine ullo offendiculo, eo usi sunt omnes antiqui doctores. Intellexerunt enim nihil derogare gratiae diuinae, sed commendare potius suam in nos magnificentiam &

miseri cordiam, ut statim monstrabimus. Sed utcumq; ista se habeant, & utcumq; de his Vualdenſis et alij ſenſerint contra omnes qui noſtram propoſitionē negauerint, probare eam iam firmis & luculentis argumentis tentabimus. Primo itaq; argumētor ſic. Beatitudo eſt merces promiſſa à Deo, et reſoſita ſanctis propter bona opera, quæ faciunt, & propter mala quæ tolerant patienter, & abſolute, et ſine addito talis uocatur. Ergo talia opera, & talis eorū patiētia meritoria eſt beatitudinis. Habent enim ſe correlatiue merces & meritum, mercesq; eſt meriti merces, & meritum mercedis meritum, & ſi unum tollitur, tollitur & alterum, & poſito altero ponitur et reliquum: Si ergo beatitudo merces eſt operum bonorum, & æquanimiſatis in malis, erunt & hæc meritoria beatitudinis. Non enim maius inconueniens eſt appellare iſta merita, quàm illam mercedem, immo neceſſe eſt ſi beatitudinē appellas mercedem, aliqua ſignare, quæ merita ſint tantæ mercedis. Quod uero beatitudo merces ſit, mercesq; appelletur operum bonorum, tam frequens eſt in utroq; teſtamento, ut me penè pudeat in re adeo aperta teſtimonia citare. Sed ut ad manum habeamus tela, quibus confodiantur hæretici, & catholicam fidem defendamus, citabimus aliquot teſtimonia ſcripturarū. Genetiſ. 12. dicit dominus ad Abraham. Ego protector tuus, & merces tua magna nimis. 1. Paralipomenon. 15. Erit merces operi noſtro. Prouer. 11. Seminanti iuſtitiam merces fidelis. Sapientia. 5. Iuſti autem in perpetuum uiuent, & apud dominum eſt merces eorum. Et cap. 1. de hoc reprehēduntur impij, q̄ mercedem non ſperauerunt iuſtitia. Eccleſiaſtici. 2. Qui timetis dñm, credite illi, & non euacuabitur merces ueſtra. Et quia adueniēte Chriſto in mundū referanda erat ipſius morte ianua regni cœlorum, & ſancti patres recepturi erant mercedem laborū ſuorū, nempe beatitudinem, Eſaiā. 40. de Chriſto dicitur. Ecce dñs Deus in fortitudine ueniet, & brachium eius dñabitur, Ecce merces eius cum eo, & opus illius coram illo. Et Hieremiā. 31. Quiſcat uox tua à ploratu, & oculi tui lachrymis, quia eſt merces operi tuo, ait dominus. Et Apocalypſis. 22. Idem de ſe dicit. Ecce uenio cito, & merces mea me-

cum eſt reddere unicuiq; ſecundum opus illius. Et Matthei. 5. Beati eſtis cum maledixerint uobis homines, & perſecuti uos fuerint, & dixerint omne malum aduerſum uos mentientes, propter me. Gaudete & exultate, quoniam merces ueſtra copioſa eſt in cœlis. Et cap. 10. Qui recipit iuſtum in nomine iuſti, mercedem iuſti accipiet. Et quicumq; potum dederit uni ex minimis iſtis, calicem aquæ frigida tantum in nomine diſcipuli, amen dico uobis, non perdet mercedem ſuam. Et Paulus apoſtolus in prioris ad Corinthios cap. 3. Vnuſquiſq; propriam mercedē accipiet ſecundum ſuū laborem. Sed quid moror in teſtimonijs nihil neceſſarijs allegandis? Ipſe Eccleſiaſtici cap. 16. opa miſericordiæ meritoria pronuntiat his uerbis. Omnis miſericordia faciet locū unicuiq; ſecundū meritū operum ſuorū. Et Paulus in epiſtola ad Hebræos ait, Beneficentiæ autem & cōmunionis nolite obliuiſci. Talibus. n. hoſtijs promeretur, uel, ut alij uertunt, demeretur & conciliatur Deus.

Sed & ſecundo pro noſtra cōcluſione argumētor ſic. Quotieſcumq; rex aliquis aut princeps uel reſpublica promittunt aliquod premiū hominibus ſibi gratis, ſi faciant aliquod opus uirtutis, tale opus dicitur ab omnibus meritorium talis præmiij. Neq; hoc poteſt negare, niſi qui ignorat penitus ſignificationem & uſum huius nominis, meritū, apud Latinos. Cū ergo beatitudinem promiſerit Deus bonis operibus in multis locis ſcripturæ, & hac ratione Paulus eam & brauium, & coronam incorruptam, & coronam iuſtitia appellet, ſequitur & iuſtorum bona opera meritoria eſſe beatitudinis. Et breuiter argumentor ſic. Omnia quæ ſatis ſunt, ut aliqua opera dicantur latine meritoria alicuius præmiij, reperiuntur in bonis iuſtorū operibus reſpectu beatitudinis. Aut ergo omne meritum tollendum eſt, & reſciendum eſt hoc uocabulum, meritum, tanquam male latinum, aut concedendum eſt opera bona iuſtorum meritoria eſſe beatitudinis. Et hoc argumēto crediderim ſanctos omnes doctores permotos, ut paſſim abſque ullo ſcrupulo mereri nos dicerent beatitudinem. Et ſapiffime eſt hoc uidere in diuo Auguſtino, quantum maximus fuerit ubiq; & religioſiſſimus aſſertor gratia. Vnde & cap. 12. de

Philip. 3.
1. Cor. 9.
2. Tim. 2.

prædestinatione sanctorum ita ait. Post corpus nemo erit in corpore, nisi resurrectione nouissima, non ad ulla merita comparanda, sed ad recipienda pro bonis meritis præmia, uel pro malis horrèda supplicia. Hæc Aug. Et Cœlestinus primus in canone. 12. suæ primæ epistolæ decretalis, Tanta, inquit, erga omnes homines est bonitas Dei, ut nostra uelit esse merita, quæ sunt ipsius dona, & pro his quæ largitus est, æterna præmia sit donaturus. Hæc Cœlestinus.

LUC. 17.

Sed ne omnino sine causa uideantur hæretici cōtrariū huius cōclusionis defendere, & ut clarius ipsius ueritas constet, faciā contra eam aliquot argumenta in fauorem hæreticorum. Et primo quidē argumentor ex illo, quod p̄ Lucam dñs suos admonet. Cum feceritis quæ præcepta sunt uobis, dicite serui in-utiles sumus, quod debuimus facere, fecimus. Si seruos in-utiles nos debemus credere, & uere & ex corde asserere, etiam cum implemus Dei præcepta, quomodo ipsam eorū impletionem meritoriam nobis tanti præmij, quantum est beatus, audemus dicere? An non utilissimū est tantū præmium mereri? Si & illud debemus etiam de nobis affirmare, cum exequimur Dei mandata, Quod debuimus facere fecimus, quomodo nobis hoc arrogamus, ut ea opera meritoria beatitudinis æternæ dicamus? Quandoquidem qui quod debet facere facit, non nouum meret præmiū id faciendo, sed satis habet, si satisfaciat debito, cui erat obnoxius. Et cōfirmari pōt hoc argumentū hac ratiōe. Omnia opa nostra bona, dona quædā sunt Dei. Et hoc nomine & propter immensa alia, & innumera ipsius in nos beneficia, ei sunt sūmo iure debita. Nō ergo nouorū sunt unquā præmiorū meritoria. Nō. n. apud aliquē nouum præmium meremur p̄ nouum munus ab eo nobis collatum.

Secundo ad idem argumentor. Nihil est asserendum à christiano, quod Christi gloriæ & meritis deroget. Detestandæ enim cuiusdā ingratiitudinis hoc esset, & nihil posset esse magis alienum à nostra professione. Sed concedere nostra opera esse meritoria beatitudinis derogat gloriæ & meritis Christi. Hoc. n. dicentes uidemur dicere nō esse propriū Christi mereri beatitudinem nostram, neq; nos solide & ex asse debere ei

nostram beatitudinem, immo quod peius est, uidemur in his dicere, non sufficere merita Christi ad salutem, sed necesse esse, ut nostris illa adiuuentur. Ergo non debemus Christiani asserere nostra opera esse meritoria beatitudinis, sed ingenue & planè confiteri solis nos Christi meritis saluari.

Tertio instari pōt pro hæreticis. Si opa nostra essent meritoria beatitudinis, essent meritoria de cōdigno. Sed non pōt esse ulla condignitas inter nostra opa & beatitudinē. Nulla est. n. equalitas. Sed multis & magnis interuallis beatitudo excedit opera nostra. Ergo opa nostra nō sunt meritoria beatitudinis.

Quarto argumentari pro eisdē possumus. Non est ponenda fiducia salutis nostræ in nostris meritis, sed in una Dei misericordia. Ergo nulla sunt in nobis uera merita salutis nostræ. Si enim essent, cur non liceret in eis collocare nostram fiduciā, cum oēs in eo possint statuere, immo statuāt fiduciā consequendi alicuius præmij quod est uerum meritum illius? Antecedens probari potest ex multis scripturæ & sanctorum testimonijs. Dauid enim dicit. Neq; n. in arcu meo sperabo, & gladius meus non saluabit me. Et Hieremias inquit. Maledictus homo qui confidit in homine, et ponit carnem brachium suum. Cuius maledicti uinculo innectitur, ut Augustinus bene colligit in Enchiridio, qui sp̄e ponit in seipso. Et Salomon ait. Qui sperat in domino, saluabitur, & qui confidit in corde suo, stultus est. Et ideo Cyprianus de oratione dominica, Pūblicanum illum, cuius meminit Lucas, iustificatum dicit, quia non fiduciā ponebat in innocētia sua. Vnde & parabolam illā in eos Christus dixit, qui in se confidebant. Et Bernardus in libro florū tractans illa psalmistæ uerba. Delectare in dño, ideo asserit quosdā uitam eternā non humiliter querere, quia eam querūt in suorū fiducia meritorum, cū oporteret de sola miseratione diuina præsumere. Et ecclesia uelut ab his sanctis patribus edocta in secreta oratione dñicæ secundæ Aduentus ita Deum orat. Vbi nulla suppetūt suffragia meritorum, tuis nobis succurre præsijs. Et aliàs. Ut qui de qualitate meritorum nostrorum diffidimus, non iudicium tuum, sed misericordiam consequi mereamur. Et in canone Missæ. Non astiti-

psal. 43:
Hiere. 17.Prouerb:
28.
Luc. 18.

mator meriti, sed ueniam quæsumus largitor admitte.

Sed hæc argumenta nihil conuincunt. Ideoq; ad illa breui respondebimus. Ad primum. Cum Christus iubet, ut seruos nos dicamus inuitiles, cum expleuerimus quæ præcepta sunt nobis, nõ hoc iubet, quod seruos nos dicamus inuitiles nobis, sed sibi. licet enim nobis utilissima sit illa executio mandatorum Dei, Deo tamen & domino nostro qui bonorum nostrorum non eget, nullam prorsus affert utilitatem. Si sapiens fueris tibi metipsum eris, ait Salomon, si autem illusor, solus putabis malum. Et prudentissime apud Iob ait Eliphaz Themanites. Quid prodest Deo si iustus fueris, aut quid ei confers, si immaculata fuerit uia tua? Voluit etiam dominus his uerbis docere suos, neq; ex natura esse operum nostrorum, sed prorsus ex liberalitate et benignitate sua, ut eam nobis afferat utilitatem, quam affert executio suorum mandatorum. Possent enim Deus illa à nobis exigere etiã nullo reposito premio. Et ad hoc explicandum adiunxit. Quod debuimus facere fecimus. Huc etiã spectabat ista admonitio, ut et ipsam executionem mandatorum Dei crederemus nobis ex dono ipsius contingere. De fructibus enim mandatorum, ut exposuit concilium Mileuitanum intelligitur illud quod idem dicit, apud Ioannem, Sine nihil potestis facere. Merito ergo inuitiles nos possumus existimare & asserere qui neq; ex nobis habemus, ut mandata Dei impleamus, neq; ex nobis meremur ea re aliquod premium, neq; aliquo pacto domino nostro ea causa utiles sumus. Cum his tamen optime stat, ut & nobis utilissimi simus, & ex ipsius gratia & liberali promissione uere possimus dicere nos mereri beatitudinem hoc ipso, quod illi libenter obsequimur.

Ad secundum. Nihil derogat meritis & gloriæ Christi asserere & nostra quoq; opera ex ipsius gratia, & ut innituntur ipsius meritis, esse meritoria. Stat enim & nihilominus ei & solida, illa facta & illibata, & integra manet sua ipsius peculiaris & propria gloria, quæ non in hoc consistit, ut solus nostram gloriam meritis fuerit, sed in hoc quod solus à se habuit, unde illam mereretur, & solus à se eam nobis meruit. Immo magis Christum glorificamus asserentes nostra opera ex ipsius gra-

pro. 9.

Iob. 22.

10. 15.

tia & meritis esse meritoria. Cædit. n. in ipsius gloriam, quod non tantum nobis meruerit beatitudinem, sed & meruerit, ut & nos quoq; nobis mereremur nostram beatitudinem. In quo et efficaciam uirtutemq; maiorem suorum meritorum ostendit, & quàm nihil nobis nostram gloriam inuideat, immo quanto plus quàm nos ipsi, eam augere cupiat, & nos suæ gloriæ participes efficere, manifeste monstrauit. Neq; hoc dicentes minus ei solide & ex asse imputamus nostram gloriam. Fate-mur enim ab ipsius nos meritis habere totam gloriam, quam meremur, neq; partem à nobis, partem ab ipso, sed ab eo prorsus totam. Ipse siquidem dat, ut mereamur, & nostra merita solum quatenus illius meritis innituntur, merita dicimus. Et quia bonorum laborum gloriosus est fructus, & diuinissimum est Dei cooperatorem fieri, ut Dionysius dicit. 3. cap. ecclesiasticæ Hierarchiæ, hoc ipso nos ei plus debere cõfitemur, quod non solum concedimus ab eo nos habere totam gloriam, sed & asserimus nos eam habere ab ipso præcellentiori modo, & nobis magis honorifico, nempe per merita nostra ipsius meritis innixa. Et hoc non ex insufficientia meritorum Christi pro cedit, sed ex affluentia & redundantia ipsorum potius. Cum enim digna essent merita Christi, ut pro eis daretur nobis gloria, & cū meritis nostris, & sine illis, utcūq; hoc ipse uoluisset, quia tamen hoc magis commendabat sua merita, & nostram gloriam magis augebat, uoluit in hoc tantum ualere sua merita, ut adulti iustificarentur aliquibus operibus ab eis in id politis, & iustificati, proprijs etiam meritis, satisfacerent pro suis delictis, & beatitudinem suam obtinerent. Vnde et Paulus inquit. Adimpleo ea quæ defunt passionum Christi in carne mea pro corpore eius, quod est ecclesia. Quia licet passionum Christi nouerat sufficientissimas fuisse ad satisfaciendum pro nobis sine ulla nostra satisfactione, si hoc ipse uoluisset, tamen sciebat eum noluisse suas passiones nobis ualere, aut applicari, nisi nostris etiã & meritis, & satisfactionibus suis adiunctis, atq; ideo quo ad sufficientiam quidem pro omnibus eum satisfecisse, sed quo ad efficaciam non pro omnibus, sed necesse esse, ut & pro se quisq; & qui plus possit, etiã pro alijs

colo. 1.

1. cor.

2. cor.

1. cor.

2. cor.

fatisfaceret. Et admirandum in hoc est diuinæ sapientiæ consilium. Vt enim ipse gloriam suam habuit & ratione unionis personalis, & propter sua merita, ita & suos quos nouerat patrem præfuisse conformes fieri imaginis filij sui, uoluit & gloriam habere propter ipsius merita, & propter nostra, quæ à Christi meritis efficaciam fortiuntur, quoniam Christus consummatus super lignum crucis, factus est omnibus obtemperantibus sibi, causa salutis æternæ. Ad tertium argumentum patebit responsio ex dicēdis in quæstione proxima. Ad quartum argumentum. Stultum & illicitum est in nobis ipsis confidere, cum non modo operari quidpiam boni, quod oculis Dei placeat, sed ne cogitare quidpiam tale possimus, nisi ex gratia Dei. Sufficientia enim nostra ex Deo est. Et quæquam multa faciunt homines iusti meritoria opera beatitudinis, uerissime tamen dicitur non oportere quæquam in suis meritis fiduciam adipiscenda beatitudinis collocare. Et hoc quidem, ne cuiquam dubium sit, possumus tripliciter persuadere. Primo enim impediri potest omne humanum meritum, quædiu hic uiuimus, à superuenientibus peccatis. Nullus. n. nostrum potest simpliciter mereri confirmationem suam, aut perseverantiam in gratia. Cum ergo ad perseverandum necessaria sit nobis misericordia diuina, semper in ea, & non in nostris meritis collocanda nostra fiducia est. Secundo. Nemini possunt euidenter, immo neq; certo & indubitato constare sua merita. Nullus enim potest satis certo in hac uita scire, bona esse sua opera, nullaq; ex parte diminuta, aut aliquod habētia adiumentum, quod ea faciat uitiosa. Et ubi hoc de aliquibus operibus constet, ut quidem potest per fidem, et lumen naturale constare, certe nemini potest esse certum se esse in gratia Dei. Quis enim, ait Salomon, potest dicere, Mundum est cor meum, putrus sum à peccato: Et Iob merito dicit. Verebar omnia opera mea, sciens q; non parceres delinquenti. Et ibidem. Si habuerō quippiam iustum, nō respondebo, sed meum iudicem deprecabor. Et prudentissime uir ille desideriorum. Neq; enim in iustificationibus nostris prosternimus preces ante faciem tuam, sed in miserationibus tuis multas. Et ut multum quis profecerit

Heb. 5.

proverb.

20.

Iob. 9.

Iob. 9.

Dan. 9.

profecerit in uia domini aliquando exultando dicit. Quid retribuam domino pro omnibus quæ retribuit mihi, & paulo post necessarium erit clamare cū Publicano, Domine propitius esto mihi peccatori. Aliquando nimio cordis iubilatio dicit. Quid mihi est in celo, aut à te quid uolui super terram: & domino auertente se paululum cogetur clamare. Inseelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Et innumerabilia sunt, in diuinis literis passim occurrentia, quæ alternis uicibus, uel exultando de nostris bonis, uel mœrēdo de nostris malis à filijs Dei necesse est dici, defectu & profectu alternante usq; ad nostri corporis mortē, ut nō simus confidentes in nobis, sicut apostolus dicit, sed in Deo qui suscitatur mortuos, & solus sanctificat quem uult. Cum igitur tam incerta sint homini sua merita, haud quaquam conuenit in eis fiduciam suæ salutis constituere. Tertio. Si quis confidat, aut confidere se dicat in suis meritis absolute, & sine aliqua commemoratione gratiæ diuinæ, uidetur sibi, potius, quam illi suam salutem adscribere. Hoc autem superbum, & stultum est. Opera enim iustorum meritoria, non tam ab ipsis, quam à Christi meritis, & à diuina acceptatione, & à gratia, qua à Deo illi adiuuantur, habēt, quod sint meritoria, & in potestate diuina est ea nō acceptare ad beatitudinem. Coronat enim suos dominus in misericordia, & miserationibus. Non igitur conuenit sic absolute in eis fiduciam constituere, sed ab eo potius totos pendere, cuius unius miseratione peruenire possumus ad terram illam desiderabilem, de cuius possessoribus in figura dictum est. Neq; enim in gladio suo possederunt terram, et brachium eorum non saluauit eos. Sed dexteratua, & brachium tuum, & illuminatio uultus tui, quoniam complacuiisti in eis. Quanquam autem ista uerissima sunt, si quis tamē probabili quadam, & non arroganti, neq; inani, sed uera persuasione crediderit se in gratia Dei esse, & fuisse, & nonnulla bona opera in eo statu fecisse, atq; ideo in meritis suis fiduciam hoc pacto posuerit, ut credat se, & confidat propter illa habiturum aliqua beneficia à Deo, & tandem ipsam beatitudinē, saltem si non illa peccato aliquo superueniente impederit, ea

psal. 115.

Lucæ. 18.

psal. 72.

Ro. 7.

2. Cor. 1.

I. Iob.

I. Iob. 5.

I. Iob. 1.

R

fiducia vituperanda non est, si modo his uerbis non excludat merita Christi, aut gratiam diuinam, à quibus illa habent totum suum ualorem, et acceptionem, sed intelligat se in suis meritis fidere, quatenus meritis Christi, et gratiæ Dei innituntur. Immo non solum iusti, sed & qui diu fuerunt in peccatis, si incipiant poenitentiam suorum peccatorum, & in ea poenitentia, ut à gratia Dei procedit, & misericordiæ diuinæ meritis Christi innitit, fiduciam suæ salutis constituerit, ea fiducia reprobanda non est. Non est enim unde illa reprehendi possit, cum neq; superba sit, neq; arrogans, aut in Dei misericordiam & gratiam contumeliosa. Et in iustis oritur ex testimonio bonæ conscientiæ, & attestacione illius qui testimonium sepe reddit spiritibus eorum, quod sunt filij Dei, & hac fiducia sepe eos exhilarat, leuat, solatur, & confirmat in suis tribulationibus. In peccatoribus uero ista fiducia nascitur ex certa persuasione misericordiæ & ueritatis diuinæ. Et ipsæ sacræ literæ ad huiusmodi fiduciam hortantur, cum monent confidere in domino. Considerare enim sic in operibus non est aliud, quam confidere in domino. Vnde & David ne sibi aliquid imputare uideretur, præmisit quidem, Saluum me fecit, quoniam uoluit me, sed & mox confidenter adiecit, Retribuet mihi dominus secundum iustitiam meam, & secundum puritatem manuum mearum retribuet mihi. Quia custodiui uias domini, neq; impie gessi à Deo meo. Et Paulus fretus testimonio illo suæ bonæ conscientiæ, Bonum certamen certauit, cursum consummauit, fiducialiter adiecit, in reliquo reposita est mihi corona iustitiæ. Et Ioannes apertissime dicit, Si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum, & quidquid petierimus, accipiemus ab eo, quoniam mandata eius custodimus. Atq; ideo fortassis, quantum recordari possum, non eos damnat scriptura, qui in suis operibus confidunt, sed eos duntaxat qui confidunt in seipsis, in sua uirtute, in sua potentia, in multitudine diuitiarum suarum. Neq; dehortatur à fiducia in nostris operibus, sed à confidentia in nobis ipsis, ut ex his intelligeremus fiduciam in bonis operibus posse esse sanctam & laudabilem, fiduciam uero in nobis ipsis semper esse damna-

Ro. 8.

psal. 17.

2. Tim. 4

1. Io. 3.

bilem. Qui enim confidunt in seipsis sua se uirtute euadere mala huius uitæ, & bona alterius uitæ adipisci posse persuadent, quod uanum et superbum est. Qui autem confidunt in bonis operibus, quæ credunt se ex Dei gratia fecisse, & propterea, ut meritis Christi innituntur, credunt se consecuturos beatitudinem, nihil sibi imputant, sed totum gratiæ diuinæ. Et cum Bernardo dicunt. Meum meritum miseratio domini. Et ne quispiam existimet superbū esse & insolens sic nostra nobis persuadere merita, & in eis aliquo modo confidere, uide quid ille addat statim. Non planè sum meriti in ops, quoadiu ille miseracionum non fuerit. Quod si misericordiæ domini multa, multus nihilominus ego in meritis sum. Et si misericordiæ domini ab æterno & usq; in æternum, ego quoq; misericordias domini in æternum cantabo. Nunquid iustitias meas? Domine memorabor iustitiæ tuæ solius. Ipsa est enim & mea, nēpe factus es mihi tu iustitia Dei. Hac Bernardus, Et siquādo sancti aliqui doctores inueniantur eos condemnare, qui in meritis suis confidunt, intelligendum illud est de illis, qui sic in suis meritis confidunt, ut excludat gratiam Dei. Et quādo ecclesia in orationibus allegatis profitetur se in suis meritis non fidere, nihil aliud significat, quàm se quidem non confidere in sua innocentia, neq; in his quæ suis uiribus potest efficere. Et hoc potest nos certos efficere quod nō de alia fiducia loquantur sancti, quia illam fiduciam de meritis propriis insolentia, superbiæ, & arrogantia, & inani gloriæ imputant, à quibus uitis longissime absunt, qui eo modo, quo diximus, fiduciam collocant in suis bonis meritis. Non enim sibi, sed gratiæ & ueritati diuinæ, & meritis Christi innituntur. Et potest ista expositio colligi ex iis quæ dicunt Cyprianus, & Bernardus in locis in argumēto hoc citatis. Ambrosius libro. 7. commentariorum Lucae cap. 8. super illa uerba, Dicite serui inutiles sumus, & Augustinus super illum uersum psal. 73. Egenus & inops laudabunt nomen tuū. Beda in prologo. 4. libri super Lucam. Et ubi omnia alia argumenta cessarent, ad uidendum nō omnem talem fiduciam esse damnabilem sufficere deberet oratio illa regis Ezechiae. Obscuro domine me-

ber. ser. mo. 61. super cā. tica.

4. re. 20.

R ij

mento quæso quomodo ambulauerim corā te in ueritate & corde perfecto, & quod placitum est coram te fecerim. Non enim hæc oratio oculis Dei displicuit, neq; prouocauit iram eius; sed placuit uehementer, & iram illius sic temperauit, ut merito ipsius & sanitatem illi contulerit, & quindecim uitæ annos adfecerit. Et si licet ei, qui fideliter alicui domino ministrauerit aliquot annos, sperare non solum stipendia sibi debita, sed & aliqua alia beneficia, neq; hoc quispiam imprudētiae tribuit, neq; domini ipsi, si modo liberales & benigni sint, ingrātum habent, dubitandum non est, quin & ista de nostris meritis, immo uere de suis donis fiducia grata sit quoq; apud patrem nostrum cœlestem, cuius misericordiae, & benignitatis nulla est mensura. Vt ergo ad compendium aliquod solutionem huius argumenti reducamus, dicimus primo uerissime colligi, non licere alicui confidere in seipso, & consequenter neq; in suis meritis, ut ea fiducia excluderet gratiam Dei & merita Christi, uel inani quadam persuasione certos nos faceret minimeq; dubios de meritis nostris, & de nostra perseverantia. Sed addimus tamen secundo licitum esse confidere in nostris operibus, ut à gratia Dei procedunt, & meritis Christi innituntur, & confidere quidem non solum conditionaliter, si non lapsi fuerimus, sed absolute, nos obtenturos beatitudinem & alia beneficia, quæ à benignissima Dei manu, qui ei fideliter seruiunt, possunt impetrare. Quia ad huiusmodi fiduciam satis est probabilitas, neq; requiritur euidētia aut plena certitudo. Et hoc satis est, ut dicantur nostra opera meritoria, quando in eis, ut talia sunt, licet suo modo confidere, & fiduciam nostræ salutis locare.

DE MERITIS GLORIAE
EX CONDIGNO.

QVAESTIO QVINTA.

N fides, & alia bona opera iustorum sunt meritoria beatitudinis ex condigno. Ad hanc quaestionem, quoniam quæ sunt prælibanda tractauimus in proxima quaestione, breuiter respondeo hac conclusione.

CONCLUSIO.

Opera bona iustorum non solum sunt meritoria beatitudinis, uerū & sunt illius meritoria de condigno. Hæc conclusio est communis apud doctores scholasticos, & eam tueretur sanctus Thomas in prima secundæ, quaestione centesima quartadecima, articulo. 3. & in commentariis Pauli cap. 4. et. 8. ad Romanos. Sanctus Bonaventura in secundo, distinctione. 27. quaestione ultima. Ricardus de Media, uilla in quarto, distinctione. 46. articulo primo, quaestione prima. Scotus in primo. d. 17. q. 1. articulo. 1. & alias non raro.

Est autem non solum contra hæreticos, quos in proxima quaestione citauimus, sed & contra nonnullos catholicos auctores nobiles inter scholasticos. Nam Gregorius Ariminensis in primo, distinctione. 17. quaestione prima, articulo secundo tenet nullum esse in nobis meritum de condigno respectu beatitudinis, & sanctos uiros per bona opera quæ ex gratia faciunt, non eam mereri de condigno, sed tantum ex congruo. Durandus etiā de sancto Portiano in primo, distinctione. 17. quaestione. 2. & in secundo, distinctione. 27. quaestione. 2. & in tertio, distinctione. 18. quaestione. 2. idem tenet absolute concedens nullum esse meritum de condigno apud Deum, nisi forsan large accipiēdo hunc terminum. Marsilius etiam idem tueretur in secundo.

Thomas etiam Vualdensis in insigni illo libro, quem edit de sacramentalibus, idem defendit. Et Burgensis in addi-

tionibus super psalmum. 35. in eadem est sententia. Ideoque ait dictum à psalmista, Domine in celo misericordia tua, quia ibi maxime relucet misericordia Dei, quia nullum est meritum respectu tanti præmii, de condigno. Accedit & horum doctorum sententia Iohannes Elzcius in ceteris de prædestinatione.

Sed utcumque ista se habeant, pro nostra conclusione argumentor sit. Opera bona iustorum habent omnia quæ requiruntur, ut sint meritoria de condigno respectu beatitudinis.

Ergo absque ullo timore possumus ea dicere, sic esse meritoria beatitudinis. Antecedens huius discursus probatur. Ut opus aliquod dicatur meritorium alicuius præmii de condigno, satis est, ut iam diximus, si sit dignum tali præmio, & præmium sibi debeat ex lege uel promissione eius, qui adhortatur ad tale opus spe talis præmii. Et si hæc non sufficiant ad meritum de condigno, raro uel nunquam inueniemus meritum de condigno, etiam inter homines. Hac autem reperiuntur omnia in operibus bonis iustorum respectu beatitudinis. Nam & opera ipsa ex hoc, quod amicorum Dei sunt, & fiunt ex gratia & impulsu spiritus sancti inhabitantis ipsos, digna profecto sunt beatitudine, & de lege debetur eis ipsa beatitudo. Promisit enim eam Deus illis beatitudinem, ut patet ex testimoniis pro-

Matt. 20

prima conclusione citatis. Et de integro hoc potest confirmari ex euangelica illa parabola patris familias qui operarios misit in uineam suam conuentione cum eis facta ex denario diurno.

Denarius enim hic diurnus, sicut exposuere Origenes, Hieronymus, Augustinus, Gregorius, Chrysostomus, beatitudo est, cuius promissione, & conuentione dominus uult nos in Ecclesia ista militante pro sua quæque portione laborare in executione suorum mandatorum. Cum igitur opera bona iustorum, & digna sint beatitudine, & Deus eam illis promiserit, erunt profecto meritoria ex condigno ipsius beatitudinis. Et confirmari hoc potest. Deus dabit secundum legem suam beatitudinem ipsis sanctis propter opera bona quæ faciunt. Dicit enim

Matt. 25.

Uenite benedicti patris mei, possidete paratum uobis regnum à constitutione mundi. Esuriui enim, & dedistis mihi manduca-

re. Sitiui, & dedistis mihi bibere &c. In quibus uerbis cum iudex iustissimus apponat opera bona pro causa sententiæ de beatitudine, manifeste indicauit se eam dare propter bona opera. Et alias non contingeret maior beatitudo facienti meliora opera contra illud Pauli, Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis, prout gessit. Cum ergo beatitudo secundum legem diuinam absque dubio contingat propter opera, & iuxta eorum uarietatem maior sit aut minor, quid obstat quominus ea dicamus ipsius meritoria? Secundo etiam argumentor pro eadem conclusione. Supposita amicitia diuina & lege de retribuenda beatitudine operibus iustorum, uera inuenitur æqualitas inter opera iustorum & beatitudinem.

Augetur enim ualor operum iustorum per gratiam & promissionem diuinam, & efficiuntur tanti pretij. uide admirandam Dei in nos misericordiam & benignitatem, efficiuntur inquam tanti pretij, ut minimum illorum, quantumcumque imperfectum sit, æternæ gloriæ habeat ualorem. Si ergo æqualitas est, erit & condignitas, & meritum de condigno. Nihil enim amplius ad condignitatem requiritur quam æqualitas. Et confirmatur hoc. Si operibus nostris ex natura sua deberetur beatitudo, uere illa essent meritoria ipsius de condigno. Sed non habent modo minorem ualorem per gratiam & promissionem diuinam, ut patet, quia non minoris ualoris esset argentum quam aurum, si rex statuto suo faceret argentum tantum ualere, quantum ualere aurum ex natura sua, & promissio uel lex diuina potest operibus nostris tantum ualorem impartiri, respectu beatitudinis, quantum habent, respectu aliorum præmiorum leuiorum, immo & quantum haberent, si natura sua essent monetæ, ut sic dicam, pretium & ualorem habentes beatitudinis. Et non solum hoc, potest promissio diuina, sed uere hunc ualorem iam impartita est operibus bonis iustorum. Non potest enim non dare illis beatitudinem, si non reuocet legem, aut faciat, siquidem hoc fieri possit, ea non fuisse, uel non fuisse ab habentibus suam gratiam. Vere ergo modo opera iustorum bona meritoria sunt ex condigno beatitudinis, perinde ac si

2. Cor. 5.

136 DE MERITIS GLORIAE EX CONDIGNO
hoc haberēt ex natura sua. Et augeri ista & declarari possunt
magis hoc modo. Aliquantū ualorem tribuit nostris actibus
Deus per amicitiam & promissionem suam, non autem mi-
norem quā sit ualor beatitudinis, hunc enim poterat dare,
& uoluit dare, ut suam decebat in nos benignitatem. Sunt er-
go nostri actus ualoris beatitudinis, & consequēter ipsius me-
ritorijs ex condigno.

Sap. 3.
2. Thes. 1.

Tertio & eadem conclusio probari potest hoc pacto. San-
cti sunt digni beatitudine. Ita enim de eis sapiens dicit. Deus
tentauit eos & inuenit illos dignos se. Et Paulus ad Thessa-
lonicenses dicit eos pati & sustinere tribulationes, quas patie-
bantur, ut digni haberentur regno Dei, pro quo eas patieban-
tur. Et ad Colossenses. Dignos nos fecit in partem sortis san-
ctorū. Et Apocalypsis tertio, de quibusdam Sardicēsijs, qui
nō inquinauerunt uestimenta sua scribitur, Ambulabunt me-
cum in albis quia digni sunt. Cum ergo istam dignitatem nō
tantum habeant à Christo, sed eam habeant propter sua ope-
ra, ut facile potest colligi ex testimonijs citatis, quia quo quis-
que habet meliora opera, eo dignior est beatitudine, uel, quod
idem est, eo maiori beatitudine est dignus, sequitur & ipsa
opera meritoria esse digna beatitudinis, & consequenter etiā
de condigno. Non est enim distinctio inter dignum & condi-
gnum, ut supra diximus. Et quidem si opera nos dignos effi-
ciunt beatitudine, neq; in hoc ulla ambiguitas est, nescio cur
quispiā timeat dicere opera esse beatitudinis meritoria de di-
gno uel de condigno. Nihil enim uno alterum est amplius.

Quarto si aliquid obstaret, quominus diceremur mereri ex
condigno beatitudinem, maxime esset illud qd nostra bona
opera dona sunt Dei, & ipsa gratia donum est Dei, & lex ipsa
de beatitudine donū est Dei, & collatio ipsa beatitudinis gra-
tuita est, & libere sit, immo gratia est. Sed hæc omnia concu-
runt, ut in tertio, si dominus dederit, disputabimus, in meritis
humanitatis Christi, & tamen non propterea est dubitandum,
quin merita Christi fuerint merita de condigno, ut cōtra Du-
rādum clare ostendemus in tertio. Ergo licet sit magna dispa-
ritas, inter nostra & Christi merita, talem propter hæc non
est negandum

est negandum merita nostra esse merita de condigno. Eisdem enim
rationibus negabitur & merita Christi esse merita de condigno.

Sed ut ista magis innotescāt, impugnabo hæc conclonē aliquibus
argumētis. Et primo quidē argumētō contra eā ex Paulo cōstātissi-
me dicente. Non sunt cōdignæ passionēs huius tēpis ad futurā gloriā
quæ reuelabit in nobis. Si nō sunt condignæ, quō meritoria possunt
dici de condigno, cū hoc plus significet, aut certe non minus qd illud.
Et cōfirmatur hoc. Nulla est æqualitas inter bona opera sanctorū, et
beatitudinē. Incōparabiliter. n. & cognitionem nostrā, & desideriu
excedit beatitudo iuxta illud Pauli. Neq; oculus uidit, neq; auris au-
diuit, neq; in cor hominis ascenderūt, quæ præparauit Deus his qui
diligunt illū, et dilectio etiā minima patriæ excedit uehementer maxi-
mā etiā dilectionē uicæ iuxta illud. Qui minor est in regno cœlorū
maior est illo. Si nulla igit æqualitas, neq; ergo aliqua cōdignitas, et
consequenter nulla opa nostra meritoria debent dici de condigno.

RO. 8.

Matth.
II.

Secundo. Deus præmiat bona opera supra condignum, & punit
mala citra condignum, ut in confesso est apud oēs theologos, & ue-
lut prouerbio iactatum. Non ergo opera sanctorum sunt de condi-
gno meritoria beatitudinis saltem totius quæ dabitur sanctis.

Tertio. Inter nos & Deum nō proprie pōt esse iustitia. Siquidem
neq; est inter filios et parētes, neq; inter dominos & seruos, & nos ar-
ctiori iure debemus nostra oia, et nos ipsos ipsi Deo. Ab ipso. n. habe-
mus quidquid sumus, & ipsa bona quæ facimus dona ipsius sunt. Si
igitur inter nos & Deum non est proprie iustitia, neq; erit meritum
de condigno. Dat enim meritum de condigno ius et iustitiā ad præ-
mium, cuius est meritum. Aliās nulla erit differentia inter meritum
de congruo, & meritum de condigno.

Et cōfirmat hoc. Deus non debet iustis beatitudinē propter eorū
opa quantūcūq; sancta sint, neq; illa obligāt Deū, neq; Deus pro-
pter ea tenet dare beatitudinē, sed posset etiā non obstātibus quibus-
uis, et quātisuis sanctorū meritis eā non dare. Benigne. n. & liberalitē
eā dat, cuiuscūq; dat. Et sicut apłs dicit, Nullus ei prior dat, ut retribuat
ei. Ergo non sunt ipsa opa bonā iustorū meritoria beatitudinis ex cō-
digno, sed ex gratia et benignitate Dei, et consequēter tantū ex con-
gruitate quadā et condecencia. Si. n. essent meritoria beatitudinis de
cōdigno, iā nos priores ei aliquid redderemus, ut ipse retribuere no-
bis, et p illa constitueret Deus nobis debitor. Eī. n. qui opat, ait Pau-
lus, merces non imputat secundum gratiā, sed secundum debitum;

RO. II.

RO. 4.

Quarto stare contra nos uidetur illud Pauli ad Romanos. 6. Gratia Dei uita aeterna. Quod. n. ex gratia est, ex debito non est. Quid autem ex meritis de condigno est, ex debito est, & secundum debitum redditur. Si ergo uita aeterna ex gratia contingit cuiuscumque illa conceditur, sequitur nemini eam contingere ex debito, aut meritis de condigno. Et profecto dignum uidetur ponderatum dictum hoc esse ab apostolo, cum statim praedixisset stipendia peccati esse mortem. Ita. n. ait, Stipendia peccati mors, gratia autem Dei uita aeterna. Hac autem diuersitate uidetur indifficili non ita ex condigno uitam aeternam cadere sub merito ex condigno, ac mortem sub merito peccatorum nostrorum. Alloqui non opposuisset stipendium gratiae, sed et uitam aeternam dixisset etiam stipendium, si eam meremur ex condigno. Stipendium. n. illa erit nostrorum meritum. Et haec uidetur glossa indicare, quae ideo dicit haec dicta a Paulo, ut intelligeremus Deum ad uitam aeternam pro sua miseratione nos perducere, non nostris meritis. Sed & aliquanto clarius hoc dicit diuus Aug. in Enchiridion. Qui tractans haec uerba apostoli, sic ait. Intelligendum est etiam ipsa hominis bona merita esse Dei munera, quibus cum uita aeterna redditur, quid aliud quam gratia pro gratia redditur? Haec Aug. Quod si gratia pro gratia, & non iustitia pro gratia, non ergo gloria ex merito de condigno.

Istis tamen argumentis non obstantibus nos nostram tuebimur conclusionem. Ad primum ergo dicendum, opera iustorum dupliciter posse considerari. Ac primo quidem considerari possunt secundum suam perfectionem naturalem, & quatenus sunt a libero arbitrio secundum uires nostras naturales, uel etiam secundum aliquod Dei auxilium speciale antecedens gratiam gratum facientem, & amicitiam diuinam, et sic manifestum est nulla opera nostra condigna esse beatitudine. Longissimo enim interstitio exuperat beatitudo ualorem omnium talium nostrorum operum, sicut & uirtutem nostram naturalem.

Possunt tamen secundo considerari opera iustorum secundum perfectionem supernaturalem, quam habent a gratia, & a spiritu sancto inhabitante animas ipsorum. Et si quidem sic considerentur, possunt etiam dupliciter considerari, uidelicet, aut secundum ualorem quem ex ea perfectione supernaturali omnibus alijs seclusis haberent, aut secundum ualorem, quem supposita ea perfectione supernaturali habent ex lege, & promissione diuina. Et si quidem considerentur seclusa lege, & promissione diuina, quantum scio non deesse doctores, qui dicant, ea esse condigna beatitudine, & meritoria ipsius de condigno, quatenus sunt uolun-

tarie propter Deum ex caritate, quam in nobis spiritus sanctus facit, uel quod idem est, quatenus a gratia spiritus sancti procedunt, tamen, mature omnibus hinc inde pensatis, adhuc crediderim non esse condigna beatitudine ulla opera nostra. Licet. n. maior multo sit ualor operum nostrorum, ut sunt a gratia, et a spiritu sancto, tamen adhuc non uidetur equalitas inter ipsa, & beatitudinem, & consequenter neque condignitas. Est siquidem congruitas, & condecencia quaedam, ut operibus, quae sunt a gratia, & a spiritu sancto, respondeat gloria, & merces aeterna, qualis decet filios Dei. Est. n. spiritus sanctus, ut ait Paulus, pignus hereditatis nostrae, et quos inhabitat, mouet in uitam aeternam, iuxta illud Ioannis. Fiet in eo fons aquae salientis in uitam aeternam. Gratia etiam uelut semetipsum est gloriae, et per gratiam, et spiritum sanctum confortes simus diuinae naturae, adoptamurque in filios Dei, quibus ex ipso iure adoptionis debetur haereditas, iuxta illud Pauli. Qui spiritu Dei aguntur, hi filii sunt Dei. Si autem filii, & haeredes. Sed quantumcumque ista magna sint, & ualorem operum iustorum uehementer augeant, tamen adhuc multo inferiora sunt beatitudine, neque exaequare uidentur aeternum illud gloriae, & beatitudinis pondus. Atque ideo etiam de istis operibus secundum istam perfectionem supernaturali potuit, ut credimus uere, dicere Paulus non esse condignas passiones huius temporis, quantumcumque, & qualescumque illae sint, ad futuram gloriam, quae reuelabitur in nobis. Si uero considerentur secundum ualorem, quem Deus dedit operibus iustorum sic perfectis ex promissione sua, et condictione, siue ex lege, quam fecit de retribuenda beatitudine istis operibus, et mouendo ipsos iustos per sua bona opera in eam beatitudinem, tunc uere condignae sunt passiones huius temporis ad futuram gloriam. Aequalitas. n. iam aliqua est inter ipsa, & beatitudinem, quoniam illa omnia habent, quae requiruntur ex lege Dei, ut eis respondeat beatitudo. Et beati Pauli uerba exponenda sunt de operibus nostris secundum ualorem, quem habent a perfectione sua naturali, uel supernaturali seclusa lege ista, & liberali Dei promissione. Non. n. eodem spectabat Paulus, ut minueret ualorem, quem opera iustorum habent ex pacto, & condictione liberali Dei, sed eodem potius, ut minueret ualorem, quem opera nostra habent a nobis, quantumcumque sancti simus. Et cum iudicaret inaequalia esse, quae hic patimur, & minora multo ipsa beatitudine, aperte uoluit docere, non debere esse graue, quod statim indixerat. Si tamen compatimur, ut glorificemur. Ad quod satis erat dicere magno opere excedere gloriam, quae nobis est reposita, omnes passiones huius uita, & ex se impares ualde esse ad tantum & tam excellens praemium,

140 DE MERITIS GLORIAE EX CONDIGNO
neq; esse aliquid causæ, ut uel iniquissimus iudex debeat iudicare iniquissimam legem, quam Deus statuit, ut per labores & tribulationes ingressus pateat ad gloriam. Vnde et in statim adiunctis satis habuit ostendere hunc excessum beatitudinis ad nostra opera ex eo, quod ab uniuersa creatura expectat tempus illud, quo reuelabitur gloria filiorum Dei. Atq; ita est intelligendus ille mirificus uerbi Dei præco Chrysostomus, cum ait. Quid dignum facimus in hoc sæculo, ut participes domini nostri in regnis coelestibus fieri mereamur? ita & alij præcellentes doctores qui sepe dicunt, nos esse indignos tanto premio, neq; debere nostris uiribus aut meritis imputare tantum beneficium, sed soli gratiæ Dei. Et forte doctores qui dicunt opera nostra esse condigna beatitudine, et meritoria ipsius ex condigno, si considerent, ut procedunt à gratia spiritus sancti, hoc ideo dicunt, quia iam supponitur facta esse lex, & promissio de his, & per gratiam spiritus sancti secundum istam legem sumus amici, & adoptamur in filios. Atq; ego ita crediderim. s. Thomam esse interpretandum, cum his similia dicit in. 1. 2. q. ulti. arti. 3. & in commentarijs tertij & octauj capituli epistolæ ad Romanos. Si enim aduertamus quæ alijs in locis dicit, & præsertim in. 1. et. 2. arti. q. 14. primæ secundæ clare patet ipsum non ponere aliam condignitatem, nisi eam quæ est à Deo ordinante operationes iustorum ad consequendum beatitudinem, ut mercedem earum. Et per hæc patet quid dicendum sit ad confirmationem. Eademque uia rñdere possumus ad secundum argumentum. Cum. n. dicit Deus præmiare sanctos supra condignum, intelligendum hoc est de condignitate quæ habent opera eorum à perfectione sua siue naturali, siue supernaturali, non autem de condignitate quæ habent ex lege & pacto diuino. Et gratis omnino crediderim dici, quod quidam dicunt Deum ex benignitate sua adijcere sanctis aliquem gradum beatitudinis supra eos, qui ex lege respondent ipsorum operibus. Cum. n. ipsa beatitudo longissime excedat omnem ualorem nostrorum operum, & in hoc satis indicetur benignitas Dei in nos, qui & legem de mensura adeo superfluenti statuerit, nihil opus est, & alios etiã gradus adijci ad eos, quos meremur per opera, ad manifestandum Dei liberalitatem. Et doctor subtilis in. 1. d. 17. q. 1. arti. 1. tantum dicit forte Deum præmiare ex mera liberalitate, ultra id ad quod de cõi lege actus esset acceptandus. Quandoq; dicit, non semper. Et si certi aliqui gradus semper adijciuntur, cur non & eos, sicut & alios sub meritis nostris comprehendemus, cum hoc ipso quod Deus perpetuo hoc facit, de lege uideantur respondere nostris meritis? Et cum non maior liberalitas, uel benignitas Dei in

141
nos una uia quæ altera ostendat, cur non etiã credatur Deus eos comprehendisse sub illis, quos benignissime statuebat respondere nostris actibus? Decet quidem magnificos & liberales principes supra id, quod opera suorum merentur, aliquod uelut auctarium bene de se meritis adijcere. Sed ubi præmiũ aliquod certum statutum est, quod longe exuperet ualorem omnium meritorum, et semper etiã aliquid ei premio adijcere, neq; iustum est, neq; conueniens, sed pluralitas liberalitatum sine ulla necessitate. Similiter etiã, cum dicitur puniri malos citra condignum, nequaquam hoc est sic intelligendum, quasi puniantur leuius, quam statuerit Deus eos puniri, hoc enim quandam includere uideretur repugnantiam, aut certe dissonantiam ad legem communem, sed ideo malos credendum est puniri citra condignum, quia leuiiores Deus statuit poenas omnibus peccatis quam ipsa peccata mereantur.

Ad tertium argumentum dico optime quidem conuinci rationibus in eo allatis inter nos et Deum nequaquam esse stricte iustitiam, fatemurque tribus nominibus esse magis attenuatum ius nostrum ad gloriam, quam sit ius, quod filij habent ad aliqua præmia conferenda eis à suis parentibus, immo & quam sit ius seruorum ad aliqua habenda à suis dominis propter obsequia eis præstita, quod quidem tenuissimum est. Excedit enim ius diuinum supra nos, ius paternum & dominatiuum, quia exuperat gloria multo plus nostra opera quam possint excedere præmia patrum uel dominorum, merita filiorum uel seruorum. Et nos multo plus obnoxij & adstricti Deo sumus, quam sint ulli filij suis parentibus, & quam serui omnes suis dominis. Neque mereri apud Deum possumus, nisi ipse det unde mereamur. Neque. n. inuenerit, quod exigat, nisi donauerit quod inueniat, ut pie et pulchre ait Aug. Atq; ideo dictum putamus à Paulo. Quis prior dedit illi, & retribuetur ei? Quia nihil habemus quod domino demus, nisi munera sua, & hæc ipsa munera de se digna non sunt, ut præmiũ aliquod apud Deum mereatur, præsertim tantum quantum est beatitudo. Sed cum his stat, ut mereri possumus de condigno beatitudinem ex promissione, qua se Deus benignissime uoluit nobis adstringere, inito nobiscum pacto de conferenda beatitudine, si quidem bene operemur. Neque maius aliquod ius in operibus sanctorum ponimus respectu beatitudinis asserentes ea esse meritoria de condigno, quam istud quod ei placuit ex sua benignitate nostris operibus, & nobis ipsis impartiri. Sicut. n. cum populo Israelitico pepigit fœdus de introducendo eum in terram promissionis, & prosternendis ante eum omnibus suis hostibus, ut patet Exodi. 23. et. 24. & ad Hebr. 9.

142 DE MERITIS GLORIAE EX CONDIGNO
immo de faciendo eum populū excelliorē cunctis gentibus, ut patet
Deuterono. 26. et. 28. siquidē seruaret mādata ipsius, ita & cū omni-
bus modo in iuit foedus & pactū de introducendis illis in regnū cœ-
lorū, quod uere est terra promissionis, et terra uiuentiū, siquidē seruēt
mādata ipsius. Et hoc pactū annuntiāuit saepe per seipsum, sed aper-
tissime cū adolescenti cuidā dixit. Si uis ad uitā ingredi, serua māda-
ta. Annuntiari etiā praecepit ubi q̄ terrarū foedus istud inter nos et ip-
sum in itū cum alibi, tum uero aptissime cū dixit suis apostolis. Eun-
tes in mundū uniuersum praedicate euangeliū omni creaturā. Qui
crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit, qui uero nō crediderit, cō-
demnabit. Et ius istud ad beatitudinē fundatū in ipsius promissioe
& lege sufficere dicimus ad meritū de condigno supposita operū di-
gnitate, quā habent iusti ex habitatione spūs sancti, & ex gratia, quā
fit in eis fons aque salientis in uitā aeternā. Est etiā & unum aliud in
opibus iustorū, propter qd nullus deberet timere ea dicere esse meri-
toria de cōdigno beatitudinis. Innitunt. n. meritis Christi, qui absq̄
dubio meruit omnibus suis mēbris beatitudinē ex cōdigno. Et qui-
cunq; saluātur, mēbra prius efficiunt Christi, ut saluentur. Nemo. n.
ascendit in cœlū, sicut ipse dicit Nicodemo, nisi qui descēdit de cœlo.
Et necesse est in unitatē Christi concurrere, et quodāmodo unū cum
eo fieri, ut saluemur, et Christus ipse ascendat in cœlum, qui descēdit
de cœlo. Atq; ideo quatenus operationes iustorum Christi innitun-
tur meritis, suntq; operationes quodāmodo Christi ipsius, quia suo-
rum membrorum, condignitas certe est inter ipsa, & beatitudinem,
saltem supposita lege & promissione diuina.
Ad confirmationē huius tertij argumenti respondent quidā non
esse necessariū ad meritum de condigno, ut premiū, cuius est meritū,
sit ei debitum, sed satis esse si meritū sit dignū tali premio, et ex ordi-
natione diuina tale premiū semp respondeat ei merito. Alij concedūt
propter merita de cōdigno Deum cōstitui debitore gloriā, sed sibi,
sed suae legi, sed suae promissioi, non nobis. Sed crediderim nō esse in-
conueniēs concedere cū doctore nostro subtili, & cum diuo Bonauē-
tura, & Ricardo, et alijs Deū ex sua lege & promissioe debere eā iu-
stis. Paulus. n. beatitudinē repositā sibi pro suis laboribus appellauit
coronā iustitię, et eam sibi à iusto iudice reddendā constāter asseruit.
Et ad quosdā ita ait. Nō. n. iniustus est Deus, ut obliuiscatur opis ue-
stri, & dilectionis, quā ostendistis in nomine ipsius, qui ministrastis
sanctis, et ministrastis. Et. 2. ad Timoth. 2. Fidelis sermo, ait. Nā si con-

Matth.
19.

Matth.
ulti.

10. 3.

s. Bona.
in. 2. di.
27. q.
ult.

2. Tim.
4.

heb. 6.

mortui sumus, et cōuiuemus, si sustinebimus, & cōregnabimus, si ne-
gauerimus, et ille negabit nos, si nō credimus, ille fidelis pmanet, ne-
gare seipsum non pōt. Quod si corona est iustitiā beatitudo, et ad iu-
stū iudicē spectat eā reddere bene certatibus, et cursum consummāti-
bus, qd satis expressit Paulus illis uerbis, Reposita est mihi corona
iustitiā, quā reddet mihi dñs in illa die iustus iudex. non. n. sine causa
iustitiā, et iusti iudicis meminit, Si et Deus seipsum negare non pōt,
et perinde fideliter uitā et regnum se cōfidentibus ore et ope praestat,
ac negat se negatibus, et iniustus nō est, ut obliuiscat tribulationum,
quas p illo quis suscepit, quid supest, nisi ut uere credamus, et dica-
mus ipsum ex sua lege et promissioe debere nobis beatitudinē, & no-
stra opa uere esse illius meritoria ex cōdigno, qñ quidē eā merentur,
et obtinent ex iustitiā. Sed ita tamē oportet, et sobrie, & religiose, no-
stros semp tēperare sermones, ut dicentes Deū debere iustis beatitu-
dinē, indicemus hoc esse non ex dignitate operū, quā faciunt ipsi, sed
ex misericordia, et benignitate dei nimia, qui nō contētus dare beati-
tudinē, se etiā ad eam nobis dandū adstrinxit, ut & ea re nos magis
exaltaret, et suā in nos benignitatē apertius cōmendaret, certioresq;
nos de ipsa redderet, et potētius inflecteret ad eam, pmerendū. Hisce
enim de causis et similibus, et ut misericordia ipsius, & ueritas siue iu-
stitia non tātum in hac uia, sed & in termino splendet, meritoria
nostra opa fecit esse beatitudinis ex condigno. Quod si cui non satis
uident ista, quā diximus, ut audeat intrepide Deū dicere debitorem
esse nobis eorū quā nobis promisit, ut oēm dimoueat scrupulū, neq;
trepidet, ubi nullus est timor, audiat quid dicat diuus Aug. sermone.
151. de tēpore. Laudemus, ait, fratres dñm, quia eius fidelia promissa
retinemus, nō dū accepimus. Parum putatis, quia promissorem tene-
mus, ut iā debitorem exigamus. Promissor Deus, debitor factus est
bonitate sua, non prerogātia nostra. Et idē sermōe. 16. de uerbis apo-
stoli. In his quā iā habemus, laudemus Deū largitorem, in his quā
nondum habemus, tenemus debitorem. Debitor. n. factus est, nō ali-
quid à nobis accipiendo, sed qd ei placuit promittendo. Hæc ille, Et
in canone. 18. concilij Arausiani secūdi ita diffinitū est. Debetur mer-
ces bonis opibus, si fiāt, sed gratia, quā non debetur, praecedit ut fiāt.
Hæc ibi. Siue tamen dicamus Deum debere sibi, ut det iustis beatitu-
dinem, siue asseramus Deum illā eis debere, qd in idem sanē recidit,
cauendum nobis est, ut concedamus qd infertur, nempe Deum non
posse non cōferre iustis beatitudinē. Sic enim Deus se adstrinxit ad

144 DE MERITIS GLORIAE EX CONDIGNO
impartendum beatitudinem eis, ut integra & solida ei libertas ma-
neat ad non dādum. Potest. n. Deus à quocunq; iusto gratiā auferre,
& ea non ablata potest eum non beatificare. Quia pōt facere, ut gra-
tia non fuerit gratia, aut saltem ut non reddiderit habentes acceptos
ad uitam aeternā. Valet etiam Deus, & in sua habet potestate facere,
ut nunq; se adstrinxerit ad dandum alicui beatitudinē, ut in. i. senten-
tiarum latissime disputabimus. Atq; ideo uerum est Deum nō debe-
re iustis beatitudinem in eo rigore iustitiā quo debent homines ope-
rarijs, suis laboribus perfunctis mercedem de qua cum eis conuen-
rint. Itaq; inter nos, & negātes opa iustorum esse meritoria de condi-
gno, non est quēstio de re, quo ad hoc, an Deus possit non dare beati-
tudinē. vtriq; n. hoc fatemur Deum posse, sed quēstio est de nomine,
an his non obstātibus debeat dici meritoria nostra opa ex cōdigno.
Et nos dicimus iure talia debere dici, et Deum uere debere illis beati-
tudinē, quia supposita amicitia, & promissione diuina cōdigna sunt
beatitudinē, et ualorem hnt aequalē ei, neq; Deus posset beatitudinē
pro illis non concedere, nisi eā haberet potentiā ad praeteritum, ut re-
uocare posset suas promissiones, & opa nostra facere non tāti fuisse
ualoris, quanti fuerunt & sunt. Et quidem diuus Aug. 4. contra Lu-
lianum Pelag. cap. 3. nihil ueritus argumenta ista, aperte dicit Deum
fore iniustum, si non ad ipsius regnum, uerus admitteretur iustus.

Ad quartum argumentū. Ideo apostolus gratia Dei uitam aeter-
nam contingere dixit, quia licet illa cadat sub merito etiam de condi-
gno, postquam semel admissi fuerimus ad Dei gratiā, tamen ex gra-
tia admittimur ad Dei amicitiam, & ex gratia in ea seruamur, & ex
gratia datur nobis auxilia ad merendum eam, & ex gratia facta est
lex, per quam eam possimus mereri, & ex gratia ea lex perseverat, &
ex gratia eum impartitur, & cōseruat ualorem in nostris operibus,
& ipsa bona merita nostra quæ dā gratia sunt Dei. Iustissime igitur
tacere potuit nomen meriti, & solo uti nomine gratiæ, ubi tanta, &
tam multiplex splendet gratia, ut iure magis sit dicenda misericor-
dia, & liberalitas, quàm iustitia. Vnde & regius psaltes inquit. Qui
coronat te in misericordia, & miserationibus. Et Augusti. in de gra-
tia, & libero arbitrio, ideo gratiam dicitur ait, ipsam uitam aeternā,
quia licet operibus reddat, ipsa tamen opera gratia sunt, adeo ut non
tam Deus dicatur coronare merita nostra, quàm dona sua. Et con-
uenientissime Paulus uitam aeternam gratiam appellauit. Agebat
enim cum Romanis nouiter cōuersis, et alioqui supbissimis quibus
commodius

218011 QVAESTIO VI. 145
commodius erat gratiam, quàm meritum commendare. Vn-
de & glossa statim ante uerba in argumento citata dicit. Po-
tuisset recte dicere. Stipendium iustitiā uitae aeternae, sed ma-
luit dicere, Gratia Dei uita aeterna, ut intelligeremus Deum
ad aeternam uitam pro sua miseratione nos perducere, nō me-
ritis nostris. Et sunt haec uerba glo. sumpta ex Aug. cap. 9. de
gratia, & libero arbitrio. Et ipse diuus Augustinus in testimo-
nio illius iam citato, licet dicat opera nostra munera Dei, &
beatitudinem gratiam appellet, tamen & idem nostra ex gra-
tia opera, merita saepe uocat. Intellexit enim beatitudinem pos-
se uarijs rationibus appellari gratiā, & coronam iustitiā. Et
peculiariter. c. 13. de correctione, & gratia. Gratia, inquit, uita
aeterna uocatur, quia his meritis redditur, quæ gratia contulit
hominī. Et. c. 5. de gratia, & lib. arb. de Pelagianis dicentibus
gratiam uitae aeternae nostris meritis reddi, ita dicit. Si merita
nostra sic intelligerent, ut ipsa dona Dei cognoscerent, non ef-
set reprobanda eorum sententia.

DE MERITIS IUSTIFICATIONIS.

QVAESTIO SEXTA.

N fides, & alia opera concurrentia ad iusti-
ficationem peccatoris meritoria sint ipsius iu-
stificationis. Et pro parte quidem affirma-
tiua illud stare uidetur argumentum com-
mune. Si nullum meritum antecedit iustifica-
tionem peccatoris, acceptor igitur personarū
esset Deus, cum unum iustificat non alium.
Nam acceptio uidetur personae cum alicui confertur benefi-
cium aliquod, posthabito altero, si non in uno est, illius maius
meritum quàm in altero. Hoc enim est respicere & accipere
personam, non causam. Et si nulla sunt merita iustificationis,
nullus peccator magis merebitur iustificari quàm alius. Cum
igitur ex multis scripturae testimonijs constet Deum non esse
acceptorem personarum, ex eisdem uidetur consequenter col-
T

Ilgendum esse aliqua merita antecedere iustificationem, ut sit aliquid ex parte omnium, qui iustificantur, cur ipsi potius iustificentur quam alij.

Pro parte autem negativa stare uidetur utriusq; instrumenti pagina, quæ gratis & absq; argento & ulla commutatione, & uere pro nihilo saluari & iustificari nos asserit.

Pro plena solutione huius quæstionis, & earum omnium quæ tractandæ supersunt, quæ quidem ad hanc spectant, licet claritatis causa à nobis distinctæ sint, præmittam primo quædam suppositiones seu adnotamenta. Secundo ad quæstionem istam simpliciter & absolute, respondebo, & responsionem aperitis argumentis firmabo. Tertio ad apparentia, quæ contra fieri possunt, argumenta respondebo. Volo enim quantum tenuitas nostra præstare hoc poterit, accuratius tractare, & disputare dubiū istud de meritis iustificationis nostræ, quod iam inde ab undecim retro annorū ceterijs, & aliquāto amplius, felicissima & præclarissima ingenia uehementer diuexauit.

Notandum igitur est primo tres celebres, de hac quæstione præcessisse sententias. Quidam enim simpliciter, & absolute concesserunt iustificari peccatores ex meritis. Alij e contrario absolute asseruerunt neminem iustificari ex meritis, nullaq; prorsus merita antecedere gratiam iustificationis. Alij uero mediam quandam secuti sunt uiam, concedentes cum posterioribus, peccatores non iustificari ex meritis de cōdigno, sed interim dantes hoc prioribus, quod tamen iustificentur ex meritis de congruo. Et primam quidem sententiam, uel potius errorem, defenderunt olim Pelagiani tempore Innocētijs primi. Vt enim refert fortissimus hæreticorum malleus Augustinus in cap. 88. libri de hæresibus, inter ceteras, quas illi defenderunt, hæreses, & hanc quoq; asseruerunt, gratia Dei secundum merita nostra datur. Et in libro de prædestinatione sanctorum cap. 13. Hoc esse dicit Pelagianorum, ut gratiam Dei non dari, nisi secundum merita nostra contendant. Et in principio Hypognosticon, inter alios errores Pelagianorum, & Celestianorum, & hunc quoq; cōputat, meritis operū à Deo gratiam unicuiq; dari. Et in c. 8. lib. 41. contra Iulianum Pela-

gianum, dicit Pelagium in Palæstinorum episcoporum cognitione damnasse hanc sententiam. Et in libro de gratia Christi contra Pelagianum, & Celestium cap. 3. refert eum hæc hæresim abiurasse, & condemnasse in Palæstino concilio, sed hoc queritur q; in libris quos edidit, pro libero arbitrio, nihil aliud sentire cōperiat, quàm id quod dānasse uidebatur. Et ca. 31. eiusdem libri ex ipsissimis illius uerbis in epistola ad Innocentium papam, ostēdit reuocasse eum, quod damnauerat. Et in cap. 5. de gratia & lib. arb. ex posterioribus illius libris fallaciter eum dicit anathematizasse, ne uidelicet anathematizatus inde exiret. Atq; ita lib. 1. contra Iulianum Pelagianum seductos fuisse, dicit ab eo. 14. Orientales episcopos, qui eum catholicum pronunciarunt existimantes eum uere anathematizasse, quæ anathematizauit. Et in libro primo contra duas epistolas Pelagianorum cap. 4. idem queritur, quod in libro de gratia Christi. Et cap. 19. ficto eum corde id damnasse, ne damnaretur ipse uidelicet, & hoc ipsum conuincit cap. 5. libri secūdi, quia Pelagiani fatum nos asserere contēdebant, nomine gratiæ, quia dicimus gratiam, non secundum merita nostra dari, sed secundum misericordissimam Dei uoluntatem. Et id nobis ab eis obiectum esse. c. 8. lib. 4. contra Iulianum Pelagianū rursus affirmat. Et libro quarto cōtra easdem epistolas cap. 6. iterum ait non corrigendo, sed timendo Orientales iudices, eam sententiam damnasse. Et Innocentius papa huius nominis primus in epistola, qua respondet quinque episcopis, qui ad eum de Pelagio scripserāt, aperte uidetur hoc ipsum innuere. Dicit enim sibi persuaderi non posse, quod se tota uirtute in eo concilio purgauerit, neq; se eadem re aliquod fide dignū testimoniū à patribus qui in eo cōcilio conuenerāt, accepisse. Eandemq; sententiam post Pelagium Britonem defenderūt Iulianus & Celestius, ut constat ex libris, quos aduersus eos edidit idem Augustinus, & postquam hæc hæresis opera præcipue diui Augustini, & autoritate sedis apostolicæ extincta fuit, denuo bis suscitata est in Angliā, referēte Beda, in ecclesiastica historia. Reuixit & postea in Scotiā, teste magistro Thoma Bradabaerdino decano Londouiarū, in summa cōtra Pe-

RO. II.

148. DE MERITIS IUSTIFICATIONIS
lagianos. Qui & asserit in eodem errore, fuisse Cassianum, sed prospere à Prospero ea de re castigatū. Tribuere uidet̃ & errorē istū Iosephus Saducais, & ante illos Nemroth, cū dicit eos suasisse, non Deo, sed proprie uirtuti felicitatē adscribere.

RO. 4.

Secundam uero sententiā tuetur apertissime sanctus Thomas flos nimirum theologiæ scholasticæ, in prima secundæ, quæstione ultima, articulo quinto, & in commentarijs Pauli, ad Romanos, cap. 4. in quibus locis constanter asseuerat, & confirmat, nullum esse in peccatore meritum, suæ iustificationis, neq; ex congruo, neq; ex condigno. Et eandem sententiā tenet noster Nicolaus Lyranus, super Ioānis primum caput, Thomas Waldensis in libro de sacramentalibus, & ualens ille Gregorius Ariminensis, maximus & studiosissimus diuini Augustini propugnator, in. 2. distin. 26.

Tertiam uero opinionem defendunt theologi recentiores, Gabriel, Maioris, Almaynus, & similes, & ante illos, ne adeo noua existimetur, uidetur iam tempore doctoris subtilis fuisse hæc opinio communis in scholis. Quanquam enim in secundo, distinctione. 5. statim in principio dicit, quod si gratia data fuisset angelis bonis, ex meritis uel præuilijs, iam gratia non esset gratia, & in quodlibet. 17. articulo. 2. aperte asserit, ad hoc quod aliquis actus sit meritorius, requisitum esse, ut sit specialiter Deo acceptus, tanquam dignus eo præmio, quod est reddendum pro eo, & ex his quæ subdit, solum uidetur ponere actus meritorios in habentibus charitatem, tamen alias sæpe actus prærequisitos in adultis ad suam iustificationem indifferenter uocat dispositiones, seu merita, de congruo, ad remissionem peccati, ut potest peculiariter in eo uideri, in quarto, distinctione. 14. quæstione secunda. art. 2. et in primo. d. 17. q. 1. art. 1. littera. G. G. dicit attritum mereri ex congruo iustificationem. Et diuus Bonauentura, licet in secundo, distinctione 28. in dubijs circa litteram magistri, dicat non contingere, ut quis mereatur primam gratiam, quia est fundamentum omnis meriti, & donum pure gratuitum, tamen ex illis quæ ibi subnectit, & alibi, dicit, satis indicat se ista intelligere de merito ex condigno, & non de merito ex congruo. Et utrunq; hi docto-

QUESTIONE VI. 149

res senserint, certe ipse magister sententiarum, quamuis aliqua dicat in secundo, distinctione. 26. ex quibus uideri posset tueri primam gratiam, qua homo iustificatur, non cadere sub merito, tamen aperte in distinctione. 27. quarto, quinto, & sexto, cap. tenet eam cadere sub merito, & aliqua hominis merita eam præcedere.

Ut autem uideamus, quæ istarum opinionū magis amplectenda sit, secundo præmittendum est gratiam iustificationis tripliciter posse accipi. Primo quidem pro gratia gratum faciente, qua formaliter iustificamur, & efficiamur iusti & amici Dei. Secundo uero pro gratia gratis data, qua Deus nos adiuuat, & peculiariter mouet, ut ea efficiamus quæ prærequisita sunt, ut obtineamus gratiam & amicitiam ipsius, reconciliemurq; ipsi. Tertio gratia iustificationis potest accipi generaliter, ut sub se comprehendit gratiam in prima & secunda significatione, ita ut gratia iustificationis dicatur, quidquid gratis à Deo fit, ut nos iustificemur. Et hoc pacto uidentur patres nostri in concilio Mileuitano loqui de gratia iustificationis, & Augustinus in libris quos multos edidit, contra errores Pelagianorum. Vehementer autem refert sic, an sic de gratia iustificationis loquamur, ut postea uidebimus. Et nisi istarū gratiarum distinctionem bene aduertamus & intelligamus, multa uidebuntur nobis in sacris doctoribus contraria, quæ tamen nullā inter se contrarietatem habent. Ideoq; istam distinctionem bene notari, & mandari memoriæ cuperem ab omnibus, qui in lectione sacrorum autorum uersantur, & non obiter neq; pertransennam, sed exacte, & ad unguem quid sit probabilius in hac materia, uel argumento potius de iustificatione, nosse cupiunt. Si autem quis querat, quo inter se differant, gratia gratum faciens, & gratia gratis data, sciat gratiam gratum facientem habitum esse quendam supernaturalem, & diuini prorsus ordinis, quem Deus infundit animabus nostris, quotiescunq; nos sibi reconciliat, & ad suam gratiam, amicitiamq; admittit, ut per illum sic simus formaliter ei grati, & amici, ut albedine sumus albi, & cognitione cognoscentes, & fide fideles. Gratia uero gratis data, non habitus est, sed auxiliū quod

150 DE MERITIS IUSTIFICATIONIS
dam speciale & peculiare ipsius Dei, quo Deus peculiari-
ter adiuuat, & potentius mouet, & inflectit potentias nostras, ut
ea facere possimus, & facilius faciamus, quæ sunt necessaria ad
iustificationem nostram. An istud auxilium diuina uoluntas
sit, an potentia executiua, an modus aliquis uoluntatis uel po-
tentia, & quibus differat à generali concursu, quo Deus ad
omnia quæ fiunt, concurrat, nihil necesse est hoc in loco dispu-
tari. Quidquid enim in his dicatur, solutionem questionis,
quam modo tractamus, non uariabit, & alioqui de his in secū-
do sententiarum, distinctione. 26. qui locus huius disputatio-
nis proprius est, copiose, Deo propitio, agemus.

Tertio aduertendum est, tria esse in hac quaestione certa, &
neq; inter catholicos, neq; inter hæreticos, neq; inter nos, & il-
los unquam, quod sciã, controuersa, duo uero esse sola, de qui-
bus dubitatum olim est, & adhuc dubitatur, & utrinq; certa-
tur. Et primum quidem, apud omnes certum est, aliqua esse
opera uel passiones, quibus Deus peccatores paulatim trahit
ad salutem, quibusq; ipsi suæ salutis, & iustificationi suo modo
cooperantur. Certum enim est peccatores sensim, ac uelut gra-
dibus quibusdam trahi ad gratiam diuinã, fide misericordiae
diuinæ, & remissionis peccatorum, fide regni coelorum, & in-
ferni, spe beatitudinis, & timore poenarum, quæ peccatoribus
decretæ & paratæ sunt, horrore & poenitudine peccatorum,
operibus misericordiae & religionis, & nonnullos flagellis, non-
nullos beneficijs diuinis, aliosq; exemplis & orationibus alio-
rum. Nouit enim sapientissimus, & peritissimus nostræ salutis
artifex, quæ quibus, tanquam pharmaca, magis conueniãt, ut
sanemur, quibusq; commodius, & strauius, qui nulli uult uim
inferre, inflectere, & emollire possit, & ad se trahere nostras
rebelles uoluntates. Et ex his quædam ipse in nobis sine nobis ope-
ratur, quædam & à nobis uel simpliciter, uel etiam adiuncto
aliquo præcepto requirit. Sine fide enim, immo & sine poeni-
tentiã, uel formali, uel uirtuali impossibile est peccatorẽ aliquẽ
placere Deo. Dissimulat enim peccata hominũ propter poeni-
tentiã. Et nisi poenitentiã egerimus, incidimus in manus ipsius.
Secundum certum & indubitatum apud omnes est, congruũ

Sap. II.
Eccl. 2.

151
esse & fuisse, ut Deus, qui nouit signum nostrum, nostraq;
fragilitatis est conscius, quiq; sanabiles fecit nationes or-
bis terrarum, confugientes ad suam clementiam recipiat, si-
numq; suæ paternæ misericordiae illis aperiat, & ad suam gra-
tiam admittat, neq; despiciat eos, qui amare dolent de suis pec-
catis, & omni humilitate & fiducia ipsius opem & misericor-
diam implorant. Nulla est enim neq; gratior, neq; honorificẽ-
tior uirtus in principe quàm misericordia, neque est aliquid
quod diuitias suæ eximiae & incomparabilis bonitatis aper-
tius nobis commendare queat, quàm gratuita peccatorum ius-
tificatione. Vnde & diuus Hieronymus, referente diuo Bona-
uentura, aperte dicit. Nulla maior iustitia est, quàm ignoscere
poenitenti, & ad misericordiam reuertenti misericordiae sinum
aperire. Et diuus Augustinus audacter aliquando dixit. Si
Deus non reciperet confugientes ad se, esset in eo iniquitas.
Et beatus Anselmus in cap. decimo Prosologion, cum punis-
sit, ait, malos, iustum est, quia illorum meritis congruit. Cum pa-
cis malis iustum est, non quia illorum meritis, sed quia tuæ uo-
luntati & bonitati condecens est. Et ipse dominus per Esaiam
suauissime & amantissime dicit. Lauamini, mundi estote, au-
ferite malum cogitationum uestrarum ab oculis meis. Quiesci-
te agere peruerse, discite bene facere. Quarite iudicium, subue-
nite oppresso, iudicate pupillo, defendite uiduam, & uenite &
arguite me dicit dominus. Perinde enim uidetur ista dixisse,
ac si se argui & reprehendi impune permitteret, si ista faciẽtes
non reciperet ad suam gratiã, & beneficijs eos prosequeretur.
Vnde & subdit. Si fuerint peccata uestra, ut coccinũ, quasi nix
dealbabuntur, & si fuerint rubra quasi uermiculus, uelut lana
alba erũt. Si uolueritis & audieritis me, bona terræ comedetis.
Tertium etiam uidetur certum esse, & quidem, ut mihi ui-
detur, etiam manifestum in lumine naturali, Deum non tene-
ri, neq; obligatum esse ad iustificandum aliquem, & eum reci-
piendum in suam amicitiam, & regni coelestis hæreditatem.
Et longe aliter sentit, quàm par est de diuina maiestate, & de
humana infirmitate, qui putat posse quẽpiam mortaliũ, etiã si
nulli culpæ esset obnoxius, facere sibi debitam amicitiam diui-

152 DE MERITIS IUSTIFICATIONIS
nam, & ingressum ad regnum coelorum. Et quaquam diuus
Augustinus sic saepe impugnat Pelagium, ut uideatur ei tri-
buere, nos posse facere debitam nobis gratiam diuinam, tamē
quātūuis falsa & intolerabilia Pelagius dixerit, adduci nō pos-
sum, ut credam ipsum hoc concessisse, uel concessurū fuisse ui
alicuius argumenti, quōd tam aperte repugnat lumini natu-
rali. Si enim nullus nostrum uim potest facere alicui homini,
aut eum uolentem nolentem compellere, ut nos amet, & suo-
rum nos bonorum omnium haeredes & participes faciat, quo
modo uerisimile sit nos, qui non solum uermiculi, sed tāquam
nihil sumus collati ad diuinam celsitudinem, posse facere, ut te-
neatur ille nos iustificare, & ad gratiam suam recipere? Equi-
dem intolerabile prorsus apparet siue hoc quod gratis nos ac-
ceptet, siue per solam suam uolūtatem, siue etiam per gratiam
aliquam creatam, posse nos tātum apud eum mereri, ut tenea-
tur ille dare nobis uitam aeternam. Neque crediderim diuim
Augustinum hoc credidisse de Pelagio. Immo ob id fortassis
hoc inferebat ex dictis ipsius, ut quoniam illos nō credebatur
in tantam insaniam, aut impudentiam uenturos, uel hoc no-
mine ab alijs suis placitis discederent, quōd ex illis hoc tantum
& tam absurdum inconueniens sequebatur. Et profecto, ubi
inter nos & haereticos nō semper cōuenerit de hoc, certe catho-
licis nunquam dubium fuit de hoc, neq; esse potuit. Quin &
aliud uideat catholicis omnibus fuisse semp. & esse certissimū,
nēpe hoc, quod cum in Adā oēs peccauerimus, ut dicit Apo-
stolus, nemini Deus iniuriam faceret, si omnes pro merito il-
lius peccati damnaret, neq; cuiquam remissum illud fuit, uel
aliud letale saltem peccatum, neq; remitti potuit ex lege, nisi
meritis, & gratia saluatoris nostri, & domini Iesu Christi, qui
unus mediator est Dei & hominum, & propitiatio, & sanctifi-
catio, & reconciliatio mundi. Omnes enim peccauerūt, ut ait
apostolus, & egent gloria Dei, id est gratia Christi, qui gloria
est patris. Et alibi unus pro omnibus mortuus est Christus.
Et infra. Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi. Et
alio in loco. Sicut in Adā omnes moriuntur, ita & in Chri-
sto omnes uiuificabuntur. Vt enim nemo ad mortem nisi per
illum

RO. 5.

RO. 3.

153 QVAESTIO VII. VI. 153
illum, ita nemo ad uitam nisi per illum, ait Augustinus. Et si
ad remissionem originalis peccati, & mortalium, ipsa sibi suf-
fecisset stante lege Dei, humana natura, nihil profecto fuit ne-
cessaria Christi passio. Sicut enim argumētatur apostolus cō-
tra uolētes in lege iustificari, Si ex lege est iustitia, gratis Chri-
stus mortuus est, ita & similiter argumentari possemus cōtra
uolentes in natura iustificari, Si per naturam est iustitia, & si-
ne Christi gratia per uires naturales iustificari possumus, gra-
tis Christus, & absq; ulla necessitate mortuus est. Est q; hoc ar-
gumentum diui Augustini in libro quodam contra Pelagia-
nos, & concilij Araulicani canone. 21. Et ipse Augustinus su-
per illum uersum psalmi. 30. In tua iustitia libera me, & eripe
me, ita ait, Si agat Deus tāquam ueraciter ex regula legis pro-
posita, damnandus es peccator. Hac regula si ageret, quem li-
beraret? Omnes enim peccatores inuenit. Solus sine peccato
uenit, qui nos peccatores inuenit. Hoc ait apostolus. Omnes
enim peccauerunt, & egent gloria Dei. Quid est. Egent glo-
ria Dei? Vt ipse liberet, non tu. Quia tu te liberare non potes,
indiges liberatore. Quid est quod te iactas? Quid est quod de
lege & iustitia praesumis? Non uides quid intus confligat in
te, de te, aduersum te? Hac ille. Diffiniuitq; hanc ueritatē In-
nocentius huius nominis primus in rescripto ad conciliū Car-
thaginense his uerbis. Dum homo sui liberi arbitrij inconsul-
tius utitur bonis, in prauaricationis profunda demersus est,
& nihil quemadmodū exinde surgere posset, inuenit, suaq; in
aeternū libertate deceptus huius ruinae latuisset oppressu, nisi
eum postea Christi per suam gratiam releuasset aduersus. Ap-
pauitq; ista uerba Coelestinus papa huius nominis primus
cap. 4. suae primae epistolae, idemq; diffiniuit his uerbis. In
prauaricatione Adā omnes homines naturalem possibilita-
tem & innocentiam perdidisse, & neminem de profundo illi-
us ruinae per liberum arbitrium posse consurgere, nisi eū gra-
tia Dei miserantis erexerit. Idem etiam diffiniuit idem Inno-
centius in epistola ad Mileuitanum concilium. Vbi ita ait.
Primum hominem libertas ipsa decepit, ut dum indulgētius
frānis eius utitur, in prauaricationis praesumptione concide

154 DE MERITIS IUSTIFICATIONIS
rit. Neq; ex hac potuit erui, nisi ei prouidentia regenerationis, statum pristinae libertatis Christi domini reformasset aduentus. Approbavitq; haec uerba Coelestinus, ubi supra cap. 7. Et quauis ex nonnullis uerbis diui Augustini contra Pelagianos, & ex istis & similibus Innocentij uerbis contra illos aliquis colligere possit, sic dixisse eos sufficere posse nobis liberum arbitrium, ut sine gratia uel meritis Christi possimus remissionem peccatorum impetrare, & beatitudinem consequi, tamen cum attente perpendo diffinita in concilio Mileuitano contra ipsos, & ea quae ad Innocentium Carthaginense concilium scribit, adduci non possum, ut credam Pelagium haec sensisse. Sed ex hoc, quod ille dicebat sine gratia Christi posse nos per liberum arbitrium implere mandata, & recedere a peccatis, conuertiq; ad Deum, Augustinus & Innocentius colligebant, & non sine apparentia, quod non indignissemus redemptore, ut eum ex hoc, quod tam aperte repugnabat scripturis, reuocaret ab eo, quod ipse tuebatur, ex quo & hoc uidebatur sequi.

Istis igitur utcumq; uelut certissimis, & de quibus nihil sit modo disputandum, praelibatis, quarto notandum est duo esse sola in hac quaestione controuersa. Primum est, an sufficiat liberum arbitrium, cum solo Dei generali concursu, ad ea faciendum, quae supposita lege diuina & satisfactione Christi satis sunt, ut quis perueniat, uel saltem disponatur sufficienter ad gratiam diuinam. Secundum est, an ea quibus quis peruenit, uel disponitur ad gratiam diuinam, meritoria sint, & appellari debeant ipsius gratiae, si non ex condigno, saltem ex congruo, ita, ut aliquo modo concedere possimus, gratiam primam dari adultis secundum sua merita. Quia uero ista breui expediri non possunt, ne modum excedant quaestionis, & ut omnia dilucidius habeantur, de istis distinctis quaestionibus statim agemus. Nunc autem istis iactis fundamentis pro eis omnibus, ad praesentem quaestionem unica huiusmodi conclusione respondebo.

CONCLUSIO.

Nullus iustificatur ex proprijs meritis, uel quod idem est. Nemini datur gratia prima secundum merita propria.
Haec conclusio diffinita est in concilio Palaestino contra Pe-

21001 QVAESTIO VI. 155
lagium, ut patet ex his quae in principio huius quaestionis citauimus ex Augustino. Videtur etiam diffinita in concilio Arausicano secundo circa tempora Leonis primi, canone. 17. Vbi ita legimus. Fortitudinem Gentilium mundana cupiditas, fortitudinem Christianorum Dei caritas facit, quae diffusa est in cordibus nostris, non per uoluntatis arbitrium, sed per spiritum sanctum, qui datus est nobis, nullis meritis gratiam praueuientibus. Haec ibi. Ex quibus uidetur diffinitum esse in hoc concilio merita non praueuiri gratiam, ac per hoc nunquam eam dari secundum merita. Neq; debet alicui leuis esse huius concilij autoritas. licet enim generale non sit, tamen diffinitiones eius, diffinitiones sunt apostolicae sedis, quae errare non potest in diffinitionibus fidei. Ut enim patet ex principio illius concilij, non novos aliquos canones condiderunt patres, qui in eo conuenerunt, sed transmissa sibi capitula a sede apostolica subscriptionibus proprijs firmarunt.

Sed quoniam neq; argumenta ulla pro hac conclusione ibi ponuntur, neq; quibus fuerunt patres Palaestini concilij commoti, ut Pelagium compelleret eam asserere, satis scimus, neq; aliquam aliam diffinitionem pro ea, uel sedis apostolicae, uel concilij generalis licuit inuenire, ne aliqui eam reuocent in dubium, sicut pleraq; alia iam olim certa & diffinita ab ecclesia, reuocare in dubium hoc tempore coeperunt, ostendam hanc conclusionem certissimam esse, primo quidem testimonijs scripturae apertissimis, secundo uero testimonijs sanctorum doctorum, tertio & aliquot argumentis collectis ex quibusdam, notis partim fide, partim lumine naturali.

Ex scripturis uero quadrupliciter uidei posse probari haec conclusio. Primo omnes qui iustificantur, iustificantur gratis. Ergo nullus ex meritis. Secundo nullus iustificatur ex debito. Ergo neq; ex meritis. Tertio. Nemo iustificatur ex operibus, aut secundum opera. Igitur neq; ex meritis, neq; secundum merita. Quarto. Nullus reddit aliquid Deo, ut ei retribuatur suam primam gratiam. Ergo nulli ea confertur ex meritis. Nescio an aliae uiae possint ex scripturis haberi ad confirmandum hanc conclusionem, Sed praestat & ipsa scripturarum loca in me-

dium producere, & in eis aliquantisper expatiari, ut aperta ra-
sint omnia, & confirmatoria. Et quoniam in Paulo euidentior
& clarior apparuit gratia diuina, dum mirabiliter ille conuer-
sus est, quo tempore audacius; immo uere furiosus perseque-
batur ecclesiam Dei, & pro quibus summo supplicio dignus
fuit, beneficium, misericordiamque pro damnatione, & pro pœ-
na consecutus est gratiam, unde & postea ille nō ingratus gra-
tiæ diuinæ fortissime omnium, & acerrime pro ea comendan-
da dimicauit, intermissis aliorum prophetarū & apostolorum
testimonijs, omnia ex unius ipsius epistolis confirmabimus.

Primus itaque locus, qui ad probandum hanc conclusionem
induci potest, habetur in capitulo tertio epistolæ quam scri-
psit ad Romanos, ubi ita ait, Iustificati gratis per gratiam ip-
sius per redemptionem quæ est in Christo Iesu. Si gratis. Nō
ergo ex meritis, sed ut uerbis dicamus Esaiæ absque ullo argen-
to operum, absque ullo pretio meritorum, absque ulla commuta-
tione, & quod significantissime psalmista dixit. Pro nihilo sal-
uat & iustificat. Neque uacat quod adiungitur. Per gratiam ip-
sius. Tanquam enim non satis esset dixisse gratis, ne quis dice-
ret, Gratis quidem iustificamur, sed per merita nostra, addidit,
ut hoc excluderet. Per gratiam ipsius. Hoc est. Non per meri-
ta nostra, non per iustitiam, quæ merita nostra præmiat, sed
per gratiam ipsius, per gratuitam, & omnino indebitam uolū-
tatem ipsius, & benignissimam misericordiam, & beneuolen-
tiam in nos. Si enim per gratiam ipsius, non utique per merita
nostra. Vnde saepe aliàs ipse Paulus, ut excludat omnia meri-
ta, gratia saluatos nos & iustificatos asserit, & seipsum gratia
Dei esse quod erat. Verissime enim ille potuit dicere quod re-
gius psaltes. Saluum me fecit, quoniam uoluit me. Ne autem,
dum sic constanter stabilit gratiam Dei, merita Christi eum
etiam excludere existimarem, sicut & nostra, adiecit per re-
demptionem quæ est in Christo Iesu. Non enim aduersantur
merita Christi gratiæ diuinæ, quia & ipsa eximīa quædā Dei
gratia in nos sunt. Quare & addit statim. Quæ proposuit De-
us propitiorem. Dei enim gratia, non meritis nostris, datus
est nobis talis inter nos & ipsum mediator, qui reconciliaret

nos Deo, & propitiatio esset nostrorum omnium delictorū.
Et ne aliquis neget istas consequentias, Si gratis, non ergo ex
meritis, Si per gratiam, nō ergo per merita, confirmare possu-
mus totum hoc argumentum, & probare istas consequentias
ex illis, quæ idem Paulus cap. undecimo, huius eiusdem episto-
læ subdit. Cum enim uellet probare eos Iudæos, qui suo tem-
pore saluabatur, non iustificatos fuisse ex operibus, Reliquiæ,
ait, secundum electionem gratiæ saluæ factæ sunt. Si autem
gratia, iam non ex operibus. Alioquin gratia, iam non est gra-
tia. Vides Paulum eandem omnino facere consequentias, quas
& nos fecimus. Vides ut prorsus contraria existimauit iustifi-
cari ex operibus, & iustificari ex gratia. Cum igitur iustificari
ex meritis, magis aduersetur iustificationi ex gratia, quam iu-
stificari ex operibus, plus enim meriti, & minus gratiæ signifi-
care uidetur iustificari ex meritis, quam iustificari ex operi-
bus, si uim ipsam spectemus uocabuli, meritum, sequitur & cō-
traria similiter esse existimanda, iustificari ex meritis, & iustifi-
cari ex gratia. Atque ideo si iustificamur gratis, profecto ut iam
intulimus, non ex meritis. Contraria enim ista inter se sunt. Et
bene Paulus uidit hæc sibi inuicē aduersari. Si enim quis obti-
net aliquid ex suis meritis, iam ergo eorū meritorum pretio,
& non gratis illud consequitur. Itaque sicut Paulus contra eos,
qui dicebant Iudæos iustificatos ex operibus, optime argumē-
tatus est ex eo, quod iustificati sunt ex gratia, & si gratia, iam
non ex operibus, ita immo quantum existimo instantius & ri-
gidius argumentaretur contra dicentes, nos iustificari ex me-
ritis. Si ex gratia, non ergo ex meritis. Alioquin gratia iam nō
est gratia. Vnde ut & manifestius istam Dei gratiam, quam
nulla antecedunt merita nostra, commendaret, ad Ephesios
scribens in Christo, dicit, nos habere redemptionem & remis-
sionem peccatorum, secundum diuitias gratiæ eius, quæ su-
perabundauit in nobis. Et paulo post addit. Deus autem qui
diues est in misericordia, propter nimiam caritatem suam,
qua dilexit nos, & cum essemus mortui peccatis, conuiuifica-
uit nos in Christo, cuius gratia estis saluati. Ideo enim & diui-
tiarum gratiæ, & misericordiæ diuinæ meminit, & nimiam ca-

158 DE MERITIS IUSTIFICATIONIS
ritatis suae in nos, & nos uiuificatos esse dixit, cum mortui eramus peccatis, ut intelligamus nos nullis nostris meritis, hoc tantum beneficiū salutis nostrae esse consecutos, sed sic gratis, & ex gratia esse iustificatos, ut ea nulla prorsus merita nostra auerterint. Secundus locus, ex quo probari potest nostra conclusio, est in eadem epistola cap. 4. Si Abraham ex operibus legis iustificatus est, habet gloriam, sed non apud Deum. Quid enim dicit scriptura? Credidit Abraham Deo, & reputatum est ei ad iustitiam. Ei autem qui operatur, merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum. Ei uero qui non operatur, credenti autem in eum qui iustificat impium, reputatur fides eius ad iustitiam. Ex istis uerbis dupliciter possumus confirmare nostram conclusionem. Primo. Omnis qui iustificatur, habet gloriam apud Deum. Nullus uero qui iustificatur ex meritis, habet gloriam apud Deum. Ergo nullus qui iustificatur, iustificatur ex meritis. Consequētia est infallibilis in secundo modo secundae figurae. Et maior manifesta est. Nisi enim qui iustificatur, haberet gloriam apud Deum, non uera, sed falsa esset talis iustitia. Minor uero patet ex illis uerbis. Si Abraham ex operibus legis iustificatus est, habet gloriam, sed non apud Deum. Si enim Abraham per iustitiam ex operibus, non habet gloriam apud Deum, neque haberet per iustitiam ex meritis. Et si Abraham non potuit ex meritis obtinere gloriam apud Deum, neque poterit quispiam alius. Par enim est de ipso, & de alijs ratio.

Secundo ex hoc loco possumus firmare nostram conclusionem hoc pacto. Nullus iustificatur ex debito, ut ex dictis satis patet. Ergo nullus iustificatur ex operibus, & consequenter neque ex meritis. Consequētia probatur ex illis uerbis. Ei autem qui operatur, merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum. Patet enim ex his uerbis, eum qui iustificaretur ex operibus, non iustificari ex gratia, sed ex debito. Ita enim probat Paulus quod si Abraham iustificatus esset ex operibus, non haberet gloriam apud Deum, quia omnis qui habet gloriam apud Deum, habet illam ex gratia, & merces respondens operibus est ex debito. Cum igitur necessarium sit

159
TERTIUS QVAESTIO VI.
concedere neminem iustificari ex debito, necessarium erit consequenter concedere neminem iustificari ex operibus, uel ex meritis. Consequitur enim opera, uel merita debitum mercedis, & ratio gratiae repugnat rationi mercedis, sicut & inter se opponuntur, fieri aliquid secundum gratiam, & fieri secundum debitum. Vnde & ad explicandum magis neminem iustificari ex operibus uel meritis, subiicit statim. Sicut & David dicit beatitudinem hominis, cui Deus acceptam fert iustitiam sine operibus.

Tertius locus aperte faciens pro nostra conclusione est ad Romanos cap. 3. Ex operibus legis non iustificabitur omnis caro coram Deo. Si enim nullus iustificatur ex operibus, neque iustificabitur ex meritis. Perinde enim est iustificari ex meritis ac iustificari ex operibus, aut certe magis aduersatur gratiae diuinae iustificari ex meritis, quam iustificari ex operibus. Et ponderandum est, ad hoc ista uerba dicta esse à Paulo, ut patet ex antecedentibus, ut per haec ostenderet omne os debere obstrui, neque habere posse mortalem, unde gloriari merito posset, & nisi gratia diuina misericorditer subuenisset, reum esse potius omnem mundum Deo, quando nullus ex operibus legis iustificari potest coram illo. Ut enim si ex operibus legis homines iustificarentur, haberent quid Deo possent obijcere, neque in totum deberent os obstruere, ita etiam si iustificarentur ex meritis. Et si cum non iustificarentur ex operibus, iustificarentur ex meritis, non sufficenter probasset, omne os debere obstrui, & reum esse omnem mundum Deo, quia ex operibus legis non iustificabitur omnis caro coram illo. Sed quia Paulus intellexit, id quod uerissimum est, impossibile esse quempiam iustificari ex meritis, si iustificari non potest ex operibus, & temperantius magisque sobrium esse ex operibus, quam ex meritis, & reiecta iustificatione ex operibus, reiectam etiam esse ex meritis, ideo constanter asseruit omne os debere obstrui, quia ex operibus legis non iustificabitur aliquis coram Deo. Et consequenter in tota epistola pro eodem accepit ex operibus, pro quo nos ex meritis. Et cum uellet probare in nono cap. nullam dari causam ex parte nostra praedestinationis diuinae, nullaque in nobis esse illius merita, contentus fuit dicere, non ex operibus Iacob

160 DE MERITIS IUSTIFICATIONIS
fuisse dilectum, & mox adiūxit, Sed ex uocante, tanquam nō restaret, ut uere nō restabat alia causa, unde id posset esse, quod non erat ex operibus, nisi ex uocante. Eademq; ratione cum dixisset. Non est uolentis neq; currentis, addidit, sed Dei miserentis. Et infra cap. decimo, hoc fuisse dicit impedimēto Israēli, quominus apprehēderet iustitiā, quia non ex fide, sed quasi ex operibus eā querebat, hoc est, ut in secūda quæstione exposuimus, quasi ex meritis, & uelut sibi propter sua opa debitā.

Quartus locus fauens eidem conclusioni est ad Ephesios secundo. Gratia, inquit Paulus, estis saluati per fidem, & hoc nō ex uobis. Dei enim donum est, non ex operibus, ut ne quis gloriatur. Ipsi enim sumus factura creati in Christo Iesu in operibus bonis, quæ præparauit Deus, ut in illis ambulemus. Perpende bene quisquis hunc legis textum Paulinum, & uidebis tot penē esse testimonia hic p nobis, quot sunt uerba. Gratia, inquit, estis saluati. Si gratia quomodo ex meritis? Et hoc nō ex nobis adiecit. Si ex nostris meritis, quomodo nō ex nobis? Profecto qui dixit nos non saluari ex nobis, dixisset etiam & constantius non saluari ex nostris meritis. Nam & id ex nobis est, quod ex nostris meritis est. Et ne ideo quispiam putaret ex nobis nos saluari, quia saluamur per fidem, diligentissime hoc cauit apostolus adijciens fidem Dei donum esse, neq; ex operibus contingere, ut ne quis gloriatur. In quibus uerbis satis esse indicauit, ut aliquid diceretur non esse, ex nobis, si illud contingeret per id quod prorsus Dei donum est. Quare cum opera per quæ iustificamur, Dei dona, & quidem eximia & præcellentia sint, saltem in hoc attemperare deberemus sermones nostros ad sermones Pauli, & dicere nō ex nobis, neq; ex nostris meritis iustificari. Quod si ipsa fides non contingit alicui ex operibus, multo magis neq; ipsa gratia, quæ longissime præstat fidei. Et si per hæc amputata est omnibus, omnis occasio gloriandi, utiq; & amputata sunt omnibus omnia, in hac parte merita. In eo enim quod ex meritis contingit, occasio non deest gloriandi. Apertiora & hæc fecit, cum adiunxit. Ipsi sumus factura. Ne suis enim quis adscriberet uiribus, aut industria, aut uirtuti, non tu te, inquit, fecisti, sed ipse es factura,

161 QVAESTIO VI.
factura, & quidquid es, gratia ipsius es. Neq; uacat suo pondere, quod sequitur. Creati in Christo Iesu. Indicatur nanque in his uerbis, hoc ipsum quod gratia Dei sumus, per Christum Iesum nobis cōtingere. Propter ipsum enim & per ipsum defluunt ad nos beneficia diuina, nosq; illa participamus. Et quod creatos nos dicit, tacite admonet, ita nobis esse spiritale, quod per gratiam accipimus, absq; ullis nostris meritis contingere, sicut & esse naturale, in quo quis creatur, quo manifestū est nulla posse priora esse merita, quia operatio essentia est, & uirtute posterior. Et hac ratione, & ibidem, & aliàs non semel, mortuos nos dicit fuisse Paulus, tum cum eramus in peccatis. Et Ezechiel uidet nos in ossibus aridis & siccis uehementer, quæ neruis, carne, & cute, & spiritibus carebant, ut intelligamus non nostris uiribus, aut meritis suscitatos esse ad uitā spiritalem. Quis enim mortuorum se exsuscitet? Sed hoc ipsum nobis per unam Dei gratiam potest contingere, sicut & ipsa resurrectio à mortuis. Et eadem de causa Christus, apud Ioan. 3. nem, iustificationem nostram, natiuitatem appellat. Et Paulus ad Titum regenerationem, Et Ioānes ipse, & Iacobus generationem, ut discamus ex his omnem nostram iustificationem & gratiā Deo soli tribuere. Quis enim se edit in lucem? Quis se generat? Quis regenerare se potest? Ideo etiam & regeneratos per hanc gratiam iustificantem, Paulus & alij apostoli nouam creaturam, & nouum hominem appellarunt. Et Dauid olim eam sub nomine creationis, & renouationis prædixerat dicens, Emitte spiritum tuum, & creabuntur, & renouabis faciem terræ, ut uni saluatori, & creatori omnium, hoc tantum beneficium integrum & solidum assereret. Neq; satis commode interpres uulgaris uertit, quod sequitur ἐπιγενέσθαι in operibus bonis. Quanquam enim & hoc quoq; nō incommodè scio esse expositum ab aliquibus grauissimis autoribus, tamen commodius erat, & expedientius non sic uertere, ne inde quis ansam sumeret suis operibus imputandi suā creationem in Christo Iesu. Nihil enim magis alienum à Paulo, qui ubique eam gratiam operibus nostris abrogat, & uni Christo ex asse adscribit. Sed uertere oportebat. Ad opera bona
X

Ioan. 3.
Tit. 3.
I. Io. 5.
Iac. 1.

na, sicut alij græce doctiores uertunt, & non sensus modo, sed & ipse græcæ præpositionis εως uisus magis postulabat. Ne enim nos creatos in Christo Iesu existimemus, ut dormiamus interim, & ocio languentes torpeamus, inertemq; utcumq; transigamus uitam, creatos nos ad inuocandum ad opera bona. Et ne ipsa opera bona nobis tribueremus, adiecit tadē. Quæ præparauit Deus. Hoc est quæ præstituit & præordinauit Deus, dum ea lege sua docuit, & ad ea nos alto consilio uoluntatis suæ destinauit, ut in illis ambulemus. Sunt etenim & ipsa opera bona beneficia quædam diuina, sub diuina clausa prædestinatione, quatenus ipsa præparatio est beneficiorū Dei, ut Augustinus & copiose & eruditè docet cap. 10. de prædestinatione sanctorum. Sed nimium nos remorantur thesauri huius præcellentis apostoli. Transeamus itaque in aliud eiusdem pro nobis testimonium.

Quinto igitur probare possumus, & fulcire eadem conclusionem illis uerbis quæ ad Titum scribit. Non ex operibus iustitiæ, quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam saluos nos fecit per lauacrum regenerationis & renouationis spiritus sancti, quem effudit in nos abunde, ut iustificati gratia ipsius hæredes simus secundum spem uitæ æternæ. Hæc ibi. Rogo pium & attentum lectorem. Quid est aliud dicere. Non ex operibus iustitiæ, quæ fecimus nos, quàm dicere. Non ex meritis nostris. Et ut hoc apertissimū faceret, addidit statim. Sed secundum suam misericordiam saluos nos fecit. Non dixit. Nō ex operibus iustitiæ, sed ex operibus ex congruo. Non dixit. Non ex meritis de condigno, sed ex meritis ex congruo. Sed quid ait. Sed secundum suam misericordiam saluos nos fecit. Reiecta credidit præcedentibus uerbis omnia merita nostra. Ideoq; uni Dei gratiæ & misericordiæ salutem nostram uindicat. Utq; hoc ipsum manifestius faceret, adnexuit. Per lauacrum regenerationis & renouationis spiritus sancti, ut pudeat nostra iactare merita, & agnosceremus iustificationem nostram regenerationem esse, & renouationem non à nobis, sed ab spiritu sancto effectam. Vnde & subdit. Quem effudit in nos abunde, uel sicut Hieronymus significantius uertit uer-

bum græcum *ωλουσιος* opulenter, aut sicut Augustinus ad Valentinum, & libro de peccatorum meritis & remissione cap. 27. Et libro. 1. contra duas epistolas Pelagianorū cap. 9. optime sensum expressit, ditissime, ut per hæc intelligeremus, non ex meritis nostris nobis spiritum sanctum effusum, sed secundum incomparabiles diuitias gratiæ & misericordiæ diuinæ. Ne autem hoc uerbo exclusa merita Christi quis autumat, sicut nostra, subiecit. Per Iesum Christum saluatorem nostrum, Ille enim est unus saluator noster, ille unicum salutare nostrum, illi imputanda est tota salus nostra. Et præter eum non est, qui saluet, neq; qui iustificet, & illius sola stabilire uolebat merita. Vnde & subditur. Vt iustificati gratia ipsius hæredes simus secundum spem uitæ æternæ. Gratia ipsius, ait, non nostris meritis, A gratia quippe ipsius proficiscitur, ut iustificemur. Et ex consequenti hæredes simus, hæreditatis illius incorruptibilis, incontaminata, & immarcessibilis, nēpe uitæ æternæ, conseruata nobis in cœlis. Secundum spem autem, ait. Quia gloriamur nunc in spe gloriæ filiorū Dei. Et nondum apparet quid sumus. Cum autem apparuerit, similes Deo erimus, hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi.

Sexto militat pro hac cōclusionē, quod idem apostolus ad Romanos scribit. Quis prior dedit illi, & retribuetur ei? Si enim nos primam ipsam gratiā, qua iustificamur, meremur, utiq; damus ei aliquid priusquam iustificemur, cuius merito nobis ipse uelut posterius retribuatur ipsam iustificationem.

Præter hæc uero scripturarum testimonia, quæ satis debent esse, ut nemo absolute debeat concedere, gratiam Dei secundum merita nostra dari, sunt & pro nobis multa sanctorum testimonia, quæ hoc ipsum luculenter cōfirmant. Ambrosius enim fulgentissimū ecclesiæ sydus super illa uerba apostoli. Qui benedixit nos, ita ait, Deus homines sic benedicit, ut donum gratiæ suæ eis impartiat, non secundum opera uel merita eorum, sed secundum suam misericordiam. Et tractans illa uerba. Si autem gratia, iam non ex operibus, ita inquit, Manifestum est, quia gratia donum Dei est, nō debita merces operibus, sed gratuita ratione, misericordia interueniente concess-

Philip. 1.

164 DE MERITIS IUSTIFICATIONIS
sa. Et Hieronymus in epistola ad Damasum de filio prodigo
exponens illa uerba apostoli, Gratia uobis, & pax à Deo pa-
tre, Gratia, dicit, quæ non ex merito retributa, sed ex donante
concessa est. Sed inter omnes ecclesiæ doctores clarissimus &
inuitissimus gratiæ defensor fuit Augustinus. Atq; ideo in-
termittis omnibus alijs, unius huius testimonia, quæ ut pluri-
ma, ita & apertissima sunt, ac ualidissima, contentus ero cita-
re. Is itaq; in libro de natura & gratia, cõtra Pelagianos ca. 4.
aperte nostram cõclusionẽ asserit his uerbis. Hæc igitur Chri-
sti gratia, sine qua, neq; infantes, neq; ætate grandes salui fieri
possunt, non meritis redditur, sed gratis datur, propter quod
gratia nominatur. Iustificati, inquit, gratis per sanguinem ip-
sius. Et libro quarto contra duas epistolas Pelagianorũ ca. 2.
Quidquid aiunt, uidelicet Pelagiani, de laude legis, & liberi
arbitrij, ad hoc dicunt, ut gratia non adiuuet, nisi meritum, ac
sic gratia iam non sit gratia. Et libro. 3. Hypognosticon. Nul-
lum esse hominis meritum in accipienda gratia ad salutẽ Pau-
lus apostolus docet scribens ad Ephesios. Deus autem qui di-
ues est in misericordia &c. Et libro. 6. tractans istum eundem
locum apostoli. Audi, inquit, gratis, & tace de meritis. Et su-
per illum uersum psalmi. 30. In tua iustitia erue me, & exime
me, cum ostenderet neminem in sua iustitia saluari posse, sed
necesse esse, ut saluemur gratis, subdit. Quis est qui saluatur
gratis? Et ipse sibi respondet hoc modo. In quo non inuenit
saluator quod coronet, sed quod dānet, nō inuenit merita bo-
norum, sed inuenit merita suppletorũ. Et paulo inferius decla-
rans illa uerba apostoli. Quis me liberabit de corpore mortis
huius? Gratia Dei per Iesum Christum dominum nostrum,
ita ait. Quare gratia? Quia gratis datur. Quare gratis datur?
Quia merita tua non præcellerunt, sed beneficia Dei te præ-
uenerunt. Et tractatu. 3. super primũ caput Ioannis eisdem
sibi quæstiones proponit, eadẽ emq; prorsus respondet in hæc
uerba. Quid est gratia? Gratis data. Quid est gratia? Gratis
donata, non reddita. Et psalmum. 31. uocat psalmum gratiæ
Dei, & iustificationis nostræ, nullis præcedentibus nostris me-
ritis, sed præueniente nos misericordia Dei nostri. Et paulo

Ephe. 2.

Rom.

post principium enarrationis secundæ eiusdem psalmi ita di-
cit. Quia totum gratiæ eius imputatur, non meritis nostris,
beati quorũ remissa sunt iniquitates. Et super illa uerba. Lata
mihi in domino, & exultate iusti, ita quærit. Vnde iusti? Et re-
spondet. Non meritis uestris, sed gratia illius. Et rursus percon-
tatur. Vnde iusti? Et respondet. Quia iustificati. Et in limine
libri de prædestinatione sanctorum, Gratia Dei, ait, nulla est,
si secundum merita nostra datur. Et cap. 12. Omnis hæc ratio
qua defendimus gratiam Dei per Iesum Christum dominũ
nostrum uere esse gratiam, idest non secundum merita nostra
dari, euidentissime sacrorum eloquiorum testimonijs asseritur.
Et. c. 5. de gratia & lib. arb. in Pelagianos ita ait. Laborat gra-
tiam Dei secundum merita nostra dari, hoc est, gratiam non
esse gratiam. Quibus enim secundum meritum redditur, non
imputatur merces secundum gratiam, sed secundum debitũ.
Et. c. 20. Non secundum meritum hominũ gratia datur. alio-
quin gratia iam non est gratia, quæ ideo gratia uocatur, quia
gratis datur. Et. 22. c. Non intelligunt, ait, se negare gratiam
qui dicunt eam secundum merita nostra dari. Quæ omnia nō
solum aperte probant nostram cõclusionem, sed & mirifice
cõfirmant omnia, quæ in primo argumento diximus, & te-
stimonia Paulina, quibus in eo usi sumus, luculenter elucidat.
Apertissime enim in his locis indicat quid sit gratis iustificari,
& huic aperte aduersari iustificationem ex meritis. Et quan-
quam hæc testimonia, cum illis, quæ in principio huius quæ-
stionis allegauimus, satis esse possunt, ut nemo dubitet conclu-
sionem nostrã certam uisam esse Augustino, tamen quia præ-
cellentissimus iste ecclesiæ antesignanus, non suorum tantum
uerborum pondere nostram sententiam cõfirmat, sed & loca
scripturarum, quæ supra induximus, doctissime exponit, pla-
cet & aliqua alia ipsius loca his subnectere, & eo ordine, ut ad
cõfirmationem omnium argumentorum ex scripturis serui-
re possint. In libro igitur de prædestinatione & gratia cap. 8.
gratiam Dei non dari secundum merita cõfirmat ex illis uer-
bis Deuteronomij. Scies hodie quia nō propter iustitias tuas
dat tibi Deus terram istam bonam. Et ut ostendat satis esse ad

probandum gratiam non dari ex meritis, quod gratia non datur ex debito, ita ait. Quis hic secundum debitum praecedentium meritorum mercedem redditam dicat? Quis non gratiam fateatur indebitam? Et libro. 4. contra duas epistolas Pelagianorum cap. 6. Sic uolunt Pelagiani intelligi quod dictum est, si uolueritis & audieritis me, bona terrae comederis, tanquam in ipsa praecedente uoluntate, sic consequentis meritum gratiae, ac sic gratia, iam non sit gratia, quae non est gratuita, cum reddat debita. Et cap. 7. asserit gratiam non esse gratiam, si secundum merita nostra datur. Et super illa uerba psalmi. 30. Propter nomen tuum dux mihi eris, & enutries me, sic scribit. Non propter meritum meum, sed propter nomen tuum, ut tu glorificeris, non quia ego sum, dux mihi eris, ne aberrem a te, & enutries me, ut ualidus sim ad manducandum escam, qua pascis angelos. Et super illum uersum eiusdem psalmi. Saluum me fac in tua misericordia, hoc est, ait, non in mea iustitia, non in meis meritis, sed in tua misericordia, non quia ego sum dignus, sed quia tu misericors es. Et super illud psalmi. 32. Et in eis qui sperant super misericordia eius, haec illius sunt uerba. Non de meritis nostris, non de fortitudine, non de uirtute, non de aequo, sed de misericordia eius. Et cum exponit illud psalmi. 60. Misericordiam & ueritatem eius quia requirit, sic dicit. Vniuersae uiae domini misericordia & ueritas. Misericordia quia non merita nostra attendit, sed bonitatem suam, ut peccata nobis dimitteret. Veritas autem quia non fallit reddere, quod promissit. Haec ibi. Et ideo crediderim psalmistam deprecatum esse semper Deum, ut eum saluaret, eiusque miserere secundum suam misericordiam, quoniam intelligebat nemini esse posse debitam tantam gratiam, & ideo neque ex meritis, sed ex gratuita & benigna potius Dei uoluntate eam contingere. Quod & idem diuus Augustinus aperte asserit libro primo contra duas epistolas Pelagianorum cap. tertio in haec uerba. Nemo potest habere uoluntatem iustam, nisi nullis praecedentibus meritis acceperit ueram, hoc est, gratuitam de super gratiam. Et libro secundo cap. 7. ita subdit. Bonum immerito & gratis datur, malum uero merito & debitum redditur. Et post pusillum. Gra-

tia Dei ualis in honorem gratis datur, ira Dei ualis in contumeliā pro ipsius malae meritis. Et ibidem, ideo probat apud Deum nullam esse acceptionem personarum, nullamque iniquitatem quamuis unum iustificet, non alium, quia Deus nihil cuiquam debet. Et libro quarto cap. 4. idem affirmat his uerbis. Sicut solus, ideo factus est hominis filius, ut nos per illum Dei filij fieremus, ita solus pro nobis suscepit sine malis meritis poenam, ut nos per illum consequeremur sine bonis meritis gratiam. Quia sicut nobis non debebatur aliquid boni, ita neque illi aliquid mali. Haec ibi. Ex quibus omnibus manifestum est diuo Augustino optimum uisum esse argumentum, quod secundo loco fecimus ad probandum nos non iustificari ex meritis, quia non iustificamur ex debito. Sed & uide quemadmodum ei tertium quoque argumentum satis idoneum uisum fuerit. Quamquam enim hoc apertissime possemus colligere ex locis, quae ex illo citauimus in secunda quaestione in responsione ad secundum argumentum, tamen quo res confirmatio sit, adiungere uisum est quaedam alia. In expositione igitur illorum uerborum psalmi. 30. In manibus tuis sortes meae, sic philosophatur. Sortes dixit, quantum ego existimo, gratiam qua saluati sumus. Quare sortis nomine appellat gratiam Dei. Quia in sorte non est electio, sed uoluntas Dei. Nam ubi dicitur iste facit, iste non facit, merita considerantur, & ubi merita considerantur, electio est, non fors. Quando autem Deus nulla merita nostra inuenit, sorte uoluntatis suae nos saluos fecit, quia uoluit, non quia digni fuimus. Et paulo inferius. Vide sortem. Gratia salui facti estis per fidem, & hoc non ex uobis, sed Dei donum est, non ex operibus, quasi uos bene feceritis, ut ad hoc accedere digni fuissetis, non ex operibus, ne quis forte extollatur. Haec ibi. Et cap. quinto de natura & gratia contra Pelagianos. Qui per gratiam a debito damnationis liberantur, non uasa meritorum suorum, sed uasa misericordiae nominantur. Vide ingenium Augustini, quia Paulus praedestinos uocat uasa misericordiae, inde etiam inuenit occasionem confirmandi neminem ex operibus suis, aut meritis iustificari. Neque minus efficax uisum est huic praestantissimo doctore quartum

argumentum quod ex ultimo loco quem citauimus ex Paulo, collegimus. Ex hoc enim quod gratia datur, non redditur, tribuitur, non retribuitur, probari putat neminem iustificari ex meritis. Vnde Pelagium dicentem eum qui bene utitur sui arbitrii libertate, omnem suam mortificare uoluntatem, & in manu Dei cor suum ponere, ut his uelut precedentibus meritis sic eius gratiam consequamur, ut cor nostrum quod uoluerit ipse declinet, his uerbis impugnat libro de gratia Christi contra Pelagium & Celestium cap. 23. Quomodo est ergo gratia, si non gratis datur? Quomodo est gratia, si ex debito redditur? Quomodo uerum dicit apostolus. Non ex uobis, sed Dei donum est, non ex operibus, ne forte quis extollatur? Et iterum. Si autem gratia, inquit, ex operibus, iam non est gratia, alioquin gratia iam non est gratia. Quomodo inquam hoc uerum est, si opera tanta precedunt, quae nobis adipiscendae gratiae meritum faciant, quo nobis non donetur gratuita, sed reddat ex debito? Et cap. 31. quia Pelagiani dicebant fidei merito, quam habere possumus ex libertate arbitrii, nos iustificari, ita contra illos argumentatur. Vbi est ergo illud apostoli, Iustificati gratis per gratiam ipsius? Vbi & illud. Gratia salui facti estis? Et ne putarent per opera, addidit per fidem. Rursus ne ipsam fidem sine Dei gratia sibi putarent esse tribuendam. Et hoc, inquit, non ex uobis, sed Dei donum est. Et paulo post. Isti autem libero arbitrio sic applicant fidem, ut fidei uelidelicet reddi uideatur non gratuita, sed debita gratia, ac per hoc iam neque gratia, quia nisi gratuita non est gratia. Et libro quarto contra duas epistolas Pelagianorum cap. 6. de Pelagianis, ita ait. Meritum ante gratiam, & ideo iam contra gratiam defendentes priores uolunt dare Deo, ut retribuatur eis, priores utique dare, quodlibet ex libero arbitrio, ut sit gratia retribuenda pro praemio. Et lib. 4. contra Iulianum Pelag. c. 3. Gratia Dei per Iesum Christum dominum nostrum, non lapidibus, aut lignis, pecoribus uel praestatur, sed rationalis natura, quia imago Dei est, meretur hanc gratiam, non tamen, ut eius bona uoluntas possit praecedere praeter gratiam, ne uel ipsam prior det, ut retribuatur illi, ac sic gratia, iam non sit gratia, dum non datur gratuita, sed redditur

redditur debita. Et in libro de praedestinatione sanctorum ca. 3. Reliquiae, ait, per electionem gratiae saluae factae sunt. Quae utique iam non est gratia, si eam ulla merita praecedant, ne iam quod datur, non secundum gratiam, sed secundum debitum reddatur potius meritis, quam donetur. Et cap. 6. ex eodem apostolico testimonio. Reliquiae per electionem gratiae saluae factae sunt. Si autem gratia & caetera, sic colligit. Gratis ergo consecuta est, quod consecuta est electio, non praecessit eorum aliquid, quod priores darent, & retribuere illis. Et cap. 15. ut infringat illam communem rationem, cur quibusdam detur gratia, & alijs non detur, si non secundum merita nostra datur. Est etiam, addit, praeclearissimum lumen praedestinationis, & gratiae ipse saluator, ipse mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus, qui ut hoc esset, quibus tandem suis, uel operum, uel fidei praecedentibus meritis natura humana, quae in illo est, comparauit? Respondeant, quae so, ill e homo, ut uerbo patri coaeterno in unitatem personae assumptus filius Dei unigenitus esset, unde hoc meruerit? Quod eius bonum qualecunque praecessit? Quid egit ante? quid credidit? quid petiuit? ut ad hanc ineffabilem excellentiam perueniret? Non ne faciente ac suscipiente uerbo ipse homo, ex quo esse coepit, filius Dei unicus esse coepit? Non ne filium Dei unicum, foemina illa gratia plena coepit? Non ne de spiritu sancto et uirgine Maria Dei filius unicus natus est, non carnis cupidine, sed singulari Dei munere? Et interpositis quibusdam alijs ipsius praerogatiuis, subdit. Nempe ista omnia singulariter admiranda, & alia, si qua eius uerissime propria dici possunt, singulariter in illo accepit humana, hoc est nostra natura nullis praecedentibus meritis ipsius. Et subdit. Appareat itaque nobis in nostro capite ipse fons gratiae, unde secundum uniuscuiusque mensuram, se per cuncta membra diffundit. Ea gratia fit ab initio fidei suae homo quicumque Christianus, qua gratia homo ille ab initio suo factus est Christus, de ipso spiritu, & hic renatus, de quo est ille natus, eodem spiritu fit in nobis remissio peccatorum, quo spiritu factum est, ut nullum haberet ille peccatum. Et paulo inferius. Humana merita confiteantur, quae perierunt in Adae,

& regnet quæ regnat Dei gratia per Iesum Christum dominum nostrum. Quisquis in capite nostro præcedentia merita singularis illius generationis intuerit, ipse in nobis mèbris eius præcedentia merita multiplicata generationis inquirat. Neq; enim retributa est Christo illa generatio, sed tributa, ut alienus ab omni obligatione peccati de spiritu & uirgine nasceret. Sit & nobis, ut ex aqua & spiritu renasceremur, non tributum est pro aliquo merito, sed gratis tributum. Hæc ibi. Licetq; eadem legere paululū mutatis uerbis in Enchiridio eiusdem doctoris cap. 36. & c. n. de correctione, & gratia affirmat hoc ipsum, quod nulla merita humanitatis Christi antecesserunt ipsius unionem ad uerbum. Ex quibus patētissimum est, ita certum fuisse uisum diuo Augustino nulla merita nostra antecedere nostram iustificationem, ac certum habent, & habere debent omnes catholici, humanitatem Christi non meruisse unionem suam hypostaticam ad uerbum. Licet & illud ex his colligere, quod & obiter quoq; ex his inferre uolebamus, nempe ad probandum gratiam Dei, nō dari secunda merita nostra, bonum esse argumentum illud, quod ultimo loco fecimus. Non retribuitur gratia, sed tribuitur, non ergo datur ex meritis. Est & insignis locus diui Augustini pro his omnibus in tertio libro Hypognosticon, ubi & aliquot loca scripturæ inducit pro hac sententiā, & innumerabilia esse dicit loca scripturarum, quibus aperte dicitur, Deum nullis meritis hominum gratiam suam eis dare.

Aug.

Sed nimium immorati sumus, dum & nostra omnia uolumus autoritate huius præclarissimi doctoris communitate, & obiter illis qui ista legerint, ob oculos simul in unum ponere, quæcunq; sunt eximia & præclara, quæ ad hoc spectarent propositum, in his libris quos statim citauimus.

Tametsi uero ista satis superq; sint ad persuadendum omnibus præmissam conclusionem, ut enim de autoritate scripturarum interim taceamus, æquum est nos, ut certa & indubitata recipere, quæ tam concordî, & tam constanti asseueratione nobis sancti isti doctores tradiderunt, per eos enim, & ecclesiam suam protexit Christus, & mysteria nobis sacrarum scri-

pturarum reuelauit, tamen ut scholastice agamus, & aliquid quoq; demus lumini naturali, quod & præcellēs Dei donum est, & ad hoc inter alia est nobis datum, ut quæ fidei sunt nostræ confirmemus, illustremus, tueamur, & eorum rationem sciamus reddere, addam his aliquot argumenta in fauorem eiusdem conclusionis. Et primo quidem eā possumus probare hoc pacto. Apud homines, qui nostris operibus neq; indigerent, neq; iuari possent, quicq; ad nostram amicitiam nullis legibus essent adstricti, mereri certe non possemus in eorum odio & inimicitia existentes, immo absolute mereri non possemus, nisi ex eorum gratia, & eorum amicitia nobis benigne comunicata. Cum ergo Deus honorum nostrorum non indigeat, ut psalmista inquit, neq; bonis nostris operibus adiuari possit, neq; ad nostram amicitiam ulla lege teneatur, non solum non poterimus apud eum mereri existentes in odio, & inimicitia ipsius, uerum neq; mereri poterimus, nisi ex ipsius gratia, eaq; nobis benigne sine meritis nostris comunicata.

Secundo. Propter quodcunq; peccatum mortale, meretur quicunq; peccator æternum gehennæ supplicium, dignusq; est qui perpetuo igne inferni cruciet, semotus longe ab amicitia & consortio Dei & suorum. Misericordiæq; est ipsius, & non exiguæ, ut non consumamur statim, & æternis addicamur tormentis, ubi mortalem Dei offensam admittimus. Si enim respublicæ, & earum principes possunt iuste exilio perpetuo, immo & morte ferire reos læsæ maiestatis, poterūt profecto iustius repelli à ciuitate Dei in perpetuum, & uinculis æternis sub caligine reseruari, qui rei sunt læsæ illius maiestatis, apud quam omnes gentes & reges, tanquam nihil sunt. Si ergo omnes peccatores digni sunt pœnis æternis propter læsam diuinam maiestatem, non igitur possunt mereri amicitiam diuinam, quæ non stat cum reatu ad pœnam æternam. Et confirmo hoc argumentum. Quidquid faciat peccator, facere non potest, quin reus sit æternæ pœnæ. Iuste enim hæc pœna constituta est, & infligi potest, pro quouis peccato mortali. Ergo quidquid faciat peccator, nisi Deus ei liberaliter condonet eam pœnam, mereri non potest suam iustificationem,

per quam absoluitur à reatu illius poenae. Roborari etiam potest hoc argumentum hoc pacto. Nulla est proportio temporalis ad aeternum. Per nullum ergo actum temporalem potest peccator mereri se absolui à reatu poenae aeternae, & consequenter neque suam iustificationem. Et possunt ista omnia, & declarari, & fortiora effici ex illa parabola euangelica de seruo oblato regi, qui debebat ei decem millia talenta. Ea enim summa, excelsius indicatur eorum suppliciorum, quorum est reus peccator. Et ita significatur nobis, non posse nos pro delictis nostris satisfacere, nisi ex diuina misericordia, sicut ille seruus non potuisset tantam summam, quantam debebat, exoluere, nisi rex ille benignissimus eam ei ad suas preces liberalissime condonasset. Et sicut seruum illum nemo diceret illud tantum beneficium fuisse meritum propter suas preces, ita uidetur neque nos debere dicere remissionem peccatorum, quae multo maius beneficium est, apud Deum mereri. Vnde ut & pulchre ponderat Augustinus in tertio libro Hypognosticon, ideo apud Lucam Samaritanus qui typus fuit Christi, misericordia dicitur fuisse motus in uulneratum illum qui descendit ab Hierusalem in Hiericho, & figura fuit peccatoris, quia in eo, ut curari dignus esset, meritum nullum inuenit.

Tertio principaliter argumentor ad idem sic. Nullum opus existentis extra gratiam Dei, est dignum ipsius gratia. Quae enim potest esse dignitas respectu tanti & tam eximij beneficii, in peccatore praesertim, qui dignus non est pane, quo uescitur. Ergo nullus peccator potest Dei gratiam promereri. Ut enim demus non requiri ad meritum, ut ius praestet, aut faciat debitum praemium, cuius est meritum, saltem uidetur requiri, ut meritum ipsum sit dignum eo praemio, uel certe illud habentem, faciat dignum illo praemio. Alioquin non uidetur posse dici meritum. Praemium enim quod excedit dignitatem meriti, & merentis, non quidem ex meritis dici potest contingere, sed ex benignitate conferentis. Et confirmatur. Quidquid faciat peccator, nunquam erit dignus amicitia Dei, ut patet. Nunquam ergo eam meretur. Qui enim meretur aliquod praemium, dignus est eo. Et confirmo amplius. Quicumque iustifica-

Matt. 18.

Luc. 10.

Aug.

tur, eo ipso filius promissionis efficitur, filius beneficii diuini, filius gratiae, & misericordiae, filius testamenti noui, & ut omnia breuiter complectamur, filius Dei efficitur, & amicus, & haeres gloriae aeternae, & diuinae consors naturae, ut uerbis utamur principis apostolorum. Nemo ergo tantum beneficium mereri potest, sed una Dei solius benignitate necesse est contingat, cuiuscumque id contigerit. Quod si nullus seruus, aut subditus imperatoris, tantum suis meritis arrogat, ut credat se posse mereri, ut adoptetur ab imperatore in filium, & haerem sui imperij, neque ut amicus eius censeatur, multo sane aequius est, ut nemo nostrum suis credat meritis posse consequi, ut iustificetur, & Deus sit amicus, filius, & haeres. Excedit enim hoc proportionem, & uires naturae nostrae, & longe exuperat dignitatem nostram, qui prius eramus filij carnis, filij huius saeculi, filij irae, filij diaboli, immundi, peccatores, & impij. Neque ulla possunt in nobis esse merita, ut templa Dei efficiamur, & Deo optimo, fortissimo, & praecellentiissimo despōentur animae nostrae pauperulae, abiectae, denigratae, & deformatae peccatis, ut uere desponsantur, et templa ipsius efficiuntur, cum ab ipso iustificamur. Sed ne omnino sine causa uideantur Pelagiani, & Celestiani asseruisse gratiam Dei secundum merita nostra dari, & quoniam tunc clarius uincit & superat ueritas, quando grauibus argumentis, uelut aduersantium telis impetita, triumphat, tamen ipsa, & inconcussa in sua statione perseverat, libet hanc conclusionem aliquibus argumentis non in apparentibus impugnare.

Primum argumentum quod contra nostram primam conclusionem fieri potest, est illud, quo Pelagianos esse uos satis constat ex libris, quos aduersus eos multos scripsit Augustinus. Estque illud quod in principio quaestiois fecimus. Si enim gratia non dat ex meritis, cur uni potius datur quam alteri?

Ad hoc argumentum respondet diuus Augustinus libro secundo contra duas epistolas Pelagianorum cap. 7. Nulla est iniquitas apud Deum in hoc, nulla & acceptio personarum, si unum iustificat, non alium. Deus enim nihil cuiquam debet, & licet ei quod uult facere. Et haec eadem repetit & edisserit la-

2. Pet. 1.

2.05

AUG.

tius quarto libro cap. 6. Vt autem plenior sit, et clarior solutio, dico breuiter in gratuitis nullum habere locum acceptionem personarum, ut colligunt doctores, ex illis uerbis patris familias apud Matthæum. An non licet mihi, quod uolo, facere? An oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum? Et alioqui nemo posset citra peccatum acceptionis personarum, ex duobus pauperibus per omnia similibus, uni dare eleemosynam prætermisso altero. Quare cum Deus neminem teneatur ad suam gratiam admittere, sed omnes pro meritis nostrorum peccatorum possit damnare, nulla erit iniustitia, nulla & acceptio personarum in eo, ex eo quod quosdam iustificat, & non omnes. Satis enim est, quod quem non iustificat, pro meritis suis malis, non iustificat, ac proinde iuste non iustificat.

Dicit tamen aliquis. Esto nulla sit iniustitia apud Deum, in hoc quod quosdam iustificat, non omnes, cur tamen uoluntas eius quæ rectissima est, & nihil uult quod non sit rectissimum, & iustissimum, cum omnes posset iustificare ex misericordia, uel secundum iustitiam condemnare pro peccato Adæ, tamē quosdam admittit ad suam gratiam, non alios. Ad hoc in primo sententiarum tractantes ea, quæ prædestinationis diuinæ arcanum concernunt, aliquas causas, propter quas hoc fiat conuenientissime, Deo annuente explicabimus. Sed interim quis sic querit, audiat Paulum, O homo, tu quis es, qui respondeas Deo? An non habet potestatem figulus lutæ, ex eadem massa facere aliud quidem uas in honorem, aliud autem in contumeliam? Audiat & diuum Augustinum sermone. 27. super Ioannē ita dicentem. Cur hunc trahat, illum non trahat, noli iudicare, si non uis errare. Semel accipe, & intellige. Non traheris, ora, ut traharis. Hæc Augustinus. Et quemadmodum ubi uenitur ad paruulos, & ad ipsum mediatorem Dei & hominum, hominem Christum Iesum, necesse est omnia humana merita conticescere, non enim merita præcedentia possunt pro causa assignari, propter quam Deus hanc humanitatem, quam modo habet, sibi potius unierit, quam aliam, aut ex duobus paruulis per omnia æqualibus, unum potius quam alterum, faciat baptismi gratiam consequi, ita etiam inueniens non debet

RO. 9.

QUA

censeri, si ex adultis hominibus per omnia æqualibus, Deus pro beneplacito suæ uoluntatis quosdam eligat, uocet, & ad se pertrahat absque ullis meritis ipsorum præcedentibus, alios uero pro suis malis meritis, in suis peccatis derelinquat.

Nescio aliquod aliud argumentum, quo usus fuerit Pelagius in confirmationem sui erroris, quod contra nostram istam primam conclusionem militet, sed ut ad uerum rem excutiamus, adiungam ipse aliquot alia argumenta, pro eo, quæ nobis pro tenuitate nostri ingenij occurrere.

Secundo igitur argumentor. Qui facit omnia requisita ex lege, uel pacto ad consequendum aliquod præmiū, meretur tale præmiū. Sed peccator toto corde se ad Deum conuertens, per poenitentiam, facit omnia requisita à Deo ad consequendum ipsius gratiam. Conuertimini, ad me, inquit, & ego conuertar ad uos. Et alibi. Conuertimini & salui eritis. Et alibi, si conuerteris, conuertam te, & ante faciem meam stabis. Et confirmo. Quantūcūq; beatitudo omnia nostra excedat opera, & impropotionabilis eis existat, quia tamen præmiū quoddam, ipsa est lege diuina correspondens nostris operibus, uere dicimus beatitudinem cadere sub merito, & nos eam posse nostris operibus mereri. Ergo quantūcūq; Dei gratia præcellat nostra omnia opera, neque ulla ratione possimus nos tantum beneficium exæquare, cum tamen eam Deus, uelut præmiū constituerit nostræ poenitentiae, & ita illam promiserit uere poenitentibus, & secundum suam legem infallibiliter eam eis impartatur, ac gloriam & promissit, & largitur bene operantibus, cadet illa sicut & gloria sub merito, & uere poterimus dicere nos eam mereri, quā documque facimus omnia requisita à nobis, ut eam habeamus.

Ad hoc argumentum sic respondeo. Dupliciter potest princeps aliquis promittere donum aliquod, uel munus faciēti aliquod opus, primo quidem, ut mercedem ipsius operis, secundo uero, ut munus aliquod benignissimum, quod ipse ex benignitate sua uult ei conferre, & præter & supra dignitatem operis. Si prius horum contingat, illud opus meritorium dicetur, talis præmiū, non autem si posterius, sed erit tantum dispositio quædam requisita ad habendum illud munus. Quoniam igitur

zach. 1.
Esa. 49.
Hie. 15.

COL
49
HIE

tur Deus beatitudinē priori modo constituit respondere operibus factis in gratia, gratiam uero posteriori modo respondere poenitentiae, ideo licet satis sit ad meritum beatitudinis seruatione mandatorum, quam Deus ad eam requirit, non tamen satis est ad meritum iustificationis poenitentia, licet Deus nihil amplius, ut nos iustificet, à nobis requirat. Non enim pollicitus est Deus gratiam poenitentibus, ut mercedem & praemium ipsius poenitentiae. Nouerat enim poenitentiam non posse esse meritoriam tantī, & tam praecellētis beneficii, sed pollicitus est eam poenitentibus, ut donum quoddam eximium, & superexcedens omne omnium nostrorum operum pretium. Et poenitentiam ad hoc beneficium exegit, non quidem ut meritum, sed ut dispositionem quandam tollentem obicem, & obstaculum, quo tanto beneficio sumus inepti. Nam quia actiones actiuorum sunt, sicut philosophus ait, in patienti disposito, & ille cui complacent peccata, indispositus est, & inidoneus ualde ad recipiendum gratiam diuinā, requisituit Deus poenitentiam, non ut meritoriam suae gratiae, sed ut eam quae hoc tolleret impedimentum suae in nos beneuolentiae & beneficentiae. Et per hanc patere potest ad confirmationem huius argumenti, sed & unum aliud est discrimen inter opera facta ex gratia respectu beatitudinis, & poenitentiae respectu gratiae. Nam minor est distantia inter beatorum & iustorum statum, quam inter statum peccatorū, & statum iustorum, & opera iustorum ex praesentia gratiae, & spiritus sancti dignitatem habent, qua acceptentur ad gloriam, quod non est in operibus extra gratiam saltem respectu gratiae.

Tertio argumentor ad idem. Scriptura saepe dicit, nos ex fide, & per fidem iustificari, ut patet ex praecedentibus quaestionibus. Ergo saltem fides meritoria erit nostrae iustificationis. Si enim fides non meretur nostram iustificationem aliquo modo, non est cur per illam plus dicamur iustificari, quam per alia opera, sine quibus nos iustificari Paulus dicit. Potest hoc argumentum confirmari ex Augustino expresse dicente. Fides meretur iustificationem. Ad hoc tamen breuiter dico. Non ideo dicimur iustificari per fidem, quia per fidem mereamur Dei iustitiam,

RO. 3.
et. 4.
AUG.

iustitiam, sicut Pelagiani dicebant, sed ideo quia fides dispositio est necessaria ad iustitiam, uimque habet ex Dei benignitate, impetrandi eam. Primus enim est motus mentis in Deum, quo diuinæ iustificationi nos subiicimus. primusque actus iustitiae, quae Deus in nobis operatur, ut nos iustificet. Vnde Augustinus super psalmum. 66. Per fidem, ait, iustificatur impius, id est fit de impio pius, ut deinde ipsa fides incipiat per dilectionem operari, unde omnia bona merita incipiunt. Hac Augustinus. Sed de his satis multa diximus in tertia quaestione. De uerbis autem diui Augustini citatis in confirmatione, postea in quarta conclusione quaestionis. 7. uidebimus.

Quarto contra eandem conclusionem instari potest hoc modo. Apud hominem quanta uis dignitate praecellentem mereatur ipsius gratiam qui grauiter dolet, quod eum offenderit, & ueniam sui in eum delicti supplex orat, uel saltem qui pro illius honore & gloria periculo se mortis exponeret. Et crudelis haberetur, & omnino inhumanus, qui non ad suam gratiam admitteret hominem adeo praecclare de se meritum. Ergo cum Deus humanior sit multo, & benignior quam omnes homines, merebuntur admitti ad ipsius gratiam, qui dolent se eum offendisse, & suppliciter eum ueniam sui postulant delicti, aut saltem qui pro ipsius gloria damnis omnibus, & incommodis se exponunt, & quandoque mortem subeunt.

Sed ad hoc facile dici potest. Multo maius bonum est amicitia diuina quam amicitia hominum, & multo minus dignus est peccator reconciliatione cum Deo, quam qui offendit hominem, reconciliatione cum homine. Et homo ex lege diuina tenetur homini reconciliari, nullus tamen fuit tam insanus, ut diceret teneri Deum ad redeundum in gratiam cum peccatore.

Quinto argumentor. Iustus potest mereri peccatori primam gratiam. Ergo multo magis peccator sibi, si faciat totum quod est in se. Consequenter probat ex glossa super illud Matthaei. 9. Videns Iesus fidem illorum. Quantum ualeat, inquit, apud Deum fides propria, apud quem sic ualuit aliena, ut intus & extra sanar et hominem. Quod si alij per fidem possunt nobis mereri primam gratiam, & per orationes suas, ut ex multis

Aug.

sanct

Z

178 DE MERITIS IUSTIFICATIONIS
scripturæ locis constat. Ergo & nobis nos per fidem & orationes similiaq; alia opera, & eam nobis mereri poterimus. Congruit enim magis, ut quisq; pro se audiatur, quam pro alio.

Ad quintum. Discrimen est magnum inter iustum & peccatorem, quia iustus dignus est, qui audiatur & pro se & pro alijs, peccator autem nullam talem dignitatem habet. Atque ideo neq; sibi, neq; alijs meretur. Ad probationem ex glossa dicendum. Semper plus ualet fides propria. Quia si gratia eã præcedat, meritoria est apud Deum, de condigno, fides autē aliena tantum ex congruo. Si uero antecedit gratiam, certius obtinet, quia infallibiliter obtinet gratiam, si non sit aliunde impedimentum, non sic autem fides aliena. Nō enim obtinēt semper iusti, quæ mereri uidentur alijs ex congruo. Itaq; licet non sint opera peccatoris meritoria sibi pro se, deest enim illis dignitas, quæ non deest iustis orantibus pro ipsius conuersione, habent tamen hoc, ut frequentius & certius obtineant ipsi peccatori primam gratiam, quam orationes aliorum. Quod satis est, ut & plus aliquo modo ualere dicantur apud Deum. Sed est etiam aliud, propter quod potest dici plus ualere apud Deum fides propria. Valet enim & prodest unicuiq; sua fides etiam aliorum fide non adiuta, sed non ualet fides alicuius aliena, ut sua non adiuuante fide iustificetur. Nemo enim præter Christum mereri potest alteri immediate, & absq; actu aliquo ipsius primam gratiam.

Sexto impugnare possumus eandem conclusionem hunc in modum. Potest iustus mereri sibi reparationē post lapsum. Nihil enim iustius, ut Augustinus dicit, à Deo petitur, quam quod reparetur quis post lapsum secundum illud psalmi. Cū defecerit in me uirtus mea, ne derelinquas me. Ergo aliquando poterit homo iustificari ex merito de congruo, uidelicet, cum Deus propter illud meritum eum in suã gratiã reuocauerit.

Ad hoc. Qui tenet neminem sibi mereri posse reparationē post lapsum, neque ex condigno, neq; ex congruo, ut sanctus Thomas tenet prima secundæ quæstione. ii. 4. articulo. 7. negabit assumptum, & ad uerba diui Augustini respondebunt, sicut ibi respondet sanctus Thomas, nihil quidem esse iustius

Thom.

QVAESTIO VI. 179
ex parte materiæ, quia nihil sanctius potest peti. Sed quia uerbum iustius aliquid amplius uidetur significare, sicut placeat concedere cū diuo Bonauentura, in secundo, distinctione. 28. Bonauē. in quæstione super literam magistri posse sibi aliquem ex congruo mereri reparationem post lapsum, atq; ita reuocatum fuisse Dauidē à peccato, poterit respondere ad hoc argumentum dicēdo cōclusionem procedere de operibus, quæ quis facit, dum est in peccato. Neq; enim diximus neminē iustificari ex merito de congruo. Certum enim est aliquos iustificatos esse, & uitam recepisse propter preces aliorum, tanquam propter merita ex congruo ipsius iustificationis, sed tantum diximus neminem suis meritis iustificari.

Septimo. Aliter consequuntur adulti primam gratiam per suam poenitentiam uel conuersionem in Deum, quam paruuli per baptismum. Sed paruuli consequuntur primam gratiam per baptismum, ut per sacramentum. Ergo adulti consequuntur eam, quando sibi comparant eam citra sacramentum per uiam meriti. Non est enim nisi duplex modus comparandi nobis Dei gratiã, uidelicet per uiam meriti, & per uia sacramenti.

Ad septimum. Iustificantur peccatores adulti per poenitentiam per modum meriti, uel ad instar meriti. Quia iustificantur per proprios ipsorum actus, ut per actus proprios solent homines consequi quod merentur, sed tamen non iustificantur per poenitentiam, ut per actum uere meritorium ipsius iustificationis. Cum ergo dicitur duplex duntaxat esse uia obtinendi propriam iustitiam, uidelicet per sacramentum, aut per meritum, possumus hoc negare absolute. Nullam enim, quod quidem sciam, pro se habet ea distinctio satis firmam auctoritatem. Et necesse est concedere mediã quadam alia uia posse hominem iustificari, nempe per misericordiam diuinam gratuito, & liberaliter acceptantem ad iustificationem nostrã actus aliquos nostros, qui tamen non sunt ipsius iustificationis meritorij. Sicut & preces beatorum acceptantur à Deo ad ea, quæ deuotis sibi impetrant, & tamen non sunt eorum meritoria. Non sunt etenim in statu merendi aut demerendi. Quod si in gratiam cōmunis scholæ placeat alicui acceptare istam distin-

Z ij

tionem, uel axioma scholasticum, oportet sic pie illud interpretari, ut sensus sit, homines iustificari duabus dūtaxat uīs, aut per sacramentum, aut per modum meriti, hoc est per actū aliquem, qui uel meritum sit, uel ad instar meriti se habeat. Cū enim homo iustificatur ad petitionem alicuius sancti uiri, sicut tradit Augustinus iustificatum Paulum ad orationē Stephani, iustificatur homo per meritum, cum uero sine alterius oratione, propria quis oratione & pœnitentia iustificatur, iustificatur per hos actus, non tamen sicut per merita suæ iustificationis, sed sicut per dispositiōes se habētes, ut merita ad gratiā.

Octauo. Sicut Christus suis præcellentibus operibus meruit sacramentis uim collatiuam gratiæ, ita & meruit, ut daretur nobis gratia, quotiescunq; uere & ex corde pœnitentiā ageremus. Sed non fecit nostram pœnitentiā sacramētum, quod ui sua iustificaret nos, ut manifestissimum est. Ergo saltem fecit eam esse meritoriam nostræ iustificationis, & nō erit inconueniens eam concedere esse illius meritum, saltem ut meritis Christi innititur. Aliās nullam ei uim Christus meruisset aut præstitisset in nostram iustificationem, sed omni omnino uirtute in eā careret. Nulla est enim uis in aliquem effectum, nisi uel efficiens uel meritoria. Si ergo neq; efficientem uim habet nostræ iustitiæ, neq; meritoriam, omnis planè expers talis uirtutis erit, & consequenter non solū nō erit efficax causa nostræ iustificatiōis pœnitentiā, sed neq; eā erit ipsius appellāda.

Ad hoc tamen argumentum sic arbitror respondendum. A merito Christi habet nostra pœnitentiā uim non efficientem, sicut sacramenta, neq; meritoriam, sicut preces sanctorū, sed uim dūtaxat dispositiuā uel impetratoriā nostræ iustificationis. Estq; ista uis tertiā, uel tertium genus causæ necessario ponendū. Negare enim non possumus, sed necesse est absolute concedere pœnitentiā causam esse nostræ iustificationis. Et in hoc prædicare debemus, & incessanter laudare diuinā misericordiam, qui quod neq; mereri poteramus, neq; efficere, uoluit nos posse ab eo impetrare, ut hac tertiā uia & misericordiam apud ipsum inueniremus, & nostræ iustitiæ quādamtenus cooperatores ipsi essemus.

Nono scholasticæ potest quis ad idem argumētari hac forma. Si nullum est meritum in peccatore respectu suæ iustificationis, sequitur neq; ullum esse meritum in eo respectu gloriæ respōdens gratiæ, qua iustificatur. Et cōsequenter multis adultis contingeret gloria sine sacramento, & sine meritis, illis uidelicet, qui ante addita bona opera cum sola gratiā, qua sunt iustificati morerentur. Cum ergo hoc non sit facile concedendum, neq; erit concedendum primam gratiā contingere alicui sine sacramento, & sine merito.

Ad nonū. Sunt quidē nobiles autores, qui putāt quācumq; dispositiōē sufficere ad gratiā esse meritoria gloriæ in primo instanti ipsius gratiæ, licet nō sit meritoria gratia. Et horū sententiā potest fieri probabilis, quia nihil uidei ei deesse pro illo instanti, qđ requisitū sit ad meritū. Est enim actus bonus ab habēte gratiā elicitus, & propter Deū, uel ipsa dilectio Dei. Et si in alijs instantibus ista dispositio, siue illa sit dilectio Dei super omnia, siue dolor de peccatis propter Deū, cū illis solis, quæ habet in hoc instanti, esset meritoria gloriæ, cur non etiā in eo primo instanti cēsebit esse ipsius meritoria? Vere, si nihil aliud spectemus inconueniens, uidei negare actus a deo præcellētes factos ab amicis Dei meritorios esse. Quod si horum autorū opinio placet, negandum est corrolarium huius argumēti, & consequenter dicendū erit omnem adultum, qui proprio actū iustificatur, habere gloriā ex merito. Habebit enim saltem ex merito illius instantis. Neq; uideo si id teneatur, qua nam uia hoc possit euitari, nisi forte quis credat posse quēpiam iustificari, sic per actum proprium, ut primū nō esse ipsius actus sit primum instans gratiæ. Quod quidem ego nunquam concesserim. Si enim hoc posset esse, sequitur quod si primū non esse illius dispositiōis, esset primum nō esse uita alicuius existentis in peccato, posset ille, cum uere fecerit in uia omnia requisita ad consequendum Dei misericordiam, habere gratiā & gloriā post hanc uitam, cum in ea semper fuisset in peccato. Quod est absurdum. Si uero placeat corrolarium illatum concedere, ubi casus in argumento assumptus eueniret, equidem nullum apparet inconueniens, immo uidetur testimoniū.

hoc esse nimiam Dei in nos misericordiam, qui etiam adultis det non modo gratiam, sed & gloriam, quam nunquam meruerint. Et, ut ingenue dicam quod sentio, admissio casu, placet mihi magis concedere quam negare corollarium. Neque crediderim dispositionem ullam nostram esse meritoriam gloriæ pro primo instanti primæ gratiæ. Et argumentum, quod mihi hoc facit probabilius, est hoc. Dispositio ad primam gratiam non est in primo instanti ipsius gratiæ meritoria gloriæ respondentis ipsi gratiæ. Neque est meritoria noui gradus gloriæ. Ergo in eo instanti non est meritoria gloriæ. Consequentia manifestissima est. Antecedens uero probatur. Ad actum meritorium gloriæ requiritur, ut gratia antecedit ipsius productionem saltem natura. Cum enim actus ex sua productione habeat, ut possit esse meritorius, quia inde habet libertatem & acceptabilitatem ad præmium, si eam productionem non antecedit gratia, quæ efficit actus nostros meritorios, non erunt illi meritorij. Cum igitur dispositio ad gratiam non sequatur, sed antecedit gratiam, ut facile potest probari contra quosdam graues autores, qui hoc negant, quia non solum disponit nos ad gratiam recipiendam, sed & causa est & ratio, propter quam Deus eam nobis donat, ut patet ex dictis, sequitur eam neque esse meritoriam gratiæ, neque gloriæ pro suo primo instanti. Maior etiam propositio huius antecedentis probari possit. Si enim dispositio ad gratiam non est meritoria gratiæ, neque erit ergo meritoria gloriæ, quia gloria maius quid est, & ipso iure succedit absque ullo nouo merito, gratiæ ipsi, quæ dat propter dispositionem. Minor uero huius antecedentis manifesta satis uidetur. Si enim dispositio ad gratiam non mereatur nouum gradum gratiæ, neque merebitur nouum gradum gloriæ. Exæquabitur enim gloriæ gratia, & si augeatur gloria, augebitur & gratia. Quod uero non mereatur dispositio ad gratiam nouum gradum gratiæ, apertissimum est. Alias enim, si sit saltem extoto conatu, Deus statim ipsam gratiam auget, & consequenter aliqua forma augetur eodem instanti, quo producitur. Quod in intelligibile est. Potest etiam ista eadem minor confirmari hoc modo. Nulli dispositioni ad primam gratiam, quantumcunque

perfecta sit, responderet in alijs instantibus à primo aliquis gradus, uel gratiæ, uel gloriæ, supra eos qui ei respondent ex lege. Ergo data prima gratia, quæ respondet huic dispositioni, & signato certo gradu gloriæ sibi respondente, præter illum nullum gradum amplius gloriæ pro primo instanti merebitur. Non enim potest uni & eidem actui, pro uno & eodem instanti duplex præmium respondere. Si igitur alicui dispositioni ad gratiam respondissent, exempli gratia, duo gradus gratiæ, si illa eliceretur ab eo, qui iam prius habuisset gratiam, ubi per misericordiam Dei data fuerit propter eam gratia prima ut duo, profecto non respondebunt ei plures gradus gloriæ pro illo primo instanti, quam illi duo qui respondent ipsi gratiæ. Concedendum ergo est corollarium illatum. Potest enim gloria sicut & gratia adultis contingere absque merito, & uere continget, si post primum instans gratiæ non producat uel continuetur aliquis bonus actus. Immo & in omni casu, & quomodo documque quis iustificetur, gloriam respondentem primæ gratiæ crediderim probabilius unquam cadere sub merito. Ad quod consequens est neminem sanctorum ex proprijs meritis habere totam beatitudinem quam habet. Eam enim partem quæ respondet primæ gratiæ, sine ullis meritis proprijs omnes habent. Et hoc nomine ubi aliæ causæ non fuissent, potuit apostolus summo iure dicere, sicut & dixit. Gratia Dei uita æterna. Quia quod admittamur ad eam, & ad eam incipiamus aliquid ius habere, solius gratiæ Dei opus est. Et sicut uere dixit Paulus. Si Abraham ex operibus iustificatus est, habet gloriam, sed non apud Deum, ita & nos eum secuti uere possumus dicere. Si Abraham ex operibus beatificatus est, habet gloriam, sed non apud Deum. Nullus enim sanctorum totam suam gloriam habet ex operibus, ut statim diximus. Et in hoc ordo diuinæ sapientiæ mirificus splendet. Ut enim Christus totam suam gratiam, totamque gloriam essentialem sine meritis habuit in primo suæ humanitatis instanti, & quod uniretur sua humanitas uerbo, nullis illi præcedentibus meritis contigit, gloriam uero corporis, & manifestationem suæ gloriæ, siue exaltationem sui nominis, & potestatem regiam, & iudiciariam in oēs

proprijs meritis postea obtinuit, ita & nos, quos præsciuit pater cœlestis conformes fieri imaginis filij sui, gratiam qua in illo de spiritu sancto renascimur, & gloriam ei respondentem habere uoluit sine meritis, quæ uero his superadijciuntur, ex meritis nostris & sua gratia.

Decimo contra istam conclusionem potest quis insistere hoc pacto. Potest quis mereri ex congruo suam iustificationem. Valet enim aliqua facere, propter quæ congruum est eum iustificare. Ergo uere potest quis mereri suam iustificationem. Meritum enim ex congruo meritum est, & quæ alijs meremur, ex congruo uere meremur.

Vndecimo etiam potest quis contra eandem conclusionem sic argumentari. In potestate cuiusq; peccatoris est se disponere ad gratiam, & ea facere per quæ cōsequatur gratiam. Alioquin nemini sua imputaretur impenitentia aut perseverantia, in peccato. Igitur uere potest quicumq; peccator suam iustificationem mereri. Ea enim promereri possumus, quæ assequi per nostra opera possumus. Quod si quispiam dixerit peccatores non posse iustificari per sua opera, hoc est, per ea quæ ex naturalibus possunt facere, atque ideo neq; suam iustificationem mereri, primo est argumentum contra hoc. Quomodo enim peccatores se possunt disponere ad gratiam, quomodo etiam edoceri possunt, ut pœnitentiam faciant, si non hoc possunt ex naturalibus? Secundo & instari potest contra ista. Etiã si iusti indigerent speciali auxilio ad opera bona, uere essent illa meritoria beatitudinis. Ergo etiam si peccatores indigeant speciali auxilio ad comparandum sibi gratiam, ea opera uere erunt meritoria gratiæ. Verum hæc argumēta nouas exigunt quæstiones, neq; possunt breui dilui. Ideoq; eorum enodationem proximis quæstionibus differemus.

De meritis

QVAESTIO SEPTIMA.

N fides & alia opera, quibus disponunt peccatores ad gratiam, sint meritoria, saltem ex congruo, suæ iustificationis. Et pro parte quidē negatiua argumentor. Nemo iustificatur ex meritis, ut latissime docuimus in quæstione proxima. Ergo nemo meretur ex congruo suam iustificationem. Meritum enim ex congruo uere meritum est. Et ea absolute & simpliciter dicuntur sancti alijs mereri, quæ merentur tantum ex congruo. Pro parte autem affirmatiua est hoc argumentum. Congruum est Deum iustificare eum qui credit, & alia habet opera quæ requiruntur, & sufficiunt secundum legem ad iustificationem peccatoris. Ergo per hæc merentur peccatores suam iustificationem.

In hac quæstione duæ sunt, ut diximus in quæstione sexta, opiniones inter catholicos & scholasticos autores. Et quidam quidem tuentur partem affirmatiuam, & hæc est opinio modo communiter in scholis, alij uero partem defendunt negatiuam. Et quidē de re nulla est inter hos autores quæstio. Omnes enim fatentur gratis iustificari peccatores, neq; deberi illis gratiam aut remissionem suorum peccatorum, neq; ulla esse in eis opera, quantumcunque præclara & præcellentia habeant opera, propter quæ Deus eos teneat ad suam amicitiam admittere. Et iidem omnes concedunt aliqua esse in peccatoribus opera, propter quæ congruum sit Deum illos sibi reconciliare. Itaq; de nomine tantum est quæstio inter eos in hoc, an ea opera quæ congruum est Deum acceptare, ut peccatores iustificet, meritoria saltem ex congruo debeant dici iustificationis ipsorum. Neq; tamen quod de nomine tantum quæstio est, cōtemni debet hæc quæstio. Non enim parum refert sic, an sic loquamur. Ex uerbis enim inordinate prolatis plerumq; nasci-

186 DE MERITIS EX CONGRVO IUSTIFICA.
tur hæresis, sicut diuus Hieronymus dicit. Et nostra qui diuina tractamus, decet maxime eloquia castigata & examinata esse, quantum fieri poterit, scripturis sacris & doctoribus conformia. Atque ideo ut pro tenuitate ingenioli nostri statuamus quid probabilius sit, & quantum fieri potest plaracq; dicta scripturarum & sanctorum doctorum, & præcipue Augustini, quæ inter se uidentur diuersa, ad concordiam aliquam redigamus, ponā quinque propositiones responsiuas ad quæstionē.

Prima est. Gratiam gratis datam, qua Deus benignissima sua uoluntate trahit peccatores ad suam gratiam & iustitiam nemo meretur, sed illa antecedit omne meritum nostrum.

AUG. Hæc propositio est expressè diui Augustini in multis locis, & peculiariter in tertio libro Hypognosticon, ubi ita dicit. Vitiato ergo libero arbitrio, totus homo uitiatus est. Per quod absq; adiutorio gratiæ, quod Deo placeat, neq; ualet incipere, neq; perficere sufficit. Præuenitur autē medicina, idest Christi gratia, ut sanetur, & reparatur in eodem uitiata, atq; præparatur uoluntas, quæ semper indigens adiutorio, illuminante gratia saluatoris possit tam Deum cognoscere, quam secundum eius uiuere uoluntatem. Et quoniam hic insignis ecclesiæ doctor luculenter ibi probat hanc propositionem, neque opus est quippiam ei addere, placet sub compendio quodam potissima quæ ibidem docet, his adiungere. Probat igitur ille nostram propositionem ibi ex illis uerbis Ezechielis. Dabo in uos cor nouum & spiritum nouum. Et ex illis. Præparatur uoluntas à domino. Et ex illis. Deus est qui operatur in uobis uelle & perficere pro bona uoluntate. Et ex orationibus psal. mistæ. Cor mundum crea in me Deus, & spiritum rectum in noua in uisceribus meis. Reuela oculos meos, & considerabo mirabilia de lege tua. Notam fac mihi uiam in qua ambulem. Et subdit. Non ergo homo uoluntate sua adhuc in uicio liberi arbitrii claudicante, præuenit Deum, ut cognoscat & quærat, eam gratiam tanquam pro meritis accepturus, sed præcedit, ut iam dixi, misericordissima gratia sua, hominis ignorantis, & nondum se quærentis uoluntatem liberi arbitrii, ut eum se scire & quærere faciat, sicut dixit Ioānes apostolus in epistola

Ezec. 36.

Prou. 16.

Philip. 2.

psal. 50.

psal. 118.

psal. 142.

1. Ioā. 5.

sua. Scimus quia filius Dei uenit, & dedit nobis sensum, ut cognoscamus uerum Deum, & simus in uero filio eius. Hic est uerus Deus & uita aeterna. Et Dauid in Psalmo. Deus meus misericordia eius præueniet me. Et Deus tu conuertens uiuificabis nos. Et dominus in Euangelio discipulis suis dicit. Nō uos me elegistis, sed ego elegi uos. Item Ioannes apostolus. In hoc est caritas. Non quasi nos dilexerimus Deum, sed quoniam ipse prior dilexit nos, & misit filium suum propitiationem pro peccatis nostris. Nullum autem esse meritum hominis in accipienda gratia ad salutē, Paulus apostolus docet scribens ad Ephesios, Deus autem, ait, qui diues est in misericordia propter nimiam caritatem suam qua dilexit nos, & cum essemus mortui peccatis, conuiuificauit nos in Christo, cuius gratia estis saluati. Pōderat & ibi quod ibidem addit Paulus. Gratia estis saluati per fidem, & hoc non ex uobis. Et quod ad Timotheu m scribit. Collabora euangelio secundum uirtutē Dei, qui nos liberauit, & uocauit uocatione sancta, non secundum opera nostra, sed secundum propositum suum & gratiā, quæ data est nobis in Christo Iesu ante tempora sæcularia. Audis, ait, ante tempora sæcularia, quādo in Dei erat homo præscientia, & non in sæculo, quia nondum erat sæculum, & præponis dono eius opera uoluntaria, cæcus ueritati resistens. Quærēs enim tuam iustitiam statuere, iustitiæ Dei subiectus esse non potes. Ponderat & ibidem quod idem apostolus ad Titum scribit. Cum autē benignitas & humanitas apparuit saluatoris nostri Dei non ex operibus iustitiæ &c. Et subnectit. Quid ad hæc hæretice respōdebis? Quid inimice gratiæ Dei adhuc contra gratiam, tanto magistro gentiū teste, quod nullis hominum meritis detur, cogitabis opponere? Et post pusillum. Sed respondens mihi inquires. Si non unusquisque pro sua uoluntate, qua nos dicimus eum inquisisse Deum, accipit gratiam, sed præuenit uoluntatem ipsius sua gratia, qua in eum credere possit, cur non hoc ergo in omnibus operatur? An personarum acceptor est Deus? Et respondet. Si gratiæ illuminatione sensus tuus hæretice tenebris insipiētiae esset extus, crederes tantum testimonijs diuinis, quæ ante iam dixi,

psal. 58.

psal. 87.

ioan. 15.

Epher.

Ephie. 2.

2. Tim. 1.

uel quæ non dixi, & in sanctis scripturis reperiuntur innumera, Deum nullis meritis hominum gratiam suam dare, per quam se eis ostendat ad credendum & seruendum sibi, & non quæreres, immo non discutes, quare id non in omnibus operetur, qui bene & iuste omnia quæcunq; uult operatur. Et paulo post, ut pluribus testimonijs ueritatem fidei confirmet. Sed interroga, inquit, eum qui dixit. Nemo uenit ad me, nisi pater, qui misit me, traxerit eum. Et non omnes capiunt uerbum, sed quibus datum est. Et, Vobis datum est nosse mysterium regni cœlorum, cæteris autem non est datum. Et, Nemo nouit filium, nisi pater, neq; patrem quis nouit, nisi filius, & cui uoluerit filius reuelare. Et, Sicut pater suscitatur mortuos, & uiuificat, sic & filius suscitatur mortuos, & uiuificat quos uult. Et, Quia spiritus ubi uult, spirat. Et, Quia nemo potest homo à se facere quicquam, nisi datum fuerit illi desuper. Item interroga eum qui dixit. Vobis donatum est pro Christo non solum, ut in eum credatis, sed ut etiam pro illo patiamini. Et, Non uolētis, neq; currentis, sed miserentis est Dei. Et, Cui uult miseretur, & quæ uult indurat. Et, Quia spiritus sanctus dona charismatum suorum diuidit singulis, prout uult. Et, Quibus uoluerit, non qui uoluerint, notas fecit Deus diuitias gloriæ sacramenti sui. Et tandem quæstioni propositæ ita respondet. Quare autem in hoc, ut dixi, malo Adæ merito præcedenti non omnes puniuntur, aut cur inde non omnes saluantur, ego seruiens domino in timore, & exultans cum tremore, misericordiam & iudicium cantabo, quia iudicium facit præcedente causa, salutem uero donat ac misericordiam præueniendo malam causam. Et aliquanto inferius in eandem sententiam inducit Paulum & Petrum, Paulum quidem scribentem ad Philippenfes. Confidēs hoc ipsum, quia qui cepit in uobis opus bonum, perficiet usq; in diem Christi Iesu, Petrum autem in epistola sua prima dicentem. Deus autem omnis gratiæ, qui uocauit uos in æternam gloriam suam in Christo Iesu modicum passos ipse perficiet, confirmabit, solidabitq;. Et aliquanto post omnia bona adeo esse confirmat his testimonijs nondum citatis. Sine me nihil potestis facere. Fiduciam autem talem habemus per Christum

10ã. 6.

Matth. 19

Matth. 9.

Matth. 11.

10ã. 5.

10ã. 3.

10ã. 16.

Philip. 2.

Rom. 9.

Philip. 1.

1. Pet. 5.

10ã. 15.

2. Cor. 3.

ad Deum, non quod sufficientes simus cogitare aliquid à nobis quasi ex nobis. Omne datum optimum, & omne donum perfectum desursum est. Spiritus adiuuat infirmitatem nostram. Si gratia iam non ex operibus. Ex his infert. Gratia igitur donatur, non redditur, quia si redderetur, quasi ex debito, non ab apostolo ex gratia, sed ex operibus diceretur. Hæc Augustinus. Ex quibus omnibus patet & illum huius fuisse sententiæ, & eam ei uisam esse certam & indubitam, & oppositum prorsus esse hæreticum. licet etiam & unum aliud ex his colligere, nempe omnia argumenta quæ fecimus, & omnia testimonia sanctorum, & præcipue Augustini, quæ induximus ad probandum conclusionem sextæ quæstionis, etiam induci posse ad firmandum istam propositionem. Immo uere, ut ingenue dicam quod sentio, magis militat pro ista propositione, quam pro illa. Magis enim uidentur Paulus & Augustinus uoluisse ostendere neminem trahi ad gratiam & amicitiam diuinam propter merita sua, quam nemini dari gratiam gratum facientem propter merita, quibus eam obtinet dum non resistit, sed obsequitur, & cooperatur quoad potest gratiæ qua uocatur, & trahitur ad amicitiam diuinam. Ideoq; à pluribus faciendis argumentis pro hac propositione prorsus supersedeo. Dicit tamē aliquis. Estio gratia gratis data qua trahimur ad iustitiam & gratiam Dei, antecedit omne meritum, simpliciter tamen dari potest, & consequi meritum ex congruo.

Pro hoc expediendo sit secunda propositio. Gratia gratis data, qua Deus peccatores trahit ad suam gratiam, non datur propter meritum aliquod ex congruo, sed propter solam diuinam benignitatem. Hanc propositionem esse de mente Augustini patet ex statim citatis ex tertio Hypognosticon. Si enim aliquam causam ex parte nostra subesse credidisset, propter quam quosdam Deus ex filijs Adæ trahat ad suam gratiam, & non omnes, non recurisset ad hoc solum, quod Deus nemini quidpiam debet, ut ostenderet eum non esse acceptorē personarum. Patet etiam idem ex lib. 4. contra Iulianum Pelag. cap. 8. & ex his quæ in proxima quæstione ex eodem induximus in c. 15. de prædestinatione sanctorum, & in Enchiridio,

190 DE MERITIS EX CONGRUO IUSTIFICATI

cap. 36. Ita enim hoc mere gratis fieri his in locis dicit, ac mere gratis, & nullo prorsus antecedente merito ex congruo, Deus quosdam paruulos facit uenire ad baptismum, & non oēs, & humanitatem suam sibi uniuert hypostatice absq; ullo merito ipsius. Et nisi ita esset, non dixisset Paulus. Non est uolentis, neq; currentis, neq; recurrisset, ipse Augustinus ad illud, cuius uult, miseretur &c. Et confirmo hoc. Nulla lex est statuta de hoc, neq; peccator dignus est tāta gratia. Ergo signum est nullum meritum, neq; ex congruo antecedere huiusmodi gratiam. Et hoc quidem uidentur postulare testimonia multa scripturæ pro prima propositione ab Augustino inducta. Ex his possumus inferre tertiam propositionem huiusmodi.

Tertia propositio. Gratiam iustificationis, ut amplectitur omnes gratias gratis datas & gratum facientem, quæ concurrunt ad nostram iustificationem, nemo meretur, neq; simpliciter, neque ex congruo. Patet hoc. Si enim gratias gratis datas quibus uenimus ad Dei gratiā, nemo meretur, neq; simpliciter, neq; ex congruo, ut tradidimus in secunda & prima propositione. Ergo neq; ullo modo cadet sub merito gratia iustificationis, ut cōplectitur omnia Dei beneficia, quibus ad hoc peruenimus, ut iusti simus. Itaq; uerissimum est omnes qui iustificuntur, mere gratis à Deo iustificari, non solum, ut gratia excludit meritum simpliciter, sed etiam ut excludit merita ex congruo. Et hoc præcipue crediderim intendisse doctore, & maxime Augustinum, cum nullo admittit merito quæpiam iustificari, & gratiam iustificationis mere gratis aiunt omnibus contingere. Loquuntur enim de gratia iustificationis, ut omnia Dei dona amplectitur spectantia ad nostram iustificationem. Sed quanuis de tota gratia iustificationis absolute dicendum sit eam omni, & qualicunq; nostro merito priorē esse, de gratia iustificationis tamen, quæ gratia gratum faciens dubitari potest an illa cadat sub merito saltem ex congruo. Et de hoc pono istam propositionem.

Quarta propositio. Fides & alia bona opera, quibus disponimur ad gratiam gratum facientem, qua formaliter iustificamur, & sumus accepti Deo, meritoria sunt ex cōgruo eiusmo-

AD IUSTITIAM VI QVAESTIO S. VII. M. 191

di gratiæ, & nostræ iustificationis. Hæc propositio solet à plerisque doctis uiris existimari esse cōtra auctoritatem doctorum sanctorum, cum tamen nihil minus sit. Ideo q; primo illam ex testimonijs aliquibus sanctorum doctorū, secundo uero etiā nonnullis apparentibus argumentis firmabo. Ac primo quidem sic inuenio Cyprianum illustrissimum ecclesiæ doctorē & martyrem locutū in expositione orationis dominicæ. Ait enim sic de publicano laudato in Euangelio. Cum sibi Pharisæus placeret, sanctificari hic magis meruit, qui spem salutis non in fiducia innocentiae suæ posuit, cum innocēs nemo sit, sed peccata confessus humiliter orauit, & exaudiuit orantem qui humilibus ignoscit.

Ambrosius etiam in septimo libro super Lucam cap. 8. ita ait. Vnusquisque nostrum hæc apud se supplex ac submissus obsecret. Deus omnipotēs miserere supplici tuo, quia nō sum sicut in numeri serui tui, contēptu sæculi sublimes, iustitiæ merito gloriosi, castitatis laude angelici, ueluti etiam multi eorū, qui post flagitia publica pœnitendo tibi meruerunt esse deuoti, qui etiam siquid boni fecerunt, tua gratia largiente fecere. Hæc Ambrosius. In quibus uerbis patet Ambrosium asserere peccatores etiam flagitijs publicis obnoxios pœnitendo meruisse esse Deo deuotos. Et libro decimo ita scribit. Fleuit amarissime Petrus. Fleuit ut lachrymis posset lauare delictum. Et tu, si ueniam uis mereri, dilue culpam lachrymis tuā. Eodem tempore, eodem momento respicit te Christus. Et Gregorius in Hom. 9. super Ezechielem. Præueniente gratia Dei, & subsequente uoluntate nostra, donum Dei sit meritum nostrum. Augustinus etiam tametsi clarissimus sit ubiq; gratiæ assertor, & ubiq; contendat gratiam non dari ex meritis nostris, neq; secundum nostra merita, tamen & idem multis in locis existimat non aduersari gratiæ siquis dicat opera, quibus disponimur ad gratiam, meritoria esse gratiæ, modo asseratur ea ipsa opera esse dona Dei. Vnde & idem expresse dicit fidem mereri iustificationem. In libro enim primo ad Marcellinum de peccatorum meritis & remissione cap. 6. exponens illa uerba apostoli. Corpus quidem mortuum est propter peccatum, spi-

Ambro.

idem.

Grego.

Aug.

192 DE MERITIS EX CONGRVO IVSTIFICA.
ritus autem uita est, ita ait. Diuersa merita diuersis tribuit re-
bus apostolus. Morti quidem corporis meritum peccati, uitae
autem spiritus meritum iustitiae. Et loquitur de iustitia quae
fides est, ut statim ibidem explicat. Et quaequam sanctus Tho-
mas prima secunda, quaestione. 114. articulo. 5. ad primum di-
cit illa uerba. Fides meretur iustificationem, retractata esse à
diuo Augustino, cū retractauit illa alia quae olim asseruerat.
Initium fidei est ex nobis, consummatio uero datur ex Deo,
tamen hoc non ita esse, bona uenia tanti doctoris, manifeste
possumus docere. Primo. In capitulo tertio libri de praedesti-
natione sanctorū, ubi meminit istius retractionis, adeo non
retractat ista, fides meretur iustificationem, ut expresse ibi di-
cat, fidem inchoare in uobis meritum, & misericordiam praе-
cedenti fidei merito tribui, & hoc solum contendit ibi certum
ostendere fidei initium & meritum, donum esse Dei. Praeterea
cap. 23. libri primi retractionum, postquam simpliciter reuo-
cauit illa uerba. Nō ergo elegit Deus opera cuiusquam in praе-
scientia, quae ipse daturus est, sed fidem elegit in praescientia. Et
illa. Quod ergo credimus nostrum est. Quod autem bonum
operamur, illius est qui credentibus dat spiritum sanctum, ue-
rissime tamen ait se dixisse paulo post illa reuocata. Sicut in ijs
quos elegit Deus non opera, sed fides inchoat meritum, sic in
ijs, quos damnat infidelitas & impietas inchoant poenae meri-
tum, ut per ipsam poenam etiam mala operentur. Sed hoc do-
let, quod fidei meritum ipsum esse donum Dei, neque putauit
esse quaerendum, neque dixit. Et ibidem uerūetiam dicit quod
alio in loco dixerat. Cuius miseretur, facit eum bene operari,
& quem obdurat, relinquit eum, ut male operetur. Sed & illa
misericordia praecedenti merito fidei tribuitur, & ista obdura-
tio praecedenti impietati. Sed quaerendum, ait, erat, utrum &
meritum fidei de misericordia Dei ueniat, id est utrum ista mi-
sericordia, ideo tantummodo fiat in homine, quia fidelis est,
an etiam facta fuerit, ut fidelis esset. Legimus enim dicente apo-
stolo. Misericordiam consecutus sum, ut fidelis essem, non ait,
quia fidelis eram. Fideli ergo datur quidem, sed data est etia,
ut fidelis esset. Haec ibi. Ex quibus liquidum esse arbitror Au-
gustinum

193 QVAESTIO VII. 193
gustinum non negasse, neque retractasse, fidem mereri iustifica-
tionem, sed hoc tantum uoluisse constituere, fidem ipsam esse
donum Dei. Potest etiam ex ultimis istorum uerborum colligi,
quod supra etiam admonuimus, diuum Augustinum nomine gratiae iustificationis, siue etiam nomine misericordiae
in peccatorem complexum esse gratiam gratumfacientem, &
gratis datam. Et, ut credas diuum Augustinum nō existimasse
esse inconueniens concedere esse merita ante gratiam iusti-
ficantem, modo non concedantur ante primam gratiam gra-
tis datam, audi quid dicat ipse Augustinus ad finem tertij li-
bri Hypognosticon. Cum enim dixisset secundum donum gra-
tiae unūquēque fidelem esse, non secundum meritum propriae
uoluntatis & nomine haereticorum statim quaereret, an nullū
esset prorsus meritum humanae uoluntatis, ita respondet. Si di-
scernas inter gratiam & uoluntatem est. Audi ergo breuiter
propriae uoluntatis, tunc est meritum bonum, quando gratiae
donum praecedat uniuscuiusque uoluntatem, & operatur, ut me-
ritum faciat homo per propriam uoluntatem. Et ibidem pau-
lo ante. Sed clamas iterum & dicis. Si nullum est meritum ope-
rantis, quomodo scriptum est. Et tu reddes unicuique secundum
opera sua. Et respondet. Ausculta & intellige, si tamen aures
habet audiendi, & cor non sit induratum intelligēdi. Propter
liberum arbitrium, quo bona & mala operantur homines, di-
ctum est. Unicuique reddes secundum opera sua. Habet enim
homo malum meritum, cum uitio suo iam baptizatus decli-
nat à bono, & facit malum, id est cum derelinquit Deum, &
diligit saeculum. Habet nihilominus & bonum meritum, cum
in omnibus gratiae Dei bona in se operati non resistit, sed co-
operator existit, & omnem spem suam habet in illum, cum au-
rem suam & cor Deo loquenti intus, hoc est in interiore homi-
ne praebeat, & non foris in malis saeculo perstreptenti. Haec ibi.
Et paulo post. In praesenti labor indictus est, ut fiant merita
per auxilium gratiae non praemissorum redditio meritorum.
Et cap. 18. libri de natura & gratia contra Pelagianos diuini-
tus dicit esse expianda peccata, & pro eis dominum esse exor-
tandum propter ueniam promerendam. Ex quibus omnibus
BB

194 DE MERITI ESX CONGRVO IUSTIFICA.
liquet Augustinum non negasse merita esse gratiæ, ea bona opera quibus per auxilium gratiæ gratis datæ disponimur ad gratiam. Sed ita tamen uoluit intelligi & appellari merita, ut magis dona Dei existimarentur, quàm merita nostra. Et ideo cap. 6. de correct. & gratia, dicit. Gratia sanctis est omne meritum, non, ut pleriq; perperam colligunt, quia negauerit nostra merita, sed quia uolebat significare ea esse magis dona Dei, quàm merita, & merita quidem propter futuram ueram uitam, nõ propter presentem. Vnde & paulopost citata ex Hypognoticon subdit. Quidquid ergo homo in presenti fuerit confectus, donum est, non meritum. Neq; tamẽ hic meritum accipit, ut nos hic accipimus, sed meritum uocat, quod quisq; meritus est, ut patet, quia statim subdit. Cum autem corruptibile hoc induerit in corruptelam, tunc meritum reddetur iustis, & ut intelligas merita nostra magis esse dona Dei, et gratiam quàm merita nostra, quare magis habent à gratia esse merita, quàm à nobis, addit statim. Quorum per totam sæculi uitam meritum omne fuit gratia, ut gaudentes iam merito dicat, Benedic anima mea dominum, & omnia interiora mea nomen sanctum eius, usq; ibi. Qui coronat te in miseratione & misericordia. Et adijcit. Audis Pelagiane in miseratione & misericordia, & cecus extolleris pro meritis solarum iurium tuarum te coronandum. Intellige miseratione & misericordia Dei, non in factio- ne meritorum animam coronari. Hæc ibi. Et. c. 7. libri de gratia & libero arbitrio ita ait. Si ergo Dei dona sunt bona merita tua, non Deus coronat merita tua, tãquam merita tua, sed tãquam dona sua. Et adducit ibi in horum confirmationem illud Deuteronomij. 8. Ne dicas in corde tuo &c.
Præter testimonia ista sanctorum possumus confirmare hanc eandem conclusionem hoc pacto. Congruum est Deum iustificare peccatores, qui se ad eum toto corde conuertunt. Nihil enim Deus facit, quod non sit congruum, & diuinam misericordiam apertum est hoc dicere. Ergo peccatores merentur ex congruo suam iustificationem. Si enim alicui operi humano ex congruo respondet aliquod præmium, uidetur quidem illud opus meritorium esse saltem ex congruo

AD IUSTITIAM QVAESTIO 2 VII. DE MERITO 195
talis præmij. Nihil enim amplius significari uidetur per meritum ex congruo, quàm opus cui ex congruo debeat, uel respondeat aliquod præmium. Et ita probari solet sanctos patres meruisse incarnationem desiderando eam feruenter, & petendo eam humiliter, quia congruum erat Deum exaudire eos in re adeo necessaria, qui fidelissime ei ubiq; seruebant. Et sicut ad meritum beatitudinis ex digno, uel ex condigno satis est ali- quod opus eiusmodi esse, ut dignum sit, uel condignum Deum conferre beatitudinem facienti illud opus, ita uidetur ad meritum ex congruo gratiæ debere sufficere aliquod opus tale esse, ut congruum sit Deum conferre suam gratiam facienti illud opus. Et potest roborari & premi magis hoc argumentum sic. Non solum est congruum Deum conferre gratiam peccatoribus se ad eum toto corde conuertentibus, sed & ista congruitas est propter ipsam conuersionem ex toto corde. Ea enim posita Deus nos admittit ad suam gratiam, & ea non posita non admittit, & isti conuersioni nostræ Deus promissit sæpe in scripturis suam conuersionem ad nos, ut in questione proxima satis ostendimus. Ergo sicut opera bona facta ex gratia ex condignitate quam habent à gratia & à spiritu sancto & à meritis Christi ualorem habent beatitudinis, atq; ideo & eius meritoria sunt ex digno uel condigno, ita conuersio peccatoris ad Deum ex hoc quod est ab spiritu sancto per gratiam ipsius gratis datam, & ut innititur meritis Christi participabit quendam ualorem ex congruo ipsius gratiæ, atq; ideo & eius erit quoq; ex congruo meritoria. Similis enim, immo par utrobique uidetur ratio.
Secundo ad idem argumentor. Cum aliquis peccator, ut redeat in gratiam cum Deo, graues labores et damna uel etiã mortem patienter toleraret pro honore diuino, congruum esset ipsam eorum laborum & incommodorum, mortisque tolerantiam Deum acceptare, ut eum iustificet, & ad suam gratiam recipiat, & hoc congruitate quæ nõ tantum est ex bonitate diuina, sed etiam ex ualore & natura ipsius operis. Ipsa enim tantorum malorum permissio, præsertim si adiunctam habeat poenitentiam peccatorum, digna uidetur ex congruo amicitia diuina. Nihil enim amplius potest homo propter Deum pati uel præ
BB ij

196 DE MERITIS EX CONGRUO IUSTIFICA.

stare. Ergo saltem huiusmodi labores damnâ & mortem propter Deum subeuntes uere ex congruo merebunt iustificari.

Tertio principaliter argumentor. Incarnatio uerbi diuini multo maius Dei beneficium est, multo & maior gratia, quam iustificatio peccatoris. Vnde & summam eam gratiam appellat diuus Augustinus, & in rebus per tempus ortis nullâ fuisse dicit maiorem gratiâ. Et in scripturis antonomatice uidetur saepe appellari gratia. Excedit enim multis interuallis omnes alias gratias, & radix est, & causa, & origo omnium Dei gratiarum & beneficiorum in nos. Sed incarnationem meruerunt ex congruo sancti patres ueteris testamēti, ut & ipse sanctus Thomas, quem modo impugnamus, defendit tertia parte suae summæ, quæstione. 2. articulo. 11. Et quidem quidquid alij sentiant, hoc est probabilius, ut aliàs domino fauente ostendemus. Ergo multo magis iustificatio peccatoris potest cadere sub merito ex congruo. Et confirmo hoc argumentum. Nō ideo meruerunt sancti patres hoc tantum & tam eximium beneficium, quia digni illo fuerint. Vnde enim tanta gratia digni essent? Sed ideo illud meruerunt ex congruo, quia congruū fuit Deum exaudire desideria & petitiones eorum qui fideliter ei obediebant. Ergo quantis peccator non sit dignus tanto diuinæ gratiæ beneficio, merebitur nihilominus ex congruo illud, cum feruenter & humiliter id postulauerit. Congruum est enim Deum non despiciere confugientes ex toto corde ad ipsum. Potest insuper hoc ipsum confirmari sic. Non aduersatur summæ gratiæ, qua Deus factus est homo, concedere aliqua merita tantum ex congruo eam antecessisse. Ergo quantumuis expresse dicat scriptura nos iustificari ex gratia, & nō ex meritis, non erit inconueniens concedere iustificari nos aliquo modo ex meritis ex congruo. Non enim meritum ex congruo aduersatur gratiæ.

Sed contra istam propositionem argumentari quis potest hūc in modum. Nullus peccator dignus est re adeo incōparabili, ac est amicitia diuina. Vix enim dignus est pane, quō uescit. Ergo nullus peccator mereat aliquo pacto gratiā diuinā. Eo enim præmio, quod quis meretur, absq; dubio dignus est.

197 QVAESTIO VII.

Præterea oēs dispositiones ad gratiam diuinam dona sunt Dei, neq; ad illas sufficit liberum arbitriū, ut in quæstionibus proximis perspicuū faciemus. Ergo ille nō sunt meritorie gratiæ diuinæ. Istā consequentiā facit multis in locis Augustinus, ut patet ex testimonijs illius iam citatis, & peculiariter ex cap. 23. et. 31. de gratia Christi contra Pelagium & Celestium. Et potest fieri hæc consequentiā apparens hoc modo. Per dona quæ quis recipit ab aliquo, non meretur noua alia dona, sed debitor constituitur potius nouorum obsequiorum, & nouarum gratiarum. Exempli gratia. Per equū & pretiosa indumenta, quæ quis recipit à rege, ut idoneus sit gerendo & administrando magistratui, nō meretur magistratū. Cum ergo dispositiones ad gratiam dona sint Dei quibus efficiuntur idonei ad recipiendam gratiam ipsius, non erunt illæ merita gratiæ, sed potius nouorum nos constituent debitores obsequiorum, & nouarum gratiarum actionum.

Tertio argumentari quis potest contra nos ex uerbis Augustini in epistola ad Bonifacium papam, quæ est in numero epistolarum. 106. Cum fides, inquit, impetrat iustificationē, sicut unicuiq; Deus partitus est mensuram fidei, non gratiam Dei, aliquid meriti præcedit humani, sed ipsa meretur augeri, ut aucta mereatur & perfici, uoluntate comitante, nonducente, pedissequa, non præuia. Hæc Augustinus. Ex quibus uideatur secundum Augustinum, non ideo gratiam Dei sequi ad aliquod meritum, quia fides impetrat iustificationem.

Hæc tamen argumenta suo sic ordine soluo. Ad primum. Non est peccator dignus gratia diuina. Si enim dignus esset, mereretur illam per sua opera ex digno uel condigno, quod si fieret, iam gratia non esset gratia. Neq; requisita est ad meritum de congruo talis dignitas in merente, sed satis est ex congruo deberi uel respondere ei merito præmium, cuius est meritum. Quod si aliquis dicat necesse esse cōcedere peccatores cōuertentes se ex toto corde ad Deum dignos esse ex congruo & beneficio diuino & amicitia Dei, siquidem merentur illam ex congruo. Equidem neq; uideo quare hoc sit necessarium, neq; scio unde probari possit id esse absurdum.

Ad secundum. Dispositiones ad gratiam non tantum sunt dona Dei, sed sunt etiam opera liberi arbitrii, & quatenus talia sunt, possunt esse meritoria donorum Dei, quæ posteriora ipsis sunt, sicut etiam opera meritoria iustorum dona sunt Dei, & nihilominus vere & proprie sunt meritoria. Præcedit enim bona uoluntas hominis multa Dei dona, licet non omnia, ut Augustinus docet in cap. 32. Enchiridij. Et in epistola ad Sixtum presbyterum. Cum coronat Deus merita nostra, nihil aliud coronat, quam munera sua. Distinguere ergo oportet de donis. Quæ enim tantum dona sunt, sicut esse, gratia, equus, indumenta, dona sunt & non merita, quæ uero dona Dei sunt, & opera nostra, & dona uere sunt & merita. Et quando diuus Augustinus argumentatur fidem non esse meritum, quia donum Dei est, crediderim eum non illud tendere, ut probet fidem nullo pacto esse meritum. Hoc enim si diceret, aperte repugneret sibi, ut patet ex suis ipsius testimonijs iam citatis. Sed eo profecto tendit, ut probet non esse meritum eo modo, quo Pelagius eam dicebat esse meritum nostræ iustificationis, ut opus quidem solius liberi arbitrii, cui deberetur iustificatio. Et contra hunc uere apparet argumentum. Fides donum Dei est, non ergo fides meritum est, cui debeatur iustitia. Ea enim ex parte qua donum Dei est, præmium non ei respondet, neque debetur de stricta iustitia, ac responsurum uideri posset & deberi, si solius esset liberi arbitrii. Sed hæc satis pro pietate quam debemus tanto doctore. Non enim necesse est omnia ipsius argumenta demonstratiua, uel omnino efficacia credere.

Ad tertium. Nomine gratiæ non intelligit Augustinus eo in loco gratum facientem, sed generaliter loquitur de gratia, ut sub se continet gratias gratis datas & gratum facientem. Et ideo dicit nihil meriti humani præcedere gratiam Dei, quia ante fidem nullum est meritum, & iuxta hunc sensum intelligenda sunt quæ sequuntur. Restat tamen adhuc unum dubium discutiendum. An possimus similiter concedere mereri peccatores ex congruo eas gratias gratis datas, quæ consequuntur fidem, & antecedunt gratiam gratum facientem, ut per eas adiuuentur ad ea, quæ ex parte sua requisita sunt, ut iustificentur,

& pro huius dubij exolutione diligenter aduertendum est duplices esse gratias gratis datas, quibus trahuntur peccatores ad amicitiam diuinam. Quædam sunt efficaces, quibus positus semper peccatores apponunt quidquid ex parte ipsorum requisitum est, ut iustificentur, & per consequens semper eis positus iustificentur. Aliæ uero sunt, quæ non semper habent suum effectum, sed & positus illis adhuc peccatores non iustificentur, quia resistunt illis per libertatem arbitrii, neque plene ad Deum conuertuntur. Primi generis sunt auxilia specialia, quibus Deus concurrat ad ultimas dispositiones ad gratiam gratum facientem, quales sunt martyrium, dilectio Dei super omnia, dolor de peccatis, ut offensiuæ sunt Dei. Secundi uero generis sunt auxilia specialia, quibus Deus ad fidem adiuuat, & ad alia præuia ad contritionem, uel dispositiones quascunque ultimas ad gratiam, qualia sunt timor inferni, spes regni cælorum, horror peccatorum, elemosynæ grandes, despectus honorum huius sæculi, & alia quibus Deus nouit trahere peccatores ad ueram poenitentiam. Et ista auxilia specialia secundi generis aliquando sunt concursus quidam Dei speciales ad huiusmodi præuia, aliquando sunt sanctæ quædam cogitationes & inspirationes, siue impulsus quibus Deus nos excitat & exhortatur ad ipsas ultimas dispositiones ad gratiam. Hoc supposito pro plena responsione ad quæstionem & explicatione prioris propositionis adijciam quintam propositionem huiusmodi.

Quinta propositio. Nemo potest mereri de condigno aliquam gratiam gratis datam, neque ex congruo gratiam gratis datam qua trahimur ad fidem. Potest tamen fidelis mereri ex congruo gratias gratis datas, quibus trahitur ad poenitentiam.

Tria dicimus in hac propositione. Et primum quidem manifestum est. Nulla est enim lex sancita de collatione alicuius gratiæ gratis datæ. Et de peccatore certum est, nullam gratiam eum posse mereri de condigno. Nulla enim tali dignus est. Secundum uero probatur. Fides enim initium est uitæ spiritalis, et qui non credit, neque cognoscit Deum esse, non uidet posse aliquid apud Deum mereri. Et aperte est hoc secundum de mente diui Augustini, ut patet ex testimonijs illius pro secunda propositione.

Tertium uero, quod difficilius est, ne nouum existimetur, sicut nouum fortassis est inter scholasticos doctores, potest primo probari ex autoritate diui Augustini, qui in tertio libro Hypognosticon aperte distinxit inter opera precedentia fidem, & sequentia, & ut patet ex iam citatis, fidem concessit esse meritum & initium meritorum nostrorum. Sed praestat & aliquot ipsius uerba ex Hypognosticon subiungere, ut lectori apertior sit ipsius sententia. Is itaque, cum obijceret sibi in persona haereticorum. Si non uolentis neque currentis est inuenire Deum, quomodo scriptum est in Psalmis. Et ex uoluntate mea confitebor illi. Et iterum in apostolo, cum in figura uasorum de peccatoribus dicit. Si quis ergo emundauerit se ab istis, erit uas in honorem sanctificatum, & utile domino ad omne opus bonum semper paratum, sic respondet. Accipe fidei rationem. Alia causa est adhuc non credentis in Deo, alia iam credentis. De non credente, id est adhuc Deum ignorante, ut cognoscat & credat in quo opera bona nulla sunt, dictum est. Non uolentis, neque currentis, sed miserentis est Dei, quia in uanitate sensus, atque in tenebris obscuratum habens intellectum, liberi arbitrii uerum, quod illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundum, uidere non potest, nisi Deus propter suam misericordiam, qui dixit de tenebris lumensplendescere, illuxerit in corde eius ad illuminationem scientiae claritatis Dei in facie Christi lesu, ut ablato uelamine, id est nebula peccati de corde eius, conuertere possit ad dominum, qui spiritus est. Et post paululum. Iam uero credetis & illuminati atque reparati in libero arbitrio per gratuitam gratiam saluatoris uox est. Et ex uoluntate mea confitebor illi. Sed ut possit eidem confiteri, non in se, sed gloriatur in domino. Praemittit enim. Dominus adiutor meus, & protector meus. In ipso sperauit cor meum & adiutus sum. Et post pauca sibi rursus sic obijcit. Ergo, inquires, damna opera liberi arbitrii bona, quia dicis iustitiam ex operibus non deberi? Si ita est, cur nobis praecipit apostolus abundare operibus bonis, quia labor noster non erit inanis in domino? Et respondet. Audi haeretice stulte & inimice fidei ueritatis. Opera liberi arbitrii bona, quae ut fiant, praeparantur per gratiae praeventum,

nullo

2. Tim. 2.

209 QVAE STIO VII. 209
nullo liberi arbitrii merito, & ipso faciente, gubernante & perficiente, ut abundant in libero arbitrio, non damnamus, quia ex his uel huiusmodi homines Dei iustificati sunt, iustificati, iustificabuntur in Christo. Damnamus uero autoritate diuina opera liberi arbitrii, quae gratiae praepo-
nuntur, & ex his, tanquam meritis in Christo, iustificari extolluntur. Quis enim prior dedit ei, & retribuetur illi? Et. c. 18. de gratia & libero arbitrio eligentium, ait, meritum nullum esset, nisi eos eligentis Dei gratia praeniret. In quibus uerbis ipsam electionem, qua Deo eligimus uere inseruire, meritum uidetur appellare. Sed apertius est quod. c. 6. dixerat. Cum data fuerit gratia, incipiunt merita nostra bona: Et. c. 7. dicit opera bona esse ex fide, non ex operibus fides. Et super psalmum. 67. expresse dicit, a fide omnia bona merita incipere.

Sed & praeter autoritatem Augustini, potest hoc ipsum peculiariter sic persuaderi. Congruum est Deum adducere fideles suos ad ueram poenitentiam, cum illi constanter perseuerant in fide, & insistant alijs bonis operibus quibus intendentes paulatim solent pertrahi ad Dei gratiam. Et ista congruitas est non solum ex bonitate & misericordia diuina, sed ex concordantia quadam, propterea quod ipsi huiusmodi operibus uacant & student. Ergo huiusmodi opera meritoria sunt ex congruo earum omnium gratiarum, quae requisitae sunt, ut iustificentur.

Et confirmo hoc. Ut plurimum ita uidemus contingere, ut qui huiusmodi bonis operibus uacant, tandem resipiscant a peccatis, & qui ista negligunt in eis perseuerent, & in dies singulos magis obdurantur. Et omnes doctores & praedicatores, ita solent ad poenitentiam trahere peccatores, adhortando scilicet ad bona opera, & constantiam in fide, neque est alia regulariter compendiosior, aut certior uia. Unde & Nabuchodonosori consuluit Daniel. Peccata tua elemosynis redime. Et confirmauit hoc consilium Christus illis uerbis. Facite uobis amicos de mammona iniquitatis, ut cum defeceritis, recipiant uos in aeterna tabernacula. Ergo huiusmodi opera meritoria sunt ex congruo omnium istarum gratiarum quae consequuntur fidem, & antecedunt gratiam gratum facientem.

CC

Daniel. 4.

210 DE MERITIS EX CONGRUO IUSTIFICA.

Et confirmo amplius. Fides & huiusmodi bona opera impetrant & obtinent gratias praequisitas ad iustificationem. Ergo uere merebuntur eas ex congruo. Etsi, ut in proxima quaestione tradidimus, fides aliena ex congruo meretur peccatori gratias gratis datas necessarias ad suam conuersionem, meretur enim ei gratiam gratum facientem & non immediate, multo magis fides propria hoc poterit, quae certius & efficacius pertrahit peccatores ad ueram poenitentiam. Et quidem istam dignitatem & praecellentiam fidei, ut meritoria sit ex congruo omnium gratiarum, quae antecedunt nostram iustificationem, & ipsam consequuntur, uidentur nobis innuere, & significare scripturae, cum ei sapissime tribuunt nostram iustificationem. Ac per ista patebit uia exoluendi pleraque argumenta facta in proxima quaestione ad probandum nos iustificari ex meritis. Quauis enim dispositiones quibus iustificamur, non sint meritoriae simpliciter nostrae iustificationis, uere tamen possunt dici propter haec ipsius meritoriae ex congruo. Sed ut ista magis ad uiuum examinentur, faciam aliquot argumenta contra istas propositiones.

Et primo quidem stat contra nos argumentum factum in principio quaestionis huius. Nemo meretur suam iustificationem. Ergo nemo meretur ex congruo gratias saltem gratis datas, quibus trahitur ad amicitiam Dei. Sed hoc argumentum patet ex dictis in tribus propositionibus prioribus non esse contra nos. Esto enim concedamus fidem & opera bona meritoria esse gratiae gratum facientis, & gratiarum gratis datarum, quae fidem consequuntur, & bona illa opera quibus trahuntur ad gratiam peccatores, tamen simpliciter concessimus neminem iustificari ex meritis etiam de congruo, quia, ut iam diximus, non cadunt sub merito etiam ex congruo omnes gratiae ad iustificationem requisitae. Possemus etiam ex superabundanti dicere merita ex congruo duplicia esse. Quaedam enim sunt, quae in iustis inueniuntur, & sunt opera ipsorum bona digna quidem aliquo praemio, sed ideo tantum ex congruo illius meritoria, quia licet iusti digni sint illo, tamen nulla lege sancta tale debetur praemium. Et haec sic sunt meritoria ex congruo

AD IUSTI VI QVAESTIO 217 DE 212
talis praemij, ut merita simpliciter & absolute dici possint, quia uere digna sunt eo praemio, ex hoc, quod grata Deo sunt, & a uiris ipsi gratis & amicis fiunt. Alia uero sunt merita ex congruo, quae in peccatoribus reperiuntur, quae nullo praemio digna sunt, quia fiunt ab hominibus Deo ingratis & exosis, sed tamen eiusmodi ex se sunt, ut congruum sit, & diuinam bonitatem condeceat, ea ex liberalitate & benignitate sua acceptare, ut trahat peccatores ad suam gratiam. Et huiusmodi merita sic merita sunt, ut tamen non necesse sit ea dicere merita absolute, sed tantum merita ex congruo. Atque ideo quauis fideles peccatores dicamus posse mereri ex congruo suam iustificationem, non est opus concedere absolute eos posse mereri suam iustificationem. Meritum enim huiusmodi non est meritum simpliciter, sed tantum meritum ex congruo, & sic mereri non plus uidetur dicere quam impetrare, quod omnes fatentur, neque potest quispiam negare. Quis enim neget opera bona peccatorum fidelium impetrare saepe gratias quibus trahuntur ad Dei gratiam & amicitiam? Unde & Augustinus quod dicit fidem mereri iustificationem, alibi explicare uidetur his uerbis. Fides impetrat quod lex imperat. Occurrit etiam meriti quoddam fortassis non incommodum, quo uti possemus ad plenorem horum solutionem. Et hoc est, ut merita ex congruo, quibus ex lege respondet aliquod praemium simpliciter & sine addito dicantur merita illius praemij, merita uero quibus nulla lege respondet certum praemium, sed tantum ex congruitate quadam aliquando quidem respondet, aliquando uero non, ea non merita simpliciter, sed tantum merita ex congruo cum addito dicantur. Exempli gratia, martyrio, dilectioni Dei super omnia, uel saltem poenitentiae, & perfectae conuersioni ad Deum secundum legem diuinam correspondet pro praemio iustificatio nostra, & remissio peccatorum nostrorum. Si conuerteris enim, inquit, conuertam te. Et conuertimini ad me, & ego conuertar ad uos. Atque ideo conuersio nostra ad Deum perfecta, & par ratio est de attritione cum sacramento, posset dici meritoria simpliciter nostrae iustificationis. Eum enim ualorem, qui ei deest ab ipso efficiente, qui in peccato est, atque ideo

omnibus

Hic. 15.
zach. 1.

212 DE MERITIS EX CONGRUO IUSTIFICA.

indignus est tali prämio, habet huiusmodi conuersio à lege diuina, ex qua tantum uidetur ualere, ut meritum simpliciter dici possit. Opera uero alia bona quæ fiunt à peccatoribus, propter quæ Deus eos conuertit, & trahit ad huiusmodi dispositiones ad gratiam, quia nulla lege eum habent ualere, sic merita ex congruo dicuntur, ut tamen non simpliciter merita appellentur. Itaque respectu gratiæ gratum facientis datur in peccatoribus fidelibus meritum ex congruo, quod & meritum simpliciter dici potest, non uero respectu gratiæ gratis datæ, qua Deus trahit peccatores ad suam gratiam. Et hæc satis possunt esse pro isto primo argumento.

Secundo principaliter argumentor. Si darentur merita ex congruo respectu gratiarum gratis datarum, quibus Deus fideles suos trahit ad amicitiam suam, etiam darentur respectu gratiæ, qua trahuntur infideles uel hæretici ad fidem ueram. Vt enim congruum est Deum adducere ad gratiam suam fideles suos, qui declinant à malo, & bonis incumbunt, ita etiam congruum est Deum adducere ad suam fidem eos, qui quoad intelligunt per lumen suum naturale, & à peccatis cauent, & bonis operibus student. Vnde & ad Cornelium dixit angelus. Orationes tuæ & eleemosynæ tuæ ascenderunt in memoriam in cōspectu Dei. Et nunc mitte uiros in Ioppe, & accersi Simonem quendam, qui cognominatur Petrus. Hic hospitatur apud Simonem quendam coriarium, cuius est domus iuxta mare. Hic dicet tibi quid te oporteat facere. Et quia eunuchus Candacis reginæ Ethiopum uenerat adorare in Hierusalem, & reuertebatur sedens supra currum suum, legensque Esaiam prophetam dixit spiritus Philippo. Accede & adiunge te ad currum istum. Et nacta occasione ex lectione Esaiæ prophete euangelizauit illi Iesum. Si ergo his non obstantibus non admittimus quenquam mereri, uel ex congruo gratiam, qua trahitur ad fidem, neque admittendum erit mereri posse fideles cæteras, gratias quibus trahuntur ad amicitiam diuinam, qui iam sunt fideles. Aut si hoc dicimus, dicamus & alterum. Vnum enim ex altero sequitur, & par uidetur ratio esse de utroque. Possunt enim aliqua ita bona opera fieri à non cre-

Actu. 10

acti
a. d. s. s.

AD IUSTITIA QVAESTIO VIII. 213
dente, ac sunt illa, quæ fiunt à peccatore fideli, propter quæ ex congruo trahitur ad gratiam.

Ad hoc argumentum qui tenere uoluerit cum Gregorio Ariminensi in secundo, distinctione 38. quæstione prima, articulo 2. in tertio corrolario in infidelibus, qui nullam habent cognitionem ueri Dei nullum esse bonum actum facile soluet argumentum istud. Meritorius enim actus esse non potest, qui non fuerit bonus actus. Quod si ante fidem non est bonus actus, bene autem post fidem, poterit ergo post fidem esse meritum non ante. Et præter testimonia quæ citat pro se ibi Gregorius Ariminensis, insignis est locus Augustini in enarratione in psalmum 32. ubi ita inquit. Debemus nulla opera præponere fidei, id est, ut ante fidem quisquam dicatur bene operatus. Ea enim ipsa opera quæ dicuntur ante fidem, quanuis uideantur hominibus laudabilia, inania sunt. Ita mihi uidentur esse, ut magnæ uires & cursus celerrimus præter uiam. Nemo ergo computet bona opera sua ante fidem. Vbi fides non erat, bonum opus non erat. Hæc Augustinus. Sed in cōmuni opinione, quæ probabilius asserit in quibuscumque infidelibus posse inuenire aliqua opera bona, solū hoc inuenio discrimen, quod ut plurimum meliora sunt ea opera, quæ dicimus meritoria ex congruo suæ iustificationis in peccatore fideli. In meliorem enim referuntur finem, & maiori pietate fiunt, & ex hoc quod fiunt ab habente fidem per quam dirigitur intentio, ualorem aliquem & soliditatem quandam capiunt, ut dici possint meritoria ex congruo iustificationis, quam non habent quātūcumque præcellentia opera ante fidem ueri Dei. Non enim de alia fide loquimur, cum dicimus, ante fidem nulla esse opera meritoria ex congruo. Et hæc fides non deerat Cornelio, neque eunuchus Candacis reginæ. Quare & illorum bona opera bene possunt dici meritoria ex congruo fidei Christi. Sed si tandem quis urgeat, aut non esse iustificationis meritoria ex congruo opera quæcumque bona facta à peccatore fideli, sed quæ in Deum & ad impetrandum suam gratiam referuntur, aut oportere concedere etiā posse in puro infideli reperire opera meritoria ex congruo fidei, siquidem possint in eo inueniri opera bona, li-

214 DE MERITIS EX CONGRUO IUSTIFICA.
benter quidem audirem sententiam cuiusque rectius sentientis. Mihi enim nihil melius occurrit, quam quod iam dixi. Et quidem diuus Augustinus ad Sixtum presbyterum epistola. 105. hoc tradidit quod nos. Ait enim. Quid est meritum hominis ante gratiam, cum omne bonum nostrum non in nobis facit, nisi gratia. Et Celestinus primus canone. 12. sua prima epistola. Non dubitemus a Dei gratia omnia hominis merita praueiri. Sed si utrauis partem dissumptiuam modo illata concedamus, nullum uideo apertum inconueniens, modo intelligamus meritum ex congruo neque debitum facere, neque gratiae aduersari, & plerisque infideles etiam sine talibus meritis trahi ad fidem propter benignissimum & altissimum consilium diuinae uoluntatis. Et si ad ea bona opera, quibus trahuntur infideles ad fidem, concurrat aliqua gratia gratis data, adhuc stabit primam simpliciter gratiam non reddi secundum aliquod meritum nostrum, neque simpliciter, neque ex congruo.

Tertio principaliter argumetur contra eandem partem. Non semper ueniunt ad gratiam Dei peccatores fideles, qui perseverant in fide, & huiusmodi bonis operibus uacant. Aliquando etiam ueniunt aliqui sine istis, & subito conuertuntur. Ergo ista bona opera, quae fiunt a peccatoribus, non sunt meritoria, neque ex congruo gratiarum, quibus perducunt ad gratiam Dei.

Ad hoc argumentum dico uerissimum esse Deum plerumque subito, & sine ullis meritis conuere ad se suos fideles, ut quidem conuertisse scimus Paulum, cum non solum non aliqua haberet bona merita suae iustificationis, sed multa haberet mala merita suae condensationis. Verum etiam est iusto iudicio Dei aliquando non peruenire ad ipsius gratiam aliquos peccatores, qui aliqua uidebant habere merita ex congruo suae iustificationis. Cum enim nulla sit lex de hoc, aliquando Deus ea acceptat, ut trahat eos ad suam gratiam, aliquando autem non, ut uel ex hoc appareat ea non esse merita simpliciter, & gratuito iustificari omnes qui iustificantur. Neque ex hoc sequitur ea non fuisse merita ex congruo. Ad meritum enim ex congruo non requiritur, ut semper habeat suum praemium. Orationes enim iustorum non semper audiuntur in illis, quae uidentur mereri

AD IUSTIFICATIONEM QVAESTIO VIII. DE 215
ex congruo. Possunt namque huiusmodi merita impediri aliunde, sicut & merita ex condigno non impediuntur a superueniente peccato, ne habeant praemium sibi respondens. Sed quaestio est de nomine, an tantum debeant dici merita merita ex congruo, quando non habent suum effectum. In quo utrius dicatur, nihil periculi est. Ideoque ista satis sunt de hac quaestione.

Sed quoniam dum Paulus saepe asserit neminem iustificari ex operibus, & Augustinus saepissime replicat neminem iustificari ex meritis, hoc uideatur potissimum asserere, & intendere, neminem posse ex propriis uiribus iustitiam acquirere, uel (quod idem prorsus est) neminem posse suis uiribus naturalibus se facere iustum, ideo & ut hoc quoque attingamus, addemus sequentes quaestiones.

DE NECESSITATE GRATIAE AD IUSTIFICATIONEM.

QVAESTIO OCTAUA.

Non possit homo per proprias uires naturales absque Dei adiutorio speciali facere, quae necessaria sunt ex parte sua, ut iustificetur, & ad gratiam Dei perueniat. Et uidetur quidem homo hoc posse, quia Deus non deficit in necessariis, nihil autem tam necessariu est homini, quam sua iustificatio, & amicitia cum Deo. In contrarium autem est hoc argumentum. Nemo potest, ut late disputauimus in quaestione. 6. et. 7. mereri suam iustificationem. Ergo neque eam acquirere ex solis uiribus naturalibus cum communi, & generali Dei concursu. Ad hanc quaestionem respondeo breuiter hac conclusione.

CONCLUSIO.

Non potest homo ex solis uiribus naturalibus ea efficere, quae necessaria sunt ad suam iustificationem.
Ut probemus istam conclusionem, necessarium est ante

Matth. 19

Ioan. 14.

216 DE NECESSITA. GRA. AD IUSTIFICA:
omnia explicare, quæ sint necessaria ad iustificationem nostram. Et quidem si in genere loquamur, certum est, & sufficere, & necessariam esse ad nostram iustificationem, obseruantiam mandatorum diuinorum. Qui enim dixit. Si uis ad uitam ingredi, serua mandata, utique ostendit, cum omnes, & soli iusti ingressuri sint ad uitam, satis esse ad iustitiam obseruantiam mandatorum. Et qui dixit. Qui habet mandata mea, & seruat ea, ille est qui diligit me. Qui autem diligit me, diligitur à patre meo, & ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum. Cùm omnes, & solos iustos Deus diligat, eisq; se solis manifestet, profecto declarauit his uerbis ad iustitiam sufficere obseruantiam mandatorum. Atq; ideo crediderim tam sæpe appellasse Dauidem in Psalmis mandata Dei iustificationes, quòd eorum obseruantia, iustificatio nostra sit, nihilq; aliud præter ea requisitum sit ad nostram iustitiam. Si uero in particulari disquiramus, quæ sint necessaria, ut iustificemur, tria potissimum uidentur necessaria dicenda esse ad iustitiam. Primum est fides. Sine fide enim, ut ait apostolus, impossibile est placere Deo. Secundum est, dilectio Dei super omnia. Est enim hoc primum & maximum mandatum, ut Deum ex toto corde, & ex totis uisceribus diligamus, quodq; unum, si bene seruetur, uel solum sufficit. Et per hunc actum maxime uenire possunt ad gratiam, & ueniunt plerumq; cum ad ætatē accedunt adulescentiam, qui à peccato originali in ætate infantili mūdati nō sunt. Est, etiam & hoc maximum, ut opinor remedium, ijs qui cum omnia faciant, quæ sciūt, esse necessaria ad salutem, tamen aliqua laborant ignorantia uincibili. Et, ut deus poenitentiam sine huiusmodi tanta & tam perfecta dilectione ad reconciliandum peccatores Deo satis esse, qua de re in quarto sententiarum distinctione. 14. late disputabimus Deo largiente, certe hic unus actus, maxime potest perficere nostram poenitentiam, & si quidem sæpe, ut par est, ex animo repetatur, & frequente tur, maxime quoq; nos potest tueri in iustitia, & uenialia efficere, quæ alioqui essent letalia, & grauissima. Et saltem iste actus, quo Deum diligimus ex toto corde, & mandata eius proponimus semper seruare, ut plurimum uidetur etiam formaliter

QVAESTIO VIII. 209
maliter requiri ad ueram poenitentiam, & in omnibus uere poenitentibus inueniri. Ideoq; illum uisum est secundo loco numerare inter ea, quæ necessaria sunt ad iustitiam.
Tertium uero præcipue requisitum ad iustitiam est poenitentia. Requiritur enim hæc, uel formaliter, uel saltem uirtualiter, ut consequatur Dei gratiam, qui reus fuerit peccati mortalis. Nemo enim potest nouam uitam inchoare, ut ait diuus Augustinus, quin eū poeniteat uitæ prioris. Et ad omnes peccatores apud Lucam dicit Christus. Nisi poenitentiam egeritis, omnes similiter peribitis. Voco autem poenitentiam uirtualem, dilectionem Dei super omnia, & martyrium, & generaliter quidquid uicem habet, & uirtutem poenitentia, de quo nihil est necesse modo disputare.
Cum igitur in genere requisita sit ad iustitiam obseruatio mandatorum, in particulari uero tria præcipue uideantur necessaria, fides, dilectio Dei super omnia, poenitentia, ut distinctius procedamus, & clarius, singula istorum distinctis quæstionibus tractabimus, & in hac quæstione solū probabimus neminē posse solis uiribus naturalibus implere precepta Dei. Ex quo manifestū erit, neminē posse proprijs uiribus naturalibus, cum sola cōmuni Dei influentia, facere, quæ necessaria sunt ad salutem, quæ fuit conclusio modo probāda. Et primo quidem hoc aperte diffinitum est in canone quinto cōcilij Mileuitani, cuius hæc sunt uerba. Placuit, ut quicūq; dixerit, ideo nobis gratiam iustificationis dari, ut quod facere per liberum iubemur arbitrium, facilius possimus implere per gratiam, tãquam & si gratia non daretur, non quidem facile, sed tamen possimus etiã sine illa, implere diuina mandata, anathema sit. De fructibus enim mandatorum dominus loquebatur, ubi nō ait, Sine me difficilius potestis facere, sed ait, Sine me nihil potestis facere. Hæc ibi. Neq; leuis existimanda est huius concilij autoritas. Vt enim alia prætereamus, certe ex epistola quam Innocentius primus ad hoc concilium rescripsit, patet hoc cōcilium ex autoritate ipsius congregatum Innocentij, & decretum istud, de quo nunc agimus, ab ipso esse approbatum, idq; tam constanter, ut doctrinam contrariam peruersam, peruer-

De poe-
ni. di. 1.

.3. mox

.2. mox

.3. mox

.1. cor. 2.

.1. cor. 2.

.1. cor. 2.

.1. cor. 2.

DD

Rom. 8.
Rom. 9.
Rom. 12.
1. Cor. 13.
1. Cor. 15.
2. Cor. 3.
2. Corin.

270 DE NECESSITATE GRA. AD IUSTIFICA.
farumque mentium ac prauissimarum appellet. Approbavit eundem canonem, & uelut proprium apostolicæ sedis amplexus est Cœlestinus primus in cap. 10. primæ suæ epistolæ. Idem etiam diffinitum est in concilio Carthaginensi, ut patet ex epistola ad eundem Innocentium, ubi ita legimus. Dicunt hæretici, quod naturaliter posset legem implere, qui uult. Et post pauca quædam. Persuadere non cessant ad operandam, perficiendamque iustitiam, & Dei mandata complenda, solam sibi humanam posse sufficere naturam, non attendentes quod scriptum est. Spiritus adiuuat infirmitatem nostram. Et non uolentis, neque currentis, sed miserentis est Dei. Et quod unum corpus sumus in Christo Iesu, singuli autem, alter alterius membra, habentes dona diuersa secundum gratiam, quæ data est nobis. Et gratia Dei sum id quod sum, & gratia eius in me uacua non fuit, sed plus omnibus laboraui, non ego autem, sed gratia Dei mecum. Et gratias ago Deo, qui dedit nobis uictoriã per Iesum Christum dominum nostrum. Et quia idonei non sumus aliquid cogitare, quasi ex nobis metipsis, sed sufficientia nostra ex Deo est. Et habemus thesaurum istum in uasis fictilibus, ut eminentia sit uirtutis Dei, & non ex nobis. Et innumerabilia quæ de scripturis omnibus, si colligere uelimus, tomus non sufficit. Hæc ibi. Et uide, ut ista isdem Innocentius in epistola, quam ad hoc concilium rescripsit, per omnia probarit. Post aliquot enim argumenta, quibus eandem sententiam firmavit, ita subdit. Quisquis ergo huic assentiens uidetur esse sententiæ, qua dicat adiutorio nobis non opus esse diuino, inimicum se catholicæ fidei, & Dei beneficio profiteretur ingrati. Hæc ille. Et nequis tergiuersetur, manifeste ostendit in antecedentibus & consequentibus se eos intelligere dixisse nobis non opus esse adiutorio diuino, qui dicunt liberum arbitrium per se sufficere ad implendum diuina mandata. Refert etiam diuus Augustinus in epistola ad Paulinum Nolanum episcopum, in Palæstino episcopali concilio coactum esse Pelagium anathematizare hanc propositionem, ut catholicæ ueritati contrariam. Victoria tentationum non est nobis ex Dei adiutorio, sed ex libero arbitrio. Idemque refert Aurelius episcopus

271 DE NECESSITATE GRA. AD IUSTIFICA. QVAESTIO TIGVIII. DE
Carthaginensis in epistola ad comprouinciales episcopos de damnatione Pelagij & Cœlestij. Quod si per liberum arbitrium possemus implere mandata Dei, possemus etiam uincere tentationes per liberum arbitrium, & ex eo, magis quam ex Dei adiutorio, saltem plarumque esset uictoria tentationum. Deus enim haudquaquam semper suum adiutorium peculiare impenderet, si non esset nobis illud necessarium. Quinque etiam præcellentes episcopi, Aurelius, Alypius, Augustinus, Eudius, Possidius, qui interfuerunt concilio Carthaginensi prouinciae, & Numidiæ & in eis uidentur præcipui fuisse, tanquam rem omnino certam istam ueritatẽ tradunt, & probant in epistola, quam ad Innocentium primum scripsere, & ab eo est uehementer probata, ut patet ex illius ad eos rescripto.
Tenuerunt & istam conclusionem, Ambrosius, Hieronymus, Augustinus, Gregorius, Beda, Isidorus, Bernardus, Lincienensis. Et eorum testimonia potest quis legere diligenter in unum collecta apud Gregorium Ariminensem in. 2. distinctione. 26. quaestione prima, & distinctione. 29. quaestione prima. Quoniam uero res est certa, & ab omnibus, quos legerim, doctoribus recepta, poterit nobis esse satis uel unus Augustinus. Qui pluribus in locis hanc doctrinam, ut certam tradit, & peculiariter libro tertio contra duas epistolas Pelagianorum cap. 2. & in epistola ad Vitalem, & libro de bono perseverantia, & in Hypognosticon propè principium primi libri, & in libro de perfectione iustitiæ, responsione. 17. uel. 18. Præcepta, inquit, Dei, ut fierent, neque iuberetur, si nihil ibi uoluntas nostra ageret, neque oraretur, si sola sufficeret. Et in fine totius libri ita scribit. Quisquis negat nos orare debere, ne intremus in tentationem, negat autem hoc qui contedit ad non peccandum, gratiæ Dei adiutorium non esse homini necessarium, sed sola lege accepta humanam sufficere uoluntatem, ab auribus omnium remouendum, & ore omnium anathematizandum esse non dubito. Et in libro de hæresibus hæresi. 88. ita ait Pelagianorum hæresis omnium recentissima à Pelagio monacho exorta est. Hi Dei gratiæ, qua prædestinati sumus, & qua meruimus de potestate tenebrarum erui, in tantum inimici sunt, ut
DD ij

212 DE NECESSITA. GRA. AD IUSTIFICA.
sine hac credant hominem posse facere omnia diuina manda-
ta. Hæc ibi. Sed libet & huic eximio ecclesiæ doctori, præstan-
tissimum alterum adiungere, ut in ore duorum, uel trium testiū
stet omne uerbū. Hieronymus itaq; in explanatione fidei ca-
tholicæ ad Damasum papam inter cætera dogmata ecclesiæ
catholicæ, & hoc quoq; tradit his uerbis. Liberum sic confite-
mur arbitrium, ut dicamus nos semper indigere Dei auxilio.
Et multum ponderanda est in his autoritas diuini Hieronymi.
Geladius enim papa cum concilio. 70. episcoporum in illis, qui-
bus de arbitrii libertate Hieronymus notauit Ruffinum, ex-
presse dicit se sentire quæ ille sentit. Et habetur hoc in. c. sancta
Romana ecclesia. d. 15. Ne autem quispiam ignoret, quare tã
constanter huiusmodi ueritatem tanti isti patres nobis tradi-
derunt, præter testimonia ista sedis apostolicæ, sacrorum do-
ctorum, & uenerabilium conciliorum, quæ citauimus, præter
loca etiam scripturarum ab eis pro ista conclusione inducta, li-
bet istam conclusionē, nonnullis alijs apparentibus argumen-
tis confirmare. Et primo eam possumus suadere ex illis uerbis
apostoli. Quicūq; ex operibus legis sunt, sub maledicto sunt.
Scriptum est enim. Maledictus omnis qui non permanserit
in omnibus quæ scripta sunt in libro legis, ut faciat ea. Ut
enim patere potest ex dictis in secunda et. 6. quæstione, non di-
cuntur esse ex operibus legis, omnes qui sub lege fuerunt uete-
ri. fuerunt enim inter eos multi sancti alieni à maledicto isto
legis, & adeo benedicti, qui ex fide potius esse dicuntur, & ad
nouum testamentum pertinent. Sed hi sunt, qui ex operibus
legis sunt, qui uiribus suis se existimant sine adiutorio gratiæ
diuinæ posse legem implere. Et ideo isti dicuntur esse sub ma-
ledicto, quia necesse est eos, qui hæc existimant, in multis, aut
certe in aliquibus deficere, & maledicto subiaceret, qui legem
præuaricatur. Secundo & hanc ueritatem possumus probare
ex illis uerbis eiusdem apostoli. Quod impossibile erat legi, in
quo infirmabatur per carnem, Deus filium suum mittens in
similitudinem carnis peccati, & de peccato damnauit pecca-
tum in carne, ut iustificatio legis impleretur in nobis, qui non
secundum carnem ambulamus. His enim uerbis, ut alia diffi-

Rom. 8.

213
cilia & abdita in eis comprehensa prætereamus, certe hoc in-
dicatur legem infirmam esse parumq; efficacem ad iustitiam,
neq; unquam potuisse damnare peccatum, uel quenquam iu-
stificare. Potuisset autem hoc, si potuisset præstare, ut seruari-
mus ipsam per uires nostras naturales, quia factores legis sem-
per iustificati fuissent, ut idem Paulus docet ad Romanos se-
cundo. Et si bene perpendimus omnia hæc, uidetur in his uer-
bis causa aduentus filij Dei in carne tradi ab apostolo, ut dam-
naret peccatum, & suis meritis & gratiæ faceret nos implere le-
gem, ut iustificatio legis impleatur in nobis.

Tertio potest etiam ista ueritas confirmari hoc pacto. Ne-
cessarium est implorare humiliter auxilium diuinum, ut im-
plere possimus præcepta Dei. Ergo uires nostræ naturales ad
hoc non sufficiunt. Antecedens probatur. Nisi enim oratio
esset ad hoc necessaria, non dixisset Christus. Oportet semper
orare, & non deficere, neq; ut rem adeo necessariam admo-
nuisset nos inter alia, quæ sunt in oratione dominica, & id
quoq; orare, ne intremus intimationem, neq; Dauid adeo fre-
quenter actoto pene corpore psalterij postularet dirigi uias
suas ad custodienda Dei præcepta. Et, ubi nihil aliud esset, ip-
sa consuetudo totius ecclesiæ, quæ & orat, & orare omnes hor-
tatur, ut Deum in suum adiutorium inuocent, ut possint per-
ficere Dei mandata, satis debet esse cuius fidelis ad credendum
hoc esse necessarium. Sicut enim nõ oramus, ut nos calefaciat
ignis, frigefaciat aqua, illuminet sol, scimus enim ista certo no-
bis affutura ex solo Dei generali concursu, neq; opus esse ad
hæc aliquo ipsius speciali auxilio, ita neq; peteremus adeo in-
stanter & assidue Deum, ut in adiutorium nostrum intende-
ret, ut ipsius mandata seruariemus, si ad hoc sufficeret nobis no-
strum arbitrium cum ipsius solo concursu generali. Conse-
quentia tamen huius argumenti probatur. Non enim ea so-
lemus precari & ab alijs postulare, quæ per nos ipsos possumus.
Et ut pulchre dicit Augustinus in libro de natura & gra-
tia. Quid stultius quàm orare, ut possis, quod in potestate ha-
bes, ut facias? Vfusq; est hoc argumēto in libro secundo de ba-
ptismo paruulorum, & in libro de perfectione iustitiæ. Et. c. 13.

214 DE NECESSITA. GRA. AD IUSTIFICA:
de gratia, & lib. arb. ex Cyp. ostendit uanissime in oratione
polci, quæ in lege implenda sunt, si ad ea uoluntas humana si-
ne diuino adiutorio sufficeret. Et. c. 3. de correct. & gratia, ita
ait. O homo in præceptione agnosce, quid debeas habere, in
correctione, cognosce tuo te uitio non habere, in oratione co-
gnosce unde accipias, quod uis habere. Vbi etiam sunt hoc
argumento in Pelagium & Celestium, illudq; efficacissimum
existimauere patres in epistola concilij Carthaginensis iam ci-
tata, quorum hæc sunt pientissima uerba. Consideret sanctitas
tua & pastoralibus nobis compatiatur uisceribus, quam sit pe-
stiferum & exitiale ouibus Christi, quod istorum sacrilegas
disputationes necessario sequitur, ut neq; orare debeamus, ne
intremus in tentationem, quod dominus discipulos monuit,
& posuit in oratione, quam docuit, & ut non deficiat fides no-
stra, quod pro apostolo Petro se rogasse ipse testatus est. Si
enim possibilitate naturæ, & arbitrio, uoluntatis in potestate
sunt constituta, quis non ea uideat inaniter à domino peti &
fallaciter orari cum orando poscuntur, quæ naturæ iam ita cõ-
ditæ sufficentibus uiribus obtinentur, neq; debuisse dicere do-
minum Iesum Christum. Vigilare, & orate, sed tantummodo ui-
gilate, ut non intretis in têtationem, neq; beatissimo Petro pri-
mo apostolorum. Rogauit pro te, sed moneo te, uel impero,
ac præcipio, ne deficiat fides tua. Hæc ibi. Approbauitq; ho-
rum patrum argumentum in epistola quam ad eos rescripsit
Innocentius primus his uerbis. Nisi magnis precibus gratia
in nos implorata descēdat, nequaquam terrenæ labis, & mun-
dani corporis uincere conemur errores, cum pares nos ad resi-
stendum non liberum arbitrium, sed Dei solius facere possit
auxilium. Et post pusillum cum explicuisset Dauidem clama-
re adiutorio sibi opus esse diuino, cum ait, Adiutor meus esto,
ne derelinquas me, neque despicias me Deus salutaris meus,
subdit. Dauid orationis ignarus, & suæ naturæ nescius accuse-
tur, qui eum sciat tantum in sua natura esse, adiutorem sibi De-
um, & assiduum adiutorem, neq; illi sufficit assiduum, sed ne
aliquādo illum despiciat, orationibus pronus exoptat, & per
corpus omne psalterij hoc, & prædicat, & clamat. Si ergo

AD IUSTIFICATIONEM QUÆSTIO AT VIII. 215
hoc ille ita magnum scit, ut assidue diceret, & ita necessarium
confessus est, ut doceret, quæ admodum Pelagius Celestiusq;
sepelita omni responsione psalmorum, taliq; abdicata doctri-
na suauros se aliquibus esse confidunt, nos adiutorium Dei,
neq; debere quærere, neq; egere, cum omnes sancti nihil se si-
ne hoc agere posse testentur. Et idem in epistola ad Mileuita-
num concilium, ita ait. In cassum Dauid dixerit. Adiutorium
nostrum in nomine domini, Et adiutor meus esto, &c. si tantum
in eius positum erat uoluntate, quod à domino stebili sermo-
ne poscebat. Hæc ibi. Et paulo ante. Merito in hos Dauid
hymnum dicit. Ecce homines qui non posuerunt Deum adiu-
torem sibi. Et præcitati quinque episcopi in epistola ad Inno-
centium inimicos gratiæ Christi, qui nostram conclusionem
negant, appellant, & eis aptant illud psalmistæ. Qui confi-
dunt in uirtute sua.

Possumus & his aliud argumētum adijcere. Si enim in no-
stra constitutum esset potestate diuina seruare mandata, non
ergo Deo gratiæ essent agenda, quod ea implemus, & ten-
tationes uinceremus, aut saltem non aliæ, neq; maiores quàm
eas, quas debemus ei, quod nos liberi arbitrij fecerit, & de sua
lege docuerit. Quod quidem cõtra usum omnium sanctorum,
& cõsuetudinē totius ecclesiæ aperte est. Vnde & Dauid di-
cit. Nisi quia dominus adiuuit me, paulominus habitasset in
inferno anima mea. Et iterum. Impulsus euerfus sum, ut caderem,
& dominus suscepit me. Et Paulus ait. Sed in his omnibus su-
peramus per eum qui dilexit nos. Sic enim legit Augustinus
libro de gratia & libero arbitrio. c. 7. et. 17. & non propter eum,
& textui Græco hoc magis consonat. Et pientissime quidem
Innocentius in epistola, quam rescripsit ad Carthaginense cõ-
cilium. Quid tam iniquum potest esse, tam barbarum, tam to-
tius religionis ignarum, tam Christianis mētibus inimicum,
quàm huic denegare debere, quidquid quotidiana gratia con-
sequeris, cui tu ipse confiteris debere, quod natus es. Ergo eris
tibi in prouidendo præstantior, quàm potest is esse, qui te, ut
esses, effecit. Et cum te putes ei debere, quod uiuis, quomodo
te non putas illi debere, quod quotidianam eius consequendo

psal. 51.

psal. 117.
rom. 8.

216 DE NECESSITA. GRA. AD IUSTIFICA.
gratiā taliter uiuis. Hæc ibi. Meritoq; de istis, præcitatū quin-
que episcopi, ita dicunt in epistola præcitata, Creatori nostro
quodammodo dicunt. Tu nos creasti homines, iustos autem
ipsi nos fecimus. Qui naturam humanam ideo dicunt libe-
ram, ne quærant liberatorem, ideo saluam, ut indicent super-
fluum saluatorem. Et sicut apostolus dicit. Si enim per legem
iustitia, ergo Christus gratis mortuus est, ita per pulchre Au-
gustinus sæpe argumētatur. Si per naturam iustitia Christus
gratis mortuus est. Certè enim eo non indiguissimus repara-
tore, & reformatore natura, si illa satis est ad iustitiam. Et pe-
culiariter potest hoc uideri in Aug. lib. 4. contra Iulianum Pe-
lag. c. 3. & de gratia & lib. arb. c. 13. & in libro de perfectione iu-
stitiæ. Et in. c. 4. de gratia, & lib. arb. bene admonet Hieremiā
prophetam non fuisse contentum dicere. Maledictus homo
qui spem habet in homine, nisi etiam adijceret. Et ponit carnē
brachium suum, uel sicut Aug. ipse legit, Et firmat carnē bra-
chij sui, ne uidelicet putaretur, hoc solum referri ad constituen-
tes spem in altero homine. Ille enim addit, firmat carnem bra-
chij sui, qui potētiam fragilem, atq; inualidam, idest humanā,
sibi sufficere ad bene operandum putat, neq; adiutorium spe-
rat à domino. Hæc Aug. Postremo & hanc sententiam possu-
mus hac ratione firmare. Si enim seruare possemus sine Dei
peculiari auxilio ipsius mandata, non ergo læsum fuisset arbi-
trium nostrum per peccatum. Quod est contra cōmunem sen-
tentiam doctorum. Frequenter enim hominem illum, qui ab
Hierusalem descendit Hiericho, & uulneratus est à latronibus,
generi humano aptat doctores, & de eo dicūt, & uelut prouer-
bio factat expoliatum quidem gratuitis, uulneratum uero in
naturalibus. Videriq; hoc potest in Augustino tertio libro
Hypognosticon, & in magistro in secundo distinctione. 25.
cap. 8. Et peculiariter est etiam hoc illatum contra ea, quæ In-
nocentius dicit in epistolis iam citatis, & contra canones pri-
mum & octauum et. 13. et. 25. concilij secundi Arausicani. Et
passim licet in libris diui Augustini contra Pelagianos oppo-
situm inuenire. Quomodo etiā tam rari essent, qui præcepta
Dei seruarent, si peculiari Dei desituti auxilio ea possent ho-
mines

Hic. 17.

An. l. 1. 9.
8. mon.

mines implere, & non esset ad hoc requisita gratia diuina.
Quam cum negligenter quærant homines, necesse est, uel pro-
pter hanc negligentiam passim homines deficere, licet Deus
paratissimus sit omnibus inuocantibus eū, illam præstare.

Sed contra istam conclusionem sunt aliquot apparentia ar-
gumenta, quæ necesse est diluere, ut certior sit nostræ conclu-
sionis ueritas. Primum est. Deus non præcipit cuiquam ali-
quid impossibile. Iugum enim eius suauē est, sicut ipse asserit,
& onus leue. Et mandata eius grauiā non sunt, ut Ioannes di-
cit. Et anathema sit, ait Hieronymus, qui dixerit Deum nos
obligare ad impossibile. Et Augustinus tertio de libero arbi-
trio cap. 18. Quis, inquit, peccat in eo quod caueri nullo modo
potest. Cum igitur Deus mandauerit testante psalmista man-
data sua custodiri nimis, erit eorū custodia & executio in no-
stra posita potestate. Alioquin iniuste damnarentur mandato-
rum diuinorum transgressores. Nemo enim uituperium me-
retur, nedum damnationem, pro eo quod uitare non potest.

Secundo argumentari quis potest contra istam conclusio-
nem ex uerbis Ecclesiastici. 15. Deus ab initio constituit homi-
nem, & reliquit illum in manu consilij sui. Adiecit mādāta &
præcepta sua. Si uolueris mandata conseruare, conseruabunt
te, & in perpetuum fidem placitā seruare. Apposuit tibi aquā
& ignem. Ad quod uolueris porrige manum tuam. Ante ho-
minem uita & mors, bonum & malum. Quod placuerit ei, da-
bitur illi. Quid enim aliud significatur his uerbis, Reliquit eū
in manu consilij sui, & quod placuerit ei, dabitur illi, & si uo-
lueris mandata conseruare, cōseruabunt te, & ad quod uolue-
ris porrige manum tuā, quā nostræ prorsus potestati subesse
adimplere præcepta Dei. Nam aliās neq; relicus sibi homo
potest uideri, neq; dicendum erat si uolueris, uel si placuerit ti-
bi, sed si uoluerit Deus, aut si Deo placuerit, mādāta seruabis.
Et confirmari potest hoc. Perinde uidetur his in uerbis subij-
cere scriptura nostro arbitrio bonum ac malum, uitā ac mor-
tem, perinde & seruare mādāta Dei, ac apponere manum ad
ignem uel aquam, sed hæc possumus & similiter malum face-
re, & mortem nobis conciliare cum solo Dei concursu genera-
EE

Deut. 30.

Deut. II.

li. Ergo etiam seruare praecepta possumus cum solo illo, absq; alio speciali. Et possunt haec confirmari ex illis uerbis Moyli ad populum Israeliticum. Testes inuoco hodie caelum & terram, quod proposuerim uobis uitam & bonum, benedictionem & maledictionem. Elige ergo uitam, ut & tu uiuas & semen tuum. Perinde enim ista uidetur dicere Moyses, ac in potestate populi esset eligere uitam & benedictionem, ac erat eligere maledictionem. Neq; minus aperta sunt pro hoc ipso quae idem Moyses alibi dicit. En propono in conspectu uestro hodie benedictionem & maledictionem. Benedictionem, si obedieritis mandatis domini Dei uestri, quae ego hodie praecipio uobis. Maledictionem, si non audieritis mandata domini Dei uestri, sed recesseritis de uia, quam ego nunc ostendo uobis.

Tertio fortissime, & apertissime uidetur Paulus contra nos facere, cum ait. Gentes quae legem non habent, naturaliter quae legis sunt faciunt. Si enim gentes naturaliter implebant quae sunt legis, non ergo opus est peculiari Dei in eam rem auxilio. Quod enim illi potuerunt, & nos poterimus. Et sicut cum dicimus ignem naturaliter comburere, manifeste indicamus ignem sua uirtute naturali hoc facere, neq; opus ei esse aliquo Dei speciali auxilio, ut comburat, ita uidetur indicasse Paulus, Gentes naturali sua uirtute implese legem, cum dixerit naturaliter ea fecisse, quae sunt legis. Quid enim aliud est naturaliter, quam naturali uirtute & potestate.

Sed haec argumenta quae contra Dei gratiam aperte militant, facile per ipsius gratiam diluemus. Ad primum ergo isto respondeo. Semper Deus est paratus adiuuare omnes ad seruandum suam legem, neq; deficit in re adeo necessaria. Sed ne superbiremus, sed potius ab eo totipenderemus, noluit eas praestare uires, ut sine sua gratia & fauore speciali possemus seruire omnia mandata. Ut uere autem posse dicamus, satis est nos cum sua gratia posse, & eum semper esse paratum eam praestare non ponenti obicem. Ea enim posse dicimur, quae per amicos possumus, ut prouerbiu habet commune.

Aug. in

Ad secundum. Nobiles aliqui autores dicunt locum illum

ecclesiastici de homine esse intelligendum pro statu naturae instituta, non pro statu isto naturae lapsae. Et uidetur per eis facere illa uerba posita in principio totius testimonij allegati. Deus ab initio constituit hominem. Ex his enim uidetur de homine agi, tantum pro initio creationis suae. Sed cum Ecclesiasticus ad homines sui temporis loquatur, cum dicit. Apposuit tibi aquam & ignem, ad quod uolueris, porrigere manum, & generaliter de homine loquatur, cum addit. Ante hominem uita & mors. Quod placuerit ei, dabitur illi, non uidetur mihi satis consentaneum ista limitare ad hominem pro statu innocentiae. Neque antecedentia aut consequentia hoc postulant, sed potius, si bene illa perpendamus, oppositum. Ad hoc enim ista dicuntur ab Ecclesiastico, ut ostendat merito omne execramentum erroris a Deo odio haberi, neq; debere quenquam suam culpam in alium conijcere. Et ideo post ista, quae citata sunt, subdit. Deum uidere omnes sine intermissione, & agnoscere omnem operam hominis, ut doceat timendum esse eum, quem nihil potest fallere, quicquid optime nouit omnes, qui peccant, uoluntate sua peccare. Dicendum ergo ad argumentum hoc cum sua confirmatione aliter. Ideo nostrae potestati subdunt Moyses & Ecclesiasticus implere Dei mandata, quia totum quod ex Dei auxilio ad hoc requisitum est praeter nostram uoluntatem, id totum promptissimus est Deus nobis exhibere. Facienti enim quod in se est, Deus benignissimus nunquam denegat suam gratiam. Et ideo prospexit Deus nostrae imbecillitati tam multa alia scripturarum loca, quibus aperte asseritur necessitas gratiae diuinae, ne ex locis citatis occasionem sumeret superba ignorantia nostra, credendi non esse nobis magis Dei auxilio opus ad bonum, quam ad malum. Immo, ut bene admonet diuus Augustinus cap. 16. de gratia et libero arb. ideo et ipse Ecclesiasticus orauit. Ventris appetitio, & concubitus ne apprehendat me, ut ex ista oratione ipsius, qua haec a Deo petit, intelligamus quomodo dixerit. Si uolueris, mandata conseruabis.

Ad tertium. Graues quidam autores dicunt propterea dixisse Paulum, Gentes naturaliter facere ea quae sunt legis, quia loquebatur de gentilibus iustis, in quibus natura erat reforma

princ. 3. Hypo. Gre go. Ari. in. 2. dist 26. q. 1. & di. 29.

Eccle. 23. Aug. in de spi. & lit. & .4.

contra iul.
Pela. c. 3.
mag. sen.
et s. Tho.
in expeli-
tione hu-
ius loci.
Greg. Ari-
mi. in. 2.
d. 26. q. 1.
ad. 1. prin-
cipale. s.
Tho. pri-
ma se-
cunda. q.
109. arti.
4. ad. 1.

220 DE NECESSITA. GRA. AD IUSTIFICA.
ta per gratiam, atq; ideo per auxilium Dei legem ipsius serua-
re poterant. Et uerbo naturaliter autumant significari, quan-
tum eorum mentem possum assequi, quod non uiolente, neq;
repugnante natura, sed potius suauiter quodam ipsius naturae di-
ctu & instinctu, & modo ipsi naturae in se consono ea facerent
quae sunt legis, uelut naturaliter homines fecissent, cum inte-
gra erat natura & non deprauata per peccatum. Et ad hoc po-
derant non dictum esse, Gentes, quae gratiam non habent, sed
gentes, quae legem non habent, & ideo dictum esse naturaliter,
quia hoc agit spiritus gratiae, ut imaginem Dei, in qua natura
liter facti sumus, restauret. Sed probari mihi non potest ista ex-
positio. Naturaliter enim non hic pro uiolente, sed contra su-
pernaturaliter uidetur accipi. Atq; hoc satis postulant illa uer-
ba, Quae legem non habent. Et explicare uidetur hoc loco Pau-
lus non solum quomodo Gentiles iam iustificati implerent
quae sunt legis, sed quomodo etiam implendo ea, quae sunt le-
gis, iustificarentur. Neq; de illis solis agit, qui cum iam sint iu-
ustificati, praecepta legis obseruant, sed & de illis loquitur, qui im-
pletione legis iustificatur. Atq; ideo breuius & apertius dico.
Verbo naturaliter, non excluditur speciale auxilium, quo De-
us etiam iuuat eos, qui iusti fuerunt ex Gentilibus, sed excludi-
tur supernaturalis, & gratuita legis alicuius reuelatio. Hoc
enim agit ibi Paulus, ut ostendat Iudaeis, haud ita magnope-
re debere eos gloriari de lege ipsis supernaturaliter data, quan-
do & sine ipsius adminiculo Gentiles naturali quodam lumi-
ne ea, quae legis erant, explerent. Et hunc esse sensum ue-
rum Pauli indicant uerba quae sequuntur statim. Eiusmo-
di legem non habentes ipsi sibi sunt lex, quia ostendunt opus
legis scriptum in cordibus suis, testimonio reddente illis con-
scientia ipsorum.

221
DE NECESSITATE GRATIAE
AD CREDENDVM.

QVAESTIO NONA.

N possumus per uires solas naturales cum com-
muni Dei influentia credere fidei nostrae. Et
uidetur quidem nos hoc posse his argumētis.
Primo. Per uires nostras naturales possum
assentiri falsis, & credere opposita fidei.
Ergo multo magis poterimus assentire fidei.
Prænotior enim est intellectus noster ad assen-
tiendum ueris, quam falsis, & apertiora sunt & maiora argu-
menta pro fide, quam contra eam.

Et confirmo. Unus & idem assensus successiue potest esse
uerus & falsus, fidelis & hæreticus, ut patet de assensu huius
propositionis, filius Dei est homo continuato cum simili cer-
titudine & firmitate per illam horam, in cuius medietate filius
Dei incarnatus est. Si ergo intellectus noster pro prima me-
diate, pro qua iste assensus erat falsus & hæreticus, potuisset
eum continuare cum solo generali concursu, cur non etiam
pro secunda mediate, pro qua uerus fuit & catholicus, &
prorsus assensus fidei?

Secundo. Aliquibus ueris ineuidentibus, et pauciora & mi-
nora habentibus testimonia suae ueritatis, quam habent ea quae
sunt fidei, nos possumus fidem adhibere sine peculiari Dei auxi-
lio. Ergo id ipsum etiam poterimus respectu eorum quae sunt fidei.

Et confirmare hoc possumus. Homini possemus certo cre-
dere sine Dei speciali auxilio. Igitur & Deo. Quo enim ali-
quis ueracior existimatur a nobis, facilius ei possumus fidem
adhibere. Et confirmo amplius. Ex uiribus nostris & lumine
naturalis nosse possumus, uel saltim credere Deum esse ueracis-
simum, & neq; falli neq; fallere posse. Ergo ubi constiterit Deum
aliquid reuelare, sicut uere constitit Abrahamæ & alijs prophetis,
nihil erat illis opus auxilio speciali, ut ea crederent, quae Deus

222 DE NECESSITA. GRA. AD CREDEN.

eis reuelabat. Et quāquam ista consequentia satis uidetur manifesta, tamen potest aperre probari, ne quispiam dubitet de ea. Si enim per uires nostras naturales possumus assentire maiori & minori & consequētia, poterimus & per easdem assentire cōclusioni, cum talis assensus necessario sequatur ex alijs. Cum igitur ista consequentia euidentis sit, omne reuelatum à Deo est uerum, hoc est reuelatum à Deo. Ergo hoc est uerum, & intellectus prophetarum in sua uī naturali huic consequentia assentiretur, & similiter maiori & minori. Non ergo indigebit speciali auxilio, ut assentiretur cōclusioni.

s. Tho. se-
cunda se-
cūde. q. 1.
ar. 4.
sco. q. 2.
prologi.

Tertio. Facillimum est credere illis quæ euidentis est esse credenda. Sed euidentis est credendum esse fidei nostræ, ut nobiliores docent theologi. Ergo eis saltem, qui hanc euidentiam habent, facillimum erit credere, neq; erit ad id opus aliquo peculiari Dei auxilio. Et confirmo. Qui sic euidenter norunt credendum esse fidei nostræ, difficilime auelli possent à fide, aut de eius ueritate dubitare. Non igitur indigent speciali aliqua gratia, ut continuent suam fidem.

In contrarium autem argumentor ex canone quinto cōcilij secundī Arausicanī, cuius hæc sunt uerba. Si quis sicut augmentum, ita etiam initium fidei, ipsum scilicet credulitatis affectum quo in eum credimus, qui iustificat impium, & ad regenerationem baptismatis peruenimus, non per gratiæ donum, id est per inspirationem spiritus sancti corrigentem uoluntatem nostram ab infidelitate ad fidem, ab impietate ad pietatem, & naturaliter nobis inesse dicit, apostolicis dogmatibus aduersarius probatur.

Idemq; rursus magis confirmatur canone octauo. Et de præclara fide sanctorum patrum quos commēdat Paulus in epistola ad Hebræos, ibidem canone. 25. ita dicitur. Non per bonum naturæ, quod prius in Adam datū fuerat, sed per gratiam Dei credimus fuisse collatam, quia gratiam etiam post aduentum domini omnibus, qui baptizari desiderant, non in libero arbitrio habere, sed in Christi nouimus simul & credimus largitate conferri.

Ad istā quæstionē unica cōclusionē huiusmodi respōdeo.

223 QVAESTIO IX. 223
C O N C L U S I O.

Nemo potest sine peculiari Dei gratia credere his quæ ex præcepto diuino tenemur credere. Hæc propositio tam apertis constat scripturæ diuinæ testimonijs, ut non dubitem oppositum eius hæreticum esse & à quolibet Christiano merito execrandū. Et tale uisum esse diuo Augustino patere potest ex cap. 3. et. 19. libri primī, & cap. 5. libri. 4. contra duas epistolas Pelagianorum, & ex fine tertij Hypognosticō. Et in libro de gratia Christi contra Pelagium & Celestium cap. 31. Pelagianicum hoc esse aperte docet. Et toto in libro de prædestinatione sanctorum hoc præcipue agit, ut ostendat initium fidei nobis esse à Deo. Et peculiariter cap. 2. ita ait. Non receditur ab ea sententia, quam Pelagius ipse in episcopali iudicio Palæstino, sicut ipsius gesta testantur, damnare compulsus est, gratiam Dei secundum merita nostra dari, si non pertinet ad Dei gratiam, quod credere coepimus. Et. c. 7. et. 14. de gratia & lib. arb. idem ex professo probat contra Pelagianos, facitq; idem lib. de perfectione iustitiæ propè finem. Et, ut patet ex citatis supra quæstione. 7. ex eodem in libro primo retractationum cap. 23. ipse retractauit, ut errorem apertum, quam olim contrariam huic sententiam docuerat. Sed ne quispiam ambigat de hac propositione, fortissima aliquot proferamus argumenta, quæ pro illa sunt.

Primum igitur pro ea argumentum est ex Paulo ad Ephesios secundo. Gratia, inquit, saluati estis per fidem. Et hoc non ex uobis. Dei enim donum est, nō ex operibus, nequis gloriatur. Ecce hic Paulus, fidem dicit Dei donum esse, & non ex nobis, immo ne meritis quidem nostris, eam nos posse assequi. Alioqui enim, & in quo gloriari possemus, haberemus. Dicit tamen forte aliquis non ad fidem ista esse referenda, sed ad salutem potius nostram, quia non dicitur, Et hæc non ex uobis, sed, Et hoc nō ex uobis, uidelicet quod saluati estis per fidem, ita cōmuniter, ac nos pro nobis induximus hunc locum intellectū uideo à doctoribus, & peculiariter ab Augustino cap. 7. de gratia & libero arbitrio. Et magister sententiarum in secundo, distinctione. 27. cap. 2. expresse dicit hunc locum Pauli, à

sanctis sic exponi. Hæc scilicet fides non est ex uī naturæ nostræ, quia donum Dei pure est. Si tamen hoc non sufficiat argumentum, adijciam alterum.

Secundo igitur argumentor pro nostra conclusione ex illis apertissimis uerbis eiusdem Pauli ad Philippenses. 2. Vobis donatum est pro Christo nō solum, ut in eum credatis, sed etiam, ut pro illo patiamini. Quid quæritur amplius? Si donatum est, non ergo à nobis est. Sed uide quod pro Christo adiecit, ut intelligeremus meritis nobis Christi eam donari, & nō meritis nostris. Vtrunq; enim uoluit Paulus his uerbis refellere, & fidem nostris uiribus posse contingere, & si non uiribus certe meritis. Vnde & de se aliàs aperte dicit. Misericordiam consecutus sum, ut fidelis essem. Misericordiæ imputat suam fidem, quia nouerat illam, neq; meritis sibi suis, neq; uiribus naturalibus contigisse, neq; oblitus erat eius, qui dixerat. Deus meus, misericordiā eius præueniet me. Quibus enim meritis bonæ uoluntatis sibi fides contigisset, cum spirans minas, & cædem, dum pergebat ad deuastādos horrenda mentis cæcitate ac furore Christianos, ab his malis ad fidem mirabili prorsus & repentina uocatione conuersus est. Vnde & Aug. ca. 7. de gratia & libero arb. hinc dicit ostendi ipsam fidem haberi, nisi Deo miserante non posse, & esse donum Dei. Atque ideo alibi fidem dicit fuisse reuelandam, ut intelligamus nos non uiribus nostris, sed reuelatione diuina potuisse illam assequi. Et alibi. Vnicuiq; ait, Deus diuisit mēsuram fidei. Et alio in loco inter gratias, quas idem spiritus dispartitur, fidem connumerat dicens. Alteri fides in eodem spiritu. Et cum planè potuisset dicere habere nos eandem fidem cum patribus ueteris testamenti, noluit hoc sine commendatione gratiæ diuinæ asserere. Habentes inquit eūdem spiritum fidei, ut doceremur uidelicet ab eodem proficisci spiritu fidem ueterem, & nostrā, neq; quēpiam unquam, nisi ex dono spiritus credidisse.

Et confirmari potest hoc argumentum, quia multis alijs in locis scriptura Deo adscribit fidelium fidem. Apud Matthæū dicit Christus Petro. Beatus es Simon bariona, quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus qui in cœlis est. Et

Actorum

Actorum. 14. Paulus & Barnabas dicebant apostolis quòd gētibus aperuerat Deus ostiū fidei. Et. 16. cap. de Lydia purpuraria, quæ credidit, & baptizata est cū sua domo, dicitur domum aperuisse cor eius, ut intenderet illis quæ dicebantur à Paulo. Ex quibus omnibus uidetur neminē credere, nisi Deo eum docente, eiusq; aperiente cor, ut credat.

Dicit tamen forsassis aliquis istis uerbis asseruisse quidem Paulū fidē esse à Deo, nō negasse tamen quin etiam posset esse à nobis, & à Deo quidem esse, non quia ille faciat, ut possimus credere, quod absq; ipso nō possumus, sed quòd suum fauorem & gratiam benigne nobis impartatur, ut facilius possimus credere. Sed ne istis aut similibus responsionibus sit locus, addam tertium argumentum.

Tertio igitur potest ista cōclusio firmari ex uerbis saluatoris apud Ioānem. Nemo potest uenire ad me, nisi pater qui misit me, traxerit eū. Nam, si bene aduertamus quæ præcesserūt, & quæ secuta sunt, manifestum erit Christum hoc loco de aduentu ad se per fidem agere. Præcedunt enim ista. Qui uenit ad me, non esuriat, & qui credit in me, nō sitiet. Sed dixi uobis, quia uidistis me, & non credidistis. Omne quod dat mihi pater, ad me ueniet, & eum qui uenit ad me, non eijciam foras. Et post pusillum. Hæc est autem uoluntas patris mei, qui misit me, ut omnis qui uidet filium, & credit in eum, habeat uitā æternam, & ego resuscitabo eum in nouissimo die. In quibus manifestum est explicari aduentum ad Christum esse credere in eum. Et ut de hoc aduentu intelligerentur uerba citata, cum ne quispiam hunc tantum aduentum arrogaret suis uiribus, subdidisset, Nemo potest uenire ad me, nisi pater, qui misit me, traxerit eum, adiecit statim eadem quæ credentibus pollicitus fuerat. Et ego resuscitabo eum in nouissimo die. Vt autē explicaret patrem trahere docendo & illuminādo subdit. Est scriptum in prophetis. Erunt omnes docibiles Dei. Omnis qui audiuit à patre, & didicit, uenit ad me. Et ut istam doctrinam & illuminationem indicaret non habere euidentiam, sed obscuritatem quā habet fides, immo nihil aliud eā esse quā infusionem & traditionem fidei, mox addidit. Non quia pa-

FF

226 DE NECESSITA: GRA: AD IUSTIFICA:
trem uidit quisquam, nisi is qui est à Deo, huc uidit patrem.
Amen amē dico uobis, qui credit in me, habet uitā aeternam.
Vtq; omnis praecluderetur ansa dubitandi, essetq; omnibus
perspicuum de hoc aduentu per fidem Christum egisse, post
pauca quaedam, inter quae cōmemorat Euangelista eum qui
busdam ex suis scandalizatis dixisse. Sunt quidā ex uobis, qui
non credunt, de suo adnectit. Sciebat enim ab initio Iesus qui
essent credentes, & quis esset traditurus eum. Et dicebat. Pro-
pterea dixi uobis, quia nemo potest uenire ad me, nisi fuerit ei
datum à patre meo. Cum igitur apertissimū sit Christum his
uerbis de aduentu ad se per fidem agere, & aperte asserat ne-
minem ad se posse uenire, nisi eum pater suus traxerit, ut cer-
tum & constantissimum uidetur relinqui, neminem posse cre-
dere ijs quae sunt fidei per uires solas naturales. Et ponderan-
dum est, sicut & ponderat diuus Augustinus primo libro con-
tra duas epistolas Pelagianorum cap. 19. non dixisse Christū.
Nisi pater, qui misit me, duxerit eū, sed dixisse. Nisi pater, qui
misit me, traxerit eum, ne ullam nostrā praece dere credamus
uoluntatem, aut meritum. Ducuntur enim uolentes. Quis au-
tem trahitur, si iam hoc uolebat. Et ideo etiā dictum est. Nisi
fuerit ei datum à patre meo, ut intelligamus fidem non nobis
reddi pro meritis, sed gratuito à Deo nobis elargiri & cōcedi.
Et confirmant ista omnia, & illustrant uerba, quae praecesser-
ant in eodem cap. Cum enim dixisset ad Christum quidam,
Quid faciemus, ut operemur opera Dei? Respondit Iesus, &
dixit eis. Hoc est opus Dei, ut credatis in eū, quem misit ille.
Cur enim fides diceretur opus Dei, sicut miracula alibi uoca-
uit aperte opera Dei dicēs. Me oportet operari opera Dei, nisi
uerum esset ad fidem peculiariter Deum concurrere, neq; suf-
ficere nostrum liberum arbitrium cum concursu Dei genera-
li ad credendum, ut sufficit per se ad peccandum. Et ne quis di-
cat ideo non sufficere liberum arbitrium ad credendū ea, quae
sunt fidei, quia inter illa multa sunt supernaturalia, & nulla hu-
mana uestigatione scibilia, quae nisi audiantur, credi non pos-
sunt, ponderandum est bene illis dicta esse ista omnia, quae in
hoc argumento allegauimus, qui audierant credenda, atque

227 QVAESTIO VIII.
ideo explicuisse mirandum non esse, si quidā ex illis, qui eum
audiebant, crederent, quidam non crederent, quia nemo po-
test credere, nisi patre cōlesti, eum trahente & docente. Vn-
de & Aug. super haec uerba ita ait. Quid est nemo potest ueni-
re ad me, nisi quid nemo potest credere in me, nisi qui misit me
pater, traxerit eum. Ille uenit, quem Dei gratia praeuenit. Qui
eum propheta dicit. Misericordia eius praeueniet me. Haec ibi.
Et cap. 5. de gratia, & lib. arb. Venire ad Christum, ait, est cre-
dendo in eum conuerti. Et eodem modo exponit hūc locum,
lib. de perfectione iustitiae, propē finem.

Quarto idem possumus probare ex illis uerbis Ioannis. Cū
autem tanta signa fecisset coram eis, non credebant in eum, ut
sermo Esaię impleretur quem dixit, Domine quis credidit au-
ditui nostro? & brachium domini cui reuelatū est. Propterea
non poterant credere, quia iterum dixit Esaias, Excecauit ocu-
los eorum, & indurauit cor eorum, ut non uideant oculis, &
non intelligant corde, & conuertantur, & sanem eos. Ex illis
uerbis dupliciter possumus in fauorem nostrae propositionis
argumentari. Primo. Si hoc subesset potestati nostrae naturali,
cur essent tam pauci fideles, ut merito Esaias dixerit. Domine
quis credidit auditui nostro? Cur etiam uisus à Hierosolymitis
tam apertis & tam admirandis signis, ac erant illa quae Chri-
stus coram eis patrabat, quae quidem uim penē uidebātur eis
inferre, & necessitatem asferre, ut crederent. Impossibile enim
erat non esse uerum, quod tanta luce testimoniorum cōfirma-
batur. Cur inquam uisus tam perspicuis, & tam praecellētibus
prodigijs, tamen quidam ex uidentibus non credebant, nisi
quia uires nostrae naturales ad hoc non sufficiunt. & necesse
est cuiuscunq; hoc tātum bonum contingit, ut credat dono Dei
prorsus contingere, qui quem uult gratis illuminat, & quem
uult, pro suis malis meritis excæcat. Secundo ex his uerbis idē
possumus colligere hoc modo. Nihil aliud est Deum aliquos
excæcare, nisi non illuminare, & suum eis subtrahere concur-
sum, ut credāt. Neq; enim ipse qui clarissima lux est mentium,
& infallibilis prorsus ueritas, quem piā in errorem adigit,
aut impellit, sed reuocat potius, & dehortatur omnes ab erro-

re. Cum igitur ideo dixerit Euangelista aliquos ex Hierosolymitanis non potuisse credere, quia Deus eos excæcauerat, declarauit profecto is uerbis satis esse, ut aliqui non credant, quod Deus non eos peculiariter ad credendum adiuuet, ac proinde neminem posse credere per uires suas naturales, nisi ex speciali Dei gratia.

1. COR. 12.

Quinto ad idem argumentum ex uerbis Pauli ad Corinthios. Ideo notum uobis facio, quod nemo in spiritu Dei loquens dicit anathema Iesu. Et nemo potest dicere dominus Iesus, nisi in spiritu sancto. Si ad dicendum exterius dominum esse Iesum requiritur specialis spiritus sancti concursus, neque satis est generalis, sine quo neque potest quis dicere anathema Iesu, ergo etiam ad credendum, & interius dicendum, seu assentiendum dominum esse Iesum, requiritur specialis spiritus sancti motio, neque satis est generalis. Et ualidari omnia possunt ex illis ad eosdem uerbis. Non quod sufficientes simus cogitare aliquid ex nobis quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est. Si enim uires nostre naturales idoneæ non sunt ad cogitandum aliquid quod Deo placeat, quomodo idoneæ erunt ad credendum ea, quæ sunt fidei, cum credere sit cum assensione cogitare, ut ait Augustinus, & de ea fide modo agamus, quæ a deo placet Deo, ut si ne illa nihil ei prorsus in nobis placeat.

2. COR. 3.

Sexto omnia ista roborare possumus hac ratione. Etiam si Deus sit manifestissima quedam res, & de se maxime uisibilis, nullo tamen pacto, neque animæ separata, neque angeli eum possent uidere, nisi Deus eorum intellectum adiuuet & confortet, siue per lumen gloriæ, siue aliquo alio modo. Necessarium enim est super se tolli, & leuari uires nostras ad contuendam immensam illam, ac prorsus inaccessibilem lucem, ut definitum est in Clamentina, Ad nostrum de hæreticis. Ergo etiam ad assentiendum certo & indubitato ijs quæ sunt fidei, non satis est nobis manifestari credenda, quæ supernaturalia sunt, & similiter excedunt uim nostram intellectiuam, sed necessarium est Deum, siue per habitum fidei infusæ, siue aliquo alio modo nos peculiariter ad hoc iuuare. Nam licet non sit æqualis, ratio, tamen uere uidetur similis. Vterque enim actus supernatur-

ralis est, uisio uidelicet Dei & fides.

Septimo ista confirmare possumus. Nisi enim necessaria esset Dei gratia, & fauor ad credendum, non esset opus orare pro infidelibus, ut Deus aperiat corda eorum, & eos pertrahat ad fidem, neque deberemus Deo gratias agere, quod simus fideles. Quorum utrumque absurdum est, & inconueniens manifestum. Sequela potest facile probari ex dictis in proxima quaestione. Quod autem illata sint absurda, satis ostendit consuetudo totius ecclesiæ, quæ orat pro infidelibus feria sexta hebdomadæ sanctæ, & aliàs non semel, & gratias agit Deo pro omnibus, qui recipiunt, uel receperunt fidem. Et hæc fuisse & esse consuetudinem omnium sanctorum, uel ex uno Paulo possumus discere, Ipse enim & pro sua, & pro Romanorum fide gratias agit Deo, & adiuuari se postulat aliorum orationibus, ut sermo Dei currat & clarificetur in omnibus hominibus, & ut Deus aperiat ei ostium sermonis ad loquendum mysterium Christi, quod fiebat quando emolliebat Deus, & aptabat audientes, ut crederent uerbo fidei. Et utitur hoc argumento Aug. lib. 4. contra Iulianum Pelag. c. 3. et. c. 16. de gratia, & libero arbitrio, & aliàs persæpe.

Rom. 1.
2. Thef. 3.
colof. 4.

Octauo etiam pro eadem conclusione argumentor. Supernaturale est intellectui nostro, & omnino difficilimum assentire ijs, quorum ueritates, aut causas, propter quas sunt uera, non assequitur. Hæc est enim ipsius natura, quæ experientia nobis constat. Ergo ut assentiatur ijs, quæ sunt fidei, quorum ueritates certum est, eum modo non assequi, necessaria est gratia diuina præsertimque ut assentiatur certo & indubitato, & prorsus firmissime, sicut necesse est, si sit assensus fidei.

Ad argumenta in principio quaestionis, quæ uere apparentia sunt, suo ordine sic respondeo.

Ad primum. Aliqui dicunt in statu quidem innocentiae facilius fuisse nostro intellectui assentire ueris quam falsis, non autem modo cum est per peccatum obscuratus & deprauatus. Sed ego etiam in hoc statu crediderim procliuus esse nostro intellectui assentire ueris, neque ex eo quod uera sunt, quæ sunt fidei, crediderim opus esse auxilio speciali Dei, ut eis firmiter

assentiamur, sed ex eo quod sunt uera supernaturalia. Cum enim supernaturalia sunt, proportionata non sunt nostro intellectui, & necesse est eum attolli & adiuuari, ut sufficiens sit ad ea uel intelligenda uel credenda. Alioquin non dicerentur supernaturalia ipsi.

Ad confirmationem. Si casum positum admittimus, & pro secunda medietate horæ uere sit assensus fidei, assensus ille filius Dei est homo, manifesta est causa quare in prima medietate horæ poterat ille assensus continuari sine auxilio Dei speciali, non autem in secunda. In prima enim medietate assentiebatur quis filium Dei esse hominem, prorsus coniecturis, aut rationibus humanis, uel proprie uoluntatis libito. In secunda uero, si ille assensus sit assensus fidei, assentitur eidem propositioni propter testimonia supernaturalia, & propter autoritatē diuinā, & multo perfectior & difficilior uidetur iste actus maioris opus est auxilio, ut eum assensum uoluntas imperet intellectui.

Ad secundum. Discrimen est, quia ea quæ sunt fidei sunt uera supernaturalia.

Ad confirmationem priorem, Etiam homini dicenti uera supernaturalia, credere non possumus sine auxilio speciali.

Ad secundam confirmationem concederem quidem non fuisse necessarium Abrahamæ, neque alicui prophætæ auxilio Dei speciali, ut crederet reuelatis à Deo, si eum formauerint syllogismum, & euidentes illis fuerint maior & minor syllogismi inducti. Si autem illis ineuidenter assentiebant, utique assentiebatur per fidem, & auxilio etiā speciali in eos assensus. Vtrum autem horum fuerit, aliàs uidebimus.

Ad tertium cum sua confirmatione breuiter dico. Verum est facilius multo esse credere quæ sunt fidei, & difficilius multo auelli posse à fide, qui norunt euidenter credendum esse fidei nostræ. Et ego eum fructum maximum acceptum fero studijs nostris theologicis. Vere enim euidenter scio credendum esse fidei nostræ, & testimonia diuina credibilia esse nimis, eaque ratione facilius mihi uideo omnibus, quæ sunt fidei assentiri, & nulla ratione, uel saltem difficilime ab ea posse auelli, nisi Deus me propter peccata mea desereret. Sed nihilomi-

nus cum ea quæ credimus, supernaturalia sunt, eorumque ueritates nobis additæ sint & absconditæ, dum hic uiuimus, opus est nobis, ut intellectus noster eis assentiat, diuino auxilio, & necesse est, ut semper humiliter petamus Deum, ut seruet & adaugeat fidem nostram, ne si superbiere cœperimus de fide nostra, & ea etiam euidentia, quam habemus de credibilitate fidei, paulatim auferatur à nobis.

DE NECESSITATE GRATIÆ AD DILIGENDVM DEVM.

QVAESTIO DECIMA.

Necessarium sit auxilium Dei speciale, ad diligendum Deum super omnia.

Pro parte negatiua hæc occurrunt potissima argumenta. Primo argumentor. Intellectus potest ex naturalibus iudicare Deum esse diligendum super omnia. Potest enim, sicut docet apostolus ad Romanos, primo cognoscere Dei diuinitatē, & consequenter eum esse perfectissimum ens, & supremum diligibile. Ergo uoluntas poterit se conformare ei iudicio, & diligere Deum super omnia. Non minus enim est illa procliuus ad bonum, quam intellectus ad uerum.

Secundo. Fortis politicus potest per uires suas naturales morti se exponere pro sua ciuitate. Hoc enim & Aristoteles in Ethicis per lumen suum naturale docet esse faciendum. Ergo etiam poterit oppetere pro bono & honore diuino. Et consequenter diligere Deum super omnia. Si enim supra suam uitam potest quis ex naturalibus Deum diligere, poterit & supra alia.

Tertio. Nos sumus naturaliter inclinati ad diligendum Deum super omnia, ut bona pars theologorum defendit. Ergo habemus potestatem consequendi eam dilectionem ex naturalibus. Non enim natura dat inclinationes ad sibi impossibilia.

Quarto. Possumus ex naturalibus diligere creaturam aliquam

232 DE NECESSITA. GRĀ. AD DILI. DE.
super omnia. Ergo multo magis poterimus Deum sic dilige-
re. Plures enim in eo rationes sunt eum diligendi. Cognosci-
tur enim ex naturalibus esse multo maius bonū, & magis be-
neficium in nos, quā suæ oēs creaturæ. Et procliuor uidet̃
uoluntas nostra in ipsius amorem, quā in amorē craturarū.
Quinto. si nō possemus sine gratia diuina Deum diligere
super omnia, constare ergo nobis posset nos esse in gratia diui-
na, nempe quando nobis constaret, ut certe cōstare potest, nos
diligere Deum super omnia. Si enim constare potest idola-
trā, quōd diligit idolum super omnia, nulla subesse causa ui-
detur propter quam non similiter possit constare nobis, quōd
diligamus Deum super omnia.

Pro parte uero negatiua expressa uidetur diffinitio concilij
Mileuitani in canone. 4. Sic enim inter alia ibi legimus. Cū di-
cat apostolus. Scientia inflat, caritas uero ædificat, ualde im-
pium est, ut credamus ad eam, quæ inflat, nos habere gratiam
Christi, & ad eam, quæ ædificat, nō habere, cū sit utrunq; do-
num Dei, & scire quid facere debeamus, & diligere ut facia-
mus, ut ædificante caritate scientia non possit inflare. Sicut au-
tem de Deo scriptum est. Qui docet hominem scientiam, ita
scriptum est etiam. Caritas ex Deo est. Et approbatus est hic
canon, & ut proprius apostolicæ sedis amplexus est à Cœlesti
no primo canone decimo suæ primæ epistolæ decretalis. Ad
hanc quæstionem hac conclusione respondeo.

CONCLUSIO.

Necessarium est auxilium Dei speciale ad diligendum De-
um super omnia, neq; sufficit nostrum liberum arbitriū in hoc
statu in tantum ac tam perfectum actum, nisi adiuuetur gra-
tia Dei. Hæc propositio tenetur à sancto Thoma prima secun-
dæ quæstione. 109. articulo. 4. Et à Gregorio Ariminensi in
secundo, distinctione. 26. quæstione prima, in probatione sup-
positionis quintæ pro prima conclusione. Est tamen hæc pro-
positio contra multos doctores scholasticos. Et quidam exi-
stimant eam esse contra doctorem subtilem, propterea quōd
in tertio, distinctione. 27. uidet̃ ex professo probare, posse ho-
minem ex uiribus naturalibus diligere Deum super omnia,
& in secundo

& in secundo, distinctione. 28. ad finem corporis quæstionis
unicæ, quam ibi tractat, uidetur dicere non esse ex impotentia
liberi arbitrij, quōd non possit implere homo omnia præce-
pta legis sine gratia, sed ex hoc quōd Deus illa seruantibus, &
peculiariter seruantibus hoc præceptum diligendi Deum su-
per omnia, Deus offert liberaliter suam gratiam. Verum ego
non crediderim ista argumenta sufficere, ut credamus docto-
rem subtilem contrarium sensisse nostræ propositionis. Nam
in priore loco ex tertio sententiarum positis argumentis, quæ
suadent uoluntatem hoc posse ex uiribus suis naturalibus, so-
lum concludit se propter ea argumenta concedere conclusio-
nem, quōd ex puris naturalibus potest quæcunq; uoluntas sal-
tem in statu naturæ institutæ diligere Deum super omnia. Ex
quibus uerbis patet illum non asseruisse hoc pro isto statu. In
secundo autem loco ex secundo, si bene perpendatur omnia,
quæ in ea quæstione dicuntur, aperte cōstabit doctorem subti-
lem non disputasse, an possit homo implere omnia præcepta,
uel uitare omnia peccata, sine gratia specialis Dei auxiliij, sed
solum disputat, an hæc posita sine gratia gratum faciente præ-
cedente, uel saltem comitante. Et ita etiā exponi possent, quæ
idem dicit in primo. di. 17. q. 1. ad argumentum secundum pro
opinione quæ imponit magistro. Quæquam & pro illis, quæ
ibi dicuntur, satis est concedere uoluntatem in puris naturali-
bus posse habere aliquam dilectionem Dei, uel uisi, uel ostēsi
per fidem, quōd nos negamus, de sola enim dilectione Dei su-
per omnia loquimur, quæ sufficeret ad obtinendum Dei gra-
tiam. Et de ista apertus est locus in articulo primo quolibet.
17. ubi uidetur ille nostram sententiam tueri. Eius enim uerba
ibi hæc sunt. Plures actus dilectionis, ad quos naturaliter incli-
namur, possumus potestate naturali, licet non omnes, quia ad
perfectissimum circa ultimum finem est inclinatio naturalis,
licet ad illum non possit natura attingere ex se. His ille claudit
articulum primum. Ex quibus, cum perfectissimus actus uia
sit in omni opinione, & in illius maxime, dilectio Dei super
omnia, relinquitur in istum actum non posse naturam nostrā
ex se, sed ad eum indigere auxilio Dei. Et licet quidam ipsius

234 DE NECESSITA. GRA. AD DILI. DE.
 expositor referat ista uerba ad dilectionem Dei super omnia,
 quae in patria habebitur, & beatifica est, tamen, cum ille hoc non
 expresserit, & in tota quaestione tantum de actibus uiae dispu-
 tet, nos in eo quod diximus, persistemus. Vt cumq; tamē sit de
 autoribus scholasticis, nos probabimus nostram cōclusionē.

Et primo quidem pro nobis stare uidetur Paulus cum ait.
 Caritas Dei diffusa est in cordibus nostris per spiritū sanctū,
 qui datus est nobis. Pro uerbo enim caritas, graece habet ἀγά-
 πη, quod dilectionem, siue actum dilectionis significat. Si ue-
 ro dilectionem Dei ueram nostris habere possemus uiribus,
 nihil esset opus, ut huiusmodi dilectio nobis peculiariter per
 spiritum sanctum cōmunicaretur. Et confirmari hoc potest ex
 eo, quod Ioānes in sua prima epistola dicit. Caritas ex Deo est.
 Cum enim potissima & perfectissima caritas sit dilectio Dei
 super omnia, si caritas ex Deo est, erit & dilectio Dei super
 omnia. Et hoc etiā loco habetur graece idem uerbum ἀγάπη,
 quod dubium non est actum dilectionis significare.

Secundo etiam pro nobis stare uidetur canon 25. concilij
 Arausiaci secundi, qui sic habet. Prorsus donum Dei est dili-
 gere Deum. Ipse, ut diligeretur dedit, qui nō dilectos diligit.
 Displacētes amati sumus, ut fieret in nobis, unde placeremus.
 Diffundit enim caritatem in cordibus nostris spiritus patris
 & filij, quem cum patre amamus & filio. Vide ut eodem mo-
 do exponat Paulum conciliū, ac nos statim exposuimus. Ex-
 posuit etiam similiter, & ad hoc applicuit Augustinus in quar-
 to libro contra duas epistolas Pelagianorum, & in cap. 19. de
 gratia & libero arbitrio, & in libro de perfectione iustitiae.
 Sed & animaduerte quid post haec subiiciat concilium ne du-
 bites de nostra conclusionē. Secundum supra scriptas sancta-
 rum scripturarum sententias, & antiquorum patrum diffini-
 tiones hoc Deo pro pietate, & praedicare debemus & credere
 quod per peccatum primi hominis, ita inclinatum & attenua-
 tum fuerit liberū arbitrium, ut nullus postea, aut diligeret De-
 um, sicut oportuit, aut credere in Deum, aut operari propter
 Deum quod bonum est, possit, nisi gratia eum & misericor-
 dia diuina praeuenerit. Haec ibi.

ROM. 5.

1. IOAN. 4.

1. IOAN. 4.

Tertio pro hac sententia stant multa testimonia sanctorū,
 & praesertim Augustini. Is enim libro. 5. contra Iulianū cap. 5.
 ita ait. Amor, quo Deus gratis amatur, in nobis esse nō potest,
 nisi ex ipso. Et in epistola ad Vitalem. Liberum arbitrium ad
 diligendum Deum peccati granditate perdidimus. Et. 21. de
 ciuitate Dei cap. 16. Tūc itaq; uicta uictia deputāda sunt, cum
 Dei amore uincuntur, quem, nisi Deus ipse non donat. Et de
 gratia & lib. arb. c. 18. dilectionem Dei nobis esse ex Deo pro-
 bat ex illis uerbis Ioā. 4. Ipse prior dilexit nos, & ex illis uerbis
 Christi, Non uos me elegistis, sed ego elegi uos. Si enim, ait
 Aug. nos prius dileximus, ut hoc merito nos ipse diligeret,
 prius illum nos elegimus, ut ab illo eligi mereremur. Et. c. 19.
 Pelagianicū esse dicit asserere dilectionē nobis esse ex nobis,
 & contra Pelagianos pro nobis argumentatur, quia Ioānes
 dicit. Videte qualem dilectionē dedit nobis pater, ut filij Dei
 nominemur, & simus. Et subdit. Quid est ineptius, immo ue-
 ro quid est amentius, & ab ipsa sanctitate caritatis alienius,
 quam confiteri ex Deo esse scientiam, quae sine caritate inflat,
 & ex nobis esse caritatē, quae facit, ut sciētia inflare nō possit.
 Bernardus etiā huic subscripsit sententiā in libro de diligendo
 Deū his uerbis. Difficile immo impossibile est suis quēpiam
 liberi ue arbitrij uiribus, semel accepta à Deo libertate, ad De-
 um ex toto conuertere uoluntatem, & non magis ad proposi-
 tum retorquere, sicut scriptum est. Omnes quae sua sunt, quae
 de uno martyre ita ait. Caritas hominis non est à seipso, sed sa-
 lubriter donatur à Christo.

Quarto eandem conclusionem sic probō. Plus est diligere
 Deum super omnia, quam credere fidei nostrae. Ad dilectio-
 nem enim Dei super omnia requiritur credere, & aliquid am-
 plius. Est enim dilectio Dei super omnia, uoluntas obediendi
 Deo in omnibus suis praecipis. Et nisi plus esset, non esset ma-
 ior uirtus caritas, quam fides, quod est aperte contra aposto-
 lum. Cum igitur ad fidem requisitum sit Dei auxilium specia-
 le, neq; sufficiant uires nostrae, ut iam docuimus, requisitum
 erit etiā auxiliū speciale ad diligendū Deum super omnia.

GG ij

Aug.

1. IOAN. 4.

IOAN. 15.

1. IOAN. 3.

S. Maxi-
 mus.

1. CO. 13.

Quinto. Vt patet ex dictis ad implendum omnia Dei mādāta requiritur auxiliū ipsius speciale, neq; satis sumus nos sine ipso. Ergo etiam necessarium erit hoc auxiliū ad diligendū Deum super omnia. Probo consequentiam istam, quia dilectio Dei super omnia si uera sit, & ea quam sacrae literae dilectionem Dei appellant, annexam habet obseruātiā omniū mandatorū. Est enim eius & causa sufficiens & imperium efficax, & saltem scitum non admittit aliquod peccatum mortale. Vnde & Christus aperte dicit. Qui habet mandata mea & seruat ea, ille est qui diligit me. Qui autem diligit me, diligetur à patre meo. Et post pusillum. Si quis diligit me, sermonem meum seruat.

ioan. 14.

Grego.
Arim.

Ad argumenta facta in principio quaestionis, ita existimo posse responderi. Ad primū. Gregorius Ariminensis, ut aperte potest colligi ex ipso in secundo, distinctione. 26. quaestione prima, articulo primo, conclusione secunda, & distinctio. 29. quaestione prima, articulo secundo, prima conclusione corollaria negaret quidem posse intellectum nostrum, sine auxiliō Dei speciali habere tam perfectum iudiciū. Sed mihi hoc uidetur cōtra Paulū in loco citato. Ideoq; mallem negare consequentiam. Difficilius enim est diligere quā iudicare.

Ad secundum. Licet per lumen naturale agnoscere possimus oppetendam esse cuiq; mortem pro sua republica, nō inde tamen sequitur, ut hoc possimus ex naturalibus etiam perficere. Difficilius est enim sic facere, quā sic iudicare, sicut statim diximus dilectionem Dei super omnia difficiliorem esse quā iudiciū, quo iudicamus Deum diligendū super omnia. Vnde & pauci fuerunt semper, qui ista facerent, etiam ex illis, qui hāc esse facienda non dubitabant. Et inter articulos Parisienses & iste inuenitur. Si ratio recta & uoluntas recta. Error. Et causa subditur, quia secundum hoc ad rectitudinem uoluntatis nō esset necessaria gratia, sed scientia tantum, quod fuit error Pelagij. Possumus etiam dicere difficilius esse mortē pro Deo oppetere quā pro republica, quia non potest naturaliter constare necessarium esse nos mortem oppetere, quando mors est oppetenda pro bono diuino, sicut naturaliter po-

test constare, aliquando non posse rempublicam seruari sine nostra morte, & nos simul cum illa perituros, si nō fortiter moriamur pro illa. Atq; ideo etiam si daremus fortem politicum posse ex naturalibus mortē se exponere pro republica, nō continuo esset necessarium, idem ipsum facere quēuis posse pro honore diuino. Et ipse doctor subtilis, cuius sunt in tertio, distinctio. 27. hāc duo argumēta, & quintum aperte fatetur in secundo, distinctio. 5. quaestione prima ad tertium dilectionem Dei, qua suam beatitudinem obtinuerunt angeli, fuisse quidem illis difficilem ex parte operis, quia obiectum ipsius eorum excedebat naturam, licet non fuerit difficilis eis ex parte operantium, quia non indicabantur ad oppositum.

Ad tertium. Etiā est inclinatio naturalis insita cuiq; homini ad beatitudinem, & animabus separatis ad sua corpora. Et tamen neutrum horum est possibile sine Dei speciali auxiliō. Sed de his aliās latius.

Ad quartum. Primo dico hoc argumentum similiter posse probare ad fidem non requiri auxiliū Dei, immo neq; ad poenitentiam, neq; ad impletionem mandatorum, neq; ad aliud quid aliud. Possumus enim & homini leuiter credere ex naturalibus, quae excedunt naturam, & de hominis offensa dolere, & hominum malorū implere mala praēcepta. Sed quia adducere inconueniens non est soluere argumentum. Aliter secundo dico. Difficilius est diligere Deū super omnia, quā creaturam, quia ad diligendum creaturam supra omnia, satis est ipsam adorare ut Deum, uel eam contra Dei praēcepta amare, sed ad diligendum Deum supra omnia requiritur, ut uelimus omnia ipsius seruare mādāta. Itaq; in dilectione Dei, de qua modo agimus, clauditur difficultas omnium mandatorum, non sic autē in dilectione cuiuscunq; creaturae. Nō enim tanta requirit ad sui dilectionem creatura, quāta Deus exigit, ut uere possimus dici eum diligere super omnia.

Replacabit tamen aliquis fortassis cōtra hāc. Possemus ex naturalibus creaturam aliquā insensibilem diligere supra nos ipsos, & uelle mortem oppetere pro ipsa, immo & difficiliora pro ipsius amore, uel pro ipsa obtinenda, implere, quā sint

238 DE NECESSITA. GRA. AD DILI. DE.
præcepta diuina. Et potest ostēdi hoc in idolatris, qui possunt
tantum insanire, & ut audiui, quandoq; tantum probantur
apud Indos insanisse amore suorum idolorum, ut etiā mor-
tem pro eorum honore, uel pro eis penes se habendis, liben-
ter oppetant. Ergo etiā hoc ipsū poterimus pro Deo ex
proprijs uiribus.

Ad hanc replicam, quæ uere urget, primo dico. Procliui-
ores sumus propter infirmitatem contractam ex peccato Adæ
in malum, quā in bonum. Atq; ideo non est mirandum, si
non possit homo ex naturalibus tanta pro Deo facere, & per-
peti, quanta homines plerūq; & faciunt & patiuntur pro re-
bus nihili, pro uoluptatibus uidelicet & diuitijs & honoribus
huius sæculi consequendis, quæ momentanea bona sunt. Se-
cundo dico. Cum Deum non uideamus, adhuc difficilius ui-
det Deū diligere supra omnia, & pro eo mortē oppetere, etiā
si nobis eius perfectio & bonitas constet per demonstratiōē.
Et hanc difficultatem probare possumus ex illis uerbis Ioan-
nis. *Qui enim non diligit fratrem suum, quem uidet, Deum,*
quem non uidet, quomodo potest diligere?

i. Ioan. 4

Ad quintum. Aliud est nō posse nos diligere Deum super
omnia sine gratia gratum faciente, quod hactenus nunquam
diximus, neq; credemus unquam. Aliud est non posse nos di-
ligere Deum supra omnia, sine gratia specialis auxiliij diuini,
quod solum concessimus. Quod si quis replicet, saltem ubi con-
fiterit nos diligere Deum super omnia, constare posse nos à
Deo peculiariter adiuuari, respondeo. Nostra conclusio non
est euidentis. At hoc necessarium erat, ut quod ex illa infertur,
cum alia euidenti, euidentis esset.

239
DE NECESSITATE GRATIAE
AD POENITENTIAM.

QVAESTIO VNDECIMA.

Ad ueram poenitentiam nostrorum pecca-
torum sufficiant uires nostræ naturales cum
cōi Dei influētia. Et quod sufficiant potest fie-
ri apparens. Primo ex uerbis Deuteronomij
30. Cum enim polliceretur Moyses populo Is-
raelitico, quod amandus esset à domino, si De-
um ipse amaret, & obediret uoci illius, eiuscq;
mandata custodiret, & ad eum reuerteretur in toto corde, &
in tota anima sua, subdidit statim. Mandatū, quod ego præci-
pio tibi hodie, non supra te est, neq; procul positum, neq; in
coelo situm, ut possis dicere, quis nostrum ualet ad cœlum ascē-
dere, ut deferat illud ad nos, & audiamus, atq; opere complea-
mus; neq; trans mare positum, ut causeris & dicas, quis è no-
bis poterit mare transfretare, & illud ad nos usq; deferre, ut
possimus audire & facere, quod præceptum est: sed iuxta te
est sermo ualde in ore tuo, & in corde tuo, ut facias illum. Hæc
ibi. Quæ uerba uidentur aperte ostendere non esse mādatum
de poenitentia & reuersione ad dominum, neque mādatum
de dilectione domini ex toto corde supra nostras uires, immo
generaliter omnia mandata diuina facilima esse, & iuxta nos
ualde in ore, & corde nostro, neque extrinseco aliquo auxilio
esse opus, ut ea seruemus.

Et potest hic locus confirmari ex illis uerbis Ezechielis. *Ezec. 18.*
Proijcite à uobis omnes impietates uestras, quas impie egistis
in me, & facite uobis cor nouum, & spiritum nouum, & facite
omnia mandata mea. Et paulo post. Cōuertimini, & uiuetis.
Nisi enim in potestate nostra esset proijcere à nobis impieta-
tes nostras, & facere nobis cor nouum, & spiritum nouum,
non hæc nobis Deus præciperet, qui à nemine exigit, quod
est ei impossibile.

Matt. 12.

240 DE NECESSITA. GRA. AD POENI.

Et confirmari potest secundo ex illis uerbis Christi. Aut facite arborem bonam, & fructum eius bonum, aut facite arborem malam, & fructum eius malum. Videtur enim hic ostēdisse, ut bene colligit Augustinus libro contra Adamantiū Manichei discipulum, in uniuscuiusque esse potestate uoluntatem suam mutare. Perinde enim uidetur hic subiecisse potestati Pharisaeorum ad quos ista dicebat, potestatem faciendi se arbores bonas, ac fuerat in potestate eorum fecisse se malas arbores. Ad eos enim statim dicit. Progenies uiperarum, quomodo potestis bona loqui, cum sitis mali?

Secundo ad idem argumentor. Per facultatem nostram naturalem possumus dolere de offensa, quam in aliquem bene meritum de nobis admiserimus. Igitur & de offensa Dei, qui nusquam non est in nos benignissimus.

Tertio quicumque fidelis habet in potestate sua dolere de suis peccatis propter Deum, etiam cum à Deo non mouetur, neque excitatur ad poenitentiam. Potest enim ore & affectu dicere quodcumque ei collibitum fuerit, poenitet me offendisse Deum, sicut potest dicere, placet me offendisse Deum. Et ita unum sicut & alterum uidemur in nobis esse positum experiari. Ergo ad utrumque habet fidelis æqualē potestatem, neque indiget magis ad unum quam ad alterum auxilio Dei speciali.

Psal. 113.

In contrarium uero sunt illa uerba Psalmistæ. Erraui sicut ouis quæ periit. Ideo enim errasse se dicit Psalmista, sicut ouē, quia cognoscebat se ad uiam rectam redire suis uiribus non posse, sicut neque ouis unquam nouit redire ad uiam, si semel ab ea errauerit, nisi reducat ad pastorem. Vnde & uelut hoc professus humiliter recurrit ad pastorem magnum ouium, & clamat. Quare seruum tuum.

Ad hanc quaestionem breuiter sic respondeo.

CONCLUSIO

Necessarium est Dei auxilium speciale, neque uires nostræ naturales sufficient sine ipso, ad ueram poenitentiam de peccatis nostris, hoc est ad uerum de illis dolorem, ut fuerunt offensa Dei. Hæc conclusio est sancti Thomæ in prima secundæ. q. 109. art. 6. et. 7. & in tertia parte. q. 62. art. 2. ad tertium, & sancti Bona.

QVAESTIO XI.

241

Et Bona. in secundo. d. 28. art. 2. q. 1. et di. 30. q. 1. & Marli. q. 17. secūdi, et Gregorij Ariminēsis in secūdo, distinctione. 26. quaestione prima, & multorum aliorum theologorum. Et notandum profecto, quod. s. Bona. in fine. q. statim citatae ex di. 28. expresse dicit in duobus errasse, & mentitum fuisse Pelagium, & quod posuerit primam gratiam sub merito cadere, & quod dixerit liberi arbitrij proprijs uiribus posse nos ad gratiam disponere. Est tamen hæc conclusio ex doctoribus catholicis contra Durandum in. 2. d. 28. q. ultima, & contra Gabrielem eadem. d. q. unica, articulo. 2. Et uidetur esse contra nostrum doctorem subtilem. Et ita plerique Scotistæ, & alij non Scotistæ existimant. Et pro eorum sententia tria potissimum uidentur stare. Primum est, quia in quarto, distinctione. 14. quaestione. 2. articulo. 2. litera. M. expressissime dicit. Sciendum quod peccator in peccatis existens potest ex naturalibus cum communi influentia considerare peccatum commissum, ut offensiuum Dei, & ut contra legem diuinam, & ut auersiuum à Deo, & ut impeditiuum præmij, & inductiuum supplicij, & sub multis talibus rationibus, & potest uoluntas ipsum sub aliqua illorum rationum, uel sub multis illud peccatum sic considerare detestari. Ex quibus uerbis uidetur sensisse uoluntatem posse detestari peccatum, ut offensiuum Dei ex naturalibus, & cum communi influentia, sicut dixit intellectum posse ex naturalibus, & cum communi influentia considerare peccatum, ut Dei offensiuum. Ad utrumque enim potentiam uidetur retulisse illud uerbum ex naturalibus, & cum communi influentia. Secundum est, quia ibidem litera. N. ita scribit. Vel enim oportet dicere quod iustificetur peccator, sine omni dispositione sufficiente de congruo ex parte eius, & per consequens difficile est saluare quod apud Deum non sit acceptatio personarum, ut dictum est in secunda distinctione. 6. quaestione. 2. & distinctione. 2. quaestione unica, uel nulla potest esse sufficientior dispositio ad istam iustificationem, quam ista attritio, uidelicet detestatio peccatorum, perfecte circumstantionata in genere moris. Hæc ille. Ex quibus uidetur sensisse ad uitandum acceptionem personarum in Deo necessarium

HH

esse ponere aliquam dispositionem in peccatore, quæ sit sufficiens causa suæ iustificationis, quæq; ipse ex ipsa sui potestate arbitrij apponat, ut ipse merito potius quam alius iustificetur, & Deus probetur alienus ab omni acceptione personarum in hoc, quod quosdam iustificat, & non omnes.

Tertium, quod fortius suadet doctorem subtilē huius fuisse sententiæ, est responsio ad ultimum eiusdem quæstionis. Cū enim ibi sibi objiceret ex Augustino in de uera & falsa poenitentia sine caritate esse non posse ueram poenitentiam, & opus Dei esse fructiferam poenitentiam, expresse respondet poenitentiam posse innasci ex naturalibus, sed non esse ueram, quantum ad finem poenitentiae attingendum, neq; fructiferam, hoc est, ferentem fructum, sine caritate. Hunc enim fructum fert, & hunc finem assequitur in ultimo instanti temporis, quo continuata impetrat gratiam.

Sed tanta est mihi pietas in doctorem subtilem, tamq; piam habeo opinionem de illius felicissimo ingenio, & catholica, & omnino singulari, & præcellenti doctrina, ut neque istis argumentis adduci possim, ut credam illum sensisse nos ex naturalibus uiribus in hoc statu habere posse dispositionem ad gratiam sufficientem. Et quidem in primo, distinctione. 4.4. quæstio. unica, litera. E. cum docet quælibet peccatorē, dum est in uia, posse de lege saluari, non liberum ipsius arbitrium, statuit huius esse causam, sed quia Deus, ait, potest eū sua gratia præuenire. Ex quo clare uidetur posse colligi eum poluisse gratiā præuenientem ad poenitentiam, & ab ea proficisci, quod quidam iustificentur. Neq; uerba quæ allegata sunt, conuincunt satis, eum contrariam defendisse sententiam. Nam ad primū dicere possumus, illa uerba ex naturalibus & cum communi influentia non esse referenda ad utranq; potentiam rationalem, sed tantum ad intellectum, non ad uoluntatem, immo eo ipso quod non ea adiunxit doctor, cum de uoluntate locutus fuit, uidetur indicasse aliquam quo ad hoc se credidisse differentiam subesse inter intellectum & uoluntatem, neq; sic posse uoluntatem, detestari peccatum ex naturalibus, & si intellectus possit iudicare peccatum esse detestandum, Quod quidem uide-

tur negare quæstione. 3. eiusdē distinctionis. 14. Aperte enim ibi dicit non posse intellectum ex naturalibus iudicare peccatum esse detestandum in quantum est offensiuum Dei, & auersiuum à Deo. Ad ea uero uerba quæ secundo loco inducta sunt, possumus dicere non iustificari hominem sine aliqua dispositione ex parte sua, etiam si ad ea requiratur speciale Dei auxilium. Neq; doctor subtilis ibi id agit, ut ostendat hominem iustificari absque aliquo Dei speciali auxilio, sed tantum nititur ostendere requisitum esse aliquid ex parte nostra, ut uere iustificemur, & satis quidem esse attritionem de peccatis perfecte circumstantionatam.

Ad tertium uero argumentum, quod magis pungit, dicendum est, cum dicitur poenitentiam posse innasci ex naturalibus, intelligitur, ut patet ex antecedentibus & consequentibus, posse innasci ex naturalibus hominis sine ullo habitu infuso, quod unum ibi agebatur, non autem ex naturalibus, sine auxilio Dei speciali. Et ita etiam possunt & debent exponi quæ S. Tho. in secundo. d. 28. art. 4. de his dicit, cum ait, ex solo libero arbitrio posse se hominem preparare ad habendum gratiā gratum facientem, quia faciendo quod in se est, gratiā à Deo consequitur. Et ita eum exponit optimus illius expositor, & defensor Caietanus in cōmenta. 15. primæ secūdæ. q. 109. ar. 6.

Sed potest quis quarto objicere nobis, quæ dicuntur à doctore subtili in secūdo, distinctione. 7. quæstione unica, litera. I. Vbi de angelis lapsis concedit magis esse in eorum potestate, quàm sit in potestate hominum habere ex puris naturalibus attritionem sufficientem, neq; ideo non posse eos meritorie uelle, quia non possint se disponere ad gratiam, sed propter alias causas, quas ibi assignat. Ad hæc tamen primo dico. Ibi nihil diffinitur de hoc, an uel angelus, uel homo ista possint ex naturalibus. Secundo. Quauis aliquid statueretur de angelo, tamen cum doctor fateatur maiorem esse potestatem angeli, quàm hominis, nihil illa essent contra nos, qui solum de hominibus hic agimus. Sed quidquid sit de sententiâ doctoris subtilis, in cuius uerba nos nūquam iurauimus, tamen si eum quantum maxime possumus, cupiamus defendere, nos conclusio.

nem nostram apertis argumentis firmabimus.

Et primo quidem pro ista sententia argumentor. In multis locis scripturae Deo tribuitur conuersio, & poenitentia peccatorum, à Deo etiã illa postulat, & de illa Deo gratia aguntur. Signum est ergo ad eam non sufficere uires nostras, sed donum Dei eam esse, necessariumq; esse ipsius fauorem specialẽ, ut eã habeamus. Consequentia satis probata est in præcedentibus quæstionibus. Antecedens uero probat. Audita ratione quam Petrus aliquibus apostolis, & discipulis dedit de ingres-

Actu. II.

su suo ad gentes, tacuerunt, ait Lucas, in actis, & glorificauerunt Deum dicentes. Ergo & gentibus poenitentia dedit Deus ad uitam. Et Paulus ideo cum modestia dicit oportere corripere eos, qui resistunt ueritati, nequando det illis Deus poenitentiam ad cognoscendum ueritatem, & respiscant à Diaboli laqueis, à quo captiui tenentur ad ipsius uoluntatem. Et

psal.

Dauid domino tribuit suam conuersionem, tum aliàs saepe, tum uero ibi, Expectans expectaui dominum, & intendit mihi.

hiere. 17.

Et exaudiuit preces meas, & eduxit me de lacu miseriae, & de luto fecis. Et Hieremias apertius, Sana me domine, & sanabor, saluum me fac, & saluus ero, quoniam laus mea tu es. Et alibi. Postquam conuertisti me, egit poenitentiam. Et ibidem

31

humiliter precatur, Conuerte me, & conuertar, quia tu dominus Deus meus. Et alibi. Conuerte nos domine ad te, & conuertemur. Et Dauid agnoscens unius esse Dei hoc tantum beneficium confidenter clamabat. Deus uirtutum conuerte nos.

psal. 79.

hiere. 32

Et alibi. Conuerte nos Deus salutaris noster. Et alibi. Timorem meum dabo in cor eorum, ut à me non recedant, & uisitabo eos, ut bonos eos faciam. Ecce aperte hic dicit Deus, se face-

l. i. Ioan. 5.

re, ut boni simus. Et Ioannes. Siquis uiderit fratrem suum peccare peccatum non ad mortem, petat, et dabit ei uita. Et Paulus aperte declarat Deo uni nos debere, quod poenitentiam facimus, cum ait. cum gaudio gratias agentes Deo, & patri, qui dignos nos fecit in parte sortis sanctorum in lumine. Qui eripuit nos de potestate tenebrarum, & trãstulit in regnum filij dilectionis suae. Et cum per Ezechielem prædicit omnes se aliquando conuersurum reliquias Israel. Vide ut totam iudaeo-

Ezec. 36.

rum conuersionem sibi attribuat dominus dicens. Dabo uobis cor nouum, & spiritum nouum ponam in medio uestri. Et auferam cor lapideum de carne uestra, & dabo uobis cor carneum, & spiritum meum ponam in medio uestri. Et faciam ut in præceptis meis ambuletis, & iudicia mea custodiatis, & operemini. Et paulo post. Et saluabo uos ex omnibus iniquamentis uestris. Et recordabimini uiarum uestrarum pessimum, studiorumq; non bonorum, & displicebunt uobis iniquitates uestrae & scelera uestra. Et post pusillum. Hæc dicit dominus Deus. In die qua mundauero uos ex omnibus iniquitatibus uestris, & inhabitare fecero urbes, & instaurauero ruinosam, & terra deserta fuerit exulta, quæ quondam erat desolata, in oculis omnis uiatoris dicent. Terra illa inculta facta est, ut hortus uoluptatis, & ciuitates desertæ, & destitutæ atq; suffossæ, munitæ sederunt. Et scient gentes quæcumq; relictae fuerint in circuitu uestro, quia ego dominus ædificauit dissipata, plantauitq; inculta, ego dominus & locutus sum, & fecerim. Hæc dicit dominus Deus. Et nequis dicat. Faciet quidem dominus Deus ista, et facit in conuersione cuiuscunq; peccatoris infundendo ei gratiam suam & uirtutes, sed facit propter merita eorum, qui conuertuntur, bis ibidem dicit dominus. Non propter uos ego faciam notum sit uobis, sed propter nomen sanctum meum. Et per pulchre ponderat hunc locum Augustinus libro. 4. contra duas epistolas Pelagianorum cap. 6. his uerbis. Quid remansit pelli morticinae, unde possit instari, & dedignetur quando gloriatur, in domino gloriari: Quid ei remansit quando quidquid dixerit se fecisse, ut eo præcedente hominis merito ab homine exorto, Deus subsequenter faciat, quod dignus est homo, respondetur, reclamatur, contradicitur. Ego facio, sed propter nomen meum sanctum, nõ propter uos ego facio, dicit dominus Deus. Nihil sic euertit Pelagianos dicentes gratiam Dei secundum merita nostra dari. Nihil sic euertit hominum præsumptionem dicentium, nos facimus, ut mereamur cum quibus faciat Deus. Respondet uobis non Pelagius, sed ipse dominus. Ego facio, & non propter uos, sed propter nomen meum sanctum, Quid enim potestis facere bo-

ni de corde non bonor. Vt autem habeatis cor bonum, Dabo uobis, inquit, cor nouum & spiritum meum dabo uobis. Nunquid potestis dicere. Prius ambulauimus in iustificationibus eius, & iudicium eius obseruauimus, & fecimus, ut digni essemus quibus gratia sua daretur. Quid enim boni faceretis homines mali. Et quomodo ista faceretis, nisi boni essetis. Vt autem homines sint boni, quis facit nisi ille qui dixit. Visito eos, ut bonos eos faciam. Et qui dixit. Spiritum meum dabo uobis, & faciam, ut in iustificationibus meis ambuletis, & iudicia mea obseruetis & faciatis. Ita ne nondum euigilatis. Non auditis, facia ut obseruetis, postremo faciam ut faciatis. Quid adhuc uos inflatis. Nos quidem ambulamus, uerum est, nos obseruamus, nos facimus, sed ille facit, ut ambulemus, ut obseruemus, ut faciamus. Hæc est gratia Dei bonos faciens nos. Hæc est misericordia eius præueniens nos. Quid merentur deserta, & exterminata & effossa, quæ tamen ædificabuntur, operabuntur, & muniuntur. Nunquid hæc pro meritis desertionis, exterminationis, effossionis suæ. Absit. Ista enim merita mala sunt, hæc munera bona. Redduntur itaque malis bona. Gratuita ergo non debita, & ideo gratia. Ego, inquit dominus, ego dominus. Nonne te ista uox comprimit o humana superbia, quæ dicis ego facio, ut merear à domino ædificari, atque plantari. Nonne audis, Non propter uos ego facio, Ego dominus ædificauit destructas, plântauit exterminatas. Ego dominus locutus sum & feci, non tamen propter uos, sed propter nomen meum sanctum. Hæc ibi. Et post hæc etiam ponderat ad hoc propositum quod sequitur statim in Ezechiele. Adhuc in hoc inueniet me domus Israel, ut facia eis. Multiplicabo eos sicut gregem hominum, ut gregem sanctum, ut gregem Hierusalẽ in solennitatibus eius. Ex Psalmo enim. 94. colligit neminem esse ouem, nisi quem ipse fecerit. Ipse enim ita legit nos populus pascuæ eius, & oues manus eius, ubi nos legimus. Nos autem populus eius, & oues pascuæ eius. Et eodem testimonio Ezech. utitur. c. 14. de gratia, & libero arb. ad probandum eandem ueritatem. Et merito profecto post illius citationem, ita subdit. Quis ita sit cæcus, ut non uideat. Quis ita lapideus, ut

247
non sentiat istam gratiam, non secundum merita bonæ uoluntatis dari domino dicente, atque testante. Non propter uos ego facio. Sed hæc satis superque sint pro primo argumento.

Secundo pro ista sententia argumentor ex diffinitionibus ecclesiæ. Innocentius enim huius nominis primus in rescripto ad Carthaginense concilium inter cætera ita ait. Adiutorio Dei quotidianos egere, negare non possumus. Hoc enim se bene uiuimus, prouocamus, ut melius sanctiusque uiuamus, seu prauè sentientes à bonis auertimur, ut ad rectam redeamus uiam, eius auxilio plus egemus. Hæc ibi.

Confirmat etiam istam ueritatem Coelestinus huius nominis primus in suæ epistolæ primæ canone. u. ex sacerdotalium obsecrationum sacramentis, quæ ab apostolis tradita in toto mundo, atque in omni ecclesia catholica uniformiter à Deo, ait, celebrari, ut legem credendi lex statuat supplicandi. Sunt autem eius ista uerba. Cum sanctarum plebium præsules mandata sibi met legatione fungantur, apud diuinam clementiam humani generis agunt causam, & tota secum congemiscente ecclesia, postulant & precantur, ut infidelibus donetur fides, ut idolatra ab impietatis suæ liberentur erroribus, ut Iudæis ablato cordis uelamine, lux ueritatis appareat, ut hæretici catholicæ fidei perceptione resipiscant, ut schismatici spiritum rediuuæ caritatis accipiant, ut lapsis poenitentia remedium conferatur, ut denique catecuminis ad regenerationis sacramenta perductis, coelestis aula misericordiae referetur. Hæc autem non perfunctorie, neque inaniter à Deo peti, rerum ipsarum monstrat effectus, quandoquidem ex omni errorum genere, plures Deus dignatur attrahere, quos erutos de potestate tenebrarum transferat in regnum filij caritatis suæ, & ex uasis iræ faciat uasa misericordiae. Quod adeo totum diuini operis esse sentitur, ut hæc efficiendi Deo gratiarum semper actio, laudisque confessio pro illuminatione talium, uel correctione referatur. Hæc ibi. Ex quibus patet, præsertim si bene ponderentur postrema uerba, sanctum istum pontificem à Dei peculiari auxilio proficisci credidisse conuersionem ipsam peccatorum, illudque auxilium propter preces ecclesiæ Deum plurimis impar-

tiri. Vnde & ipsa etiã in quadam oratione cõmuni ita orat. Voluntas nostras quæsumus domine aspirando præueni.

In concilio etiã Arausicano secundo, canone quarto, ita legimus. Siquis, ut à peccato purgemur, uoluntatem nostram Deum expectare contendit, non autem, ut etiam purgari uelimus, per sancti spiritus infusionem, & operationem in nos fieri cõfiteat, resistit ipsi spiritui sancto per Salomonem dicenti. Præparat uoluntas à domino, & apostolo salubriter prædicati. Deus est qui operat in nobis & uelle & perficere pro bona uoluntate.

Et canone sexto. Siquis sine gratia Dei credentibus, uolentibus, desiderantibus, conantibus, laborantibus, uigilantibus, studentibus, petentibus, quærentibus, pulsantibus nobis dicit misericordiam conferri, non autem diuinitus, ut credamus, uelimus, uel hæc omnia, sicut oportet, agere ualeamus, per infusionem & inspirationem sancti spiritus in nobis fieri confiteatur, aut humilitati & obedientiæ humanæ subiungit gratiæ adiutorium, neq; ut obediens & humilimus ipsius gratiæ donum esse consentit, resistit apostolo dicenti. Quid habes, quod non accepisti? Et gratia Dei sum id quod sum. Et canone. 13. Arbitrium uoluntatis in primo homine infirmatum, nisi per gratiam baptismi non potest reparari. Quod amissum nisi à quo potuit dari, non potest reddi. Vnde ipsa ueritas dicit. Si uos filius liberauerit, tunc uere liberi eritis. Hæc ibi. Et ponderanda sunt ista uerba. Vt enim supra admonuimus, capitula huius concilij, diffinitiones sunt sedis apostolicæ. Et hic aperitissime diffinitur etiam ipsam uoluntatem surgendi à peccato ab spiritu sancto esse, & contra apostolum esse, si quis dicat sine gratia Dei fieri illa quibus obtinemus misericordiam diuinã, & contra Christum si quis asserat liberum arbitrium possere, reparari, nisi ab ipso Christo. Et ibidem canone. 8. à recta fide discernitur alienus, qui alios misericordiam, alios per liberum arbitrium ad gratiam baptismi uenire posse contendit. Quod si liberum arbitrium non est sufficiens, ut quis uelit baptizari, neq; sufficiet profectio ad poenitentiam, quæ longe difficilior est.

Tertio induci possunt pro his multa diui Augustini testimonia apertissima. In tertio Hypognosticon ita ait. Sola uoluntate

pouer.

1. co. 4. b

1. co. 15. d

luntate sua si præsumat homo, mundari non potest, immo neq; ex corde poenitere cõperitur, quia Petrum nisi dñs respexisset, nunquam poenitentia motus amare fleuisset. Et subdit. Poenitentia ergo res est optima atq; perfecta, quæ defectos reuocat ad perfectum. Sed omne datum optimum, & omne donum perfectum desursum est descendens à patre luminum. Iacobus inquit apostolus. Hæc ibi. Quæ manifeste ostendunt secundum diuum Augustinum, non solum esse à Deo, quod mundemur à peccato, & illius gratiam consequamur, sed ipsam dispositionem, per quam hoc assequimur à Deo esse. Et libro primo de gratia Christi contra Pelagium & Celestium cap. 45. citat, & approbat beatum Ambrosium libro decimo expositionis Euangelij secundum Lucam ita dicentem. Bonæ lachrymæ quæ culpam lauant. Deniq; quos Iesus respicit, plorant delictum. Negauit primo Petrus, & non fleuit, quia non respexerat dominus. Negauit secundo, & non fleuit, quia adhuc non respexerat dominus. Negauit tertio, & respexit Iesus, & ille amarissime fleuit. Et addit statim Augustinus de suo. Legat isti Euangelium, & uideant dominum Iesum, tunc intus fuisse cum à sacerdotum principibus audiretur, apostolum uero Petrum foris, et deorsum in atrio cum seruis ad focum, nunc sedentem, nunc stantem, sicut uerissima & concordissima Euangelistarum narratione monstratur. Quod ergo scriptum est. Respexit eum dominus, intus actum est, in mente actum est in uoluntate. Misericordia dominus latenter subuenit, cor tetigit, memoriam reuocauit, interiore gratia sua uisitauit Petrum, interioris hominis usq; ad exteriores lachrymas mouit, & duxit affectum. Hæc ille. Quibus quid dici potest manifestius? Idem tradit in libro de gratia & libero arbitrio cap. 5. his uerbis. Nisi donum Dei ipsa conuersio esset, non ei diceretur. Deus uirtutum conuerte nos. Deus tu cõuertens uiuificabis nos. Conuerte nos Deus sanitarum nostrarum. Et. c. 6. eiusdem libri, propter hoc ait dealbatam dictam esse Ecclesiam in Canticis, quia per seipsam alba esse non posset. In libro etiam quinto contra Iulianum cap. 9. ita ait. Quantalibet præbeat Deus patientiam expectando, & sustinendo peccatores, nisi Deus

psal. 79.
psal. 84.
canti. 8.

dederit, quis aget poenitentiam? Et probat ex citatis apostoli uerbis. Et libro primo retractationum, cap. 9. Sponte homo, idest libero arbitrio cadere potuit, non etiam surgere. Eandemque sententiam citat ibi ex libro de libero arbitrio his uerbis. Non sicut sponte homo cecidit, ita etiam sponte surgere potest. Et in tertio Hypognosticon exponens de genere humano parabola Evangelicam hominis, qui descendebat ab Hierusalem in Hiericho. Homo, inquit, uulneratus libero arbitrio per Adae peccatum sine gratia Dei, idest per se solum sanare se non potest, neque sponte ad paradysum reuerti sanctorum numero reficiendus, neque gratiam meritis ullis accipit, sed totum sua misericordia Deus peragit. Et paulo post. Ideo semiuuius dicitur relictus, quia ad aeternam uitam, quam perdiderat, redire non sufficiebat. Cur iacebat dicite, si per se surgere poterat uel sanari, nullius indigens adiutorio? Sed iacebat uulneratus, quia uires ei proprie ad surgendum, quo ad sanandum se medicum, idest Deum requireret, non sufficiebant. Et infra. Ideo misericordia motus dicitur Samaritanus, qui figura fuit Christi, dum uideret eum iacentem uidelicet, & non surgentem, neque currentem, quia in eo, ut curari dignus esset, meritum nullum inuenit. Et bene ponderat, quod non proprio gressu, sed iumentum super impositum in stabulum detulit, quia ille peccata nostra portauit, & pro nobis doluit. Et post aliquanta. Quid etiam, inquit, aliud ostenditur, & in oue illa perdita ex centum ouibus, nisi liberum arbitrium possibilitatis bono uitio primi hominis perduto a iustorum errasse consortio, neque per se ad cohortem, idest ad paradysum, de quo exiuit, fidelium numero reficiendum posse reuerti, nisi in debita gratia sua, utique uoluntate sua bonus pastor Christus, qui pro nobis animam suam posuit, de deserto errantem, hoc est de isto mundo, in quo homo diuini praecepti desertor exulas est, et errat libero arbitrio in operibus diaboli, humeris suis super impositum in adiutorium, scilicet fidei suae & caritatis reuocauerit? Hac ibi. Et contra Iulianum haereticum, qui bonam uoluntatem ex libero arbitrio tantum esse dicebat, atque hominem per liberum arbitrium posse bonum uelle & operari sine gratia assererat, tractans il-

la uerba apostoli. Non est uolentis & caetera. ita ait. Apertam de commendatione gratiae apostolus sententiam protulit, cum ait. Non est uolentis, neque currentis, sed Dei miserentis. Haec si attenderes Iuliane, non extenderes contra gratiam merita uoluntatis humanae. Non enim ideo miseretur Deus alicuius, quia uoluit & cucurrit, sed ideo uoluit & cucurrit, quia miseratus est Deus. Paratur enim uoluntas hominis a Deo, & a domino gressus hominis diriguntur. Ideoque congrue ait. Non est uolentis, neque currentis, sed miserentis Dei. Non quia hoc sine uoluntate nostra agatur, sed quia uoluntas hominis nihil boni agit, nisi diuinitus adiuuetur. Vnde quod alibi apostolus ait. Non ego autem, sed gratia Dei mecum, non ideo dicit, quia nihil boni agebat, sed quia nihil boni ageret, nisi gratia adiuuaretur. Haec Augustinus. Et hoc, quod ille dicit, potest fieri aliquanto apertius ex textu Graeco. Vbi enim nos habemus, Non ego autem, sed gratia Dei mecum, Graece sic lego: Non ego autem, sed gratia Dei quae mecum supple, est, uel operatur. Vt enim doceret se a gratia habere, quod pro salute omnium tantopere laboraret, immo gratiae esse id, potius quam sibi imputandum, Non ego autem, dixit, sed gratia Dei. Ne autem, sicut plerique haeretici docuerunt, & nunc docent, soli gratiae credatur iustificatio nostra, aut bona uita nostra esse adscribenda, & nullae esse in his existimentur partes nostri liberi arbitrii, adiunxit. Quae mecum, uidelicet operatur. Neque ualet, si quis dicat ideo diuum Augustinum in testimonijs citatis ex Retractationibus dixisse hominem non posse surgere a peccato, quia non surgit, donec habet gratiam Dei. Habere autem gratiam non potest ex se. Certe enim hominem ex se diceremus surgere posse, qui cum iaceret, ex se posset corpus erigere, licet non posset ex se habere qualitatem aliquam, quae consequeretur ipsam erectionem corporis. Et cum in alijs locis, quae iam citauimus, utrunque sit negatum, utrunque etiam his in locis uidetur posse colligi esse negatum, cum dicit hominem ex se surgere non posse. Et alias, ita sicut sponte cecidit, sponte surgere potuisset. Vt enim sponte cecidit, non quia ab ipso fuerit, ut Deus illud peccatum imputauerit ad poenam, sed quia per li-

I. Cor. 15.

berum arbitrium ei peccato consensit, quod Deus impūtauit ad poenam, ita & surgere posset à peccato, si in potestate eius esset eum actum facere, quem Deus acceptat ad ipsius gratiā & gloriā obtinendam, licet non sit ab ipso, sed à Deo ipsa gratiā collatio uel acceptio. Apertum etiam est eiusdem testimonium in c. 7. de bono perseverantiā, ubi expresse dicit post casum hominis non nisi ad Dei gratiā pertinere, ut homo ad eum accedat. Et hæc eadem diffinita sunt capit. 31. libri de fide ad Petrum, ubi ita dicitur. Firmissime tene, & nullatenus dubites neminem hic posse hominum poenitentiam agere, nisi quem Deus illuminauerit, & gratuita sua miseratione converterit. Et probatur hoc ibi ex citatis uerbis apostoli. In libro etiam de ecclesiasticis dogmatibus, ita legimus. Initium salutis nostræ Deo miserante habemus.

Quarto ista omnia confirmare possumus hac ratione. Ad fidem & dilectionem Dei super omnia requiritur auxilium Dei speciale, ut iam patet ex dictis. Ergo etiam ad ueram poenitentiam. Vera enim poenitentia fidem & dilectionem Dei requirit, & ultra hæc quæ placuerunt, reprobat, & eorum habet displicentiam. Quod non exigua difficultatis esse experientia nobis mōstrat. Hinc enim est rarissimos esse, quos uere poeniteat suorum delictorum. Ex quo & confirmare possumus ad poenitentiam requiri Dei speciale auxilium. Nisi enim difficilimum esset uere poenitere & diuino egeret auxilio, cum mille bona sequantur ex hoc & à Deo, qui fallere non potest, promissa sint uere poenitentibus incomparabilia beneficia, innumeratq; & importabilia mala impendeant impoenitentibus & obstinatis corde, quomodo tam pauci ueram poenitentiam haberent suorum peccatorum? quomodo etiā ex duobus per omnia æqualibus, & ex æquo ista intelligentibus, unum poeniteret suorum peccatorum, non alterum.

Quinto idem probo hoc argumento. Nemo potest mereri primam gratiā, aut remissionem peccatorum, ut superius quæstione sexta & septima latissime ostendimus. Et oppositum, ut tunc docuimus, est error Pelagij iam sæpe damnatus. Ergo nemo potest ex puris naturalibus cōuerti ad Deum, &

habere uerum dolorem de peccatis sufficientemq; ad ueniendum ad Dei gratiā. Probatur ista consequentiā. Ille enim qui ex suis naturalibus facit totum, quod requiritur & sufficit ad obtinendum gratiā, uere eam meretur. Quid enim amplius requiritur? Et quidem diuus Augustinus, cum impugnat Pelagium dicentem. Gratiam secundū merita nostra dari, non tam hoc agit, ut ostēdat actus quibus disponimur ad gratiā, non esse merita gratiā, quā ut ostēdat ea opera non esse nobis ex nobis, sed ex Dei dono. Immo ideo contendit ea opera non esse merita, quia non sunt à nobis. Et in hoc potissimum contradicit Pelagio, quia ille dicebat à liberi arbitrij naturali potestate ea proficisci, neque opus esse nobis ad illa peculiari Dei gratiā. Et Mileuitanum concilium, & Carthaginense, & Arausicanum secundum, & Innocentius, & Coelestinus primus hoc præcipue egerunt, ut patet ex iam citatis, ut monstrarent necesse esse, ut ad hæc adiuuaret spiritus infirmitatem nostram, & ea Dei nostri benignitas precibus assiduis imploraretur. Vnde & diuus Augustinus in de gratiā & libero arbitrio, quod apostolus dicit, non ex operibus saluari nos per fidem, ita concordat cum eo, quod ab eodem dicitur creati in Christo Iesu in operibus bonis. Non ex operibus, inquit, tanquam tuis ex te ipso tibi existentibus, sed tanquam his in quibus Deus te finxit, formauit, & creauit. Et bene ad hoc propositum aptat allegorice illa uerba. Ne dicas in corde tuo, fortitudo mea, & potentia manus meæ fecit hæc omnia. Et mirifice consonant illa. Neque enim in gladio suo possederunt terrā, et brachium eorum non saluauit eos. Sed dextera tua, & brachium tuum, & illuminatio uultus tui, quoniam complacuisti in eis. Et super illa uerba Psalmi. 29. Vita in uoluntate eius. Quid est, ait, uita in uoluntate eius? Et respondet. Non in uiribus nostris, non in meritis nostris, sed quia uoluit, saluos nos fecit, nō quia digni eramus. Quo enim est peccator dignus, nisi supplicio? Hæc ibi. Et non dubito quin diuus Augustinus concessisset ex meritis hominem iustificari, si per opera propria liberi arbitrij iustificaretur, immo uideretur ipse concessurus ex iustitia iustificari. Pro eodem enim ipse accepit ex meritis & ex iu-

II. MOD.

psal. 43.

Rom. II.

254 DE NECESSITA. GRA. AD POENI.
stitia iustificari. Vnde & in libro primo cōtra duas epistolas Pelagianorū cap. 19. cum quæreret quibus meritis Paulus fuerit repente conuersus, respondet. Quid ego dicam quibus meritis, cum ipse clamet, Non ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam saluos nos fecit. Et super illa uerba apostoli. Quis prior, &c. Si aliquid, ait, meritorium anteuenit gratiā, iam nō gratis datur, sed ex debito reddit.

Quod si quispiam dixerit in eo potissimum constituisse errorem Pelagij, ut crederet iustificari nos posse operibus nostris, & mereri uitam æternam, sine gratia gratum faciente, is aduertat primo haud quaquam esse uerisimile Pelagium in tantam infantiā uenisse, ut diximus in sexta quæstione, ut crederet non esse necessarium ad iustificationem nostram & merita beatitudinis, Deum nos acceptare ad suam amicitiam, uel beatitudinem, siue per solā suam benignissimam uoluntatem, siue etiā per gratiam creatam. Et quidem, ut aperte docet diuus Aug. c. 6. de gratia, & libero arb. Pelagiani non negabant gratis nobis, & non secundum merita nostra, remitti peccata, sed in hoc errabant, quod hanc solam asseriebant gratiam, non secundum merita nostra, cæterasq; aiebant meritis præcedentibus reddi.

Secundo aduertat qui sic existimat non solū contendisse patres aduersus Pelagium, quod necessaria esset gratia ad merendum uitam æternam, & consequendum remissionem peccatorum, sed etiam, ut ex dictis patet, ad implenda mandata Dei, & ut ea faciamus, quibus superamus tētaiones, & in uia Dei proficimus, & à peccatis nostris recedimus, & auertimur, neq; minus ad hoc quā ad alia statuerunt gratiam necessariam. Neq; minus Pelagianicum censuissent, si quispiam diceret posse nos per facultatē nostræ libertatis omnes eos actus elicere, quos Deus requirit ad nostram iustificationem, quā si diceret, sine gratum faciente gratia diuina posse nos iustificari. Et Aug. aperte in. c. 14. de gratia, & lib. arb. dicit contra Pelagianos, neq; scientiam diuinæ legis, neq; naturam, neq; solam remissionem peccatorum esse gratiam illā, quæ per Iesum Christum dominum nostrum nobis datur, sed et eam, quæ facit, ut lex impleatur, & ut natura liberetur, ne peccatum dominetur.

LIBRO IV. QUÆSTIO XLII. 255
Et ad errorem Pelagianorū putat pertinere, si quis dicat gratiam dari secundum merita bonæ uoluntatis, etiam si asserat non dari secundum merita bonorum operum.

Tertio, qui sibi persuadet in eo constituisse errorem Pelagij, uelim diligenter aduertat omnes Pelagij impugnatores hoc contendisse, quod per peccatum infirmatum fuerit, & attenuatum liberum nostrum arbitrium. Si autem concedimus per liberum arbitriū posse nos omnes actus efficere & habere, qui requiruntur ad obtinendum gratiam diuinam, licet concedamus non posse nos sine gratia diuina obtinere remissionem peccatorum, aut mereri beatitudinem, nihil est, cur infirmatū, aut debilitatum credatur nostrum liberum arbitriū. Si enim potest omnes actus efficere, quos potuisset in statu innocentiae, etiam si non possit sine gratia diuina ulla habere merita, certe poterit, quidquid poterat in statu innocentiae. Quia in eo statu neq; mereri potuit beatitudinem sine gratia diuina, neq; ad gratiam diuinam peruenire, nisi Deo illam ei liberaliter largiente. Itaq; nisi ad hæc concedamus necessariam esse gratiā, quæ communicatur nobis propter merita Christi, esto indiguerit genus humanum redemptore & reconciliatore ipsius cum Deo, tamen non indignisset reformatore & reparatore, et quantum ad hoc, non fuisset necessaria nobis passio Christi, ut bene contra Pelagium arguit Augustinus tertio libro Hypognosticon. Et licet doctor subtilis in primo. dist. 17. q. 1. art. 1. et. 2. dicat hoc appropinquare errori Pelagij, immo uideri ipsius errorem, si quis dicat creaturam aliquam ex solis naturalibus posse meritorie agere, aut, quod idem est, actum ex puris naturalibus esse meritorium, inde non sequitur ipsum nō credidisse ad errorē Pelagij spectare, si quis dixerit ex solis uiribus naturalibus posse quēpiā se sufficēter disponere ad gratiam.

Ad argumenta facta in principio quæstionis sic respōdeo. Ad primum. Omnia illa dixit Moyses, ut ostenderet dilectionem Dei & poenitentiam, et generaliter omnia opera mandatorum non esse ex natura operum adeo laboriosa, ut ascendere in coelum, & transfretare mare. Licet enim ea non possimus ex naturalibus perficere propter infirmitatem & imbecillitatem

tem, quam contraximus ex peccato, tamen suauia sunt, & leuia, & non grauia, & ea explere facile possumus cum auxilio diuino, quod & nostrae quoque subest potestati, sicut & concursus generalis. Et aliud est opera aliqua esse laboriosa & difficilia, aliud nostras illa exuperare uires. Hoc conuenit mandatis diuinis, non illud. Ioanes enim dicit. Mandata eius grauia non sunt. Et ipse Christus, iugum, inquit, meum suauis est, & onus meum leue.

i. Ioan. 5.
Matt. 11.

Ad confirmationem priorem respondet Aug. c. 15. de gratia & lib. arb. 1. Ideo iubet quod ipse daturus est, qui dat quod iubet, & adiuuat, ut faciat, cui iubet, Hac Aug. Voluit etiam Deus ostendere illa praecipiendo, quae sine ipsius auxilio non possumus, liberis nos esse arbitrijs, & potestati nostrae subesse ipsius auxilium. Sed ut agnosceremus ab eo esse ut pronociamus a nobis iniquitates nostras, ipse alibi dicit se solum facere mundum de immundo. Et ut agnoscamus ab eo esse cor nouum, & spiritum nouum, qui praecipit ut faceremus nobis cor nouum alibi dicit. Dabo uobis cor nouum & spiritum nouum. Et qui dicit, Convertimini & uiuetis, dicit. Si conuerteris, conuertente.

Job. 14.

Ezec. 36.
Hier. 15.

Ad confirmationem respondet Augustinus primo Retractionum cap. secundo. In potestate hominis est mutare in melius uoluntatem, sed illa potestas nulla est, nisi ab eo detur, de quo dictum est. Dedit eis potestatem filios Dei fieri.

Ad secundum. Poenitentia uera formaliter uel uirtualiter annexum habet propositum seruandi omnia mandata diuina. Atque ideo difficilior est poenitentia, quam dolor de offensa alicuius amici. Et alioqui sicut difficilior est, ut iam diximus, diligere Deum quem non uidemus, quam proximum, quem intuemur, cuiusque beneficia in nos, non credimus, sed experimur, & manibus contrectamus, ita & dolere uidetur difficilius de offensa Dei, quam de offensa proximi.

Ad tertium. Licet raro contingat peccatorem dolere de suis peccatis, quin prius excitetur a Deo aliquibus impulsibus & inspirationibus sanctis, tamen fatemur in potestate cuiuscunque, saltem fidelis, esse dolere de suis peccatis, quando cunque habet usum rationis, quia Deus paratissimus est praestare totum quod ex parte ipsius requiritur, Et quemadmodum non sequitur

quitur, nos non indigere auxilio ipsius generali, quia in nostra potestate esse experimur uelle quidquid libuerit, ita non sequitur nos non indigere auxilio ipsius speciali, quia in nostra potestate experiamur posse nos dolere, de peccatis nostris, quando cunque hoc placuerit. Dicit tamen aliquis. Saltem, quando Deo non mouente, neque instigante nos prius ad poenitentiam, ex potestate nostri arbitrii conuerteremur ad Deum, & dolere de peccatis nostris, nos limitaremus & determinaremus concursum diuinum specialem ad eam conuersionem & dolorem, & praeceperet natura efficientiam uoluntatis, efficientiam diuinam, & non ille faceret, ut nos faceremus, sed nos contra, ut ille faceret, & nobiscum concurreret. Et consequenter, cum nos non hoc faciamus, neque prouocemus concursum diuinum aliquo alio actu, quam ipso dolore, ut supponimus, in hoc enim duntaxat casu loquimur, uidetur quod prius natura nos dolebimus de peccatis nostris, quam Deus specialiter concurrat. Et ita non erit necessarium auxilium Dei speciale ad eum dolorem. Ad hanc replicam, quae uere premit & urget, & totam difficultatem attingit, quae est in istis concursibus Dei specialibus, sic respondeo. Quauis in potestate nostra sit facere, ut Deus concurrat nobiscum ad poenitentiam, possumus enim poenitere, hoc autem sine suo concursu fieri non potest, tamen non possumus facere, ut Deus sic concurrat nobiscum ad poenitentiam, ut concursus ipsius limitetur a nostro, & posterior sit nostro. Semper enim causa prima plus influit in effectum, & plus agit quam causa secunda, & facit eam causare non contrario. Et quemadmodum quando Deus concurrat nobiscum solum generaliter, licet in potestate nostra sit scribere cum uolumus, & facere consequenter, ut Deus nobiscum concurrat ad scribendum, tamen nunquam scribimus, quin Deus prius natura moueat manus nostras ad scribendum quam nos ipsi, ita & in concursu speciali intelligendum est, licet in potestate nostra sit dolere de peccatis nostris, & consequenter facere, ut Deus ad dolendum nobiscum concurrat, tamen nunquam dolebimus, nisi praecedente gratia diuina nostra opera, & mouente uoluntate ad eum dolorem. Et possemus dare hoc exemplum, ut intelligere

ista possint, quæ quidem difficilia sunt, etiam rudes. Si Petrus in puerili ætate haberet in potestate sua scribere propter præsentiam angeli sui, uel magistri, & pædagogii sui influentis in manus eius, & facientis eas potentes ad scribendum & mouētis eas, quodcumq; Petrus scribit & non aliàs, equidem licet Petrus possit scribere, quodcumq; ei colliberet, tam en nunquam scriberet, quin suus angelus prius ipso moueret manus suas, & faceret eas causare motum, & potentiam daret ad eum motum. ita intelligendum est de concursu diuino & uoluntate nostra, neq; maior est difficultas de concursu generali & speciali. Vt uero modo concurrat Deus, semper præcedit natura efficientiã illius, efficientiam nostræ uoluntatis. Quod & hoc exemplo potest aliquanto apertius fieri. Sicut enim, dum ego demissis oculis sto contra speculum aliquod, imago mea, quæ relucere uidetur in speculo, attollere non potest oculos, nisi ego prius natura attollam, & me attollente, simul ipsa omnino attollit, & si libera esset, ut attollere posset oculos, cum uellet, si tamen non in totum inuerteretur ordo naturæ, non haberet hoc, nisi quia posset facere, ut ego attollam, neq; posset ipsa attollere oculos, nisi me prius attollente meos oculos, ac per hoc & ipsius oculos erigente. ita nos, qui ad imaginem Dei facti sumus, & imago ipsius sumus, si quando nos Deo propter peccata nostra deserente, proni spectemus in terram, & depressis simus oculis mētis nostræ in bona huius mundi, etiam si propter arbitrii nostri libertatem, in potestate nostra habeamus facere, ut Deus aspectum nostrum à terra erigat, & ad se conuertat, tamen hoc non possumus facere, quin Deus ipse prius se quodam modo erigat & tollat, ut nos leuet, & ipsum possimus erectis oculis recta aspicere, hoc est quin Deus ipse prius nostræ humilitatis & depressionis misertus admirabili quodam modo, & planè suauissimo, & nostræ libertati consono, ab his quæ male amamus, nos abstrahat, & rebelles nostras ad se conuertat uoluntates.

QVAESTIO DVODECIMA.

Non necessaria sit gratia auxiliij specialis ad quodcumq; opus bonum, & ad uincendum quauis tentationem, & implendum quodcumq; mandatum, & uitandū quodcumq; peccatum. Et uidetur quidem ad hæc omnia gratiam Dei esse necessariã. Hieremias enim dicit. Non est in homine uia eius, neq; uiri est, ut ambulet & dirigat gressus suos. Et David uictoriam tentationum à Dei adiutorio sperat, & non à sui arbitrii uiribus. Ait enim. In te inimicos nostros uentilabimus cornu, & in nomine tuo spernemus insurgentes in nos. Neq; enim in arcu meo sperabo, & gladius meus non saluabit me. Et alibi. Hi in curribus, & hi in equis, nos autem in nomine Dei inuocabimus. Et iterum. Dominus protector uitæ meæ à quo trepidabo? Et quoniam nouerat diuini esse muneris recte agere, alibi precatur. Dirige domine Deus meus in conspectu tuo uiam meam. Et iterum. Perfice gressus meos in semitis tuis, ut non moueantur uestigia mea.

Incontrarium autē uidetur illud stare, quod per Salomonē dominus dicit. Hominis est animam preparare, & domini gubernare linguam. Nisi enim homo posset aliquod bonū facere per suas uires naturales, cur diceretur ipsius esse preparare animam, hoc est bene proponere, ne offendat & labatur uerbis suis, domini autem gubernare linguam? Et his fauet quod aliàs non semel scriptura admonet nos preparare corda nostra domino, quod non faceret, nisi hoc nostræ subesset potestati.

Ad hanc quæstionem hac conclusione respondeo.

CONCLUSIO.

Non ad quodcumq; opus bonum moraliter necessariū est auxilium Dei speciale, neq; ad quacumq; tentationem uincen-

Hiere. 10.

Psal. 43.

Psal. 19.

Psal. 17.

Psal. 5.

Psal. 16.

Prou. 16.

I. Reg. 8.

et Amos.

4.

260 DE NECESSITA. GRA. AD BENE OPE.
dum, neq; ad quodcunq; mandatum, uel consiliū imple-
dum, neq; ad quodcunq; peccatum uitādum, sed mediā quæ-
dam uia eligenda est, nempe ut dicamus ad opera fidei & reli-
gionis, & generaliter ad opera præcellentia faciendum, ad im-
plendum consilia & mandata grauiora, ad uincendum diffici-
les tentationes, necessarium esse auxiliū speciale, nō uero ad
alia quæ nullius, aut certe exiguæ sunt difficultatis, & per eam
uel certe nō eximiam laudem meremur. Exempli gratia. Ad
fidem, dilectionem Dei super omnia, poenitentiam, martyriū,
uirginitatem, diurnam continentiam, uoluntariam pauper-
tatem, & magnam abstinentiam, professionem religionis, su-
sceptionem puram & mundam sacramentorum, eleemosynas
grandes, & similia, necessarium est auxiliū Dei speciale, nō
uero ad comedendum, bibendum, dormiendum, arandum,
& faciendum opera seruilia, neq; ad reddēdum debitum uxo-
ri, neq; ad induendum nos decenter & similia. Ad huiusmodi
enim omnia sufficiunt nostræ naturales uires cum concursu
Dei generali. Et ista mediā uia, nunc est communis in schola,
& eam tuentur Magister in secundo, distinctione. 26. cap. 8.
Sanctus Thomas prima secundæ, quæstione. 109. articulo. 7.
Sanctus Bonaventura quæstione ultima distinctionis. 28. se-
cundi. Doctor subtilis ibidem, & aliàs non semel Durandus
in secundo, distinctione. 28. quæstione. 2. Gabriel eadem distin-
ctione, quæstione unica, & alij.

Et pro ista mediā uia uidetur primo esse cōmunis existi-
tio & confessio catholicorum. Omnes enim catholici adscri-
bunt cōmuniter auxiliū Dei speciali uictoriam magnarum
tētationum & exercitium magnorum & difficilium operum
uirtutis, perseverantiam diuinam in gratia Dei, & continua-
tionem lōgam aliquorum operum bonorum, & pro istis gra-
tias Deo agunt, & ipsius opem ad hæc perficienda iugiter im-
plorant, non eadem autem consueuere facere in alijs leuibus,
& facilimis operibus, tametsi bonis.

Secundo pro hoc medio possumus argumentari, quia si ni-
hil omnino possemus boni sine auxiliū Dei speciali, non er-
go per peccatum Adæ, infirmatum esset & uulneratum, siue

QVAESTIO XII. 261
debilitatum & attenuatum nostrum liberum arbitrium, sed
exinanitum & extinctum. Cuius contrarium supra ex docto-
ribus ecclesiæ citauimus. Et cū Dionysius quarto, de diu. no.
dicat naturalia mansisse integra in angelis malis, & idem tra-
dat Damasc. & cōmuniter receptum sit à doctoribus ecclesia-
sticis, æquum non est, neq; uerisimile credere nos impotentes
ad bonum factos esse per peccatum. Imbecillam esse humanā
naturā ad bonum legi in Ambrosio super Esaiam. Non posse
esse fortē nisi diuina ope, lego in Cypriano de oratione domi-
nica, sed nullā esse ad bonū in nullo legi doctorum ecclesiæ.

Tertio ad idem argumentor. Si nihil omnino boni possumus
sine auxiliū Dei speciali, nihil ergo possunt facere infide-
les, ut se disponant ad obtinendum gratiam diuinam, qua tra-
hantur ad fidem & gratiam diuinam. Nam multa opera non
ad hæc disponunt, sed potius à Deo alienant.

Quarto idem confirmo. Vnus & idem actus successiue po-
test esse bonus & malus. Sed cum est malus, potest à nobis con-
tinuari cum auxiliū Dei generali. Ergo etiam quando est bo-
nus. Natura enim nostra deprecatur ad optima, neque diffici-
lius uidetur esse hunc actum, uolo comedere carnes, continua-
re pro tēpore, quo est bonus, quàm pro tēpore quo est malus.

Quinto. Si nihil omnino boni possumus ex uiribus nostris
naturalibus, natura ergo nostra modo mala esset, ut dixerunt
Manichæi, & nō bona. Omnis enim arbor bona, ut Christus
dicit, bonos fructus facit. Vnaquæq; enim arbor de fructu suo
cognoscitur, neq; est arbor bona, quæ malos fructus facit. Et
sicut in naturalibus non esset bona alicuius rei natura, si non
posset producere aliquid boni, ita uidetur neq; rationalis crea-
tura esse dicenda bona, si non eadem potest facere aliquod bo-
num rationale, hoc est morale.

Sexto etiam & hoc firmare possumus ex Paulo expresse di-
cente. Qui statuit in corde suo firmus non habens necessitatē,
potestatem autem habens suæ uoluntatis, & hoc iudicauit in
corde suo seruare uirginem suam, bene facit. In his enim uer-
bis clare uidetur Paulus uniuscuiusq; subijcere uoluntati ser-
uare uirginem, quæ suæ curæ incumbit. Quod & ipse bonum

Matt. 7.
Luc. 6.

I. Cor. 7.

262 DE NECESSITATE GRÆ. AD BENE OPE-
ri diffinit. Et ubi nihil aliud esset, uel hoc solum deberet suffi-
cere ad eligendum hanc opinionem, quod mediat inter duo
extrema Manichæorum & Pelagianorum, Manichæorum
dicentium nihil nos posse boni, Pelagianorum dicentium posse
nos quiduis bonum. Media enim ubique sunt tutissima, extrema
uero periculosa, & in errorem præcipitant. Et hoc medio ostē-
dimus nos, neque domino sanos esse, neque omnino mortuos, sed
infirmos, sed lætos, sed ope diuina ubique indigentes, neque eua-
cuamus gratiam Dei, neque naturæ nostræ iniuriā facimus.

Sed quantumcunque ista probabilia & apparentia sint, non
desunt tamen nobiles autores, qui usque adeo extollunt gratiā
Dei, & nostri arbitrii uires extenuant, ut prorsus dicant post
peccatum Adæ neque posse nos uincere etiam minimam tenta-
tionem, neque leuissimum aliquod mādaturum explere, aut con-
siliū, & breuiter neque posse nos facere aliquod bonum opus
moraliter. Et inter eos, qui hoc defenderunt, notissimus est &
præstantissimus Gregorius Ariminensis. In secundo enim, di-
stinctio. 26. q. 1. arti. 1. et dist. 29. q. 1. art. secundo, latissime hanc
sententiam tuetur ex testimonijs Augustini, Ambrosij, Hie-
ronymi, Gregorij, Isidori, Bedæ, Bernardi, Lincoliensis, & san-
cti Thomæ in. 2. distinctio. 29. quæstione prima, art. 1. et. 2.

Quadruplicia autem sunt potissima argumenta, quæ pro
illo contra nos fieri possunt, quæ nos, quoniam ualde appare-
tia sunt, oportet antequam ulterius progrediamur, dissolue-
re. A primo quidem contra nos possunt induci multa testimo-
nia scripturæ. De fructibus enim mādaturum, ac generaliter
de omni opere bono dixit Christus. Sine me nihil potestis fa-
cere. Et Paulus. Quis enim te discernit? Quid aut habes quod
non accepisti? Quod si accepisti, quid gloriaris quasi non acce-
peris? Et iterum. Non sumus sufficientes cogitare aliquid ex
nobis, quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est. Et ali-
bi. Deus est qui operatur in nobis & uelle & perficere pro bo-
na uoluntate. Et aliàs sæpe scriptura docet omnia bona esse à
Deo, & de omni bono opere Deo esse gratias agendas, & ad
omne bonum opus, Dei fauorem & gratiam esse imploran-
dam. Quod non uidetur esse faciendum, siquidē nos hæc pos-

Matt. 15.

1. Cor. 4.

2. Cor. 3.

Philipp. 2.

semus sine ipsius gratia. Ut enim pulchre ait Augustinus con-
tra Vitalem hæreticum, Prorsus non oramus Deum, sed ora-
re nos fingimus, si nos ipsos non illum credimus facere quod
oramus. Habent & secundo isti autores pro se multas diffini-
tiones ecclesiæ in quibus uidentur eadem diffiniri, quæ modo
dicebamus tradita esse ab scriptura. Innocentius enim huius
nominis primus in rescripto ad concilium Carthaginense, ita
ait, Pares nos ad resistendum non liberum arbitrium, sed Dei
soli facere potest auxilium. Et in epistola ad concilium Mi-
leuitanum. In omnibus diuinis paginis uoluntati liberæ non
nisi adiutorium Dei legimus esse nec tendum, eamque nihil pos-
se cœlestibus præsidijs destitutam. Et Cœlestinus huius nomi-
nis primus in epistola primæ cap. 8. 9. et. 12. uidetur hoc ipsum
diffinire. In. 8. enim cap. ita inquit. Omnia studia, & omnia
opera ac merita sanctorum ad Dei gloriam, laudemque referē-
da sunt, quia nemo aliunde ei placet, nisi ex eo quod ipse dona-
uerit. Et confirmat hoc ex uerbis Zozimi Papæ in epistola ad
totius orbis episcopos dicentis. Omnia bona ad autorem suum refe-
rēda sunt, unde nascuntur. Quæ uerba honore mirifico uenera-
tos esse dicit Aphros episcopos, ut quæ illos, qui contra Dei ad-
iutorium extollunt humani arbitrii libertatem, districto gla-
dio ueritatis ferirent. Et infra. Præparatur uoluntas à domino,
& ut boni aliquid agant, paternis inspirationibus suorum ip-
se tangit corda fidelium. Quotquot enim spiritu Dei aguntur,
hi filij sunt Dei, ut neque nostrum sentiamus deesse arbitrium,
& in bonis quibusque uoluntatis humanæ singulis motibus, ma-
gis illius ualere non dubitemus auxilium. Et statim sequitur
in cap. 9. Ita Deus in cordibus hominum, atque in ipso libero ope-
ratur arbitrio, ut sancta cogitatio, pium consilium omnisque mo-
tus bonæ uoluntatis ex Deo sit, quia per illum aliquid boni
possumus, sine quo nihil possumus. Et confirmat hoc ex eodē
Zozimo ubi supra sic scribente. Quod ergo tempus interue-
nit, quo Dei non egeamus auxilio? In omnibus igitur actibus,
causis, cogitationibus, motibus, adiutor & protector orandus
est. Superbum est enim, ut quicquam sibi humana natura præ-
sumat clamante apostolo, Non est nobis colluctatio &c. Et

264 DE NECESSITA. GRA. AD BENE OPE.
cap. 12. Omnium bonorum affectuum atq; operū, & omnium
studiorum, omniumq; uirtutū, quibus ab initio fidei ad Deū
tenditur, Deum fateamur autorem, & non dubitemus ab ip-
sius gratia omnia hominis merita præueniri, per quem fit, ut
aliquid boni & uelle incipiamus & facere. Hæc ibi. Citat etiā
Ariminēsis Cœlestinum in quadam epistola decretali appro-
basse hæc uerba Innocentiū primū, Nemo nisi per Christum li-
bero bene ueritur arbitrio. Et si bene ponderentur quæ patres
in concilio Mileuitano ex autoritate Innocentiū primū cōgre-
gato cap. 34. & quinto diffinierunt, quæ & postea ibidem à
Cœlestino primo cap. 10. eiusdem epistolæ expresse cōfirmata
sunt, & ut propria apostolicæ sedis recepta, equidē uideri po-
test, & hoc ipsum ibi diffinitum, ad quodcunq; peccatum ui-
tandum, quācunq; & tentationem uincendam, & quodcunq;
bonum operandum necessariā esse gratiā diuinā. Quauis
enim aliquis posset dicere ibi tantum esse statutū requiri gra-
tiā diuinā ad peccata uitanda, ad bona faciendum, & im-
plendum mandata diuina, non uero ad quodcunq; peccatum
uitandum, uel ad quodcunq; bonum faciendum, uel ad quod-
cunq; mandatum implendum. Verba enim superficie tenus
considerata, hoc solum sonant, tamen si bene omnia perpen-
damus, & hoc quoq; secundum uidētur uoluisse statuere. Di-
cunt enim per gratiā diuinā præstari nobis adiutorium,
ut non committamus peccata, & ut bonū quod cognouimus
facere, diligamus, atq; ualeamus, & de fructibus mādatorum
dictum diffiniūt à Christo. Sine me nihil potestis facere. Quæ
quidē non uidentur ab eis esse dicenda, si credidissent aliquod
mandatum impleri posse, uel aliquod peccatū uitari, sine gra-
tiā diuina. Et in concilio Arausicano. 2. canone. 9. ita lego. Di-
uini est muneris, cum & recte cogitamus, & pedes nostros à
fallitate & iniustitia tenemus. Quoties enim bona agimus,
Deus in nobis, atq; nobiscum operat. Et canone. 20. Nihil bo-
ni hominē posse sine Deo. Multa in homine bona fiunt, quæ
non facit homo. Nulla uero facit bona, quæ nō Deus præstat,
ut faciat homo. Hæc ibi. Allegat etiā Ariminensis ex epistola
quadam Bernardi, inter errores Petri Abaylardi, quos multi
episcopi

episcopi ad Innocentium retulere, & hunc quoq; fuisse cōnu-
meratum. Liberum arbitrium per se sufficit ad bonum.

Tertio habent pro se isti autores testimonia multa sancto-
rum, & in primis Augustini. Qui in libro primo, contra duas
epistolas Pelagianorum cap. 3. ita ait. Neq; potest homo boni
aliquid uelle, nisi adiuuetur ab eo, qui malum non potest uel-
le, hoc est gratia Dei per Iesum Christum dominum nostrum.
Et libro secundo cap. 5. Liberum arbitrium ad bene pieq; ui-
uendum non ualet, nisi ipsa uoluntas hominis fuerit liberata,
& ad omne bonum actionis, sermonis, cogitationis adiuta. Et
cap. 7. Gratia utiq; datur, ut per illa fiāt bona opera, ne si præ-
cesserint bona opera, tanquam operibus reddatur gratia, ac
sic gratia iam nō sit gratia. Et cap. 8. Si sine Dei gratia per nos
incipit cupiditas boni, ipsius ceptum erit meritum, cui tan-
quam ex debito gratiæ ueniat adiutorium, ac sic gratia Dei
non gratis donabitur, sed meritum nostrum dabitur. Et ad
hoc probandum ponderat Christum non dixisse. Sine me ni-
hil potestis perficere, sed sine me nihil potestis facere, ut initium
& finem comprehenderet, & apostolum dixisse. Qui in uobis
cepit, perficiet. Et iterū. Non sumus sufficientes cogitare, &c.
Quod si nō sufficimus cogitare, quomodo, inquit, sufficimus
cupere? Inducit etiam illa. Aperiam os tuum. Preparatur uo-
luntas à domino. Et dixi nunc cepti, A domino responsio lin-
guæ. Et cap. 9. ita dicit. Hominis bonum propositum adiuuat
subsequens gratia, sed neque ipsum esset, nisi præcederet gra-
tia. Et probat hoc ex illis uerbis Pauli. Gratias autē Deo, qui
dedit idem studium in corde Titi. Ex hoc enim dare uidetur
colligi posse non fuisse illud studium, nisi à Deo, & cum par sit
ratio de alijs operibus bonis, etiā alia opera bona esse à Deo.
Ad hæc in libro de gratia Christi contra Pelagium & Cele-
stinum refert, & quidem non improbando, sed probando, Pela-
gium anathematizasse eum, qui dicit uel sentit gratiā Dei,
qua Christus uenit in hunc mundū peccatores saluos facere,
non solum per singulas horas, aut per singula momenta, sed
etiam per singulos actus non esse necessariā. Et cap. 31. refert
eum in epistola ad sanctæ memoriæ Innocentium papam di-

Ioan. 15.

2. cor. 3.

Exo. 4.

Psal. 76.

Prou. 16.

2. cor. 8.

266 DE NECESSITATE GRA. AD BENE OPE.
xiste in omnibus bonis operibus liberum arbitrium diuino
semper adiuuari auxilio. Et cap. 1. de predestinatione sancto-
rum laudat quosdam, qui iam ad hoc peruenerunt, ut preue-
niri uoluntatem hominum Dei gratia fateantur, atque ad nul-
lum opus bonum, uel incipiendum, uel perficiendum, sibi quicquam
sufficere posse consentiant. Et monet uerbis apostoli, ut in eo
ad quod peruenerunt, ambulent, ut orent Deum, qui dat intel-
lectum. Et infra eodem libro. Nemo sibi sufficit ad incipiendum
uel perficiendum quodcumque opus bonum, sed in omni opere
bono & incipiendo & perficiendo sufficientia nostra ex Deo
est. Et in tertio Hypognosticon. Adam per uelle malum per-
didit posse bonum. Et ibidem absque gratia adiutorio, neque
ualet homo incipere, quod Deo placeat, neque perficere
sufficit. Et in sexto libro ita ait. Si quid te boni posse uides,
age gratias preparanti, quod potes, non propriae uoluntati.
Quia omnino sine illo nihil potes, qui dixit, Sine me nihil po-
testis facere. Et primo libro ad Simplicianum. Nihil boni fit a
catechumenis sine adiutorio gratiae Dei. Et sermone. 9. de uer-
bis apostoli. Confiteri a Deo te habere, quidquid habes boni, a
te quidquid mali. Et sermone. 12. Prorsus si adiutorium Dei
defuerit, nihil boni agere poteris. Et subdit. Cum dico tibi. Si-
ne adiutorio Dei nihil agis, nihil boni dico, nam ad male agendum
habes sine adiutorio Dei liberam uoluntatem. Et de gratia
& libero arbitrio cap. 40. Liberi arbitrii conatus ad bonum
cassi sunt, si non gratia adiuuentur, nulli si non excitentur.
Et in epistola ad Paulinum episcopum Nolanum, refert Pelagium
in Palastino concilio coactum esse anathematizare hanc
propositionem, ut catholicae ueritati contrariam. Victoria terna-
tionum non est nobis ex Dei adiutorio, sed ex libero arbitrio.
Idemque refert Aurelius episcopus Carthaginensis episcopus.
Et uterque dicit compulsus ibi fateri gratiam Dei dari ad
singulos actus, uidelicet bonos. Et. 4. contra Iulianum a cap. 7.
usque ad 19. disputat neminem posse recte agere absque gratia. Et
in epistola eadem ad Paulinum. Sine gratia Dei nos dicimus
ad non peccandum nihil ualere uoluntatis arbitrium. Et ibi-
dem. Si querere homo uoluerit ante gratiam quid meruerit,

267 QVAESTIO XII.
ut accipiat eam, mala sua poterit homo inuenire, non bona.
Et subdit. Ipsum hominis meritum donum est gratuitum, neque
a patre luminum a quo descendit omne datum optimum, bo-
ni aliquid accipere quisquam meretur, nisi accipiendo quod
non meretur. Et in de predestinatione diuina. Liberum arbi-
trium prono ad nequitiam lapsu fuit, & cum ad uirtutis indo-
lem Dei auxilio deserente nihil possit, ad genus omne peccati
idonea fultum uirtute subsistit. Et in epistola ad Vitalem. Sci-
mus gratiam Dei neque paruulis, neque maioribus secundum me-
rita dari. Scimus maioribus ad singulos actus dari, scilicet bo-
nos. Et in de correctione & gratia. Sola gratia Dei homines
liberantur a malo, & sine ipsa nullum prorsus, siue cogitando,
siue uolendo, & agendo faciunt bonum. Et lib. 2. de pec. me. et
re. c. 18. dicit se nescire quid in uoluntate nostra boni inueniri
possit quod sit nostrum. Et his prorsus concinere uidetur bar-
batus ille Hieronymus fortissimus ecclesiae antesignanus. Nam
in libro tertio dialogi contra Pelagium, ita ait. Hoc longa di-
sputatione conclusum est, ut gratiam suam dominus, qua non
his liberum concessit arbitrium, in singulis operibus iuuet atque
sustinet. Et in epistola ad Cresiphontem ita ait. Unde audes
lingua temeraria proferre unquamque suo regi arbitrio? Si
suo regitur arbitrio, ubi est auxilium Dei? Et si Christo recto-
re non indiget, quomodo scribit Hieremias. Non est in homi-
ne uia eius? Et subdit. Ipsum liberum arbitrium Dei nititur
auxilio, illiusque per guntila ope indiget.

Quarto principaliter possumus pro istis doctoribus argu-
mentari scholastice. Ad aliquos bonos actus necessarium est
auxilium speciale. Ergo ad omnes. De omnibus enim indiffe-
renter & absque ulla distinctione loquitur scripturae & sancti,
neque uidetur ulla satis certa regula posse explicari, ad quos sit
requiritum, & ad quos non. Et confirmare hoc possumus. Si
enim non esset necessaria gratia auxilij specialis, cum in daemo-
nibus manserint naturalia integra, possent illi habere aliquos
bonos actus, quod communiter tamen negatur.

Sed neque istis argumentis quantumcumque apparentibus ad-
duci possum, ut credam tantopere deprauatam esse naturam

nostram, ut nihil prorsus possit boni. Ideoq; ad ea nitari respōdere, & pro solutione trium priorum argumētōrū, nam quartum nullam habet difficultatem, dico quatuor.

Primum est. Etiam si nos possimus aliquod bonum opus ex naturalibus facere, tamen consultissimum & sanctissimum est ad omne bonum opus, diuinum adiutorium implorare, & in sola spe gratiæ cœlestis inniti, & de omni bono opere gratias Deo agere, & ei illud, & nō nobis imputare. Primo enim sic cautius uiuemus, securioresq; erimus à superbīa, uanagloria, philautia, & cœlestem opē ad illa bona, & similia alia certius promerebimur in omnibus, uidelicet ei gratias agētes, & ipsius gloriam quarētes. Secundo ea re profitebimur, id quod uerissimum est, etiam ea bona, quæ uel facimus, uel obtinemus cum solo Dei concursu generali, ad Deum esse referenda, & pro illis Deo esse gratias agendas, sicut totam ecclesiam uideamus Deo gratias agere de pluuia tempestiua, de felicibus terræ fructibus, de bona corporū nostrorum ualitudine, de placidis, quietis, & cōmodis anni temporibus, quāuis ista à Deo per solum suum generale concursum prouenire sit certum. Et merito etiam ad illa bona quæ per generalem cursum naturæ nobis accedunt, Deus humiliter implorandus est, & cum illa nobis præstiterit, totis præcordijs est laudandus. Generalem enim suum concursum Deus certe nobis non debet, & subtrahere sine ulla iniustitia posset, & in illis, quæ per ipsius generalem influentiam facimus, plus ille multo facit quàm nos, & multa dona ipsius ad id prærequisita saepe sunt. Et præterea, ut uerissime tradit pientissimus ecclesiæ doctor Bernardus sermone. 7. de aduentu, triplici incommo do miserabiliter laboramus in hac uita. Nam faciles sumus ad seducendum, debiles ad operandum, fragiles ad resistendum. Si discernere uolumus inter bonum & malum, decipimur. Si tentamus facere bonū, deficimus. Si conamur resistere malo, deijcimur & superamur. Hæc Bernardus. Et cum natura nostra adeo simus imbecilles & fragiles, tamen colluctatio est nobis, ut ait Paulus, nō aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principes & potestates tenebrarum, ad quorū potētiam nostræ uires collata

penē nihil sunt, præsertim cum ipsi omni loco, & tempore nobis immineant, & contra nos inuigilent, & attentissimi sint, aliundeq; etiam innumerabilia impedimēta, pericula, laquei, doli, fraudes, insidiæ mundi & carnis nostræ passim occurrūt, quæ nos à bono auertant, & ad malum trahant. Tentat enim nos error, ut decipiat. Tentat labor, aut dolor, ut frangat. Tentat libido, ut accendat. Tentat moeror, ut sternat. Tentat typhus, ut extollat. Et hoc est iugum graue, quod super filios Adæ dicit esse Ecclesiasticus à die natiuitatis usq; ad diē mortis. Corpore enim sumus mundo, & fragili, & infirmo, animo autem anxio ad molestias, humili ad timores, molli ad labores, prono ad libidines. Cum igitur tot, & tam rigidos habeamus aduersarios, totq; & tā grauibus periculis septi undique simus, nihil sanè possumus, necq; utilius, necq; salubrius nobis persuadere quàm ad diuinam clementiam semper & ubiq; cōfugere, quæ una facillime potest, omnia ista aduersantia, uel de medio tollere, uel certe in bonum nostrum conuertere, & contra ea omnia nos uelut muros æneos firmare. Accedit ad hæc, quod incerti sumus, an Deus auxilio speciali ista faciat, quotiescunq; bonum aliquod operamur. Vix enim aut nunquam destituit homo omni gratia gratis data, ut sanctus Bonaventura & Gabriel ubi supra asserunt. Et potest Deus propter suam benignissimam bonitatem etiam si non sit necessarium, suum tamen nobis communicare liberaliter auxilium, ut facilius bonum possimus. Atq; ideo ne deficiamus à gratijs debitis Deo, & nobis plus iusto tribuamus, æquum est & prudētissimum omnia bona Deo adscribere, & sola mala nobis tribuere. Verissime enim ille per quendam prophetam dicit. Perditio tua Israel, tantummodo in me auxilium tuum. Et beatissimus Christi martyr Cyprianus, ut saepe ex illo citat Augustinus, in nullo ait esse gloriandum, quia nostrum nihil est. Et sanctissimus papa Gregorius. 22. Moralium super illa uerba. Si osculatus sum manum meam ore meo, hunc fuisse dicit morem sanctorū, ut quidquid boni in se inspiciunt, immortalis gratiæ agnoscant donum. Et ad finem sextæ synodi generalis inter documenta cuiusdam patris approbata à sy

Eccle 40.

oseæ. 13.

nodo, & hoc quoque legimus, ut bonum aliquod, quicumque in se uiderit, Deo applicet non sibi. Et imitari conuenit illud Paulinum. Omne quodcumque facitis in uerbo aut in opere, omnia in nomine Domini nostri Iesu Christi facite gratias agentes Deo & patri per ipsum, & cum psalterio semper dicere. Tu es susceptor meus domine gloria mea, & exaltans caput meum. *Psal. 3.* Diligam te domine fortitudo mea, dominus firmamentum meum, & refugium meum, & liberator meus. Deus meus adiutor meus, & sperabo in eum. Protector meus, & cornu salutis meae, & susceptor meus. Et iterum. In Deo faciemus uirtutem, & ipse ad nihilum deducet insurgentes in nos. Beatus enim uir, cuius est auxilium ab ipso, hic enim unius ascensionem in corde suo disponet, & proficiet de uirtute in uirtutem, donec uideatur Deus Deorum in Sion. Aliudque multo est dicere nos posse aliqua bona opera facere sine auxilio Dei speciali, aliud dicere nos ea facere. Multum enim interest inter posse & facere. Et nos posse quidem concessimus, non autem facere. Pluraque autem loca ex citatis adiuuari nos dicunt in singulis actibus bonis, non autem nos non posse eos efficere, sine peculiari Dei adiutorio.

Secundo dico. Illa quae difficilime possunt fieri, moraliter dicuntur impossibilia. Estque istud receptum, & in scripturis sanctis, & apud doctores ecclesiae, & in usu communi. Atque ideo omnia illa loca, quibus uidetur asseri nos nihil boni posse sine Dei speciali auxilio, ita possumus interpretari, ut dicamus id ideo dici, non quod uere nihil possumus, sed quod difficilime & uix aut nunquam sine Dei gratia bonum quodpiam possumus.

Tertio dico. Quauis aliquod bonum opus efficere possumus sine speciali Dei gratia, & aliquod peccatum uitare, aliquamque tentationem uincere, tamen nullo modo sine illo omnia possumus peccata uitare, omnesque tentationes uincere, & ubique & semper bene operari, & diuina mandata implere. Ideoque aliqua sanctorum uerba, quibus affirmatur nos non posse bene uiuere, aut tentationes uincere, aut peccata uitare, aut mandata implere sine Dei peculiari gratia exponenda sunt, non quod ad horum singula simpliciter, & absolute necessarium sit diu-

inum auxilium, sed quod ad omnia collectivae necessarium est, neque longo potest quis tempore perseverare in istis bonis operibus sine illo. Et tam exigua sunt, & tam leuia illa bona opera, quae quis potest per solum Dei generalem concursum, tam exiguumque est tempus, quo in illis quis potest sine lapsu perseverare, ut merito moraliter loquendo potuerint sancti dicere nihil nos posse boni sine Dei gratia. Quod enim parum distat a re, nihil distare uidetur. Et hac ratione. c. 8. de gratia & lib. arb. dicit Aug. Vita bona nostra nihil aliud est, quam Dei gratia.

Quarto dico. Sacrae literae, sacrique doctores illa sola bona appellant, quae ad pietatem pertinent, quae ad uitam aeternam adipiscendam conducunt, quibusque, uel uitam aeternam meremur, uel ad gratiam consequendam disponimur. Nam alia cum breuissime pereant, & sine ullo fructu transeant, indigna censent, quae bona appellentur. Vnde Paulus nihil se esse asseruit, quantumcumque magna bona haberet, si non haberet caritatem, & nihil sibi absque ea, prodesse etiam praecellentia opera constanter docuit. Quia quauis ad aliqua bona temporalia ualere illa possent, tamen certus erat nihil ea ualere ad aeterna. Itaque testimonia omnia, quae affirmant nos nihil boni posse sine gratia diuina, de bono meritorio interpretanda sunt, uel de bono, quod ad pietatem pertineat & ad uitae aeternae consecutionem conducatur. Et ne quis ista fingere nos existimet, & quoniam Gregorius Ariminensis maxime uidetur fretus testimonijs diuini Augustini, libet hanc ultimam solutionem, quae uel sola potest pro omnibus locis inductis sufficere, aliquibus testimonijs ipsius Augustini confirmare, & ostendere obiter non eum pro illo, sed pro nobis potius stare. Libro itaque 4. contra Iulianum cap. 3. cum dixisset in infidelibus, nulla esse bona opera, ne quispiam deciperetur, subiunxit statim. Scito nos illud bonum hominum dicere, illam uoluntatem bonam, illud opus bonum sine Dei gratia, quae datur per unum mediatorem Dei & hominum, nemini posse conferri, per quem solum potest homo ad aeternum Dei donum, regnumque perducere. Omnia proinde caetera, quae uidentur inter homines habere aliquid laudis, uideantur tibi uirtutes uerae, uideantur opera

bona, quid ad me pertinet? Hæc ibi. Ex quibus manifestum est diuum Augustinum hæc sola bona appellasse, quæ ad æternam uitam conducunt, ac proinde nullum illius testimonium ex inductis probare, non posse nos efficere per solum generalem Dei concursum aliqua bona opera moraliter. Atq; hinc colligi potest, quo in sensu ibi late disputet, non posse reperiri fructus bonos in arbore non bona. Non enim negat Aug. in peccatoribus uel infidelibus reperiri posse opera bona, sed tantum negat reperiri posse opera uitæ æternæ meritoria. In tertio etiam Hypognosticon ita scriptum reliquit. Est igitur in nobis liberum arbitrium, quod quisquis esse negauerit, catholicus non est, & quisquis sic esse dixerit, quod sine Deo bonum opus, id est, quod ad eius sanctum propositum pertinet, neq; incipere, neq; perficere possit, catholicus est. Vides ut exponat bonum opus illud, quod pertinet ad sanctum Dei propositum, uidelicet de beatificandis nobis. Et in libro primo de gratia Christi contra Pelagium & Celestium cap. 26. ita dicit. Et si Dei mandatum uidetur aliquando non à diligentibus, sed à timentibus fieri, tamen ubi non est dilectio, nullum bonum opus imputatur, neque recte bonum opus uocatur. Quia omne quod non est ex fide peccatum est, & fides per dilectionem operatur. Ac per hoc gratiam Dei, qua caritas Dei diffunditur in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis, sic confiteatur, qui uult ueraciter confiteri, ut omnino nihil boni sine ea, quod ad pietatem pertinet, ueramq; iustitiam fieri posse non dubitet. Patet ex his ea sola bona opera appellare, quæ ad pietatem pertinent, & in gratia fiunt. Et de correctione & gratia cap. 47. non dicit liberum arbitrium nostrum per se nullum esse ad bonum, sed paruum. Ait enim sic. Liberum arbitrium ad malum sufficit, ad bonum autem parum est, nisi adiuuetur ab omnipotente bono, & idem dicit in de perfectione iustitiæ, responsione. 17. uel. 18. Et cap. 8. de predestinatione sanctorum, cum tractaret illa uerba apostoli. Quid autem habes quod non accepisti, & dixisset nihil esse his uerbis tam contrarium, quam de suis meritis sic quæpiam extolli, tanquam ipse ea fecerit, non gratia Dei, ut ostenderet de qua gratia loqueretur,

Rom. 5.

1. Cor. 4.

queretur, mox addidit. Sed gratia quæ discernit bonos à malis, non quæ cõis est bonis & malis, & de hac una esse apostolum intelligendum, probat ex illis uerbis. Quis enim te discernit? Non enim ait nisi de huiusmodi bonis quæstio erat. Exponit itaq; Augustinus hoc loco illa uerba. Quid habes quod non accepisti? de bono meritorio. Atq; ita exposuisset similia apostoli, & euangelij loca. Et hac ratione sæpe aliàs & peculiari-ter in enarratione in Psalmum. 32. & in. 3. Hypognosticon, & in cap. 10. de predestinatione sanctorum, damnat omnia opera infidelium, & omnia, quæ præcedunt fidem, inania esse dicit, quantumcumq; uideantur laudabilia. Et in epistola ad Hilarium Siracusanum, liberum arbitrium dicit non habiturum iustitiæ soliditatem, quantumcumq; scientia legis excellat, si desideratur diuino adiutorio. Quamquam & horum aliam possumus causam assignare ex ipsomet quinto de ciui. Dei. cap. 20. & libro. 21. cap. 16. & de spiritu & litera, cap. 27. & 4. contra Iulianum Pelag. c. 3. Nempe, quod quæ non fiunt ex amore Dei, fiunt ut plurimum propter alios fines non bonos, atq; ideo si discutiantur quo fine fiant, uix inuenientur iustitiæ debitam laudem mereri. Et cum in epistola. 107. quæ est ad Vitalem, dixisset liberum arbitrium primi peccati magnitudine perdidimus, ne, si cut faciunt heretici, hinc sumeret quispiam occasionem negandi liberum arbitrium, aut saltem, sicut facit Ariminensis, negandi potestatem ad bonum, adiecit statim nullis uerbis interpositis, ut in Deum credamus, et pie uiuamus. Sed ne amplius hunc esse uerum sensum Augustini quisquam dubitet, audiat quid is tandem in tertio Hypognosticon paulo post principium dicat. Esse, ait, fatemur liberum arbitrium in omnibus hominibus habens quidem iudicium rationis, non per quod sit idoneum, quæ ad Deum pertinent, sine Deo aut inchoare, aut certe peragere, sed tantum in operibus uitæ præsentis tam bonis quam etiam malis, bonis dico, quæ de bono naturæ oriuntur, id est uelle laborare in agro, uelle manducare & bibere, uelle habere amicum, uel habere indumenta, uelle fabricare domum, uelle uxorem ducere, pecora nutrire, artem discere diuersarum rerum, uelle quidquid bonum ad præsentem uitam pertinet. Hæc ibi. Ex quibus perspicuum est secundum diuum Augustinum aliqua bona

274. DE NECES. GRA. AD IMPL. DIVI. MAN.
na posse nos sine Dei speciali auxilio. Et propter hec uerba col-
legit, ut opinor, magister in. 2. dist. 28. cap. 8. Augustinum non
negare aliqua bona posse nos facere per liberum arbitriū sine
Dei gratia. Dicit tamen aliquis studiosus Gregorij, hæc cōnu-
merata hic ab Augustino bona non esse moraliter, quia nō re-
ferunt in Deum, neq; amore Dei fiunt. Video unde deceptus
fuerit Gregorius, ut crederet nos nihil posse sine auxilio Dei.
Nēpe quod amorē Dei sine speciali auxilio habere non possi-
mus. Sine eo autē nullū est bonum opus. Sed certe hæc relatio-
nem in Deū ponere requisitā esse ad opus bonū moraliter, cō-
tra rationē est, & contra philosophū, & contra Augustinū hoc
loco, & ut aliās Deo propitio ostēdemus, etiā contra sacrā scri-
pturam. Ideo q; ista satis sunt pro ista quæstione.

DE NECESSITATE GRATIAE AD IMPLENDA DIVINA MANDATA.

QVAESTIO TERTIADECIMA.

An necessaria sit gratia gratūfaciens ad implē-
dum præcepta diuina.

Videtur enim necessaria ex canone. 5. cōci-
lij Mileuitani, qui sic habet. Itē placuit, ut qui-
cunq; dixerit, ideo nobis gratiā iustificationis
dari, ut quod facere per liberū iubemur arbi-
trium, facilius possimus implere per gratiam,
tāquam etsi gratia nō daretur, non quidē facile, sed tamē possi-
mus etiam sine illa implere diuina mādāta, anathema sit. Hæc
cōciliū. Et approbatus est hic canō, & ut proprius apostolicæ
sedis receptus est à Cœlestino primo canone. 10. suæ primæ epi-
stolæ decretalis. Ex his at uidet̄ requisita eē gratia gratūfaciēs
ad implēdū mādāta diuina. Hæc est enim gratia iustificatiōis,
quādo quidē per eā iustificamur, & formaliter efficiamur iusti.

In contrarium autem est argumentum apparēs. Per gratiā
auxilij specialis, quæ est gratia gratis data, potest impleri præ-
ceptū quodcūq; diuinum, ut pot est colligi ex dictis, & cōfirmari

275
QVAESTIO XIII. 275
quia habitus nō est quo simpliciter possumus, ut ait philoso-
phus, sed quo facilius possumus. Nō ergo est necessaria gratia
gratūfaciēs, quæ habitus quidā est ad implēdū mādāta diuina.

Pro solutione huius quōnis ponā aliquot conclusiones.

PRIMA CONCLUSIO.

Non stat aliquem seruare omnia diuina mandata quin ha-
beat, uel consequatur gratiā gratūfacientem. Probatur. Mā-
data diuina sufficiunt ad perducēdum hominem ad uitā æter-
nam, ut patet ex uerbis Christi. Si uis ad uitam ingredi, serua
mandata. Igitur cum nemo consequatur uitam æternam sine
gratia gratūfaciente, nemo etiam seruabit omnia diuina man-
data, quin habeat uel consequatur gratiā gratūfacientē.
Estq; hæc conclusio certa apud omnes doctores catholicos.
Vnde & sanctus Thomas in. 2. d. 29. ar. 3. inter errores Pela-
gij cōputat posse hominē implere omnia præcepta sine gratia.

Ex ista conclusione potest inferri corrolarie necessariū esse
concedere aliquod mandatum, quo teneatur peccator in Deū
conuerti, & disponere se ad consequendū gratiā. Alioquin
peccatori non satis erit seruare omnia mādāta diuina, ut cōse-
quatur uitā æternā. Et ita credunt cōiter doctores. Afferūt enim
esse præceptū peculiare de dilectiōe Dei sup̄ omnia & poenitētia.

SECUNDA CONCLUSIO.

Nō requiritur gratia gratūfaciēs ad impletionem cuius-
cunq; præcepti, sed possunt peccatores etiam manentes in pec-
cato mortali implere aliqua præcepta. Hæc conclusio tenetur
cōiter à doctoribus scholasticis, & peculiariter à doctore subtī-
li in. 2. di. 28. & à sancto Thoma in multis locis, & peculiariter
in prima secundæ. q. 109. ar. 8. & ab Almayno in trac. 2. Mora-
lium. c. 8. & licet quidā existiment esse contra diuinum Bonauē-
turam, tamen eos decipi, neq; illius sententiā fuisse assecutos,
facile potest colligi ex. 2. di. 28. ar. 1. q. 3. Est tamen hæc cōclusio
contra Dionysium Cisterciensem in. 1. d. 17. q. 1. Vbi extraneā
& absurdam hanc opinionē defendit, quod nemo potest præ-
ceptum aliquod implere extra caritatem. Sed quidquid ille
senserit, nos istam secundam conclusionem certā putamus. Et
ne quispiam hoc in dubium uertat, probatur aperte.

Primo, Nusquam habetur hoc præceptū, neq; ulla lege diuina

psal. 118.

276 DE NECES. GRA. AD IMPL. DEI MAN:
na, neq; humana talis requiritur conditio. Ergo fictitiū ac planē
cōmentitiū est eam requirere circūstantiam, ad impletionē
præcepti, lucida enim sunt & clara præcepta diuina, sicut Psal-
mista dicit. Et si Deus tale aliquid requireret, aut legis latores
humani certe hoc expressissent. Diuinare enim hoc nos non
poteramus, cū lex naturalis nihil minus exigat. Et quidem de
principibus & prelatis experientia constat eos nō uelle ad hoc
obligare quotiescunq; aliquid præcipiunt, & eos qui uouēt se
daturos aliquā eleemosynā uel facturos aliquod ieiuniū, aut
peregrinationē, certū est nō se obligare ad obseruandū hoc cū
adeo rigida cōditiōne. Atq; ideo & hi certe extra gratiam Dei
implere poterūt sua uota. Et cōfirmat. Qui dant eleemosynā,
quam tenētur dare, et ieiunant, & audiūt missam, quibus tenē-
tur diebus, faciūt totū qd præcipit sibi p præcepta ieiunij, elee-
mosynę, & audiēdi missam. Ergo implebūt certe hæc præcepta.
Nihil enim amplius requiri uidet ad implēdū aliqd præceptū,
quā facere totū, quod requiritur ex ui uerborū illius præcepti.

Secundo. Potest quis uenire ad gratiam implendo aliquod
præceptū, ut martyrij, dilectionis Dei super omnia, poenitentię.
Ergo nō requiritur gratia gratum faciens ad ea implēdum. Si
enim esset requisita, nūquā aliquis p impletionē præcepti ueni-
ret ad gratiā, sed illa deberet præcedere, ut impleret præceptū.

Tertio. Oporteret, si uera esset opinio ista. Dionysij, discute-
re & examinare conscientias nostras, quotiescunq; occurreret
tēpus quo obligaret aliqd præceptū, perinde ac cū deberemus
accedere ad susceptionē uel ministratiōem sacramentorū. Quod
quidē cōtra cōem sententiā omnium catholicorū est. Et quidē
ad condēnandū hanc opinionē sufficere deberet cōis existima-
tio populi Christiani. Oēs enim pro certo & cōperto habēt se
nō teneri ad cōfiteūdū trāsgressiōem præcepti eleemosynę, aut
ieiunij, cū fecerunt ieiunia & eleemosynas ad quas erāt adstri-
cti, etiā si ista impleuerint extra gratiā. Mores autē cōes & exi-
stimationes populi Christiani pro lege habendi sunt, sicut di-
uus Augustinus dicit in epistola ad Casulanum, & habetur
dist. II. cap. In his rebus, etiā si hæc impleuerint extra gratiā.
Et argumenta Dionysij tam sunt friuola & nullius momen-
ti, ut me sanē pigeat illorum causa uel tantisper immorari.

Aliqua sunt præcepta, quæ impleri nō possunt sine gratia
gratum faciente comitante eorū impletionem. Patet hæc pro-
positio de præceptis eorum actuū, quibus positus semper ueni-
tur ad gratiā, ut exēpli gratia, de præcepto martyrij, de præce-
pto dilectionis Dei super omnia, & saltē de præcepto poenitē-
tię. Ut enim cōis habet opinio scholasticorū, præceptū habe-
mus de poenitētia tanta, quanta sufficit ad reponendū peccato-
res in gratia Dei. Et idē etiā uidetur probabilius de dilectione
Dei super omnia, ut multi doctores defendūt cū doctore sub-
tili in. 2. di. 28. & in. 4. di. 14. q. 2. & cum Gabriele in. 2. di. 24. q.
unica. art. 3. Non enim diligit ex toto corde Deum, qui nō sic
diligit, ut per eā dilectionem assequatur gratiam diuinam, &
uitet omne peccatū mortale. Præceptum enim dilectionis Dei
est præceptum caritatis & amicitia in Deum. Et sicut qui ha-
beret in mādatis diligere Petrum ex toto corde, non impletet
hoc præceptum, nisi eousq; diligeret, ut quantū est ex parte ip-
sius, perueniret ad gratiam Petri, ita cum nos habeamus præ-
ceptum diligēdi Deum ex toto corde, habere etiā credēdū est
in mādatis, ut eousq; diligamus, ut perueniamus ad amicitia
ipsius. Ex parte enim Dei certum est, nihil defuturū, si nos non
deficiamus ex parte nostra. Diligit enim oēs diligentes se.

Sed contra istā propositionē possunt fieri duo argumēta.
Primū est. Qui habet attritionem de suis peccatis, & cū ea reci-
pit sacramentū poenitentię, impleuit præceptū de poenitētia.
Venit enim ad gratiā, ut sentit cōis opinio, neq; uidet amplius
teneri ad poenitentiā. Non enim requisita est poenitentiā, nisi
ut ueniamus ad Dei gratiā. Sed attritionē non comitatur gra-
tia, neq; impletur, nisi per eā præceptum de poenitentiā. Ergo
hoc præceptum potest etiā impleri sine gratia, ipsius impletio-
nē comitāte. Secundum argumentum est. Si in instāti termi-
natiuo tēpis quo quis tenetur continuare dilectionē Dei super
omnia, ut perueniat ad gratiā Dei, peccet quis, & admittat no-
uum peccatum mortale, is impleuerit præceptum dilectionis
Dei, & tū sine gratia comitante. Ergo istud etiā præceptū pōt
impleri ab existente in mortali, quin pueniat ad Dei gratiā.
Verū hæc argumēta non est admodū difficile diluere. Ad pri-

278 DE NECES. GRA. AD IMPL. DIVI. MAN.
mum ergo dicendum. Non implevit præceptum de poenitentia, qui solā habet attritionē, ut patet, quia si sibi cōstaret, & nō doleret propter Deū, dolore, qui uere sit cōtritiō, nō digne accederet ad sacramētū poenitentię. Et quāuis propter ignorantiā inuincibilē excuset à nouo peccato, & cōsequatur gratiā in susceptione sacramēti poenitentię, tamen postea, si sibi cōstaret se nō habuisse dolorē de suis peccatis, ppter Deū, & ut illius sunt offense, sed tm̄ timore poenarū, teneret postea dolere pp̄ Deum.
Ad secundū liberi sumus ab omnibus illis angustijs qui nō credimus requisitā esse certā aliquāti tēporis cōtinuationē ad perueniendum ad gratiā per dilectionē Dei super omnia, uel per poenitentia. Sed qui eius sunt opinionis, & falsō eā imponunt doctori subtili, ut aliās ostēdemus, possunt dicere necessarium esse cōtinuare dilectionē Dei, uel poenitentia certo aliquo tēpore, etiā usq; ad instās ipsius tēporis terminatiuum inclusiue, ita ut illud instans sit primum instans esse gratiæ, & dispositio ad eā sit simul cum ea. Aliās enim necesse erit concedere, posse aliquem extra uia iustificari, qui semper in uia fuit in peccato, ut facile est deducere, si illud instans terminatiuum sit etiā terminatiuum uitæ. Et si quidem requisita credatur talis cōtinuatio, patet doctorem subtilem sensisse necessarium esse cōtinuare etiā in instanti terminatiuo talis tēporis.
Ait. n. in. 2. di. 28. q. unica ad finē corporis quæstiois. Quādo cūq; autem uoluntas actum præcepti diligendi Deum exequitur, licet informis, disponit se de congruo ad gratiam gratificantem, cui oblata uel resistet & peccabit mortaliter, uel consentiet, & iustificabitur. Hęc ille. Cū autē ponat requisitū cōsentium, ut iustificet, patet secundū eū eodē instāti deberi cōtinuare dilectionē Dei, & uitare oē peccatū, quo infundit gratia.

QVARTA CONCLUSIO.

Aliqua sunt præcepta, ad quorum impletionem requiritur gratiam gratum facientem, saltem natura eam præcedere. Patet hæc propositio de præceptis suscipiendi uel ministrandi sacramenta ecclesiæ. Vt enim hæc impleantur, necessarium est ea nos facere, per quæ ueniamus ad Dei gratiam, ut de sanctissimo eucharistiæ sacramēto Paulus explicuit. Et similis est, licet non par ratio de alijs, Et est hæc propositio cōis in schola, &

I. Cor. II.

QVÆSTIO XXXIII. DE SACRAMENTIS 779
nominatim eam defendit Durandus in. 2. di. 28. q. 3. et. 4. Et potest adhuc magis confirmari hoc pacto. Peccat mortaliter quicumque sacramenta uel recipit, uel ministrat, non ea prius adhibita diligentia, ut ad ea mundus accedat, & absq; ulla noxa mortali. Ergo ad huiusmodi præcepta de sacramentis implenda prærequisita est gratia gratum faciens.

Sed contra istam conclusionem argumentantur quidam existimantes Durandum contradixisse sibi. Potest quispiam suscipere eucharistiam in peccato omrtali, & nō peccare mortaliter, ut & ipse Durandus fatetur in. 4. di. 9. q. 4. & patet de eo qui habet ignorantiam inuincibilem sui mortalis, siue habeat attritionem, siue non. Ergo non prærequisitur ad impletionē præcepti de Eucharistia, gratia gratum faciens.

Ad hoc argumentum respōdeo. Cōsequētia nihil ualet. Stat enim quēpiam nō scire id, ad quod tenetur, & tamen nō peccare mortaliter, quia excusatur ignorantia inuincibili. Aliud q̄ est aliquem ad aliquid obligari, aliud non posse id intermittere sine peccato. Et quia diximus teneri nos ad implendum præcepta de sacramentis in gratia, nō bene inferretur semper nos peccare & transgredi præcepta, quotiescūq; nō implemus in gratia. Excusari enim potest ea trāgressio, propter ignorantiā.

Secundo argumentatur alij. Satis est ad digne recipiendum aliquod sacramentum, ut baptismum, & poenitentia attritio. Aliās non satis esset ad consequendum gratiam per hæc sacramenta. Ergo non requiritur gratia ad implendum præcepta de susceptione istorum sacramētorum. Nō enim amplius ad hoc requiritur, quā satis sit ad digne ea recipiendum.

Ad hoc argumentum breuiter dico. Attritio sufficit ad digne sacramenta ista recipiendum, & cōsequendum per ea gratiā, siquidem inuincibiliter existimetur contritio, non aliās.

Tertio tamē fortius potest aliquis instare cōtra eādē cōclusionē. Potest impleri præceptum de baptismo p peccatū mortale, ut patet, quia si sciens quis illum recipiat in mortali, susceptio ipsa peccatum est mortale, & tamen per illam fit, ut nō teneatur amplius baptizari. Ergo nō requiritur gratia ad implendū præceptū de baptismo. Et simile uidetur de alijs sacramētis.

Ad hoc argumentum, qui tenent præcepta nō posse imple-

280 DE NECES. GRA. AD IMPL. DEI MAN:
ri per actus malos facile dicerent non impleri præceptum de
baptismo à suscipiente ipsum, cum conscientia peccati morta-
lis, neq; absolui à recipiendo baptismum, quia impleuerit præ-
ceptum de illo recipiendo, sed quia illum non potest iterum sus-
cipere, quia initerabilis est. Sed quia uideat inconueniēs cōce-
dere non impleri præceptum per actum, per quē absolui mur
ab obligatione illius, & alioqui contra istā opinionē sunt gra-
uia argumenta probātia posse impleri præcepta per actus ma-
los, aliter respondeo. Conuincit hoc argumentum limitare cō-
clusionem de impletione præcepti fructifera, & quæ nō sit pec-
catum mortale. Neq; oportuit hoc addere in conclusione. Ma-
gis. n. conueniebat in ea generaliter explicare quid esset requi-
situm, ut quis sine noua culpa expleret præcepta de sacramen-
tis. Hoc. n. est uere implere hæc præcepta. Siquis tñ diceret nō
esse duo præcepta, præceptum de suscipiēdo uel ministrādo sa-
cramenta, & præceptum de non recipiendo uel ministrādo ea
in mortali, sed unicū duntaxat esse præceptū de suscipiēdo uel
conferēdo ea absq; mortali, is facile etiā posset in omni rigore
defendere nostrā cōclusionem. Neq; scio unde hoc satis queat
impugnari. Consequēter enim diceret non implere præceptū
de baptismo, qui illū recipet in mortali, non quia non possent
impleri aliqua præcepta per actum malum, sed quia præcepta
de sacramentis propter dignitatem ipsorum, sunt de digna &
munda eorum susceptione & collatione. Et duo requirūt. Al-
terum est susceptio uel collatio eorum. Alterum est munditia
in eorū cōtractatiōe. Nihil autē tale in alijs præceptis est neces-
sariū. Neq; uerisimile est à deo uel homine quidpiā tale requi-
ri. Cuius lignū est neminē peccare mortaliter cōtra alia præ-
cepta, quia ea impleat in mortali etiā scito & noto. Sed si imple-
tio eorū sit mortalis, uel peccatū aliunde est ab aliqua uidelicet
extrinseca circūstātia, quæ uiciat taliū præceptorū, executionē.

QVINTA CONCLUSIO.

Exceptis præceptis de sacramentis, & de illis quæ sunt ulti-
mata dispositiōes ad gratiā ut martirium, dilectio Dei super
omnia, poenitentia, nullum est præceptū, quod non possit im-
pleri sine gratia gratum faciente, neq; precedente, neq; comi-
tate. Itaq; qui est in mortali, manens in eo, potest implere om-

nia

nia alia præcepta, neq; unquam hac ratione, ut impleat ea præ-
cepta, necessarium est, neq; tenetur conuertere se in Deum.

Hæc conclusio primo est contra Gregorium Ariminēsem,
qui tenet in. 2. di. 28. q. 1. et. 2. propter multa testimonia Augu-
stini aliquādo peccatores propter sua peccata priuari auxilio
speciali requisito ad non peccandum, & nihilominus pecca-
renon implendo præcepta, quia potuerunt antecederet uita
re istā impossibilitatem. Secundo est etiā contra alios doctos
sanē uiros, quos uidi publice defendere, aliqñ ita graues occur-
rere peccatoribus tētatiōes, ut eas nō possint uincere, nisi se cō-
uertant ad Deum, uel orando humiliter ipsius auxilium uel
certe disponendo se ad gratiā, sic ut p ipsius assentionem uin-
cant, quod aliās non possent. Videtur & hæc conclusio contra
eos, qui defendunt ad ignoratiā uincibilem, quæ excuset à tras-
gressione alicuius præcepti, requisitā esse conuersionē ad Deū
sufficientem ad consequendum Dei gratiā. Cuius opinionis
fuit pius ille Romanus pōtifex felici memoria dignus Adria-
nus sextus in quolibeto. 4. Tenetur uero hæc conclusio à do-
ctore subtili in. 2. di. 28. & expressius à s. Thoma. 1. 2. q. 109. ar-
ti. 8. ad primum. & s. Bona. d. 28. 2. ar. 1. q. 3. Et generaliter po-
test probari hæc conclusio ex experientia, qua uidemus mul-
tos perseverātes in mortali implere aliqua præcepta etiā gra-
uia, & par uidetur ratio de alijs. Et cum quidquid Deus po-
test facere cum causa secunda, possit facere se solo, non uidetur
dubitandum, quin per auxilium Dei speciale possimus imple-
re sine gratia gratum faciente præcepta, quæ non requirunt
ad sui impletionem, ut facientes ea sint Deo grati. Peculiariter
autem contra Gregorium Ariminēsem potest probari nostra
cōclusio ualidissimis hisce argumētis. Primo Paulus dicit ad
Corinthios, nulla facta discretione inter iustos & peccatores.

1. Cor. 10.

Fidelis Deus qui non patietur uos tentari, ultra id quod pote-
stis, sed faciet cum tentatione prouentum, ut possitis sustinere.
Nulla est ergo tentatio ita grauis circa aliqđ præceptum, ut nō
possit etiā ab existēte in mortali uinci & cōsequenter impleri il-
lud præceptū, nisi a ipsa uictoria esset dispositio ultimata ad
gratiā, ut de poenitētia & dilectiōe Dei sup omnia iā diximus.

Secundo. Ut supra ex Augustino, Hieronymo, & philoso-

NN

282 DE NECES. GRA. AD IMPL. DIVI. MAN:
pho, immo ex ipsis sacris literis ostēdimus, nemo peccat in eo,
quod vitare nō potest. Omnia enim peccata sunt uoluntaria,
& quae non sunt uoluntaria, non sunt peccata. Et contra boni-
tatem & clementiā Dei ineffabilem est dicere imputari ab ip-
so, cuiquam ad nouā poenā, quod ab agente uitari non potest.
Nō ergo peccat nouo peccato, qui est in aliquo mortali, si pri-
uatus sit diuino auxilio necessārio ad non peccandū, atq; ea ra-
tione trāsgredit̄ aliquod praeceptū. Et utcunq; daremus posse
quēpiā nouū admittere peccatum, per id, qđ vitare non pōt,
ut. s. Thomas concedit contingere in ebrijs & dormientibus,
certe tñ intolerabile & improbabile est peccare quēpiā nouū
peccatum, sic ut nouae poenae fiat reus pp̄ illud, si illud vitare
non potest. Quo in sensu uidetur defendere Greg. suā opinio-
nē. Et loquimur de actuali peccato. Alia. n. est rō de originali.
Tertio. Nemini, qđ diu hic uiuit, praclusa est uia salutis. Vt. n.
secundum legem cōem, quilibet iustus potest, qđ diu hic uiuit,
cadere à gratia, ita & quilibet peccator potest ad eā resurgere,
quādiu hic agit, neq; est desperādum de aliquo ante quā ue-
niat nox, quādo nemo poterit operari. Ergo semper peccator
potest implere praecepta Dei, neq; unq; propter delicta praece-
dentia, quātūcūq; sint grauiā, est ei impossibile ea seruare. Ad
ostium. n. nostrae uoluntatis stat semper Deus, & pulsāt, para-
tus adiuuare omnes ad suorum obseruantiam praeceptorum.
Dicit aliquis ad haec tria argumenta. Potest quicumq; pec-
cator uincere quascunq; ei occurrentes tentationes contra prae-
cepta Dei, sed nō potest, nisi oret humiliter auxilium diuinū,
uel se cōuertat ad Deum, atq; ideo imputantur ei illa peccata,
quia cum posset hac ratione ea omnia uitare, nullū uitat. Sed
101. 102. 1
primum omnium hoc non dicit Gregorius contra quem ista
argumenta intorsimus. Absolute. n. concedit posse peccatores
propter sua peccata incidere in huiusmodi impossibilitatem
uitādi noua peccata. Secundo contra eos qui ista dicunt, & cō-
tra ipsum Gregoriū stat hoc argumētum. Nulla creatura pōt
necessitare uoluntatem utentis ratione. Licet igitur non possit
quis implere praeceptum aliquod affirmatiuum sine auxilio
Dei specialī, non inde tamen sequitur necessārio aliquem pec-
care cōtra praecepta negatiua, Deus. n. neminem adigit in pec-

283
QVAESTIO XIII.
catur, & nulla creatura potest uim inferre uoluntati nostrae.
Atq; ideo neq; erit necessarius recursus ad auxiliū diuinū, uel
poenitentia, saltē ut possimus uincere tentationes contra prae-
cepta negatiua. Quod si propter hoc argumētum quis limitet
opinionē Gregorij ad trāsgressiones praeceptorū affirmatiuo-
rum, quorū impletio requirit secundū eū auxiliū speciale, quū
ipse non sic limitet, adhuc tamen possumus argumētari cōtra
ipsum. Oportet. n. eum cōcedere tunc peccatores peccare om-
nibus illis peccatis quae postea cōmittūt cū suis peccatis meren-
tur incidere in impossibilitatē uitādi illa. Sed intermisso Gre-
gorio qui nullū, quod sciā, habet hac in opinione, qui eū sequa-
tur, uel defendat, secundo cōtra autores secundae opinionis ar-
gumentor. Ex quibusdā peccatoribus patiētibus graues & pa-
res tētationes, quidā uincuntur & succubunt, alij erecto peritāt
animo, & eas uincūt, uel per auxiliū diuinū sibi cōicatū, ppter
oratiōes suas, uel aliorū, aut ex benignitate diuina, uel etiā per
solius sui arbitrij libertatē. Ergo nō requirit, ut peccatores se
cōuertāt ad Deū ad uincēdū etiā graues tētatiōes cōtra prae-
cepta, sed possint etiā in mortali eas uincere & implere praecepta.
Tertio. Nusquam probabitur hoc praeceptum, uel orandi
Deum, uel conuertendi se ad Deum propter graues tētatio-
nes. Ergo quū hoc sit consultissimum & tutissimum, non est
tamen asserendum esse in praecepto. Oportet. n. non multipli-
care praecepta sine causa. Et praecepta diuina manifestissima
sunt & cōpertissima. Neq; Deus ad aliquid obligauit, qđ non
& ipsum manifestaerit, ut nulla possit esse causatio peccatori-
bus. Et confirmatur. Non est credendū esse aliquod praeceptū,
de cuius trāsgressionē non possit homini constare. Esset. n. hoc
contra diuinā bonitatem & prouidentia. Cum ergo sciri non
possit quāta debeat esse grauitas tētationū, ut teneatur pro-
pter eā homo orare uel conuertere se ad Deū, unde. n. hoc scia-
mus: sequitur neminē ad haec teneri propter occurrentes tēta-
tiones. Eodē modo etiā potest impugnari opinio Adriani. Po-
test. n. peccator in mortali perseuerās facere oēm diligentiam
necessaria ad sciendū aliquid, etiā si nō se cōuertat ad Deū. Nō
ergo requisita est conuersio in Deū ad uitādū peccatū, contra
praeceptum sic ignoratum. Sed de his latius agere non est hu-
N ij

284 DE NECES. GRA. AD IMPL. DIVI. MAN.
tus loci, ideoq; ista satis sunt pro ista conclusione.

SEXTA CONCLUSIO.

Licet quicumq; existēs in aliquo mortali pro aliquo paruo tempore cauere omnia alia mortalia possit, & in eo solo manere, tamen non poterit diu in eo manere, quin etiā aliud uel alia admittat peccata mortalia. Hęc cōclusio tenetur à s. Thomā 1. 2. q. 109. ar. 8. Et ibidē optime explicatur & defenditur à Cardinali Caietano. Defendit & eandē Henricus Gandēsis quolibeto. 5. q. 20. Vbi & dicit hanc fuisse hāresim Pelagianorum, q̄ homo in mortali absq; gratia existens posset proprijs uiribus perdurare, & non peccare mortaliter, & quod gratia non tam datur, ut peccato quis resistat, quā ut in bono proficiat. Tenet & hanc opinionē Marli. in. 2. q. 18. art. 2. conclu. 4. Qui & ponit aptum ad hoc exemplum de nauī inter duos scopulos à ualidis uentis agitata, & nauclerum habēte fragilē, debilitatum, & impeditum alijs curis. Et uidetur ante hos oēs eandem sententiam tradidisse magister in. 2. di. 25. et. 6. et. 7. Dicit enim ibi ante q̄ reparatur hō per gratiā, non posse nō peccare mortaliter, aut dānabiliter. Et q̄uis doctor subtilis in. 2. di. 23. impugnet istam opinionem, tamē in solutione q̄onis nihil dicit contra eam, unde profecto merito dubitari potest de eius sententia, neq; deberet existimari contraria fuisse sententia ipsius, sicut passim existimatur. Fuit tamē, quod negare nō possumus, in ea sententiā. s. Thomas in ea di. ar. 2. Sed reuocauit eā in loco statim citato. Sed utcunq; ista se habeant, primā certe pars huius propositionis satis efficaciter à doctore subtili probatur in. 2. d. 28. Potest. n. peccatori pro aliquo paruo tempore non occurrere nisi unica tentatio, & unum præceptum, cuius impletio non sufficiat ad gratiam. Cum ergo quācunq; tentationem possit uincere, & quodcunq; tale præceptum possit implere, quicumq; perseverat in mortali, poterit etiā pro illo paruo tempore uitare omnia alia peccata mortalia. Et experientia hoc notum est omnibus peccatoribus. Non est enim aliquis, ut opinor, ita corruptus & deprauatus, quin aliquo paruo tempore sciat se absq; nouo mortali perseverasse in peccato. Quod uero hoc non contingat diu, quæ erat secunda pars huius conclusionis, probatur primo autoritate Gregorij dicentis super

Ezechielem. Peccatum quod per poenitentiam non diluitur, mox sub pondere trahit ad aliud. Et Chrysofomus super illa uerba Matthæi. Soluite & adducite, mihi idem uidetur innuere. Ait. n. Sicut nauis fracto gubernaculo non quod uult uadit, sed quod tēpestas impellit, ita homo diuinæ gratiæ auxilio destitutus, non agit quod uult, hoc est quod uellet, sed quod diabolus ei intēdit. Et accinere his doctoribus uidei Hieremias in Threnis, cum ait. Peccatum peccauit Hierusalē, propterea instabilis facta est. Ex peccato. n. ortam esse instabilitatē dicit, ut ab uno in aliud labatur, & inflectatur nolens uolens peccatum. Et ita Glossa ibi dicit. Nō potest diu peccator stare cōtra insultus diaboli, nisi misericordia domini adiuuetur. Experientia etiā uidetur hanc partem suadere. Nullus enim inuenietur peccator, qui per unum annum perseverauerit sic in uno mortali, ut non etiā admiserit saltem alterum. Et argumentum est pro istis ualde apparens. Cum enim frequentes occurrāt occasionēs peccati mortalis, frequentes tentationes, frequentia pericula, & peccator sit suapte natura imbecillis & fragilis ad resistendum, & pronus ad peccādum, & nonunq; habeat habitus malos inclinantes eum ad malum, & iam semel perfrugerit iugum, uerecundiamq; abiecerit, & timorem Dei, & subiectionem & obedientiā, per quæ facile uitare potuisset mortalia, & ad hęc finem malum habeat præconceptum, uidelicet, ut nullum alium certe amorem sui, in quē sua omnia dirigat usq; ad contemptum Dei, debilitatamq; habeat, & extenuatam rationis uim, ut omnia præmeditet, & animaduertat, quā sit malum dereliquisse dñm, & timorem eius non esse apud se, quid superest, nisi ut indies singulos inuerecundior fiat, & obstinatior, & magis attritæ frontis, & peccata addat peccatis, & sordes sordibus. Neq; cum tot habeat delinquendi incentiua, tã est mirandū, si nouū aliquod penē diebus singulis adiciat peccatum, quā mirandū est, si nō multa addat singulis horis, & corruptior, deprauatior, inquinatiorq; fiat. Si. n. de extrinsecis socijs uerum est illud. Cum sancto sanctus eris, & cum peruerso peruerteris, quō non hoc magis contingit cū intrinseco fine malo, cui semel consensum suum, & libertatem tradidit peccator. Certe periculosior est semper domesticus hostis, & maio-

Matt. 21.

Psal. 17.

286 DE NECES. GRA. AD IMPL. DIVI. MAN.
rum & certiorum ruinarum causa. Intelligitur tamen hæc secunda pars conclusionis, sicut doctrina moralis, nõ de potentia logica, physica, aut metaphysica, sed de potentia morali. Ideo. n. dicimus peccatorem non posse diu permanere in uno peccato mortali, quin alia addat, quia difficilimum est oppositum contingere, & uix aut nunq̃ ex mille peccatoribus unus inuenietur, qui in solo uno mortali, uno integro anno, aut dimidio ipsius perseverauerit. Hæc est. n. miseria peccatoris. Hoc malum & poena debita eius, qui abiecit timorẽ Dei. Et de hac necessitate debet intelligi testimonia Augustini, quæ Gregorius citat pro opinione sua iam impugnata. Et maxime est uerũ hoc de eo, qui scit se esse in exitiali peccato, & cõscius sibi letalis a deo morbi, in eo libens, uidentq̃ perseverat. Nam qui in mortali est uincibiliter & culpabiliter, ignoto, posset fortassis aliquãdiu in eo perseverare, quin nouum admittat. Quia pot̃ habere uoluntatẽ obediendi Deo in omnibus, & in nullo displicendi, & per eã se præseruare ab alijs peccatis. Et ex his patere potest solutio argumentorũ quæ sunt in principio qõnis. Ad primum. n. quatenus applicari potest contra secundã & tertiam & quintam conclusionem, & priorẽ partẽ sextæ, dicere possumus satis esse pro uerbis concilij non contingere, ut quispiam sit diu in peccato, quin transgrediat̃ aliquod mãdatum, & aliqua esse præcepta quæ nõ possint bene seruari sine gratia præcedente, & generaliter nullum esse, qui seruarit & seruet omnia mãdata diuina, quin sit in Dei gratia. Aliter etiã possumus dicere. Gratia iustificationis nõ ibi appellat̃ gratia gratũ faciẽs, sed generaliter sumitur pro gratia quacũq̃ per quã Deus nos iustificat, ut cõprehendat sub se gratiã gratis datã. Cum ergo, ut supra probauimus. q. 6. non stet quẽpiã seruare omnia diuina mãdata sine gratia auxiliij specialis, etiã si posset hoc fieri sine gratia gratũ faciẽte, nihil facerẽt cõtra nos uerba ista cõcilij. Ad secundum uero, quod fuit in oppositum, quatenus contra primam & quartam conclusionem & posteriorem partẽ sextæ uidetur militare, dico ipsum conuincere bene posse omnia, & singula præcepta impleri sine gratia gratum faciẽte de potentia physica, uel logica uel metaphysica. Quidquid. n. & quẽcũq̃ actum quo ad substantiam operis possumus cum ha-

287
bitu, possumus per auxilium Dei sine eo, aliud uero est de potentia morali. Et non est in peccatore impossibilitas seruandi omnia præcepta Dei collectivè, saltem diu ex defectu alicuius habitus, sed ex lege Dei, & ex his quæ inter probandum quartam & sextam conclusionem satis explicuimus.

DE NECESSITATE GRATIAE

IN IAM IUSTIFICATIS.

QVAESTIO QVARTADECIMA.

An iustificatis necessaria sit gratia auxiliij specialis ad implendum præcepta diuina, uincendum tentationes, perseverandum in iustitia, & generaliter ad uitandum peccatum & bonum operandum. Videtur. n. ad ista non esse necessariũ iustificatis auxiliũ speciale, quia al̃s gratia iustificationis esset ualde imperfecta, neq̃ potẽtiores efficeret iustificatos, q̃ erãt ante suã iustificationẽ.

In contrarium uero sunt hæc uerba Innocentij primi in rescripto ad conciliũ Carthaginense. Omnes sancti sine adiutorio Dei nihil se agere posse testantur. Et paulopost. Nisi quotidianis, quæ Christus contulit remedijs freti, cõsilijs nitamur, nullatenus uincere humanos poterimus errores. Necesse est enim, ut quo auxiliante uincimus, eo iterũ non adiuuante uincamur. Et in rescripto ad Mileuitanũ cõcilium de Pelagio & Celestio ita dicit. Dei gratiã conatur auferre, quam necesse est etiã restituta nobis pristini status libertate quæramus, quippe neq̃ alias diaboli machinas, nisi eadẽ possumus iuuante uitare. Hæc Innocentius. Eadẽq̃ diffiniuit Coelestinus primus canone. 6. suæ epistolæ primæ his uerbis. Nemo etiã baptismatis gratia renouatus, idoneus est ad superãdas diaboli insidias, et ad euincẽdas carnis cõcupiscẽtias, nisi per quotidianũ adiutoriũ Dei, p̃seueratiã bonæ cõuersationis acceperit. Et cõfirmat hoc ex citatis uerbis Innocentij ad Carthaginense conciliũ.

Pro solutione huius quæstionis notandum est ante omnia

288 DE NECES. GRA. IN IAM IUSTIFI.
quæstionē istam cōtrouersam esse inter doctores scholasticos, Quidā. n. dicunt necessarium esse etiā iustis auxilium Dei speciale ad bene operādum. Et hoc tenet. s. Thomas. 1. 2. q. 109. ar. 9. Et sequitur illum Caietanus ibi, immo extendit hoc ad homines in statu innocentiae. Tuetur etiā opinionem sancti Thomæ, Gregorius Ariminensis. in. 2. dist. 26. q. 1. art. 3. ad. 12. & di. 29. q. 1. ar. 1. Contrariam uero sententiā alij defendunt. Et uidetur eā innuere Henricus Gandensis in quolibeto. 4. q. 10. Vbi dicit uirtutes infusas hoc differre ab acquisitis, quod acquisitæ dant dūtaxat faciliter posse, infusæ uero dant simpliciter posse. Ut autem uideamus utra istarum opinionum probabilior sit, pono aliquot conclusiones.

PRIMA CONCLUSIO.

Aliqua bona possunt iusti sine auxilio Dei speciali. Hæc conclusio patet. Certū enim est apud omnes, neq; dubium esse potest, quin ea possint iusti, quæ possunt peccatores. Cum ergo supra. q. 12. secuti eōdem opinionem docuerimus, posse omnes homines facere aliqua bona, & uitare aliqua peccata sine auxilio Dei speciali, eadem & poterunt iusti.

Ex hac conclusione corrolarie sequitur, non esse necessariū auxiliū speciale ad omnia opera meritoria. Probat hoc. Omnia opera bona facta ab habente gratiā sunt meritoria, ut probabilius faciemus domino fauente in secundo. Si ergo nō est necessariū auxiliū speciale ad omnia bona, quæ faciūt iusti, neq; erit ad omnia meritoria. Et uehementer decipitur Gregorius Ariminensis, cū in. 2. d. 29. q. 1. in responsione ad quoddam secundū argumentum dicit cōtra oēs esse catholicos, si quis dicat nos posse in opera aliqua meritoria absq; auxilio Dei speciali, si modo ista referat etiā ad eos qui iusti sunt. Esto. n. requisita sit gratia diuina ad quodcumq; opus meritoriū, neq; sufficiat libertas arbitrij, sicut neq; possumus nos à nostris peccatis, uirtutibus proprijs absq; gratia absoluere, & oppositū fuit error Pelagij, ut. s. Thomas docet in. 2. di. 28. ar. 2. tamen obiecta iā gratia iustificationis non oēs catholici senserunt requisitum esse auxiliū speciale, immo oppositum est cōis opinio doctorū scholasticorū, ut iā docuimus. Et expressissime hoc asserit doctor subtilis in. 1. di. 17. q. 1. art. 1. ad primum:

Secunda

SECUNDA CONCLUSIO.

Aliqua sunt opera bona, quæ iusti possunt efficere absq; auxilio Dei speciali, quæ tamen nō possent neq; peccatores, neq; homines in puris naturalibus constituti. Probat. Per gratiā iustificantem, & uirtutes simul cum ea infusas, augentur uires nostræ naturales, & potentiores efficiūtur. Alioqui frustra darentur & imperfectiores essent uirtutibus & habitibus acquisitis. Ergo aliqua bona poterimus facere iā iustificati sine auxilio Dei speciali, quæ antea sine illo nō poteramus. Et cōfirmat. Per gratiā iustificantē, & uirtutes infusas sanatur animæ nostræ, & asserunt in libertatē, quā perdidimus, & reficiunt, & reformatur, & reparatur uires naturales læsæ & uulneratæ p peccatū, licet hæc nō fiāt in uia omnino pfecte. Ergo aliquā potentiā ad bene agēdū, habēt maiorē iusti quā peccatores.

Secundo argumentor. Vnūquodq; ualde imperfectū est, aut frustra est, si nō confert id, cuius gratia conferē. Sed gratia gratū faciēs, & uirtutes datur iustis, ut grati sint Deo, & faciāt bonum, & uitent peccatum. Ergo ualde erunt imperfectæ, uel frustra, si non per ista dona possemus aliqua bona operari, & aliqua peccata uitare, quæ aliās non possemus.

Tertio argumentor pro hac conclusione ex canone. 3. concilij Mileuitani approbato à Cœlestino primo in canone. 10. suæ primæ epistolę decretalis. Qui sic habet. Itē placuit, ut quicumq; dixerit gratiā Dei, in qua iustificamur per Iesum Christum dominum nostrum, ad solam remissionem peccatorum ualere, quæ iam cōmissa sunt, non etiā ad adiutoriū, ut non cōmittantur, anathema sit. Et ponderandum est bene, quod de ea gratia, in qua iustificamur, & per quam remittuntur nobis peccata, loquuntur patres in his uerbis, quæ quidē non uidentur conuenire, nisi gratiæ gratum facienti. Ea enim iustificamur, & eius effectus est remissio peccatorum. Et cum aliter hic loquantur de gratia, quam in canone quinto citato in principio quæstionis. 13. uidētur ista uoluisse referre ad gratiam gratum facientem, alia ad gratis datam.

TERTIA CONCLUSIO.

Necessarium est tamen iustis auxiliū speciale Dei ad aliqua eximia & præcellentia uirtutum opera, & ut impleant

OO

290 DE NECES. GRA. IN IAM IUSTIFI.
omnia mādāta Dei, & ne deficiant in multis, quæ passim occurrūt periculis & tentationibus. Prima pars huius cōclusionis probatur. Non enim est uerisimile tantam potestatem esse à gratia & uirtutibus, præsertim non adeo magnis, & iusti ad ista implorant auxilium diuinum, & ei imputant illa, nō suis uiribus, neq; antiquæ gratiæ. Secūda uero pars satis uidet̃ probata ex testimonijs citatis in argumēto ad oppositū. Sed & præter illa eā confirmo ex Aug. lib. de na. & gra. c. 26. Ita. n. ibi ait. Sicut oculus corporis plenissime sanus, nisi candore lucis adiuuus, non potest cernere, sic & homo perfectissime etiam iustificatus, nisi æterna luce iustitiæ diuinitus adiuuetur, recte non potest uiuere. Et ponderandum est, non dixisse Augustinum recte non potest operari, in quam sententiā inuertit hoc testimonium Ariminensis, sed ait recte non potest uiuere, ut intelligamus ad hoc tantum, eum hic dixisse necessarium esse iustis auxilium diuinum, ut non deficiant, ut non labantur, sed in omnibus benefese habeant, & proficiant de uirtute in uirtutē. Et in hunc sensum interpretandus est Aug. cū. e. de correct. & gratia, dicit liberatum gratia diuina, indigere auxilio gratiæ, & cum in. c. 6. de gratia & lib. arb. dicit necessarium esse homini, ut gratia Dei non solum iustificetur impius, id est ex impio fiat iustus, cum redduntur ei bona pro malis, sed etiam, cū fuerit iam iustificatus ex fide, ambulet cum illo gratia, & incubat super ipsam, ne cadat. Et bene ponderat propter hoc scriptum esse in Cant. de ipsa Ecclesia. Quæ est ista, quæ ascendit dealbata, incumbens super fratrualem suam: quia alba facta bene ambulat, sed si super eum, à quo dealbata est, perseveranter incumbat. Potest etiam hoc ipsum amplius confirmari, quia sancti frequenter orant, & postulant humiliter auxilium diuinum ad uincendum tentationes, & implendum mādāta Dei, & ne circūueniantur à satana. Et quo sanctiores eo frequentius & feruentius dicunt, immo clamant cum Dauide. A diutor meus esto, ne derelinquas me, neq; despicias me Deus salutaris meus. Et gratias agunt pro uictoria tentationum dicentes. Visitatio tua custodiuit spiritum meum. Et iterum. Salus autem iustorum à domino, & protector eorum est in tempore tribulationis. Et domine Deus uirtus salutis meæ obubrasti

cant. 8.

psal. 26.

ioh. 10.

psal. 26.

psal. 139.

291 QVAESTIO XVIII. 291
caput meum in die belli. Et pro suorum custodia orauit Christus transiturus ad patrem, ut habetur apud Ioannem. Et tū iustos quàm peccatores docuit orare fiat uoluntas tua, sicut in celo & in terra. Et sanctificetur nomen tuum, & ne nos inducas in tentationem, sed libera nos à malo. Quæ omnia haud quam fierent, aut præciperentur, nisi uerum esset etiam iustos indigere auxilio Dei, & ab ipso habere, quod declinent à malo, & de suis hostibus triūphent. Si animaduertamus etiam in iustis non esse sanātam perfecte corruptionem & imbecillitatem naturæ, sed etiam post receptam gratiam, adhuc manere in eis carnē procliuem, & trahētem ad malum, & in intellectu obscuritatem ignorantiæ relinqui, ut non perfecte uideat, neq; cognoscat quid agendum sit, & quid uitandū, & tanto in eos magis furere hostes, quāto eos uident clariores & sanctiores, nō erit difficile credere iustis ad hæc, quæ diximus, necessariū esse auxilium Dei. Vere. n. & ipsi etiā quid orent, sicut oportet nesciunt. Et cogitationes eorū timidæ sunt, & incertæ pro uidentia suā, & corpus, quod corrūpitur, etiam eorum aggrauat animam, & terrena inhabitatio deprimit sensum multa cogitantem, & cum Paulo, sæpe possunt & debent clamare, In Felix ego homo, quis me liberauit de corpore mortis huius? **¶**
Ex hac conclusione potest corrolarie inferri necessariū esse iustis auxilium Dei speciale, ut perseverent in amicitia Dei, & iustificationem suam tueantur. Et peculiariter potest probari hoc corrolarium, argumento Augustini in libro de bono perseverantiæ, ex quo, & potest firmari conclusio ipsa. Sancti enim instant, & feruenter petunt à Deo perseverantiā in bono. Quod & intelligitur in illa oratione, Sanctificetur nomē tuū, ut Augustinus ibi confirmat ex uerbis Cypriani. Cū autē, ut ipsissimis uerbis Augustini utamur, perseverantiā poscitur à Deo, si nō datur à Deo? An & ista irrisoria petitio est, cum id à Deo petitur, quod scitur non ipsum dare, sed ipso non dante esse in hominis potestate? Et. c. 6. de corre. & gra. ita ait. Perseuerantiā, si ab homine homini esset, à Deo poscēda non esset. Quod autem à Deo ea sic petenda, probat ibidē ex expositione Cyp. super illa uerba. Sanctificet nomē tuū. Et cū uideamus ex iustis quosdā perseverare, alios nō perseverare, signū est ali-

Ioan. 17.

Matt. 6.

Rom. 8.

sap. 9.

Rom. 7.

292 DE NECES. GRA. IN IAM IVSTIFI.
quid amplius à gratia, & uirtutibus requiri, ut iusti perseuerēt.
Sed contra istam conclusionem, & hoc corrolarium potest fieri argumentum apparens huiusmodi. Adam in statu innocentiae potuit sine auxilio Dei speciali perseuerare in eo statu, & implere mandata Dei. Sed plus est nobis restitutum per donum Christi, quam amiserimus per peccatum, ut Paulus luculenter edisserit ad Romanos. 5. Vbi. n. abundauit delictum, superabundauit & gratia. Ergo iusti per gratiam Christi habebunt, ut possint in ea perseuerare, sine aliquo alio auxilio Dei speciali. Hoc argumentum dissoluit Augustinus in lib. de natura & gratia per hoc, quod multi modo accipiunt pro Christi merito donum gratiae, per quod perseuerare possunt, & cum Adam non acceperit, ut perseueraret, ipsi insuper hoc accipiunt, ut perseuerent.

Fortius tamen ex his quae diximus in hac propositione, & in probatione ipsius potest quis secundam conclusionem & primam impugnare hoc pacto. Iusti agunt gratias Deo de cuiuscunque tentationis uictoria, & de omni opere bono, quod operantur. Implorat etiam humiliter ad omnia auxilium Dei, & sicut ex Innocentio citauimus, nihil se sine illo agere posse testantur. Et ideo in Apocalypsi, Ioannes uidet sanctos coronas suas ante thronum Dei mittere, quod exponens Grego. 22. Moraliu cap. 4. dicit coronas suas ante thronum mittere, est certaminum suorum uictoriam auctori suo tribuere. Ergo non solum ad haec, quae diximus in hac propositione, sed ad omnia prorsus bona, & ad quaecunque & qualiacunque peccata uitandū, indiget prae gratiam quam habent, & uirtutes, etiam ope coelestis auxiliij.

Ad hoc argumentum respondeo. Consequentia nihil ualet. Vt. n. iusti teneantur Deo gratias agere de omni bono, quod faciunt, & de omni malo quod uitant, satis est si haec habeant per gratiam, & uirtutes sibi infusas, & non per libertatem arbitrij. Ad coeleste enim auxilium reducitur, quidquid eis Deus per haec adminiculatur, & praestat. Et praeterea sicut peccatores in sensu, quem exposuimus. q. 13. possunt singula mortalia uitare sine gratia gratum faciente, sed non possunt omnia, & iusti possunt singula uenialia uitare, sed non omnia, ita non est inconueniens, si dicamus posse iustos sine auxilio nouo speciali facere quodcunque bonum exceptis supernaturalibus, & nimium

293 DE PERSEVERANTIAE MERITIS
prae excellentibus operibus, & implere quodcunque praecipit, & uincere quaecunque tentationem nisi forte maximam aliquam, & uehemētissimam, & rarissimam, & tamen non posse sine tali auxilio omnia bona facere, omnia peccata uitare, omnes tentationes uincere, omnia praecipit implere. Et per haec poterit responderi facile ad omnia testimonia sanctorum, quae Ariminensis & qui sequuntur eum, contra nos allegant. immo posset etiam fortassis nobiscum concordare sanctus Thomas. Neque. n. ideo est necessarium credere eum ad omne bonum opus requisisse in iustis speciale auxilium, quod dixerit iustos indigere auxilio speciali ad recte agendum. Satis. n. pro his est si eo indigeant ad supernaturalia opera, & ad implendum omnia sibi praescripta, & uincendum omnes tentationes. Neque scio quo pacto aliter, & ipse cum seipso possit concordare, cum & ipse expresse dicat in tertia parte suae summae. q. 62. ar. 6. ad. 3. minimam gratiam posse resistere cuicunque tentationi, & eam superare. Neque placet quod quidam ipsius studiosus dicebat, hoc ideo esse, quia minime gratiae adiuncta sunt specialia omnia auxilia ad haec requisita. Hoc. n. & falsum est, & sine fundamento dicitur, neque ad defendendum. s. Thomam sufficit, quando ipse ipsi gratiae hanc tantam praecellentiam tribuit, non annexis auxilijs.

DE PERSEVERANTIAE MERITIS.

QVAESTIO QVINTADECIMA.

An iusti mereri possint suam in bono perseuerantiam. Partem affirmatiuam suadet hoc argumentum. Plus est mereri augmentum gratiae & impeccabilitatem, quam mereri perseuerantiam. Plus. n. est non posse peccare, quam non peccare. Sed iusti per sua bona opera merentur augmentum gratiae, & ut supra disputauimus, ipsam beatitudinem aeternam, de cuius ratione est impeccabilitas. Ergo multo magis poterunt mereri suam perseuerantiam.

Sed contra est quod multos uidemus iustos deficere, neque perseuerare in gratia recepta, etiam si multa habuerint opera meritoria. Id autem quod quilibet meretur, sine dubio obtinet,

nisi impediatur per peccatum. Si uero quis meretur perseuera-
re, neque hoc meritum impediatur per peccatum. Directe enim
opponitur perseverantiae peccatum letale.

Ad hanc quaestionem Pelagiani, ut facile potest colligi ex di-
sputatibus quaestionibus, affirmatiue responderent. Longe tamen
ab eis diuersa respondent. Thomas in. 1. 2. q. 114. art. 9. Conce-
dit. n. ibi perseverantiam patriae cadere quidem sub merito, sed
perseuerantiam uiae, de qua una modo disputamus, dicit neminem
posse mereri, neque ex condigno, neque ex congruo, sed gratis eam
Deum elargiri cuiuscumque ei placet hoc tantum bonum tribuere.
Quia perseverantia uiae, dicit, pendet a motione diuina, quae est
principium omnis meriti. Sed mihi bona uenia tanti doctoris
duae conclusiones uidentur probabiles in hac quaestione.

PRIMA CONCLUSIO.

Nemo potest mereri de condigno perseverantiam uiae.

SECUNDA CONCLUSIO.

Possunt tamen iusti eam mereri ex congruo, non tamen ex propriis ui-
tibus, hoc. n. Pelagianicum est, sed ex gratia & benignitate Dei.

Prima conclusio probatur. Nulla. n. est lex facta de hoc. Me-
ritum autem de condigno, ut supra diximus. q. 4. requirit legem.
Et sicut nullus potest mereri de condigno obstinationem in ma-
lo in hac uia, nulli. n. in ea praclusa est uia salutis, alioquin non in
uia esset, sed in termino, ita uidetur neminem mereri posse de
congruo tantum & tam excellens bonum. Si etiam hoc mereri quis-
piam posset de condigno, cum meritum de condigno semper habeat suum
effectum, posset ergo aliquis propter merita sua uenire ad hoc, ut
non posset perdere gratiam Dei, quod quidem magis est patriae,
quam uiae, neque cuiuspiam in uia contigit, nisi ex mera gratia Dei.

Secunda conclusio potest effici probabilis hoc pacto. Iusti
aliquando obtinent perseverantiam in bono, & sibi & alijs pro-
pter humiles & feruentes orationes suas, & propter alia pia &
precellentia opera, quae ad hoc faciunt, & in hunc finem dirigunt, ut
hoc donum consequantur. Ergo merentur ex congruo hoc benefi-
cium. Nihil. n. deesse uidetur, quominus dicatur illud mereri, cum &
ipsi digni sint ea gratia, & Deus eam illis elargiatur propter suas
orationes, & bona opera. Neque ualet instantia sancti Thomae
ubi supra. Peccatores enim, ait, impetrant gratiam quam non

merentur. Ut enim demus peccatores nullo modo mereri gra-
tiam, discrimen est magnum inter peccatores, qui digni non sunt nisi
supplicijs, & iustos qui ex hoc quod filij sunt Dei, & amici ipsius
digni sunt omnibus, quae Deus statuit ipsos posse obtinere per
orationes, & pia studia, & sanctos labores, & bona exercitia.

Secundo potest haec conclusio confirmari. Iusti, ut supra do-
cuimus, & s. Thomas aperte fateatur ibidem art. 6. possunt pecca-
toribus mereri primam gratiam ex congruo. Ergo multo magis iu-
stis alijs, uel sibi poterunt mereri ex congruo perseverantiam in bono,
quod quidem minus esse uidetur quam primum. Maior. n. est gratia, pec-
catorum iustificatio, quam perseverantia iustorum. Admittatur igitur
iusti, certam facere per bona opera uocationem suam, & pijs stu-
dijs, & orationibus intenti, & humiliter, & feruenter postulent a
Deo, ne unquam ab eo derelinquantur, & despiciantur, neque auer-
tat faciem suam ab eis. Exorari. n. se uult, & promereri Deus. Et
qui dedit uelle, dabit pro sua uoluntate perficere.

Et haec satis poterunt esse pro toto isto opusculo de iustifica-
tione & meritis. Modum enim iam excessit opusculi, & ut inge-
nue uerum fatear, amphoram quidem instituere coeperam, & cur-
rente rota, iam urceus exiit. Et alioquin quaecumque aliae quaestiones
curioso lectori occurrere possunt, quae ad hoc argumentum per-
tineant, nisi me fallit memoria, ex dictis solui utcumque possunt.
Exacte. n. & ad unguem non est uisum commodum in hoc tractatu
eas seorsum disputare. Illuminet dominus noster Iesus Christus, lux
uera & salus unica mundi, omnium, qui haec legerint, mentes,
molliatque corda eorum, qui obstinati sunt, ut ueritatem intelligant,
& qua caritate & amore salutis eorum, ista scripserim agnoscant,
& si quopiam adhuc tenent circa haec errore, resipiscant a diaboli
laqueis, adiuuante ipsius gratia domini & saluatoris nostri Iesu
Christi, cui sit honor & gloria in secula seculorum. Amen.

F I N I S.

Venetijs expensis haeredum Lucae Antonij Iuntae.
Anno domini. 1546. die. 6. Maij.

Castigatio omnium, quae sunt deprauata, diminu
ra ue, aut redundantia in hoc libello.

Pag. 8. linea. 14. lege accipimus pro accepimus
Pag. 11. linea. 2. lege dicit pro dicat,
Pag. 13. linea. 18. lege inuenere pro inuenire
Pag. 17. lin. 32. leg. crudelitatis pro credulitatis. & li. 34. lege
sed fidē pro per fidem, & li. ultima lege spiritu pro spiritus.
Pag. 19. li. 9. lege affectui pro effectui, & li. 15. abūdat ac inter
debilitemus & obruamus, et li. 18. lege diripiunt p decipiūt.
Pag. 20. linea. 20. lege qua pro quia, & linea ultima lege re
spicit pro respuit.
Pag. 22. linea. 29. lege eiusmodi pro huiusmodi.
Pag. 24. linea. 2. lege cui pro sui.
Pag. 25. linea 3. lege eum pro cum in 2. loco.
Pag. 26. linea 26. inter perpetuo, & constare lege secum.
Pag. 31. linea ultima lege credentis pro credenti.
Pag. 32. linea 14. lege quidam pro quidem.
Pag. 35. linea 32. lege tradendos pro tradentes
Pag. 37. linea penultima, lege subdit pro subditur.
Pag. 50. linea penult. lege eum pro cum.
Pag. 52. linea 29. inter et, & corde lege in.
Pag. 53. linea 3. lege Certe enim pro certe.
Pag. 54. lin. 4. lege superadificat pro superadificet,
Pag. 56. linea. 9. lege Tam pro lam.
Pa. 58. lin. 32. inter iustificationem & sufficientiam adde ex se.
Pag. 61. linea. 21. lege supercilium pro superalium.
Pag. 66. linea 9. lege uuideff pro uuideff.
Pag. 69. linea 20. lege confirmari pro consumari, & in princi
pio linea 23. inter nos & iustificari deficit non
Pag. 73. linea 32. lege contra pro antea
Pag. 75. linea 13. lege hoc pro hæc
Pag. 76. linea 24. lege exoluentibus pro excludentibus, &
linea 30. lege ideo pro adeo
Pag. 77. linea 3. lege Dicet pro dicit, & pro esse exclusam
lege fuerit exclusa.

Pag. 78. línea 14. possemus lege pro possumus.
Pag. 80. línea 24. lege utrunq; pro utranq;, & línea 32. lege liberabit pro liberauit
Pag. 81. línea 29. inter factores & iustificari abundat legis.
Pag. 86. línea. xi. inter ex & cap. deest Augustino.
Pa. 88. li. 5. lege opponeret, probaretq; pro exponeret, probaret quod, & línea. 15. lege Noli ei pro Non ei.
Pa. 89. línea 12. lege praua pro pauca.
Pag. 92. línea última lege Aut pro Ait
Pag. 96. línea 6. lege prius tradita pro præmissa eis.
Pa. 99. línea 20. lege purificata pro purificasse.
Pag. 100. línea. 8. lege argumentor pro arguitur.
Pa. 102. línea 27. lege potissimam non potentissimam.
Pa. 110. línea 27. lege fuerunt pro fuert.
Pa. 118. línea 29. lege in margine Eckius pro Elzius
pag. 120. línea 33. lege impugnarunt pro impugnarant
pag. 121. línea 9. lege dicit pro dici, & línea 14. lege reliquijs pro reliquis.
Pa. 134. li. 5. lege Eckius pro Elzius, & línea 7. sic pro sit
Pa. 143. línea 21. Arausiani lege pro Arausiani
Pa. 147. línea 28. lege ea de re. pro eadem re.
Pa. 148. línea 3. Nemrod pro Nemroth.
Pa. 150. línea 30. quædam pro quædam.
Pa. 152. línea 13. lege sine pro siue.
Pa. 156. línea 22. lege qua pro quæ.
Pa. 168. línea 7. pro priore sic lege sit & lin. 13. lege ego dignus sum pro ego sum, & línea 22. quis pro quia
Pag. 170. línea 7. Sic lege pro Sit
Pagina 176. línea 20. post uerbum potest addendū statim est, quid dicendum sit
Pa. 181. línea 4. lege respondentis pro respondens
Pa. 185. línea 17. lege communior pro communiter.
Pa. 190. línea 31. lege quæ est gratia, pro quæ gratia
Pa. 192. línea 13. lege nobis pro uobis, & li. 24. male pro mala.
Pa. 194. li. 16. lege quia pro quare & li. 33. decere pro dicere.
Pa. 200. línea 33. lege respondet.

Pag. 213. línea penulti. lege inueniri pro reperire.
DD. 3. pa. 2. línea 33. lege cum. pro eum.
DD. 4. pagina 1. línea 20. lege eę pro eas.
Pagina 222. línea 8. abundat in.
pagina 223. línea 33. deest in principio. Verum
Pagina 227. línea 5. lege quod pro quid
Pagina 228. línea 25. possunt lege pro possent
pag. 230. li. 26. post uerbum assensus deest indigebant
Pag. 231. línea 2. lege abdite. pro additæ & línea 21. procliuis pro procliuus.
Pag. 232. línea 4. lege beneficum pro beneficium.
Pagina 233. línea 19. lege possit pro posita.
Pa. 234. línea 31. lege propitiantie pro propietate.
Pa. 236. lin. pen. post uerbum constare addatur, ad euadendū mortem temporalem uel æternam.
Pa. 237. línea 12. lege inclinabantur pro indicabantur.
Pag. 247. línea 7. quotidianos. lege quotidie, nos.
Pagina 258. línea 1. Rudes. lege Rudis.
Pagina eadem. lin. 12. efficientiam lege efficientia.
Pag. 267. circa finem. gunfila. lege singula.

Registrum.

A * A B C D E F G H I K L M N O
P Q R S T V X Y Z A A B B C C D D
E E F F G G H H I I K K L L M M N N
O O P P Omnes sunt duerniones præter
* ternionem, P P autem simplex est chartula.

11

Ar
E
P